

GLASUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGRO-VLAHIEI

ANUL XXI Nr. 9-10 SEPT. - OCT. - 1962

GLASUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGROVLAHIEI

APARE LUNAR SUB CONDUCEREA UNUI
COMITET DE REDACȚIE

ANUL XXI Nr. 9 - 10
SEPT. - OCT.
1962

Redacția și Administrația : Sectorul Social-Cultural al Arhiepiscopiei Bucureștilor
Str. Patriarhiei Nr. 21 — Raionul Nicolae Bălcescu

COMITETUL DE REDACȚIE

PREȘEDINTE :

P. F. JUSTINIAN,
Mitropolitul Ungrovlahiei
și Patriarhul României

VICE-PREȘEDINȚI :

P. S. ANTIM,
Episcopul Buzăului

P. S. CHESARIE,
Episcopul Dunării de Jos

MEMBRI :

P. S. Dr. ANTIM,
Episcop Vicar

P. C. Pr. ALEXANDRU IONESCU,
Vicar al Mitropoliei

REDACTOR RESPONSABIL :

P. C. Pr. STAN DIMANȚEA,
Consilier administrativ al Mitropoliei

C U P R I N S U L

ÎNDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

Prof. N. CHIȚESCU, *La nașterea Maicii Domnului* 857

ARTICOLE ȘI STUDII

Preot ION RAUȚESCU, *Știri documentare privitoare la biserica din Schitul-Golești (Muscel)* 864

Prof. VICTOR BRĂTULESCU, *Un monument de arhitectură în lemn : biserica din Valea Semanului (Jercalai-Urлаți)* 877

EMIL VIRTOSU, *Documente privind mînăstirea Cheia de pe Teleajen* 888

ANDREESCU ȘTEFAN, *Dobrus Banul și ctitoriile sale* 912

STELIAN METZULESCU, *Reprezentări și inscripții religioase aflate pe steagurile din trecutul Țărilor Românești, 1500—1856* 917

PETRE V. HANEȘ, *Nicolae Milescu, traducătorul Bibliei de la 1688* 942

Pr. CONSTANTIN GALERIU, *Mahatma Gandhi — Spiritualitatea creștină și problemele vremii* 965

CRONICĂ

Pr. AL. N. CONSTANTINESCU, *Contribuții la istoricul Mișcării Ecumenice* 982

Pr. ALEXANDRU IONESCU, <i>Bisericile membre ale Consiliului Ecumenic</i>	985
--	-----

VIATA BISERICESCA IN CUPRINSUL MITROPOLIEI

EPISCOPIA DUNAREA DE JOS

Pr. COPCEAG PETRE, <i>Insemnări pe marginea unor vizite pastorale</i>	993
---	-----

R E C E N Z I I

IOAN V. COVERCĂ, <i>Carte românească de învățătură, 1646</i> . București, editura Academiei R.P.R., 432 p.	996
--	-----

EVENIMENTE, FAPTE, COMEMORĂRI

REDACTIA, <i>Congresul Mondial al Păcii de la Moscova și conștiința omenirii</i>	1000
--	------

B. A. ALEXANDRU, <i>Festivitatea de la Institutul teologic din București, cu ocazia sărbătoririi lunii Prieteniei Romîno-Sovietice</i>	1004
--	------

REVISTA REVISTELOR

LECTOR, <i>Centenarul Maeterlinck</i>	1012
---	------

ÎNDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

PREDICI

LA NAȘTEREA MAICII DOMNULUI ¹

Biserica Ortodoxă prăznuiește azi nașterea Maicii Domnului.

Mare este acest praznic prea luminat pentru că din pîntecele Maicii Domnului s-a născut Mîntuitorul lumii și ea rămîne pentru creștinătate modelul sfințeniei, al jertfelniciei și al închinării totale și absolute unui ideal în această viață.

Evenimentul acesta s-a petrecut la hotarul dintre cele două lumi religioase, a Vechiului și a Noului Testament; amănunțele despre el nu ne-au fost păstrate, din smerenie, în Sfintele Evanghelii, ci de o predanie evlavioasă, pe care au înfrumusețat-o apoi cîntările bisericești ². Ele exprimă bucuria de nespus a Bisericii la nașterea Sfintei Măria-Mică, cum îi spune poporul dreptcredincios — și cu aceasta niște simțăminte profund omenești pe care le experimentăm toți.

1. Pentru această predică se pot folosi: Nicolae, Mitropolit Krutițki, *Cuvîntări bisericești*, 3 volume (București, 1949, 1950, 1952); *Rojdestvo Presbiatoei Bogorodiți* (Nașterea Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu), articol (f. n. în «Jurnal Moscovskoi Patriarhii», anul 1959, nr. 9, Moscova (pp. 57—59); Mitropolit Nicolae (Krutițki), *Zemnaia jizn Presviatoei Bogorodiți* (Viața pămîntească a Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu), în «Jurnal Moskovskoi Patriarhii», anul 1960, Moscova, nr. 1 (pp. 58—67); Varlaam, Mitropolitul Moldovei, *Cazania*, 1643 (București, 1943), pp. 356—360; Antim Ivireanu, *Predici* (București — Minerva, 1915), pp. 35 sq., 137 sq.; Ilie Miniat, *Didahii și predici*, traduse de Pr. D. Fecioru (București, 1945), pp. 541 cq., 592 sq.; Arhimandritul Iuliu Scriban, profesor universitar pensionar, *Predici pentru popor*, ed. IV-a (București, 1944), pp. 474—483; Pr. Dr. O. N. Căciulă, *Predică la Nașterea Maicii Domnului*, în rev. «Glasul Bisericii», iulie-august, 1959, nr. 7—8, pp. 398—402 și Monahia Eufrazia Poiana, *Doctrina despre Maica Domnului în cărțile de cult*, teză de licență, în manuscris (București, 1958), pp. 12 sq. etc.

2. Această tradiție s-a păstrat în scrierile apocriefe: *Evanghelia nașterii Mariei*, *Protoevanghelia lui Iacob* și *Evanghelia copilăriei*, adunate de Iohann Albert Fabriciu, în *Codex Apocryphus Novi Testamenti collectus castigatus, testimonii que, censuris et animadversionibus illustratus*, p. I—III (Hamburgs, 1703—1719); ea a fost dezvoltată și înfrumusețată de cîntările de la slujbele sărbătorilor Maicii Domnului și ale Mîntuitorului.

Într-adevăr, nașterea unui prunc încununează iubirea familiară, e zămislitoare de nădejdi mari și pecetluiește duhul jertfelniciei mamei, pentru care copilul ei rămîne un copil cît trăiește.

Mîntuitorul însuși a arătat bucuria maicii la nașterea unui prunc, bucurie ce izvorăște din suferință și nădejde, în aceste cuvinte : «Femeia, cînd e să nască, se întristează, fiindcă a sosit ceasul ei ; dar după ce a născut copilul, nu mai ține mînte durerea, de bucurie că s-a născut om pe lume» (Ioan XVI, 21).

Această bucurie este obștească în omenire. Dar pentru evrei, ea se dubla de o nădejde mai mare decît a celorlalți muritori : Din femeie avea să se nască Mesia cel așteptat de ei. Lipsa de copii era socotită un blestem de la Dumnezeu ; nașterea o binecuvîntare de la El ; iar cea mai binecuvîntată dintre femei era aceea care avea să nască pe Mesia. Această binecuvîntare o sărbătorește astăzi Biserica, prăznuind pe cea care avea să nască pe Cel mai înainte de veci și care, împodobită de toate virtuțile, este mai cinstită decît Heruvimii și mai preamărită fără de asemănare decît Serafimii.

1. După cîntările bisericești, nașterea Sfintei Fecioare a fost proorocită în Vechiul Testament : «Arătatu-s-a pe pămînt Fecioara cea din veac propovăduită de Prooroci, Născătoarea de Dumnezeu, pe care înțelepții Patriarhi și adunările dreptilor o vestesc, cu care împreună dăntuiește și soborul dumnezeieștilor femei, Sara, Rebeca, Rahel, Ana și lăudata Mariam, sora lui Moise»³. Ea a fost simbolizată de 12 femei din Vechiul Testament, de o seamă de lucruri și întîmplări de acolo. Astfel, rugul cel nears pe care-l vede Avraam o închipuiește pe Sfînta Fecioară : «Rugul cel nears oarecînd, pîntecele tău l-a închipuit, ceea ce ești cu totul fără prihană că nu te-a ars nicidecum pe tine focul dumnezeirii !»⁴. Scara lui Iacob a închipuit pe cea care unește cerul cu pămîntul : «Scara cea dumnezească, pe care mai înainte a văzut-o Iacob de jos întinsă către înălțime... pogorînd de sus pe Dumnezeu întrupat și pe oameni printr-însa ridicîndu-i»⁵. Ea este «raiuul cel cuvîntător al lui Adam al doilea», «locașul împreunării a două firi»⁶. Iar Acatistul Maicii Domnului o numește : stea care arată Soarele, pod care trece la cer pe cei de pe pămînt, raza zilei celei de taină, stîlp de foc care povățuiește pe cei din întuneric, cheia împărăției lui Hristos... Ea este grădină închisă în care nu poate intra șarpele (Cîntarea Cîntărilor IV, 12), este crin în mijlocul spinilor (Ib. II, 2), care nu-și pierde niciodată frumuseța curăției sale (IV, 7) ; este vasul încăpător al dumnezeirii și tronul însoțit al Împăratului slavei... Se numește chiparos, fiindcă stă departe de orice stricăciune, crin care nu și-a pierdut niciodată frumuseța ei cea albă, munte înalt al sfințeniei pe

3. *Mineiul* pe luna decembrie, la Duminica înaintea Nașterii lui Hristos, la Laude, slăhira a III-a.

4. *Octoih*, Canonul de Dumineca seara, glasul I, peasna 7.

5. *Triod*, la Duminica Vameșului și a Fariseului, cîntarea VII, și acum, a Născătoarei.

6. *Octoih*, Dogmatica, glas I, din Sîmbătă seara, la Vecernia cea mică.

care niciodată nu l-a acoperit norul păcatului. Dar, zice un mare cuvântător creștin⁷, nici una dintre aceste numiri nu i se potrivește atît de mult Fecioarei, ca acela prin care o numește Zori, Duhul cel Sfînt în Cîntarea Cîntărilor : «Cine este aceasta care se ivește ca zorile?» (VI, 4). Și într-adevăr, cit de mare asemănare este între Fecioară și zori ! O, sfîntă și aducătoare de lumină auroră ! Tu ești frumoasa înainte mergătoare a soarelui slavei ; tu ești boarea cea răcoroasă a dumnezeieștii lumini ; tu ești cea mai grațioasă vestitoare a celei mai fericite zile : «Cine este aceasta care se ivește ca zorile?» — Este Maica Domnului care se naște astăzi !

2. Iară nașterea ei a fost așa, după tradiția amintită, care ridică vâlul smereniei cu care ea s-a acoperit, ca și acela al neștiinței noastre : Dreptii Ioachim și Ana, bătrîni și credincioși tovarăși de viață din satul Nazaret, deși coborîtori din David, duceau o viață modestă, în muncă necurmată, în post și rugăciune. Ioachim avea o deosebită grijă de săraci : «Cea ce-mi prisosește mie, zicea el, să fie pentru întregul popor, iar ceea ce este pentru iertarea mea, să fie Domnului spre ispășirea mea !». Cîntările bisericești îl numesc «măritul Ioachim»⁸, «Cel frumos ca soarele»⁹. Soața lui e numită «Ana cea înțeleaptă»¹⁰, «Ana cea sfîntă»¹¹, «Ana cea de lumină purtătoare»¹². Ei nu avea copii și acest oprobriu și blestem îl suportau cu amar. Prin necurmata rugăciuni se învrednicesc de un copil, la vîrstă înaintată, vădindu-se prin aceasta puterea și binecuvîntarea dumnezeiască. Prunca aceasta a fost făgăduită de Dumnezeu protopărinților noștri Adam și Eva (Geneză III, 15) ; Despre ea s-a prorocit că va naște, rămînînd pururea fecioară (Isaia VII, 13 ; Matei I, 21 ; Luca I, 31), fiind Maică și Fecioară (Luca I, 31) ; va fi Născătoare de Dumnezeu și Maica Domnului (Luca I, 28, 43).

3. Totuși, nașterea Maicii Domnului nu e o naștere suprafirească, ci una după rînduielele firii. Ei bine să nu uităm acest lucru, fiindcă sînt unii creștini care cred că și nașterea ei ar fi fost ca și aceea a Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, numai din Sfînta Ana și din Duhul Sfînt. Această învățătură n-are nici un temei. Sfînta Scriptură nu pomeniște nimic despre ea, iar în tradițiile evlavioase despre care am pomenit se arată că minunea acestei nașteri a constat în zămislirea la bătrînețe prin ajutorul lui Dumnezeu, care a dezlegat sterpiciunea celei sterpe — minune asemenea altora din Vechiul Testament (Cu Sara : Geneză XI, 30 ; XVI, 1 ; XVIII, 1 ; XXI ; cu Rebeca : Geneză XXV, 21 ; cu Rahila : XXIX, 31 ; XXX, 1 ; cu Ana : I, Sam. I etc.) : Cel ce ține în mînă toată făptura... a dat rod celei ce era mai înainte stearpă și a deschis pîntecele cel neroditor cu strălucirea, că face toate cite

7. Ilie Miniati, *Didahii și predici*, traduse de Pr. D. Fecioru (București, 1945), pp. 595—596.

8. Minei, 9 decembrie, peasna VIII-a, canonul II.

9. Minei, 9 decembrie, peasna IX, la slavă.

10. Minei, 7 septembrie, la Vecernie, stihirea III-a.

11. Minei, 8 septembrie, peasna VIII-a, tropar 4.

12. Minei, 8 septembrie, peasna IX-a, tropar 2.

voiește, Dumnezeu fiind atotputernic»¹³. Faptul că aici este vorba despre o zămislire firească este atestat de textele liturgice în chipul cel mai limpede cu putință : «Cel frumos ca soarele, Ioachim, însoțindu-se cu Ana cea de lumină purtătoare, a născut lumina Fecioarei, prin care raza dumnezeieștii ființe, cu trupul după ipostas unindu-se ne-a strălucit nouă»¹⁴. Această istorisire a nașterii firești — însă săvârșită la bătrînețe —, a Sfintei Fecioare, deplasează accentul de la firesc mai întâi la credința adâncă a părinților ei și în al doilea rînd la puterea rugăciunii, fără însă să tăgăduiască în vreun fel legile firii.

Avem aici o taină pe care Sfinții Părinți au dezlegat-o potrivit Descoperirii dumnezeiești. S-a pus, adică, întrebarea de cei credincioși : Oare și Sfînta Fecioară s-a născut cu păcatul strămoșesc ? — Da, chiar ea, Maica Domnului ! Dar nu se cădea ca ea să fie lipsită de acest păcat strămoșesc ? — Da, dar numai în clipa în care ea însăși a zămislit prin adumbrirea Duhului Sfînt pe Mîntuitorul lumii. Pînă la Buna Vestire ea a avut un dar, o putere deosebită, prin care a înfrînat toate slăbiciunile firii, așa încît n-a săvîrșit nici un păcat personal. La Buna Vestire ea capătă o nouă sfințire, curățire, pe care Arhanghelul o arată ca fiind a doua, după cea de la naștere, zicîndu-i : «Bucură-te ceea ce ești cu har dăruită... iată că ai aflat har înaintea lui Dumnezeu !» Și astfel Fiul ei este Mîntuitorul universal al lumii, chiar și al Maicii Sale.

4. Născută la vreme de bătrînețe, ea va fi închinată de Sfinții Ioachim și Ana, potrivit Legii, slujirii templului și apoi încredințată bătrînului Iosif pînă ce coborîrea Celui ce coboară cerurile cu cuvîntul — născîndu-se din Fecioara Maria — va, aduce istoria sfîntă pe făgașul istorisirilor Evangheliei.

Numele ei este «Maria» ; însemnarea acestui cuvînt este «Stăpîină» sau «Doamnă».

5. Pe ea o laudă Biserica în cîntări, cinstind-o mai presus de sfinți și de îngeri : Nu numai pentru că e Maica Domnului, ci pentru că ea e chipul cel mai desăvîrșit și mai viu al Bisericii și al sfințeniei femeiești în ea. Într-adevăr și Biserica naște creștini, care sînt «fii ai lui Dumnezeu», «Hriști», după har, potrivit învățaturii Sfinților Părinți. Ei arată de asemenea, că fiecare suflet poate fi sălaș al înțelepciunii, al lui Iisus Hristos, în fiecare se poate naște Hristos în chip tainic prin lucrarea Sfîntului Duh.

Astfel Maica Domnului, care a născut pe Domnul Slavei trupește, devine chipul nașterii lui harice în Biserică și în sufletele creștine. Aceste suflete creștine sînt altarele, pe care se aduc jertfele duhovnicești bineplăcute lui Dumnezeu, începînd cu mila și smerenia : Suflete fericite, care, după cuvîntul Sfîntului Ambrozie¹⁵, «sînt pătrunse de

13. Minei, 9 decembrie ; Utrenie, canonul Nașterii Maicii Domnului, peasna IX-a ; Irmos, 2, tropar 3.

14. Minei, 9 septembrie, Utrenie, peasna IX-a, la slavă etc.

15. *Sfîntul Ambrozie. De virginitate*, II, 2.

harul nemuritor, precum grădinile sînt pline de mireazma florilor și bisericile de focul dumnezeesc, precum altarele sînt sfințite de preoți!»

6. Maica Domnului este plină de dar, sau de har, așa după cum știm de la înger, din ziua Bunei-Vestiri... Plinătatea absolută a harului o are Dumnezeu, izvorul lui; iar Sfînta Fecioară are tot harul pe care-l poate avea o creatură, care nu e Dumnezeu. Ea-l are mai presus de orice făptură, chiar mai presus de îngerii cei mai apropiați de tronul dumnezeiesc. El vine de la Fiul ei, «răsăritul cel de sus», «soarele dreptății», pe care-l reflectează Maica lui.

Plinătatea harului presupune plinătatea iubirii, milei, îndurării, jertfelniciei — virtuți ale maternității —, pe care Maica Domnului le-a avut într-o măsură fără de asemănare mai mare decît oricare creatură din cer. Desăvîrșirea ei s-a mărit și s-a adîncit fără încetare în tot timpul vieții sale pămîntești, prin stăruința în rugăciune, în post și milostenie și prin neîncetata ei ascultare de Dumnezeu de la cele mai mici acte din viața ei pînă la marile evenimente ale istoriei creștine, începînd cu Buna Vestire și continuînd cu Nașterea, Răstignirea, Învierea și Rusaliile: «Fie mie după cuvîntul tău!» a fost răspunsul cu care și-a arătat această ascultare fără șovăială în cele mai cumplite cumpene prin care poate trece o mamă. În ea și-au aflat sălaș toate virtuțile și plinătatea darurilor Sfîntului Duh, care au făcut cu puțință supunerea ei absolută la voia lui Dumnezeu. Cu ea dezleagă nodul, pe care-l făcuse Eva, după Sfîntul Irineu.

Curăția ei este fără de asemănare; de aceea a fost comparată cu florile cele mai alese și s-a arătat în trup fiind chip al frumuseții duhovnicești, suprafirești. De aci și pacea sufletului ei, pacea pe care o dorim toți, în toate privințele, de aci tăcerea ei: «Maria păstra toate acestea în inima ei și cugeta fără încetare la ele», scrie Sfîntul Evangelist Luca (II, 19). Ea medita necurmat tainele pe care le păstra în inima ei.

Așa se conturează și se desfășoară mereu această personalitate unică, rămasă în cadrele firești, dar depășindu-le, Maică și Fecioară, smerită și săracă, deși a născut pe Dumnezeu, Maică a lui Dumnezeu și credincioșilor prin mijlocirea ei.

A fost în mijlocul Apostolilor și al primei comunități creștine pînă la Adormirea ei; este în mijlocul nostru, între noi, nelipsită, în cer și pe pămînt.

Rostul ei în Biserica creștină pare a fi simbolizat de așa-zisele «cariatide»: «La templele vechilor Greci vedem adeseori pe așa-numitele Cariatide, femei... care poartă pe capul lor acoperișul Sanctuarului. Din aceste statui se desprinde o deosebit de rară măreție și superioritate lăuntrică: ca și cînd greutatea acoperișului de templu ar fi coborît în capetele lor întreaga conștiință a devotamentului sacru... Într-adevăr, măreția conștiinței răspunderii, demnitatea și certitudinea preoțească a femeii, nicăieri nu iese la iveală ca în ținuta acestor sta-

tui...»¹⁶. Și mai este oare nevoie să afirmăm în mod explicit faptul că această înobilare a rostului femeii pe lume, este realizată astăzi în societatea noastră ?

7. Iubirea nemărginită a Maicii Domnului pentru noi o face ca necurmat să întindă asupra noastră, acoperământul ei ; ce este acest acoperământ ? — «...Este mijlocirea Maicii Domnului pentru noi păcătoșii la Prea Dulcele nostru Mîntuitor. Iartă păcatele păcătoșilor... Este rugăciunea ei pentru noi... este iubirea și milă care ne ajută să ajungem la mîntuirea veșnică pe calea către ceasul din urmă al vieții de pe pămînt...»¹⁷.

Nici una din rugăciunile ei față de cerescu-i Fiu nu rămînea neascultată : «Mult pot rugăciunile Maicii spre împlinzirea Fiului» zicem noi în rugăciunile bisericesti.

8. Dar ca să căpătăm această mijlocire, urmare a milei și iubirii ei, se cade să avem smerenia și simțămîntul evlaviei trebuitoare ; să stăruim necurmat în rugăciune la Domnul și la Maica Sa. Să nu stăm stingheri de ceilalți membri ai Bisericii, știind că rugăciunile celorlalți ne întăresc și ne ajută, dar mai ales ale Maicii Domnului, și mai ales în fața icoanei ei. Și «cum nu ne vom cuceri înaintea Aceleia care a fost aleasă de Pronia din mii de mii de femei să fie Maica Fiului lui Dumnezeu ; care L-a născut în sfînta noapte în Vitleem, L-a hrănit, L-a crescut, a viețuit cu El pînă la vîrsta de 30 de ani, învățînd de la El înțelepciunea dumnezească ; L-a urmat în zilele slujirii Lui pămîntești pentru oameni ; lîngă crucea de pe Golgota a primit de pe buzele reci ale Fiului Său încredințarea că este Maica tuturor credincioșilor... care stă lîngă tronul Fiului Său și decît care mai aproape de Dumnezeu nu este nimeni dintre toți născuții pe pămînt și dintre oștile cerești...»¹⁸.

Pentru ca să fie bine primite rugăciunile noastre, nu e de ajuns să ne rugăm, ci să ne și facem vrednici de iubirea Domnului și a Maicii Sale : «După cum norul ascunde strălucirea razelor soarelui, ne învață Sfîntul Grigorie Teologul, tot așa și păcătosul, care nu vrea să-și recunoască păcatele și să se lase de ele, întunecă razele iubirii dumnezeesti și oprește milostivirea Maicii lui Dumnezeu. ...Păcătosul, care își uită de cerescul său Tată, care calcă îndrăzneț sfînta Lui voie, poate oare să fie plăcut în fața Maicii Sale, poate oare să ceară de la ea iubire și îndurare ? Ce ne poate spune nouă, păcătoșilor, Maica Domnului, drept răspuns la suspinele noastre ?... Ceri ca eu să te binecuvîntez cu darurile îndurărilor dumnezeesti, dar tu dat-ai săracului și flămîndului cînd el, împins de nevoie a bătut la inima ta ? Te rogi de mine ca să te scap de toate amărăciunile și lipsurile tale, dar oare tu mîngîiat-ai pe vreunul care plînge, te-ai înduioșat de vreunul care

16. Fr. W. Foester, *Hristos și viața omenească*, partea II-a, în romînește de Nicolae Colan (Sibiu, 1926), p. 230—231.

17. Nicolae, Mitropolit Krutički, *Cuvîntări bisericesti*, vol. III, traducere din limba rusă de preotul Nicolae M. Popescu, profesor universitar onorar (București, 1953), pp. 166—7.

18. *Ibidem*, vol. I, pp. 48—49.

era îndurerat ? Cauți prin mine iertarea păcatelor tale, dar tu ai iertat pe acela care te-a amărit, te-ai rugat pentru acela care te urăște și pentru acela care te năpăstuiește ? Iubirea Maicii Domnului o câștigă prin purtarea sa oricare creștin bun și drept... Vrednic de iubirea Maicii noastre cerești va fi numai acela care, din toate puterile sufletului său tinde să îplinească porunca lui Hristos : «Căutați mai întâi împărăția lui Dumnezeu și dreptatea lui» (Matei VI, 33), acela care după cuvîntul lui Hristos, flămînzeste și însetează de dreptate [acela este făcător de pace, pacea pe care o doresc toate popoarele], acela care socotește păcatul drept cel mai mare dușman și în luptă cu el nu-și cruță puterile, acela care nu uită niciodată că numai în haină de nuntă, țesută din fapte bune, poate fi părtaș la veșnicul ospaț duhovnicesc în împărăția cerească.

10. Să fim adevărați creștini, fii vrednici ai Tatălui nostru ceresc și ai Maicii Cerești ! Cînd din neputere vom cădea în păcate să cădem în genunchi și să ne rugăm Maicii Domnului ca să fie cheazășia noastră în rugăciunile sale de iertare a păcatelor»¹⁹.

Să nu socotim că dacă am intrat într-o biserică, am făcut o cruce și am aprins o luminare, putem să ne vedem înainte de o viață păcătoasă... Nu ! Ceea ce așteaptă de la noi Domnul și Maica Lui este o menținere mai constantă a preocupărilor și a faptelor creștine. Modele ne sînt : Mîntuitorul, care ne-a iubit cel dintîi și ne-a iubit pînă la urmă, după cuvîntul scripturistic, apoi Sfinții și Sfînta Lui Maică, cu o iubire neîmpuținată pînă la moartea față de Fiul și Dumnezeuul Său și față de semenii săi ! Să urmăm pilda vieții ei și în ce privește iubirea față de Dumnezeu, și în ce privește pe cea față de oameni ! Amintiți-vă de nunta de la Cana : de îndată ce vede lipsurile celor de față, nu pregetă să roage pe Fiul Său să ajute celor în nevoie. Să-i urmăm pilda credinței, a iubirii și a nădejzii ei pînă la moarte. Să-i urmăm pilda smereniei și împlinirii voii dumnezeiești : «Fie mie după cuvîntul Tău», să fie răspunsul nostru la chemarea Lui. Să-i urmăm pilda vieții în curăție și pace ! Este Maica noastră, a tuturor, care rămîne modelul cel mai desăvîrșit și totuși cu puțință de urmat pentru fericirea noastră veșnică și spre slava Tatălui, Fiului și Sfîntului Duh, Amin !

Prof. N. CHIȚESCU

19. *Ibidem*, vol. II, pp. 154—155 și 15.

ARTICOLE ȘI STUDII

ȘTIRI DOCUMENTARE PRIVITOARE LA BISERICA DIN SCHITUL-GOLEȘTI (MUSCEL)

Spre miază-zi de orașul Cîmpulung, unde se află acum centrul mănăstirii Schitu-Golești, se întindea în vremile vechi moșia Grădiștea, cu două trupuri : unul numit Grădiștea de Sus, apropiat și mărginindu-se la miază-noapte cu proprietatea devălmașe a moșnenilor cîmpulungeni, iar altul numit Grădiștea de Jos, ce se întindea pînă aproape de comuna Mihăești.

La Academia Republicii Populare Romîne și Arhivele Statului din București se află o mulțime de documente din care putem cunoaște numele foștilor ei stăpînitori dintre 1526—1648.

În cartea lui Radu voievod, din 25 iulie 1526, se întărește stăpînirea lui Manea și frate-său Crăciun, peste Grădiștea de Sus, «oricît se va alege și din moară și din apa jumătate și din muntele Grădișteanu, pentru că le sînt vechi și drepte moșii și moștenești».

Mai departe, se arată că au venit Manea și Crăciun la divan, de au «înfrățit pe jupan Stoica marele șetrar și pe Stan spătarul și cu frații lui anume Dobroslav și Dietco și cu fiii lor, ca să fie toți frați nedespărțiți, unul ca și altul la această moșie».

Cărțile domnești din anii 1527, 1574, 1597, 1599, 1608, 1628, 1630, 1632 și 1640, toate publicate în volumele de documente ale Țării Romînești, editate de Academia Republicii Populare Romîne, arată numele celor ce stăpîniseră moșia în interval de 114 ani.

În anii 1635—1636, evlaviosul voievod Matei Basarab, pe urmele vechii biserici domnești, care se surpase în 1628, cînd domnea Alexandru Iliăș, a zidit mînăstirea Cîmpulung, cu hramul Adormirea Maicii Domnului, al cărei prim egumen a fost ieromonahul Melhisedec. Acest vrednic egumen a condus mînăstirea între 1635—1651, a organizat-o după dorința ctitorului și a supravegheat tipografia înființată aci, unde s-au tipărit trei cărți slavonești și una romînească¹.

1. Cărțile tipărite aci sînt : 1. Moltivnicul slavonesc în 1635 ; 2. Invățături preste

În anul 1648, egumenul Melhisedec a cumpărat pentru minăstire moșia Grădiștea, după cum se constată în actul următor :

«Adică eu Nan postelnic ot Bărbătești dimpreună cu fiu-meu Tudor comis, scriem și mărturisim cu acest al nostru zapis ca să fie de mare credință la mîna părintelui egumen Melhisedec dela Sfînta minăstire din Cîmpulung și la tot soborul sfîntei minăstiri cum să se știe cînd au fost acum în zilele mării Sale domnului nostru Io Matei Basarab voevod, noi de bună voia noastră am vîndut părintelui și sfîntei minăstiri satul Grădiștea care este den jos de orașul Cîmpulung însă tot satul den cîmp, den pădure, den apă cu munții, fără numai a 6-a parte n-am vîndut, care o au dat Tatul sluger iar la sfînta minăstire de pomană și am tocmit za ughi 200 bani gata și am vîndut moșie stearpă, fără rumîni și cu știrea tuturor boiarilor și vecinilor și a rudeniilor noastre ca să fie sfîntei minăstiri de moșie, de strămoșie, ohamnică și încă am vîndut și mai înainte vreme și am făcut și alt zapis, iar pe vremea ce au ars minăstirea, ars-au și zapisul nostru. Iar acum făcut-am acest zapis ca să se știe și să se crează că am fost vîndut de bună voia noastră. Mărturii toți boerii divanului domnului nostru care își vor pune pecețile și iscăliturile mai jos. Și pentru mai adevărată credință, pusu-ne-am pecețile și iscăliturile mai jos ca să se crează. Am scris eu Mareș logofăt Gherghevici.

Ghenarie 12 leat 7156 (1648)

Eu Nan postelnic (pecetie)

Eu Ghiorma vel ban (pecetie)

Radu vel logofăt, Radu vel comis, Dragomir vel dvornic,

Dumitru vel stolnic, Stroe vel vistier»².

La 8 noiembrie 1700, s-a făcut de șase boieri hotarnici, hotărnicia acestei moșii. Altă hotărnicie mai amănunțită, cu toate vecinătățile, s-a făcut în anul 1851, de inginerul hotarnic I. Zefhide și A. Pascal. Ea se păstrează la Arhivele Statului și are 40 pagini. Se arată aci că toată moșia Grădiștea cu trupurile ei avea suprafața de 9.184.900 stînjeni pătrați, care fac 6.900 pogoane, trupul numit Schitul Golești fiind de 434 pogoane.

Pe acest trup mai mic de moșie, mărginit spre răsărit cu hotarul comunei Poenari, a zidit în 1676 episcopul Grigore al Buzăului o biserică ce se păstrează pînă în timpurile de față, avînd o vechime de aproape 300 de ani și fiind una din puținele biserici ale Raionului Muscel zidită în sec. XVII.

În anul 1910, profesorul Dimitrie Onciul și Virgil Drăghiceanu, cu ordinul Ministerului de Culte nr. 19154 din 23 iunie acel an, au fost trimiși să cerceteze această biserică. Rezultatul cercetărilor a fost pu-

toate zilele în sept. 1642; 3. Antologhionul slavonesc în 1643 și 4. Psaltirea în 1650 Cea de la nr. 2 tradusă din limba grecească cu «învățăturile alese din multe dumnezești cărți» — cf. Pr. I. Răușescu *Monografia istorică a orașului Cîmpulung Muscel*, Cîmpulung, 1943, p. 80—82.

2. Acad. R.P.R., Ms. 1448 (Condica Mîn. Cîmpulung) capitoul moșia Grădiștea.

blicat în Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice pe 1910. E descrisă biserica, ctitorii, clopotele, pictura și arhitectura. Se menționează o piatră de mormânt din 7083 (1575), ceea ce face pe autori să creadă că aci ar fi fost mai înainte și altă biserică mai veche. Articolul se încheie cu aceste cuvinte: «Așa cum se prezintă biserica din Schitu Golești deși nu se distinge, nici prin deosebite amintiri istorice, nici prin multă artă, prezintă totuși un netăgăduit interes prin modul cum ea oglindește starea culturală a epocii respective, așa că ar merita să fie consacrată ca monument istoric».

Mai multe lămuriri asupra construcției, arhitecturii și picturii dă profesorul Victor Brătulescu în articolul său «Documente, inscripții cu caracter istoric și zugravii țărani».

În rîndurile de mai jos, vom da mai multe lămuriri asupra ctitorilor și asupra trecutului acestui sfînt locaș, îndeosebi în sec. XVIII și XIX, după documentele cercetate la Arhivele Statului, la Biblioteca Academiei R.P. Romîne și în arhiva veche a protoieriei de Muscel.

Biserica din Schitu-Golești a fost zidită și închinată metoh mînăstirii Cîmpulung de episcopul Grigore al Buzăului. N-am putut afla unde s-a născut episcopul ctitor, dar probabil în Cîmpulung sau în vreun sat vecin. A fost preot de mir și după moartea soției, s-a călugărit la mînăstirea Cîmpulung. Cît va fi rămas nu se poate ști, dar în 1669, se afla egumen la mînăstirea Brîncoveni. În acel an, a fost ales episcop de Buzău, după cum se constată din Condica Sfîntă, unde, la pag. 21, se află scris :

«De vreme ce au rămas Sfînta Episcopie a Buzăului fără de adevăratul ei episcop, mutîndu-se episcopul ei cel dintîiu Serafim la scaunul episcopiei Rîmnîcului, ca să nu fie această episcopie a Buzăului fără de episcop, noi arhieriei și egumenii care ne aflăm aici, am intrat în Mitropolia Ungro Vlahiei, unde este hramul Costandin și Elena cu porunca prea luminatului nostru Domnu la Radu Leon voevod, Domn Țării Romînești, ca să alegem chip vrednic de a chivernisi acea episcopie, precum învață porunca sfîntei biserici a răsăritului. Întîi am pus pe egumenul dela mînăstirea Argeș Teodosie, al doilea pe egumenul dela Sadova Ștefan și al treilea pe egumenul dela Brîncoveni Grigore care se află mai iscusit de acea episcopie. Drept aceea s-a scris și numele lor în condica Mitropoliei Ungrovlahiei.

7177 (1669) aprilie 12».

La pag. 23 din Condică, urmează legămîntul făcut de Grigore de a asculta de mitropolitul său și de domn și de a păzi toate orînduielele și poruncile Bisericii 3.

La scurt timp după alegerea sa ca episcop, Grigore aducîndu-și aminte de mînăstirea unde primise cinul călugăriei, a zidit în trupul

3. Publicat în «Glasul Bisericii» nr. 3—4 pe martie 1960. Aci sînt și numeroase fotografii: corpul bisericii, vederea clopotniței, ctitorii (Grigore episcop și fiii săi cu numeroși copii), candelile dăruite de episcopul Grigore, fragmente din tîmplă și numeroase icoane (a Mîntuitorului Hristos, a Sfîntului Ioan Botezătorul, a Maicii Domnului și a Sfinților Trei Ierarhi care sînt și hramul bisericii ș. a.).

de moșie Grădiștea, sub poalele pădurii dinspre satul Poenari, o biserică pe care a închinat-o metoh mînăstirii Cîmpulung, după cum se poate vedea din așezămîntul al cărui cuprins se dă mai jos :

«Grigore, cu darul lui Dumnezeu episcop al Buzăului, scris-am cartea smereniei noastre dintru ticăloasa noastră rugă, rog Domnului nostru Isus Hristos, prea Sfintei troițe, Tatălui celui neînceput întru tot puternicului, a tot țiitorul, celui fără de moarte, făcătorul vecilor, celui ce au spăsit rodul omenesc și prea sfintei și luminătei depuitoarea rodului creștinesc, prea luminata maică a domnului nostru Isus Hristos, care întru numele și mila sfinției sale stăpînește multe locașuri dumnezești ale Sfinției sale. Așa și această sfîntă casă care s-au zidit de răposatul Matei Vodă și o au închinat Adormirii sfinției sale, preacuratei maici a Domnului Isus Hristos, ca să o păzească întru liniște cu pace, a fi de spăsenia sufletelor creștinești, plinindu-se toate rînduelile în plăcerea sfinției sale întru carea și noi sîntem închinați sfinției sale dintr-ntîiu iar mai vîrtos, întru tunderea călugăriei noastre.

Deci și noi din zi în zi, trecîndu-ne vremea întru neuitare spre tot soborul fraților și iubitelui nostru întru Hristos fiului sufletesc chir Gavriil, năstavnicul sfintei case, rog a vă învrednici domnul Hristos a sluji și a chivernisi sfînta casă pe plăcerea sfinției sale și a altor frați trecîndu-le vremile a fi năstavnici, cu rugă și cu blagoslovenie tuturor mă rog și-l pohtesc a le fi milă de acest mic schitișor și fratelui chir Vasile ieromonah proegumenul și la tot soborul sfintei case, rog a vă dărui domnul Hristos și luminată maica sfinției sale ca să aveți iubov și dragoste unul către altul, ca să vă întărească sfînta obște săvîrșind plăcerea sfinției sale, fără sminteală a se umbri și a trăi și această mică casă a acestor cinstiți sfinți a trisfetitele Vasile velichi, Grigore Bogoslov i Ion Zlataust, robii Maicii Precistii, care se născu sub palatele sfintei case Precistii izvorînd enișchit (puțin) izvor ca de la o maică a trăi și a nu se pustii acest schitișor, care este la Golești, iubindu-l iar nu cu uriciune ca să aveți și sfinția voastră toți rugă dela acei fericiți sfinți către prea curata Fecioara maică a vă trăi trupește și mai vîrtos sufletește, cînd dar nu s-ar stinge această puțină lumină de rugă, ca să nu ne fie candela stinsă și argintul îngropat fără de rod. Ci eu vă rog ca pe niște dulci frați ca să vă învrednicească domnul Hristos pe fiește care dintre sfințiile voastre au din creștini mireni au despre partea celor sfințiți ieromonahi, au preoți mireni sau diaconi, cei ce o vor iubi și o vor ajuta ori cu cuvîntul ori cu mila, or a o apăra de nevoi, unii ca aceia buni credincioși creștini să fie toți părtași făcînd domnul Hristos precum leproșilor și cei cu mult și cei cu puținel, să le primească cel cu un ban ca o sută și cel cu o sută ca o mie și altă fericire și mai mare rog să le dăruiască domnul Hristos pentru ruga acestor fericiți sfinți ziși mai sus, să le dea împărăția cerului și aicea viață cu pace și spăsenie sufletească.

Iar cei ce vor sta împotriva a-i face firoseală și lipsă și pagubă au cu cuvîntul, au cu lucru, au a o jefui, au a o mozaviri, au a-i face

necaz au den oameni sfințiți au din mireni măcar fiecare, să le stea pîrși acești cinstiți și luminați sfinți, cei mai sus ziși înaintea lui Hristos să le facă judecată de plată. Deci și smerenia mea, dentru ticăloasă rugă smerindu-mă cu rugă de lacrimi către noianul multei mili a domnului nostru Isus Hristos și către prea curata care este nădejdea a toată marginea pămîntului, tu prea curată Fecioară stăpînă de Dumnezeu născătoare, mîntuitoarea noastră, aceia ce se vor nevoi cu bine și cu ajutor de milă pentru acest schițisor, să le dai lor viață cu pace și spor în casele lor și după mutarea acestii lumi și împărăția cerului, care să fie tuturor creștinilor a o dobîndi, întru nesfîrșiți veci. Amin.

Scriș luna Octomvrie în 14 zile leat 7185 (1676).

Dela smerenia noastră ertare și blagoslovenie celor ce vor fi cu bine, iar celor cu rău blestem.

Grigore episcop Buzăului»⁴.

Atît ctitorul cît și feciorii săi, preoții Nicolae și Ion, au cumpărat mai multe petece de moșii din hotarul satului vecin Poenari și le-au dăruit apoi și pe acestea schitului. Cumpărăturile s-au făcut între 1685—1692, iar hotărnicia în 1702, din care se poate vedea că atunci moșnenii Poenari aveau numai o parte de moșie în hotarul satului lor, iar schitul două părți.

La Arhivele Statului, în pachetul 32 al mînăstirii Cîmpulung, se află documentul important cu nr. 4, din care se poate vedea prin ce a trecut schitul de la închinare și pînă în 1817, așadar în decurs de 141 ani. Se dă mai jos pasajele extrase :

«La 15 Iunie 1811 a fost orînduit Rafail biv vel pitar și cu polcovnicul Exbaun de către slăvitul Divan și comitet al Țării Romînești să meargă în județul Muscel și să cerceteze pricina de judecată dintre doctorul Ștefan Piscupescu cu sfînta mînăstire Cîmpulung pentru Schitu Golești și pentru moșia pe care e zidit schitul.

Doctorul zicea că schitul este zidit de strămoșul său Grigore Episcopul Buzăului pe moșia schitului și cerea atît schitu, cît și moșia ca o clironomie dela strămoșu-său.

Egumenul mînăstirii Cîmpulung Pimon zicea că schitul a făcut cu adevărat de Grigore episcopul, dar pe moșia mînăstirii Cîmpulung numită Grădiștea de sus și de jos și Golești, ce sînt tot într-un hotar. Egumenul avea sineturi (documente) că schitul era închinat la mînăstirea Cîmpulung atît de ctitorul care l-a făcut, cît și mai în urmă de neamurile ctitorului.

Pentru moșie mînăstirea avea zapis și hrisoave domnești, fiind bună și dreaptă a mînăstirii stăpînită necurmat de sumă de ani, fără de a avea prigonire vreodată ctitorul schitului sau rudele ctitorului cu mînăstirea pînă în anul 1810 cînd i-a luat-o doctorul Ștefan după o

4. După *Condica Mînăstirii Cîmpulung* de la Arhivele Statului p. 614. Cf. și *Monografia istorică a orașului Cîmpulung* p. 123—125, unde e reprodus și chipul ctitorului avînd cirja episcopală în mîna stîngă.

alegere a spătarului Alexandru Roset, ispravnic județului și a clucerului Costandin Iliat.

Egumenul cerea ca atît schitul cît și moșia să fie tot în stăpînirea mînăstirii precum a fost pînă atunci. La cercetare a mai fost de față Manolache Furcă din partea «Cinstitei Aghenții» și Partenie egumenul dela schitu Buliga din Pitești din partea Sfintei Mitropolii. Polcovnicul Exbaun le-a dat să înțeleagă că cercetarea o va face numai el, iar ei vor răspunde numai cînd vor fi întrebați.

Reprezentantul Aghenției și cu doctorul Ștefan Piscupescu vorbiau cu polcovnicul numai nemțește și franțuzește, ba chiar a și scuipat cartea slăvitului divan, afrontarînd pe egumenul cîmpulungean și pe egumenul Partenie, bîgîndu-le și cartea de blestem în ochi. Din această purtare necuviincioasă a celui orînduit dela Aghenție, au fost nevoiți atît Partenie egumenul dela Buliga, cît și egumenul cîmpulungean să plece.

Au venit apoi la Divan în București unde s-au cercetat sineturile schitului al căror cuprins pe scurt e următorul :

1. Amintit actul de închinare al lui Grigore episcopul.

2. Leat 7193 Iunie 1 (1685) un catastih iscălit de ctitorul schitului cuprinzător de toate ce sînt ale schitului, cînd l-au închinat la mînăstirea Cîmpulung și s-a dat în seama egumenului cîmpulungean.

3. Leat 7198 (1690) carte iarăși a ctitorului în care scrie că după ce au isprăvit schitul și l-a ajutat cu moșioare și altele l-au fost lipit lîngă mînăstirea Cîmpulung ca să se caute și să se ajutoreze la vreme de nevoie, dar în urmă vîzînd că din nechiverniseala egumenilor ot Cîmpulung n-au ieșit nici un temei și nici o căutare, ci mai multă scădere și lipsă întru toate, iar biserica părăsită, de aceea zice că lasă acea închinăciune ce au fost făcut și o strică a nu se ție în seamă, ci schitul să fie sub stăpînirea sa ca și întii, căutîndu-se de cei ce se vor orîndui de sfinția sa a fi ispravnici, iar de către călugării ot mînăstire să fie în pace și nebîntuit.

4. Leat 7202 apr. 23 (1694) se face un nou așezămînt între mînăstirea Cîmpulung și schitu Golești rămas sub îngrijirea celor 2 feciori ai episcopului : popa Neculae și popa Ion, căci episcopul murise încă din 1691. Schitul intra din nou sub îngrijirea mînăstirii Cîmpulung, plătînd numai cîte 20 taleri pe an.

5. Leat 7205 Sept. 8 (1696). Cartea răposatului mitropolit Teodosie care întărește acel așezămînt.

6. Leat 1763 Oct. 25. Cartea lui Ștefan Piscupescu, moșul doctorului Ștefan, ce o dă mînăstirii Cîmpulung în care scrie că strămoșul său Grigore episcopul făcînd un schițor pe apa Cîmpulungului ce să chiamă Golești, pe moșia mînăstirii Cîmpulung, l-au fost închinat la mînăstire. Iar după o vreme încoace stricîndu-se acea închinăciune, au fost făcut moșii lui cu mînăstirea alt așezămînt ca să dea adică schitul la mînăstire cîte taleri 20 pe an și în urmă călugărîndu-se tatăl său la schit au intrat la iconomia schitului purtător de grije, luînd și acele

scrisori de așezămînt la mîna lui. Apoi murind tată-său au rămas schitul de tot prăpădit și părăsit și el ca să nu se stingă pomenirea ctitorului, neavîndu-se cine să caute schitu, au rugat pe egumenul mînăstirii Cîmpulung ca să ia schitul iarăși pe seama mînăstirii, să pue egumenaș și să-i poarte grija.

7. Leat 1786. Ștefan Piscupescu au făcut o pîră asupra egumenului cîmpulungean Dositei zicînd că schitu Golești ce l-a făcut strămoșu său Grigore episcop pe moșia mînăstirii Cîmpulung și l-au închinat numitei mînăstiri, egumenii de pe vremi nu păzesc orînduiala după cum este așezămîntul, cerînd Ștefan Piscupescu a se închina schitul la altă mînăstire. Judecata departamentului de 7 găsește cererea fără teme și aceasta fiind o pricină bisericească socotesc să fie cercetată de mitropolitul țării.

8. Leat 1786 Iulie 13, anafora a mitropolitului Grigore întărită de Vodă Mavrogheni în care se arată că popa Nicolae, feciorul ctitorului și moșul lui Ștefan Piscupescu a iscălit cartea de așezămînt ca să dea cîte taleri 20 pe an la mînăstirea Cîmpulung. Acel popa Nicolae a avut un fiu tot Nicolae care călugărindu-se au fost și egumenaș la schit. Mitropolitul Grigore găsește cu cale că de va vrea acel Ștefan și soru-sa Păuna, pot lua schitul în chiverniseala lor.

9. O anafora a vornicului Radu Goleșcu din 4 Iunie 1801 din care se poate vedea că urmașii ctitorului, Ștefan Piscupescu și Păuna sora lui lăsaseră schitul în dărăpănare și că e mai bine să fie orînduit un egumenaș acolo tot cu știrea mînăstirii Cîmpulung. Prin anaforaua întărită de Divan și de vodă Alexandru Moruzi se orînduește Dionisie ieromonah egumenaș. Cînd neamul ctitorilor ar vedea că nu se poartă bine, să facă arătare și dovedindu-se aceasta prin cercetare, se va orîndui alt egumenaș, tot prin știrea mînăstirii Cîmpulung, care-și va lua acei taleri 20 pe an.

10. Leat 1808 Iulie 10. O anafora a lui Dumitrache Ghica vel lo-gofăt de Țara de jos prin care după anaforaua mitropolitului Grigore, se zice că schitul să rămînă sub purtarea de grije a doctorului Ștefan Piscupescu, cînd atunci n-au provalisit doctorul că schitul este zidit pe moșia schitului, nici au cerut moșia pe care e zidit. Moșia s-a luat în 1810 după alegerea spătarului Roseti și a clucerului Iliat.

11. O adevărîntă din 23 Mai 1811 a preotului Bănică Piscupescu prin care arată că genealogia neamului lor e cea de mai jos :

Episcopul Grigore, ctitorul schitului, a avut 2 feciori pe popa Nicolae și popa Ion. Popa Nicolae au făcut pe Nicodim iar Nicodim a făcut pe tată-său Gheorghe și pe Ștefan Piscupescu. Ștefan Piscupescu au făcut pe Ilinca mama doctorului Ștefan Piscupescu. Mai departe arată că stăpînirea schitului a urmat în acest chip :

În vremea lui Mavrogheni (1786) mergînd Ilinca mătușa acestui popă Bănică, adică sora tatălui său și muma doctorului Ștefan Piscupescu, au luat schitul sub a ei stăpînire cu poruncă domnească și mergînd și popa Bănică acolo au stăpînit împreună cu Ilinca pînă la

moartea ei, plătind câte taleri 20 embatic la mînăstirea Cîmpulung, asemeni și taleri 5 pentru dijma țiganilor.

Un Iordache, văr al popii Bănică, a luat toate sineturile schitului, iar schitul a rămas în stăpînirea lui și a soru-si Stanca. Dar episcopii mînăstirii Cîmpulung trăgîndu-l peste un an la judecată, înaintea Domnului Moruzi s-a luat schitul de mînăstire și popa Bănică zice că mai multă dreptate are el să-l stăpînească trăgîndu-se din parte bărbătească din ctitor, iar nu celelalte neamuri, adică doctorul Ștefan. Doctorul Ștefan i-a cerut să iscălească și el ca să fie îngrijitor schitului mai departe. Popa Bănică însă n-a voit, arătînd că mai mulțumit este să se stăpînească schitul de mînăstire.

Se mai amintește și despre un hrisov al lui Duca Vodă din 15 Aprilie 7186 (1678) dat schitului Golești ot sud Muscel ce s-au făcut atunci în zilele Măriei Sale de episcopul Grigore al Buzăului, scutindu-se toate bucatele lui și apărîndu-se de bir cinci oameni streini».

În concluzie se arată :

«Cererea doctorului Ștefan Piscupescu de a i se lăsa schitu Golești pe seama sa pe motiv că însuși ctitorul întemeetor l-a desînchinat dela mînăstirea Cîmpulung, nu e întemeiată, deoarece după moartea episcopului Grigore fiii lui l-au închinat iarăși, schitul dînd pe fiecare an la mînăstire câte 20 taleri. Așezămîntul acesta a fost întărit de mitropoliții Teodosie și Neofit. Deasemeni și Ștefan Piscupescu, moșul doctorului Ștefan Piscupescu prin cartea sa din leat 1763 a dat schitul în desăvîrșită stăpînire mînăstirii.

Cartea mitropolitului Grigore din 1786, împotriva vechiului așezămînt al schitului, a fost dată rău, fiind silit mitropolitul la aceasta de vodă Mavrogheni, căci după pravilă, ceea ce se închină odată lui Dumnezeu nu se mai poate desînchina, care urmări împotriva ale mitropolitului și ale lui Mavrogheni, măria sa Alexandru Vodă Moruzi le-a îndreptat, căci a orînduit ca schitul să se ție cu egumenaș întărit dela mînăstirea Cîmpulung și mînăstirea să-și ia acei taleri 20 pe an, iar cînd neamul ctitorilor va vedea că nu se poartă egumenul bine, cu durere pentru schit și este răpitor, să facă arătare și dovedindu-se vina, atunci se va lipsi și se va orîndui alt egumenaș la schit, totdeauna prin știrea mînăstirii Cîmpulung.

În urma acestei hotărîri, iarăși rea urmare s-a făcut în leat 1808 de s-a dat schitul în stăpînirea doctorului Ștefan Piscupescu după anaforaua răposatului Dumitrache Ghica, aflîndu-se vel logofăt, care urmare se vede că din greșală s-a făcut, neavînd pliroforie de așezămînturile și de întăririle ce are mînăstirea asupra aceluia schit. Popa Bănică cel care a arătat genealogia neamului ctitorului zice că după cuviință mai multă dreptate ar avea el să stăpînească schitul, trăgîndu-se din parte bărbătească. Dar după orînduiala celor bătrîni zice că mai mulțumit este a se stăpîni schitul de mînăstirea Cîmpulung, adică învoește și molitva sa așezămîntul celor bătrîni asupra acestui schit, iar pe doctorul Ștefan îl arată ca fecior Ilinchii și ea este depărtată rudenie din neamul ctitorilor. Doctorul e făcut din alt

singe strein⁵ și rău s-a amestecat în treaba schitului, neavînd nici un drept a se amesteca și nici Piscupescu nu se poate numi, trăgîndu-se din parte femeiască. Doctorul zice greșit că schitul e zidit pe moșia schitului, el fiind zidit pe moșia mînăstirii Cîmpulung. Acest lucru l-a arătat și toate celelalte neamuri ale ctitorului. Se arată apoi că doctorul Ștefan Piscupescu făcuse și oarecare îmbunătățiri la schit, ba chiar prefăcuse și pisania zicînd că biserica schitului a fost zidită în 7128 (1620) pe cîtă vreme din coprinsul hrisovului lui Duca Vodă se arată lămurit că a fost zidită în timpul domniei sale, adică în 1676.

Aceste de mai sus, le-a arătat Ion Rafail biv vel Pitar în anaforaua sa din 15 Iunie 1811. Tot din acel an mai este o anafora a episcopului de Argeș și a lui Iordache Rasti prin care, după cercetarea ce au făcut, se dovedește că moșia pe care este zidit schitul Golești este a mînăstirii Cîmpulung și nu se cuvine doctorului Ștefan s-o ia supt stăpînirea sa. În Decemvrie acel an, Divanul și comitetul țării hotărăște ca schitul Golești să-și stăpînească moșiile cu pace de către doctorul Ștefan, asemenea și mînăstirea Cîmpulung moșia Grădiștea să și-o stăpînească fără bîntuială de către numitul doctor.

Schitul se numia Golești după trupul de moșie Golești, vecin cu moșia Grădiștea⁶. Această parte de moșie împreună și cu o parte din Grădiștea fusese vîndută la 6 Septemvrie 7181 (1673) de Grigore logofăt sib Bunea vistier, mînăstirii Cîmpulung drept 600 ughi (gal-beni).

Prin anaforaua veliților boeri din 25 Martie 1813 se întărește din nou stăpînirea mînăstirii Cîmpulung asupra schitului, deși doctorul Ștefan Piscupescu a cărui familie se mutase în București încă din 1763 cînd s-a găsit mort în schit Nicolae nepotul ctitorului și jefuit de toate, îl cerea tot sub stăpînirea sa pe motiv că egumenașul Dionisie orînduit în 1801 lăsase schitul neîngrijit, iar biserica prăpădită rău. Doctorul a dres toate cu banii lui și a găsit acolo o pungă cu 69 sineturi. Se decide ca schitul să rămînă tot supt stăpînirea Mînăstirii Cîmpulung dar să dea pe an cîte taleri 20, iar doctorul Ștefan să fie despăgubit de cheltuelile ce ar fi făcut.

Doctorul Ștefan, rămînînd nemulțumit se plînge lui Caragea vodă care totuși întărește anaforaua de mai sus, găsind cu cale ca doctorul să fie despăgubit de cecece a cheltuit.

Urmează acum jalba egumenului cîmpulungean cu anaforaua lui vel hatman și cu întărire domnească ca mînăstirea Cîmpulung în-

5. După tată, trebuia să se numească Manega.

6. După o tradiție locală cu mult simburde de adevăr, în vremile vechi în masivul păduros al moșiei Grădiștea către satul Poenari, se afla doar un teren mai mic pe care nu era pădure. Locuitorii ar fi numit acel teren înconjurat de păduri Goliștea și de aci ar fi rămas numele de Golești. În documentele foarte numeroase privitoare la această moșie, n-am întîlnit niciodată vreun membru al familiei Goleșcu ca să aibă parte de moșie aci, așa că e foarte probabil ca schitul din locul numit Goliștea să se fi numit schitul Goliștii mai întîi și apoi Golești.

temeiată pe dreptățile sale ce a câștigat, să aibă pace de către doctorul Ștefan Piscupescu.

«Prea înălțate Doamne,

Cu smerită jalbă fac arătare înălțimii Tale că pentru pricina de judecată ce au avut Sf. mînăstire Cîmpulung cu dumnealui doctorul Ștefan, rămîind prigonire numai pentru cheltuelile ce pretinderisea dumnealui doctorul, ce zicea că au făcut la schitu Golești, metoh mînăstirii, după anaforaua veliților boeri scrisă dela Iulie 6 anul 1814, s-a dat luminată poruncă cu mumbașir Nerghelești-bașa, ca să se facă socoteală la fața locului prin dumnealor boerii ispravnici după care făcîndu-se urmare, față fiind și vechile dumnealui doctorului din amărunte și dreaptă socoteală ce în frica lui Dumnezeu s-a săvîrșit, s-a ales a lua dumnealui doftoru taleri 1800 dela mînăstire și să rămîe desăvîrșit izbrănită, care bani i-au și răspuns mînăstirea încă din anul trecut numitului iar mînăstirea așa se află în repaus de toate pretențiile sale.

N-au trecut două-trei luni după ce au răspuns mînăstirea banii, iarăși s-au sculat dohtorul supărînd auzul Măriei Tale prin jalbă arătînd că nu se mulțumește cu acea alegere cerînd ca de iznoavă să se facă socoteală, să fie și el de față. N-am lipsit și eu a porni către Măria Ta jalbă, rugîndu-mă ca să se pue în lucrare cea de iznoavă cercetare după cererea numitului, cerînd ca prin legături în scris să ne punem soroc amîndouă părțile, să se tae odată stăpînirea și prigonirea ce cu mare supărare a cerat mînăstirea. După care s-a dat poruncă la cinstita hătmanie unde mergînd am dat zapise coprinzătoare că peste două luni negreșit să ne aflăm la fața locului, însă zăpisul numitului coprinde că de nu va urma a veni la soroc, ori însuși, ori vechilul său, să-i rămîe toate cererile jos, fără a mai avea ceva a pretinderisi măcar o para dela mînăstire peste sorocul ce și-a pus. O lună a trecut și nu s-a mai arătat din care se înțelege că ale numitului jalbi și supărări nu privește la alt, decît ca să aibă prigonirea totdeauna deschisă și neizbrănită pentru deșertele și nedreptele sale cugete ce hrănește. Pentru care fierbinte mă rog Măriei Tale ca să se dea luminată întărirea Măriei Tale spre a-și avea mînăstirea odihnă și vecinică va fi pomenirea Măriei Tale.

Filaret Apamias, năstavnicul mînăstirii Cîmpulung
1817 Aug. 29»

Marele hatman al Divanului orînduit de Domn să cerceteze jalba, arată că mînăstirea are dreptate și că doctorul n-a venit la sorocul hotărît. Iată sfîrșitul raportului său :

«Deci fiindcă sorocul ce și-au pus au trecut încă dela Iulie 26 și numitul doftor n-a fost următor a merge, aflîndu-se afară la moșia sa Sicrita, carele nici pînă acum n-au mai venit, dreptate are sfînta mînăstire la cererea sa și cu cuviință este a se da luminata întărire a Măriei Tale spre izbrănirea acestei prigoniri, după chiar coprinderea

zapisului său ce scrie mai sus se arată, spre a rămîne mînăstirea slobodă și nesupărată desăvîrșit, dîndu-i-se și toate sineturile ce se află pecetluite la canțelaria slăvitului Divan, încă de cînd au răspuns mînăstirea banii dohtorului, după hotărîrea Măriei Tale. Asemenea să dea dohtorul și țiganul sfintei mînăstiri ce-l ține fără nici un cuvînt, iar hotărîrea desăvîrșit, rămîne la Măria Ta.

1817 Sept. 20».

Voevodul I. Gh. Caragea întărește cele de mai sus. Astfel s-au sfîrșit neînțelegerile dintre mînăstire și urmașii ctitorului întemeietor, episcopul Grigore al Buzăului.

Toate documentele de mai sus, parte în rezumat, parte «in extraso» au fost extrase de la Arhivele Statului după condica mînăstirii Cîmpulung și pachetele cu «netrebnice» ale aceleiași mînăstiri.

*

Fiindcă în documentele reproduse mai sus a fost vorba despre doctorul Ștefan Piscupescu, unul dintre primii medici ai Țării Romînești, coborîtor din episcopul Grigore al Buzăului, ctitorul bisericii din Schitu Golești, dăm mai jos cîteva informații despre el, după lucrarea «Literatura medicală romînească» a doctorului G. Crăiniceanu. Mama doctorului a fost căsătorită cu ardeleanul Manega și de aceea doctorul e numit în unele documente «sudit abesaricesc», adică supus austro-ungar.

Născut în anul 1777. A fost mai întii spițer. Fiind în vîrstă de 25 ani, a mers la Viena, unde a studiat medicina. În 1805, și-a luat «vigurosul». S-a stabilit apoi ca doctor în politia București. A scris mai multe cărți de specialitate, printre care «Mijloace și leacuri de ocrotire a ciumii», «Apele metalice ale Romîniei mare» și «Practica doctorului de case».

Iată schița sa genealogică :

1. Grigore episcop de Buzău † 1691.
2. Nicolae preot zugrăvit și el ca ctitor.
3. Nicolae, călugărit Nicodim.
4. Ștefan Piscupescu.
5. Ilinca, fiica lui Ștefan, prin căsătorie Manega.
6. Doctorul Ștefan Piscupescu, cu nume de familie după răstrămoșu său.

*

Extras din statistica făcută la anul 1810, păstrată la Biblioteca Academiei R.P. Romîne, în manuscriptul nr. 1542 :

«Schitu Golești. Biserica de zid bună cu hramul Sfinții Trei Ierarhi. Are două rînduri de vestminte, cărțile deplin, fără a avea lipsă. Epitrop dumnealui Ștefan dohtor Piscupescu. Doi părinți : Maftei ierodiacon, Dometian monah.

Preot de mir popa Matei sin Simon de 30 ani, bun, învățat, cîntăreț, neglobit, fără patima beției, cu soția Maria, de neam mirean preoțit ot leat 1809 Mai 28 ziua Marți cu carte dela proin mitropolit Dositie, orînduit la această sfință biserică.

Poporeni în 28 case 75 de parte bărbătească și 62 de parte femeiască.

Țigani în 15 case 19 de parte bărbătească și 22 de parte femeiască.

Peste tot 178 suflete.

Iată ce se găsia la moșia Grădiștea și Schitu Golești în 1810 :

O moară pe apa Compulungului cu o singură roată, 2 care de boi ferecate cu 2 lanțuri de fier, un car de cai prost, un pătul în 14 furci învălit cu șindrila, un pătul în 12 furci învălit cu fin, o cîrciumă învelită cu șindrila cu pivniță de piatră.

În seama lui Voicu herghelegiu din Furnicoși 37 cai, în seama lui Stan Muscăloiu din Valea Unchiașului 89 vaci și 11 bivoli, în seama lui Tănase purcaru din Groșani 109 rîmători, în seama lui Stan vâtafu din schitu Golești 259 oi. Mînăstirea mai avea 46 stupi și următoarele bucate : 400 banițe porumb, 300 banițe știuleți, 80 care fin, alte 100 care aduse în finărie Grădiștea, 3 buți, 420 oca fasole, 162 oca grîu și 15 banițe nuci».

Manuscrisul nr. 720, de la Bibl. Acad. R.P. Romîne, în pp. 251—279, ne dă următoarele date :

La 2 Aprilie 1841 clăcașii din Schitu Golești au cerut voe egumenului mînăstirii Cîmpulung ca să ia din pădure lemne pentru a împrejmui școala. Aceasta funcționa încă din 1838 cînd mînăstirea a primit poruncă să se îngrijească pentru casa de școală.

Primul învățător al satului a fost candidatul Neagoe, în același timp și dascăl la biserică. Într-un act din 1846 se arată că nu prea voia să dea ascultare preotului Bucur, purtînd mai mult grija școalei decît a bisericii.

Populația satului era atunci de 100 săteni care plăteau capitația și 7 văduve.

Starea bisericii în luna octombrie 1849 se poate vedea din următorul act :

«Cinstitei egumenii a sfintei mînăstiri Cîmpulung cu supunere înconștiințez că la biserică Schitu Golești, hramul Sfinții trei ierarhi ce se numește Grădiștea pe moșia sfintei mînăstiri Cîmpulung, acest metoh vād că se află într-o mare dărăpănare : 1. că șindrila după biserică s-a spart ; 2. clopotnița e desvelită de tot și plouă prin boltă în jos ; 3. la cele 4 chilii pe pivniță s-a surpat învelișul de tot de trei ani de zile și plouă prin boltă în jos de razbește în pivniță ; 4. cele 12 minee sînt rupte de tot ; 5. Octoih nu e de loc și rămîne slujba totdeauna ; 6. Evanghelia ruptă foarte rău ; 7. apostolu e rupt ; 8. Cazanie nu e deloc ; 9. catavasier nu e deloc ; 10. molitvenicu e rupt ; 11. Însfirșit că din toate cărțile cite trebuie la biserică, numai

2 se află bune : penticostaru și triodu, iar celelalte după cum s-a zis mai sus.

1849 Oct. 30

Preot Bucur, plecat cu metanie sărut dreapta sfinției voastre.»

La 26 Mai 1856 cele 130 familii din Schitu Golești au cerut la Protopopie ca pe lângă preotul Bucur hirotonit în noiembrie 1843 să li se mai dea un preot și anume pe Ștefan Arici, cîntăreț la biserica din Berevoeștii-Pămînteni. Jalba e semnată de preotul duhovnic Bucur, de sfatul popular de atunci : Lazăr Barbu, Matei, Voicu, Ilie și Gheorghe pircălab. Ștefan Arici a fost hirotonit în luna oct. 1856, păstorind în a doua jumătate a secolului XIX.

Reparații mai însemnate s-au adus între 1889—1936 de către preotul Ion Andreescu și fiul său tot Ion așa cum rezultă din noua inscripție. În timpul de față acest monument religios din secolul XVIII, trecut în vremile vechi prin lipsuri, neîngrijire și chiar primejdie de a se ruina, este păstorit acum cu grije și rîvnă, de vrednicul preot Cornel Olteanu.

Profesorii D. Onciu și Victor Brătulescu l-au descris în amănunțime, iar noi prin știrile documentare de mai sus, am arătat prin cevaluri și greutatea a trecut în decursul celor aproape 300 de ani de la întemeierea lui.

Preot ION RAUȚESCU — Dragoslavele

UN MONUMENT DE ARHITECTURĂ ÎN LEMN : BISERICA DIN VALEA SEMANULUI (JERCALAI-URLAȚI)

La depărtare de câteva sute metri de Urlați, peste apa Cricovului, în valea Semanului¹, a fost așezată — prin grija Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian — bisericuța de lemn, adusă de la Bran, unde a poposit pentru prima oară, după ce fusese mutată acolo din părțile de peste munți, din Ardeal.

Ca monument de arhitectură, bisericuța aceasta este înregistrată sub nr. 2411 în lista publicată în anul 1955 de Academia R.P.R. Este a patra biserică de lemn salvată de la pieire de către Părintele Patriarh, pe lângă celelalte trei, de care ne-am ocupat acum nouă ani, și anume : biserica schitului Dragoslavele, biserica din Cermegești și biserica de lemn de la Tekirghiol²

ARHITECTURA

Un pridvor susținut de stâlpi, în latura de sud, în felul prispelor țărănești, însă ceva mai ridicat de la suprafața solului, adaugă pitorescului bisericuței, alcătuită din birne ce se încheie la colțuri, în coadă de rândunică, dându-i un caracter de intimitate și de înrudire de aproape cu construcțiile țărănești, destinate locuințelor omenești.

Un soclu de piatră de riu susține clădirea de lemn, ocrotind-o și izolînd-o de umezeala pămîntului.

Pridvorul, prelungit cu prispa din latura de sud, cuprinde această întregă latură, distingîndu-se printr-un ieșind din colțul de sud-vest, cu o intrare mascată prin doi ușori groși, un fel de balcon deschis. Soclul acestui pridvoraș este alcătuit din bucăți de birne cioplite, care se îmbucă la colțuri. Deasupra soclului, un număr de stâlpișori

1. Un act din 10 iunie 1810, arată că minăstirea Cozia a avut o vie în valea lui Seman, sud Saac (județul Saac-Prahova), care ar putea fi chiar via schitului Jercălăi. Actul este menționat în indicele cronologic nr. 11, publicat de Direcția Generală a Arhivelor Statului. (A. Sacerdoțeanu, *Actele secției Bunuri publice*, București, minăstirile : Cozia, Crasna, Dălhăuți, Dealul, Dadilov, Dintr-un lemn, Sf. Ecatrina-București și Fedelsciori, București, 1947, p. 47).

2. Victor Brălulescu, *Biserici rectitorite de P. F. Patriarh Justinian*, în revista «Biserica Ortodoxă Română», an. LXXI (1953), nr. 5—6, p. 517—545.

ciopliți sprijină cosoroaba de sub acoperișul de șindrilă. Dedesubt, acest soclu de lemn se reazimă pe un soclu de bolovani de rîu rostuiți cu mortar.

Deasupra pridvorașului, se înalță turla de lemn, prevăzută cu un coif ascuțit în vîrf, de forma unei piramide cu baza un poligon, cu marginile resfrînte în afară, pentru ca apele ploilor și zăpezilor să fie aruncate departe. Coiful este susținut de patru stîlpi de lemn, ce răsar din cele patru colțuri ale balconului deschis sub coif, mărginit în partea de jos de un grilaj care amintește pe acelea ale foișorului mare din latura de sud a bisericii.

Împreună cu coiful, cu balconul și cu pridvorul de jos, turla așezată în acest colț sud-vestic alcătuiește un corp aparte, deosebit de restul bisericii. Acest corp deosebit prezintă patru acoperișuri de șindrilă. Fiecare acoperiș primește prisosul din apa ploilor și a zăpezilor ce se mai preling de pe marginea inferioară resfrîntă a coifului de deasupra lor, ca s-o zvîrle departe de soclu pe care trebuie să-l ocrotească.

Coloanele simple ale prispei, ceva mai retrasă din linia pridvorului principal, ajutate de două adaose, fixate în formă de unghi, în cele două laturi de sus, sprijină cosoroaba pe care se reazimă căpriorii, care susțin acoperișul principal al bisericii în această latură.

Acoperișul de șindrilă măruntă al corpului principal îmbracă cele patru pante dulci, ușor resfrînte spre poale, în scopul arătat. Stîlpii prispei, ciopliți în muchii prezintă o decorație simplă, spre deosebire de stîlpișorii pridvorului din colțul de sud-vest, care prezintă o buclă în relief, în partea de mijloc și cîte o scobitură în părțile de sus și de jos.

PICTURA

Ca la mai toate bisericile de acest fel, pictura bisericii de la Jercălăi este de factură populară romînească de la începutul secolului XIX.

Desfășurarea iconografică ține seama de regulile iconografice, ceea ce înseamnă că *zugravul Stențe Condra*, pomenit de inscripția din 1838 de deasupra intrării în naos, (fața dinspre altar), cu unele ușoare deosebiri și inovații, era deprins și cunoștea regulile de distribuție a scenelor care împodobesc pereții bisericilor.

Altarul. Bolta altarului prezintă cinci suprafețe, dintre care trei au forma de patrulater, amintind trapezul, iar două au forma triunghiulară. Un arc format din capetele scîndurilor care alcătuiesc bolta naosului, limitează aceste suprafețe către iconostas.

Subiectele iconografice din patrulaterul central, începînd de sus în jos, sînt distribuite în raport direct cu dimensiunile patrulaterului, după cum urmează : două capete de îngeri înaripați, un briu pe fond roșu, Iosif și Maria avînd între ei globul. Urmează un interior, prevăzut cu un acoperiș, în mijlocul căruia apare Maica Domnului încon-

jurată de cei 12 apostoli, 6 de o parte, 6 de alta. Către sud, pe întregul spațiu, este zugrăvită înălțarea Domnului, înfățișând personajele cunoscute ale acestei scene : Iisus înălțându-se, urmat de doi îngeri, în registrul superior ; Maica Domnului, înconjurată de apostoli, în centrul scenei, în registrul inferior.

În triunghiul dinspre colțul sud-estic, se află zugrăvit un sobor de sfinți, deasupra cărui a apare Iisus în slavă. Către nord, este zugrăvită scena Schimbarea la Față : Iisus între Moise și Ilie în registrul de sus, deasupra lor, în strălucire, Îngerul de mare sfat, iar în registrul de jos, cei 3 apostoli în atitudinea cunoscută. Spre nord-vest, Soborul Arhanghelilor.

În registrul inferior, începînd din colțul de nord-est, sînt zugrăviți doi ierarhi. La proscomidie este zugrăvit Iisus în potir și viziunea lui Petru al Alexandriei. De aici pînă la fereastra scundă, urmează alte trei chipuri de ierarhi. Deasupra ferestrei, este zugrăvit un ornament floral, dedesubt un ghiveci cu o floare. Între această fereastră și între cea următoare, cu panouri decorate, ca și la cea dintîi, sînt zugrăviți alți trei ierarhi. Registrul inferior se încheie în colțul sud-estic al altarului cu doi ierarhi și un diacon.

Dosul tîmplei este zugrăvit astfel : în colțul de sud, un ierarh ; între ușa diaconească din această latură și între ușile împărătești, este zugrăvit un chip de sfînt ; între ușile împărătești și ușa diaconească de nord, un diacon, iar în colț, chipul unei sfinte, ceea ce nu intră în rînduielele iconografice ale altarului.

Naosul. O bandă cu sfinți în medalioane, decorate cu elemente florale, avînd ca motiv floarea de lealea, împarte bolta naosului în două părți, fiecare avînd cîte patru registre cu scene și subiecte iconografice. Primul registru din latura de sud a benzei amintite cuprinde cinci scene din Apocalips ; cel de nord cuprinde șase, în ordinea următoare și în prezentarea obișnuită și cunoscută din puținele reprezentări pe care le-am mai întilnit.

Spre sud :

1. Iisus în nimb oval, avînd în dreapta un înger care stă înge-nunchiat ;
2. Călăreți în marș ;
3. Martiri îmbrăcați sumar, în planul de jos ; în planul superior, Iisus flancat de doi îngeri, în fața unei intrări ;
4. Foc din cer, în fascicole, soarele și luna înroșiți. În centru, un personaj încoronat ;
5. Dumnezeu Tatăl pe tron, înconjurat de nori, în planul superior ; în planul inferior, îngeri cu săbiile scoase. De o parte și alta a tronului, cîteva persoane.

Spre nord :

6. Fiara cu șapte capete, avînd în față și deasupra ei cîte un înger ;

7. Cetate ; deasupra ei îngeri ; o fântină ;
8. Fântină de piatră ; deasupra fântinei, o persoană ;
9. Îngeri slujind lui Iisus ;
10. Îngerul de foc, cu un picior pe mare și cu unul pe pământ, avînd în față o persoană în genunchi ;
11. Iisus în slavă. Aceste subiecte fac parte din Apocalips.

Scena Apocalipsului este puțin răspîndită în pictura murală a bisericilor. Ea face parte din subiectele cu caracter moralizator și în mod obișnuit, este zugrăvită în pridvoarele bisericilor pe zidul de est, ca și Judecata din Urmă, pe care o înlocuiește în asemenea caz. Scopul prezentării acestor subiecte în locul amintit este acela de a face atenție pe credincioși asupra consecințelor păcatelor săvîrșite, dacă nu se pocăiesc. Urmarea neascultării este redată prin chinurile din iad sau pedepsele din Apocalips, iar îndreptarea pe calea cea bună este așezarea în rai, alături de cei buni și drepecți, în sînurile lui Avraam.

Același rol de avertizare îl au și cei doi arhangheli Mihail și Gavriil, care sînt zugrăviți la intrarea fiecărui compartiment al bisericii, la intrarea în pronaos și la intrarea în naos, de o parte și alta, cum și la intrarea în altar, pe cele două uși laterale. Pe filactera lui Gavriil stă scris avertismentul rezumat în cuvintele : «*Feriți-vă de sabia lui Mihail*», iar pe filactera lui Mihail, în cele mai multe cazuri, cuvintele : «*Cel ce intră în biserică necurat, de această sabie va fi tăiat*».

Pentru a înfățișa plastic, pentru neștiutorii de carte această avertizare, sub picioarele lui Mihail se zugrăvește un muribund gol, cu ochii închiși, de unde tradiția populară că Arhanghelul — popular «*Aranghelul*» — ia sufletul omului.

Scena Apocalipsului se află zugrăvită în pridvorul bisericii Crețulescu din București, ctitorie din 1722 a vel-logofătului Iordache Crețulescu și a soției sale Safta³, fiica lui Constantin Brîncoveanu, și la biserica veche din Călimănești, clădită în 1773, cu cheltuiala lui Stoican din acea localitate⁴.

O a treia biserică în care găsim subiecte din Apocalips este biserica de care ne ocupăm, a schitului Jercălăi. Primul subiect înfățișează pe Iisus, în dreapta căruia stă un înger îngenunchiat, iar ultimul subiect, al unsprezecelea, reprezintă tot pe Iisus în slavă, după biruința cîștigată asupra răului. Al doilea : călăreții în mers⁵, sînt cei arătați de cap. 6 din Apocalips : «*Desfacerea a șase peceți. Împărății și domnii luminii se ascund în crăpăturile stîncilor*». Scena cu cei patru călăreți a fost reprodusă și de M. Kogălniceanu, după caietul lui Radu zugravul din Tîrgoviște, care și datează caietul,

3. Cornelia Pillat, *Pictura din pridvorul bisericii Kretzulescu din București, în Studii și Cercetări de Istoria Artei*, nr. 3—4/1957, București, p. 135—163.

4. Victor Brătulescu, *Biserica veche din Călimănești*, în *Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice*, an. XXVII (1934), p. 47.

5. C. Pillat, *op. cit.*, fig. 15, 16, 17.

notînd 17 iulie 1775⁶. Cînd s-a desfăcut una din cele 7 peceti, a apărut un cal alb, iar călărețul «ce ședea pe el avea arc și i s-a dat cunună și a ieșit ca un biruitor și ca să biruiască» (vers. 2). Desfăcîndu-se a doua pecete, s-a auzit din nou glasul, care i-a zis: «Vino și vezi». Și a ieșit alt cal roib și celui ce ședea pe dînsul i s-a dat putere să ia pacea de pe pămînt, încît oamenii să seucidă unii pe alții și i s-a dat o sabie mare».

Al treilea călăreț, pe un cal negru, poartă o măsură; al patrulea, pe un cal vînat-gălbui, culoarea morții, însăși moartea, aruncată de iad, avînd stăpînire peste a patra parte din pămînt, ca să ucidă cu sabia, cu foametea, cu molima și cu fiarele pămîntului (cap. VI, vers. 8).

În pridvoarele bisericilor, unde întîlnim scena Judecării din Urmă, la sunetul trîmbeței Arhanghelului, din gura fiarelor ies oamenii mincați de aceste fiare pentru a lua parte la judecată.

A treia scenă⁷ reprezintă urmarea logică a celor petrecute anterior⁸ prin pustiirea datorită morții⁹.

Martiri îmbrăcați sumar, așezați în planul de jos¹⁰. În planul superior, Iisus însoțit de doi îngeri — unul de-a dreapta, altul de-a stînga — în fața unei intrări¹¹.

Îngeri slujind lui Hristos.

Scenă înfățișînd pe îngerul de foc, cu un picior pe mare și cu unul pe pămînt, avînd în față o persoană în genunchi, o aflăm și la biserica Crețulescu¹².

Iisus în slavă.

Aceste 11 scene din Apocalips le aflăm zugrăvite în bisericuța amintită a Jercălailor.

În registrul al doilea, pe bolta de sud, sînt zugrăviți 18 sfinți în mărime de 3/4. Al 19-lea înfățișează pe Apostolul Petru plîngînd, în timp ce cocoșul cîntă. Este vorba de momentul prevăzut și prevestit de Iisus Apostolului Petru, că înainte de a cînta cocoșul, se va lepăda de trei ori de Iisus, ceea ce s-a și întîmplat în noaptea prinderii lui Iisus.

În registrul al treilea, în latura de sud, apare Evanghelistul Ioan, însoțit de înger, urmat de Cina cea de Taină, Spălarea picioarelor, Ruga din grădina Ghetsimani, Trădarea lui Iuda și un evanghelist care încheie șirul pe această latură.

6. M. Kogălniceanu, *Colecțiune de modeluri de pictură religioasă*, în «Revista pentru Istorie, Arheologie și Filologie», Buc. 1883, an. I, f. 1, tab. 5.

7. M. Kogălniceanu, *l. c.*

8. Victor Brătulescu, *Biserica veche din Călimănești* — Comunicări. «Bul. Com. Ist.», an. XXVII (1934), p. 35; C. Pillat, *op. cit.*, fig. 34 și 35; Juliette Renaud, *Le cycle de l'Apocalypse de Dionisiou*, 1943, pl. XXII.

9. V. Brătulescu, *op. cit.*, p. 45.

10. C. Pillat, *op. cit.*, fig. 25, 26; Juliette Renaud, *op. cit.*, pl. VI, fig. 1, pl. VII, 25; Igor Grabar, *Istoria ruskago Iscustva*, Moscova, tom. VI, p. 500.

11. V. Brătulescu, *op. cit.*, p. 45.

12. C. Pillat, *op. cit.*, fig. 27 și 28; J. Renaud, pl. IV, 2, 4.

În latura de nord apare Evanghelistul Ioan și Prohor ucenicul, după care sînt zugrăvite subiectele înfățișînd ultimile momente din Patimile lui Iisus : Drumul crucii, Răstignirea, Punerea în mormînt, Învierea lui Iisus, care iese din mormînt purtînd steagul biruinței. Șirul este încheiat de al patrulea evanghelist însoțit de înger.

Registrul al patrulea, începînd din aceeași latură de sud, este deschis de un mucenic, urmat apoi de un diacon. În fereastră este zugrăvită Jertfa lui Avraam. Urmează învierea lui Lazăr, apoi «*Cre-dința lui Toma*». În glaful ferestrei a doua sînt zugrăvite trei chipuri de arhieriei (bust), apoi Iisus tronînd.

Șirul este încheiat de chipul ctitoricesc al unui țăran. În latura de nord, registrul începe cu portretul ctitoricesc al altui țăran, după care urmează Duminica orbului, apoi Duminica samarinencii, Tăierea capului Sf. Ioan Botezătorul, Copiii venind la Pruncul Iisus, doi sfinți, martirizarea unui sfînt — probabil Sf. Ștefan — pe care doi păgîni îlucid cu pietre. Iisus Hristos, Sf. Ostaș.

Peretele dinspre pronaos. În registrul de sus, în mijlocul timpaului, este zugrăvit Sf. Nicolae, avînd în dreapta pe Maica Domnului (?), iar în stînga un arhanghel. În registrul următor sînt patru scene : Iisus în fața arhierelui Ana, în scena următoare, Iisus în fața arhierelor, apoi în fața lui Pilat și în fine scena în care mulțimile cer ca Iisus să fie răstignit.

Pisania. Deasupra intrării din pronaos în naos, pe partea ce privește spre altar, este zugrăvită o inscripție avînd de-a dreapta și de-a stînga cîte șase apostoli, care formează cel de al treilea registru.

Din cuprinsul acestei inscripții aflăm mai multe date prețioase ; anul zugrăvirii, luna și ziua terminării lucrului, 19 iunie 1838, numele celor care s-au îngrijit de aproape de ridicarea monumentului, numele zugravului, Stețe Condra, necunoscut din altă parte și nesemnlat nici de listele publicate de Șt. Mețes.

Înainte de a trece mai departe, pentru cercetarea desfășurării iconografice a picturii din pridvor, să ne oprim cîteva momente asupra explicării Apocalipsului, reprezentat în această bisericuță prin cele 11 scene descrise.

Originea și reprezentarea Apocalipsului în arta religioasă. Valorosul studiu publicat de Cornelia Pillat asupra scenelor din Apocalips, zugrăvite în pridvorul bisericii Crețulescu din București și întîlnite precum am văzut și la biserica din Călimănești (din 1773), iar acum și la aceasta de lemn din 1838, fiind rar întîlnite în pictura bisericească, ne obligă să reținem atenția cercetătorilor asupra fondului arheologic foarte vechi al acestui ansamblu pictural legat de o seamă de tradiții biblice, de mituri din antichitate, de credințe și chiar de superstiții, care se perpetuează și în Evul Mediu, frămîntat și tulburat de apropierea anului 1000, termen fixat pentru sfîrșitul luptei, în biruința lui Iisus asupra vrăjmașilor Lui, și începerea unei alte lumi.

Viziunea însăși a Apostolului Ioan își are corespondent în Vechiul Testament, viziunea lui Iezechiel, a lui Daniil și a lui Isaia.

Starea de spirit creată și alimentată de evenimentele politice din Evul Mediu (căderea imperiului lui Carol cel Mare, incursiunile normanzilor și alte calamități) a ajutat la înrădăcinarea credinței că sfârșitul omenirii se apropie.

Și dacă acest lucru nu s-a întâmplat, starea de surescitare a continuat, oamenii fiind dispuși să creadă că este numai o amănare în timp a deznodământului fatal.

În arta miniaturistică, în pictura murală și în sculptura catedralelor occidentale din sec. XI, XII și XIII, cum și în tapiseriile din sec. XIV, aflăm scene din Apocalips. Pictorul Dürer, în 1498, și Cranach, în 1522, reproduc scene din Apocalips.

Protivnic la început introducerii acestor subiecte, Bizanțul ortodox, sub influența cruciaților care stăpinesc în aceste părți între 1204 și 1261, cedează și adaugă la aceste teme occidentale «temele inspirate din apocrife, atât de gustate în orientul ortodox»¹³.

Starea de spirit de la finele mileniului I și începutul celui de al II-lea, care coincide cu căderea și stăpînirea Spaniei de arabi, avea să se repete, poate cu mai multă putere, cu prilejul căderii Coonstantinopolului și prăbușirea imperiului bizantin sub turci, în 1453.

Ecoul reprezentărilor simbolice ale Apocalipsului în arta apuseană avea să se producă și în arta bizantină a secolului XVI, bine înțeles în interpretarea meșterilor acestei rafinate arte a Bizanțului ortodox, mai idealizată decât arta realistă a Renașterii apusene. În felul acesta, realismul lui Cranach și al lui Dürer — a căror operă, după istoricii de artă — stă la baza reprezentărilor Apocalipsului, din vestibulul trapezei mînăstirii Dionisiu de la Athos, zugrăvită «prin dărnicia Ruxandei, soția lui Alexandru Lăpușneanu, între anii 1552—1568, și fiica lui Petru Rareș, ctitorul catoliconului aceleiași mînăstiri»¹⁴.

Către finele secolului XVI, reprezentarea Apocalipsului se manifestă sub forme variate: în picturile murale, în icoane, în manuscrise, după Gabriel Millet, «principalele grupe aparținînd Muntelui Athos, Greciei, Rusiei și Romîniei»¹⁵.

I. D. Ștefănescu crede că cea mai veche reprezentare a Apocalipsului în pictura bisericilor romînești este cea de la Sucevița, care nu urcă mai sus de sec. XVIII. Cred că din greșeală s-a trecut sec. XVIII în loc de XVI.¹⁶

Asupra reprezentării unor detalii din Apocalips, P. Henry observă, alături de învățatul polonez Podlacha, o influență a pictorilor ruși de la Novgorod și Pscov, din sec. XVI¹⁷.

Dar și despre reprezentările mai vechi ale Apocalipsului avem cunoștință din mențiunile istoricilor, ca Hieronimus Rubens, care în

13. C. Pillat, *op. cit.*, p. 145.

14. *Ibidem*, p. 146. Cf. Juliette Renaud, *l. c.*; H. Wöllin, *Die Kunst Albrecht Dürers*, München, 1908, p. 40—60.

15. C. Pillat, *op. cit.*, p. 1; G. Millet, *Monuments de l'Athos*, pl. 206—209.

16. I. D. Ștefănescu, *La peinture religieuse en Valachie et en Transylvanie*, p. 293.

17. P. Henry, *Les églises de la Moldavie du Nord*, Paris, 1930, p. 258, cf. Podlacha, *Malowidła*, p. 193.

«*Historia Ravennatum*», arată că în anul 433, Galla Placidia a pus de s-a decorat biserica Sf. Ioan din Ravenna cu subiecte din Apocalips, iar Bède le Vénérable, pe lângă altele, arată că în anul 678, St. Benoit Biscop raporta din Roma că pictura bisericii Sf. Petru, în care intrau și scene din Apocalips, s-a stricat¹⁸.

În sec. X, aflăm scene din Apocalips în biserica Sf. Eli de Nepi, ca și în 1041, în bisericile franceze Saint Benoit sur Loire și Saint Savin de Vienne¹⁹.

Cel mai bun studiu pînă acum, foarte amănunțit și documentat asupra acestei teme, a apărut la Paris în 1921, semnat de Le P.E.B. Allo, sub titlul : «*Saint Jean l'Apocalypse*».

Într-o largă introducere, autorul analizează simbolismul apocaliptic, interpretînd limbajul apocaliptic și căutîndu-i izvoarele pe care le rezumă la cinci : 1. textele biblice și profețiile canonice ; 2. poezia populară a israeliților ; 3. descrierea figurată a evenimentelor contemporane ale autorului ; 4. religia și miturile străine ; 5. fantezia.

Din contactul cu egiptenii, cu babilonienii și cu popoarele din Canaan, evreii s-au ales cu o seamă de influențe care se pot observa în cărțile ce alcătuiesc Vechiul Testament. Personificarea cetăților sub forma unor femei apare în prefață. Calamități, ca plăgile Egiptului, în Pentateuh, influența babiloniană și a popoarelor din Canaan se vede în cărțile : Judecătorii, Samuel, Regii, Profetii.

Ducerea lor în robia babiloniană i-a pus în contact cu o cultură superioară de pe urma căreia arta și literatura au lăsat influențe la evrei, ca de altfel și raporturile cu Egiptul elenizat, ca și elenizarea directă, prin regii seleucizi. Două elemente principale se desprind cu deosebire : cel babilonian și cel iranian (*op. cit.*, p. XXXI—XXXIII).

Numerele joacă și ele un rol : 3, 4, 7, 10, 12.

3 apare simplu și ca multiplu.

4 reprezintă patru puncte cardinale, patru vînturi din cer, patru părți ale universului : cerul, pămîntul, apele și iadul.

7, șapte zile ale săptămînii, șapte ceruri, șapte planete.

10 și multiplii lui, în uz din timpuri străvechi, după numărul celor zece degete.

12 : 12 luni ale anului, 12 triburi ale lui Israel.

Din Babilonia a venit simbolismul astral, imaginea apei vii, mitul lui Apsu și al lui Timotei, care a dat ideea apelor masculine și a celor feminine ale potopului (*Parabolele lui Enoch*, 54—58) ; monștri simbolici, reprezentînd popoare și personaje istorice.

Lumea cerească. Dumnezeu. Peste cele șapte ceruri Dumnezeu tronează la lumină. Lîngă tronul lui Dumnezeu, Enoch, iar lîngă el, Fiul Omului, Mesia, creat înainte de lume ; concepția aceasta derivată probabil din Daniil (VII) (viziunea) o aflăm în Enoch (1. c. XXXVI).

18. C. Pillat, *op. cit.*, p. 25.

19. *Ibidem*, p. 21.

Ca într-o curte orientală, mulțime mare de îngeri înconjoară pe Dumnezeu, cîntînd sau așteptînd porunci pentru cîrmuirea lumii. Arhanghelii, în număr de 6—7, stau în fruntea armatelor cerești și amintesc pe zeii planetari ai Babilonului. Ei sînt : *Mihail, Gavriil, Rafail, Raguel, Saraquiel, Remiel*. În alte părți, este vorba de patru : *Mihail, Gavriil, Rafail și Fanuel*, iar în alta, trei, și anume : *Mihail, Gavriil, Rafail* sau *Vretel*.

Fetele, sau îngerii Fetei : *Mihail, Gavriil, Rafail, Fanuel*.

Serafimii alcătuiesc o altă categorie de îngeri.

Heruvimii (Roțile) înconjoară tronul lui Dumnezeu și nu dorm niciodată. Este o veche denumire asiriană, *Kirubi*, care înseamnă : tauri înaripați, cu chip de om, păzitori ai palatului.

Această lume cerească ne este înfățișată în desfășurarea iconografică din turla Pantocratorului, la bisericile ortodoxe.

Lumea infernală. După unele apocrife, această lume nu este numai aceea a iadului subpămîntean, ci ea cuprinde unele părți din cer, de unde ispitesc pe oamenii din zonele superioare. S-ar putea face o legătură între această credință și cele 24 de vămi ale văzduhului pe care trebuie să le treacă suflețele, pentru a ajunge în raiul ceresc.

În aceste locuri își are sălașul dragonul, balaurul uriaș, lung de 6 km., care soarbe apele mării. Este, desigur, Sorbul din folclorul nostru care soarbe apele mărilor și este legat de curcubeu și de abundența ploilor, ca și de acel balaur de la izvoarele Nilului, care în toate nopțile îi soarbe apele, pentru ca în zorii zilei următoare, biruit de Osiris²⁰, să le dea acestuia ca să le mîne prin albia sa și să ude mînoasele cîmpii de pe cele două maluri în Egiptul de mijloc și în cel de jos, de la vărsare.

Dragonul amintește pe șarpele Python din mitologia greacă, pe cel numit Azhi-Dahaca din mitologia pelvică, Loki sau șarpele Midgard al scandinavilor²¹.

Dragonul cu 7 capete, din oda XXII a lui Solomon, capul spiritelor rele, nu are nimic păgîn, deși el poate aminti pe Thaumim și Leviathan. În psalmul II al lui Solomon, reprezintă pe Pompei, cuceritorul Ierusalimului²². El poartă și numele de thehômôth.

O seamă de citate din Ezechiel (XXIX, 3—6), Iov (VII, 22), îl apropie și de crocodil și de balaurul din ocean. În altă parte (Ezechiel, XXXII, 2), aflăm o plîngere a Fiului Omului împotriva lui Faraon, regele Egiptului, căruia îi spune : «*Tu, ca un pui de leu în păpuriș și ca un balaur în mări, te arunci în riurile tale și tulburi apele cu picioarele tale și calci cursurile lor*»²³.

Revenind asupra Leviathanului, mai aflăm că este un pește fabulos, cu mai multe capete, care răstoarnă marea și prezintă unele ana-

20. M. E. Matie, *Miturile Egiptului antic*, Buc. 1958.

21. Le P. E. B. Allo, *Saint Jean l'Apocalypse*, Paris, 1921, p. XLII.

22. *Ibidem*.

23. *Ibidem*, p. XLI.

24. M. Sadoveanu, *Frații Ideri*, București, 1957, p. 350, 784.

logii cu animalele mitice, acestea fiind de natură literară²⁴. Unele închipuite animale mari, ca în Iov, sau personificări poetice, ca valurile oceanului, care închipuie puterea divină²⁵.

Pridvorul. Grinzile sînt sculptate linear, ca și pragul de sus al intrării.

Pictura. În colțul de sud-vest este zugrăvită scena în care Cain ucide pe fratele său Avel. Pe latura de vest este zugrăvit un înger, apoi scena în care Adam și Eva, de o parte și de alta a pomului, se lasă amăgiți de șarpe. Urmează o fereastră, dincolo de care, spre colțul de nord, sînt zugrăvite cinci mucenițe.

Pe latura de nord este zugrăvită pilda celor zece fecioare : cinci fete bune și cinci «fete înțelepte», urmată de Iisus însoțit de o fecioară. Dedesubt, este zugrăvit un sfînt ostaș călare (Sf. Gheorghe sau Sf. Theodor), un pom și un balaur. Deasupra, un ornament avînd ca motiv coarda de viță cu frunze și struguri.

Plafonul este vopsit și împodobit cu stele. Pe peretele despărțitor sînt atîrnate icoane portative ; jos, spre sud : Arhanghelul Mihail cu sabia și cumpăna dreptății, Sf. Nicolae și Sf. Gheorghe în luptă cu balaurul ; spre nord : Iisus Hristos, Sf. Nicolae și Maica Domnului. La sud este ușa, avînd deasupra icoana Maicii Domnului.

Sculptura. În afară de sculptura grinzilor, a coloanelor și a pragurilor, cu aceleași motive lineare, aflăm sculptate sfeșnicele împărătești.

Decorațiuni, avînd ca motiv floarea de lealea, apar pe tăbliile ce mărginesc strănile.

Iconostasul mic prezintă pe cele patru fețe pe cei patru evangheliști.

Tîmpla e de lemn. Deasupra tîmplei, pe o arcadă de lemn, este zugrăvită Maica Domnului, avînd de o parte șase prooroci, iar de cealaltă parte alți șase. Icoanele tîmplei sînt distribuite în trei registre, începînd cu cel de jos, în care sînt ca de obicei icoanele împărătești : Iisus Hristos, avînd pe o parte și alta pe Maica Domnului și pe Sf. Ioan Botezătorul, iar pe marginile laterale pe cei 12 apostoli ; Maica Domnului cu Iisus Prunc, este zugrăvită pe un fond ornăt cu flori stilizate. Spre nord, icoana Sf. Arhanghel Mihail, iar spre sud icoana Sf. Arhanghel Gavriil.

Dedesubtul registrului cu icoanele împărătești sînt zugrăvite poalele de icoane. Sub icoana lui Iisus este zugrăvit Sf. Ioan Botezătorul în pustie, purtînd filacteră, cu inscripția : «*Почăйти-вѣ, почăйти-вѣ, пачѣтошilor*». Sub icoana Maicii Domnului este zugrăvită scena împărțirii unei sfinte mucenițe sau cuvioase. Sub fiecare din icoanele celor doi arhangheli apare cîte o tăblie pe care se află zugrăvită floarea de lealea în ghiveci.

În registrul de deasupra celui cu icoanele împărătești sînt zugrăvite icoanele prăznicare, avînd la mijloc icoana mahramei, flancată de doi

25. Le P.E.B. Allo, *op. cit.*, p. XXX.

îngeri zugrăviți bust. Deasupra registrului cu icoanele prăznicare este registrul apostolilor, în mijlocul căruia aflăm icoana lui Iisus Hristos, avînd de o parte pe Maica Domnului, iar pe cealaltă pe Sf. Ioan Botezătorul. Din cauza lipsei de spațiu, de o parte și de alta a icoanei centrale sînt zugrăviți cîte cinci apostoli în loc de șase, deci în loc de doisprezece, avem un total de zece. Ar urma ca deasupra acestui registru să aflăm pe ultimul, reprezentînd pe Maica Domnului între prooroci, dar aceste reprezentări sînt zugrăvite pe arcada de lemn de deasupra tîmplei, precum am văzut.

În fine, pe friza de sus, în mijloc, aflăm crucea Răstignirii, avînd, pe lîngă cele două molenii (Maica Domnului și Sf. Ioan cel Jalnic), încă două icoane, în total deci patru, două de o parte și două de alta.

Ușile împărătești sînt sculptate à-jour, avînd ca motiv coarda de viață cu struguri și frunze și închizînd șase medalioane, grupate două cîte două : Buna Vestire (Sf. Arhanghel Gavriil și Sf. Fecioară Maria) și cei patru evangheliști : Matei, Ioan, Marcu și Luca.

Ușile diaconești sînt lucrate din două scînduri de brad din cîte trei bucăți bine încheiate și decorate. Pe cea de sud, este zugrăvit Sf. Arhanghel Mihail, iar pe cea de nord proorocul Aaron, așa cum mai întîlnim la o biserică din Făgăraș și la altele din Ardeal, în locul Arhanghelului Gavriil, cum ar fi normal. Pe dosul tîmplei, între ușile împărătești și ușa de nord, este zugrăvit chipul unui diacon, în colțul nord-estic o sfîntă, iar între ușa diaconească de sud și ușile împărătești un sfînt.

Obiecte. Între obiectele cu oarecare caractere artistice aflăm un chivot de lemn, în care se păstrează împărtașania. Pe sfînta masă o cruce de lemn, ale cărei brațe și vîrf au formă treflată. În față, o altă cruce în relief cu marginile rotunde.

Un policandru de lemn, alcătuit dintr-o rozetă rotundă, sculptată linear și așezată pe un ax central, de asemenea sculptat.

Într-o bisericuță modestă de sat, aflăm atîtea elemente de artă în sectorul sculpturii în lemn și în împodobirea cu picturi a pereților în 1838, încît cu drept cuvînt pentru vremea în care au trăit și pentru felul cum au rezolvat problemele de artă, fiecare în sectorul său, și cioplitorul anonim și zugravul Condra, merită atenția noastră și oste-neala deplasării pînă la locul în care este așezată această veche bisericuță este cu prisosință răsplătită²⁶.

Prof. VICTOR BRĂTULESCU

26. Victor Brătulescu, *Bisericile rectitorite de P. F. Patriarh Justinian*, în revista «Biserica Ortodoxă Romînă», an. LXXI (1953), nr. 5—6, p. 517—545. — Idem, *Biserici de lemn din Maramureș*, în «Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice», an. XXXIV (1941), fasc. 107—110.

DOCUMENTE PRIVIND MINĂSTIREA CHEIA DE PE TELEAJEN

O vale largă, imensă, zăgăzuită prometeic între munți uriași : Babeș, Balaban, Bratocea, Ciucaș — cu Tigăile Mari, Tigăile Mici, Roșul, Gropșoarele, Zăganul. Unii, înveșmîntați cu fag și cu brad ; alții, înveșmîntați în pășuni de un verde unduios ; unul — Zăganul — în sfîrșit, durat din colți stîncoși și povîrnișuri prăpăstioase.

Aici răspundea, în vechea Țară Romînească, drumul mocanilor și al turmelor de oi, venind dinspre Săcele prin pasul Bratocea, drum însoțit de apa Teleajenului învolburată și cristalină.

Pe un tăpșan, față cu acești munți amintiți mai sus, se ridică minăstirea Cheia, zidită în forma de astăzi la anul 1835. Dar, cum unele acte îi dovedesc neîndoios o vechime de așezare mult mai mare decît cea cunoscută pînă acum ; cum aceleași acte arată elementele de temelie ale vieții economice a minăstirii, baza ei materială, — socotim că este bine și necesar ca aceste acte să fie cunoscute. Ele vor lămuri cele aproape două sute de ani de existență a acestui locaș la marginea carpatină a vechii Țări Romînești, trăsătură de unire între locuitorii de pe cele două versante ale Carpaților. Ele vor servi, de asemenea, la întocmirea unei istorii documentare, riguroase și cît mai complete a Bisericii romînești.

Astăzi, cînd această așezare este considerată monument istoric și a devenit căminul de odihnă al Patriarhiei, publicarea acestor texte documentare răspunde unei firești dorințe și nevoi de a cunoaște trecutul. Reproducem aceste acte în ordinea lor cronologică și într-o transcriere cît mai aproape de original.

EMIL VIRTOSU

1.

1792, decembrie 14.

Mihail Costandin Suțul voevod dă călugărilor de la schitul Cheia (Saac) cinci liude scutite de orice dăjdii.

† Milostiiu bojiu, Io Mihail Costandin Suțul vovod i gospodinū, davat gospodstvo mi¹.

Dat-am cartea domnii mele părinților călugărași de la schitul Cheia, sud Saac, ca să aibă a ținea liude² cinci, oameni streini și făr'dă pricină de dajdie, pe carii, aducându-i din streinătate, după cercetarea ce li să va face de către dumnealor ispravnici<i> județului, dovădindu-i întocmai, să le dea adeverintă pă numele și chipul lor, după care să li să dea și pecetluiturile gospodū³ de la Vistieria domnii mele, spre a fi în pace și nesupărați de rândul dăjdiilor vistierii i de alte podvăzi, și ca să-i aibă părinții de ajutor la cele trebuincioase schitului și pentru hrana lor.

Pentru că, dând numiți călugărași rugăciune domnii mele și cunoscându-să că cererea lor este cu cale, spre a putea hălădui la acel loc dă piatră, am binevoit domniia mea de am făcut această milă cu dănsii, care să aibă a li să păzi nestrămutat. Și poruncim domniia mea întocmai să li să păzească mila aceasta, ce am făcut cu dănsii.

I i<s> sam recheh gospodstva mi⁴.

1792, dichemvrie 14.

Io Mihail

Costandin Suțul
vovoda⁵

L. S.⁶

milostiiu bojiu,
gospodar⁵.

Procit, Vel Vistier⁷.

Trecut în condica Vistierii.
Spiridon logofăt.

2.

1797, martie 30.

Alexandru Ipsilant vovod dă schitului Cheia, cu cei nouăsprezece călugări sihaștri, zece liude scutite de dăjdii, precum și 50 taleri pe fiecare an, din vama Vălenilor.

Milostiiu bojiu, Io Alexandru Ioan Ipsilant vovod i gospodarū Zemle Vlahscoe⁸.

1. Formulă de intitulare, în l. slavă: † Din mila lui Dumnezeu, Io Mihail Costandin Suțul vovod și domn, dă domniia mea.

2. Oameni, considerați numai ca unități fiscale.

3. Adevărinite, întărite cu sigiliul domnesc.

4. Formulă în l. slavă: Și ispravnic însăși spusa domnii mele.

5. Monograma domnească în chinovar. Formulă în l. slavă: Io Mihail Costandin Suțul vovod, din mila lui Dumnezeu, domn.

6. Sigiliul domnesc oval, în tuș roșu.

7. Formulă în l. slavă: A ceit Marele Vistier. Actul la Arh. St. Buc., *Schitul Cheia*, III/3.

8. Formulă de intitulare în l. slavă: Din mila lui Dumnezeu, Io Alexandru Ioan Ipsilant vovod și domn al Țării Românești.

Fiindcă ne-am înștiințat domniia mea cum că, între munți, să află un schit ce să numește Cheia, unde lăcuescu nooăsprezece călugărași sihaștri; și acest schit aflându-să în loc pustiu și între pietri, unde nici roduri ale pământului, de hrana omenească, nu să pot face; carele neavând nici moșiie, nici viie, nici altcevași nimic, cu vre un venit, au fost împărțășat și cu mili domnești, și din vremile răzmiriților răpuind seneturile ce au avut, au agiuns la proastă stare. Și pliroforisindu-ne⁹ domniia mea de a părinților călugărași lipsă în care petrec, ne-am milostivit și îi miluim cu zece liude, oameni streini, ca să le poslușască¹⁰ și să le dea bucate dă hrană. Pe carii, găsindu-i, să-i ducă la dumnealor ispravnicii județului, ca să-i cerceteze și, fiind streini cu adevărat, să le dea adevărinte pă numele și chipul lor. După care să li să dea și pecetluiturile domnii mele, spre a-i avea în pace și nesupărați.

Așijderea să aibă a lua pă fieșcare an, din vama Vălenilor, sud Saac, câte talere cincizeci, care bani să-i dea cumpărătorii vămii, peste banii Cămării, ca să fie sfântului schit dă întărire și părinților călugări dă hrană și chiverniseală, iar domnii mele, și răpoșaiilor părinților domnii mele, vecinică pomenire.

Rugăm, dar, și pă alți frați domni în urma noastră, să binevoiască a înnoi și a întări această milă, ca și ale domniilor sale mili și faceri de bine să fiie în urmă de alții ținute în seamă.

I i<s> saam reche gospodstva mi.

Io Alexandru
Ioan Ipsilant
Voevoda¹¹

L. S.¹²

1797, martie 30.
milostiiu bojiuu,
gospodar¹¹.

Trecuță în condică.

Răducan biv treti logofăt¹³, condicar.

Procit, Vel Logofăt¹⁴.

3.

1798, mai 22.

Costandin Gheorghie Hangeri voevod întărește schitului Cheia 50 taleri anual din vama Vălenilor (Saac) și 10 liude scutite de dăjdii.

Milostiiu bojiuu, Io Costandin Gheorghie Hangeri voevod i gospodar Zemle Vlahscoe.

Fiindcă schitul ce să numește Scheia (*sic*), unde lăcuescu noosprezece călugărași sihaștri, prin cartea domnii sale Alexandru vodă Ipsi-

9. A afla, a se informa.

10. Să slujească.

11. Monograma domnească, în chinovar.

12. Sigiliul domnesc, oval, în tuș roșu.

13. Formulă în l. slavă: Răducan fost al treilea logofăt.

14. Arh. St. Buc., *Schitul Cheia*, III/4.

lant, ce o văzum ¹⁵ cu leat '97, martie 30, au avut milă a ținea liude zece, oameni streini, ca să le poslușască și să le dea bucate dă hrană, aflându-să schitul în locul pustiiu și între pietre, a lua pă fieșcare anu câte talere cincizeci din vama Vălenilor, sud Saac, care bani să-i dea cum-părătorul vămii, peste banii Cămării ;

Drept aceia și domniia mea, milostivindu-ne, întărim milele acea-tea, ca să fie sfântului schit dă ajutor și părinților călugări dă hrană și chiverniseală. Pentru care acești lude zece, găsindu-i, să-i ducă la dumnealor ispravnicii județului, ca să cerceteze și, fiind streini cu adevăratu, să le dea adeverință pă numele și chipul lor, dupe care să li să dea și pecetluiturile domnii mele, spre a fi în pace și nesupărați. I <is> saam rech gospodstva mi.

Io Costandin	L. S. ¹⁷	1798, maiu 22.
Gheorghie Hangeri		milostiiu bojiuu,
voevod ¹⁶		gospodar ¹⁸
Trecută în condica Divanului.		Procit, Vel Logofăt ¹⁸
	Vel medelnicer	

4.

1799, octombrie 2.

Alexandru Costandin Muruz voevod întărește schitului Cheia (Saac) zece liude scutite de dăjdi și 50 talere pe an din vama Vălenilor.

† Milostiiu bojiuu, Io Alexandru Costandin Muruz voevod i gospodar Zemble Vlahscoe.

Fiindcă schitul ce să numește Cheia, din sud Saac, unde lăcuescu nooăsprezece călugărași sihaștri, prin cartea domnii sale Alexandru voevod Ipsilant, ce o văzum cu leat 1797, martie 30, i prin cartea răposatului domnu Hangerlău, au avut milă a ținea lude zece, oameni streini, ca să le poslușască și să le dea bucate dă hrană, aflându-să schitul în loc pustiiu și între pietri, a lua pă fieșcare anu câte talere cincizeci din vama Vălenilor, sud Saac, care bani să-i dea cumpărătorul vămii, peste banii Cămării ;

Drept aceea și domniia mea, milostivindu-ne, întărim milile acestea, ca să fie sfântului schit dă ajutor și părinților călugări dă hrană și chiverniseală. Pentru care acești lude zece, găsindu-i, să-i ducă la dumnealor ispravnici județului, ca să cerceteze și, fiind streini cu adevărat,

15. Arhaism = văzurăm.

16. Monograma domnească, în chinovar.

17. Sigiliul domnesc, octogonal, în tuș roșu.

18. Arh. St. Buc., *Schitul Cheia*, III/5.

să le dea adevărîntă pă numele și chipul lor, dupe care să li să dea și pecetluiturile domnii mele, spre a fi în pace și nesupărați.

I i<s> saam rekeh gospodstva mi.

Io Alexandru	L. S. ²⁰	1799, octomvrie 2.
Costandin		milostiiu bojiu,
Muruz voevoda ¹⁹		gospodar ¹⁹ .
Trecut în condica Divanului		Vel Logofăt ²¹ .

5.

1800, martie 25.

Paharnicul Manolache Hrisoscoleu dăruiește, schitului Cheia de pe Teleajăn, sfoara de moșie Ciocrac din gura Drăjnii.

Sfoara de moșie ce să numește Ciocrac, în gura Drăjni, de 80 stîneni, am dăruit-o sfîntului schit Cheia de pă Teleajin, ohavnică, să fie pă sama [pă]părinților, ce sihăstresc la numitul schit — pre care și eu o am cumpărat de la diiaconu Stan din Ogretin, cu optzăci galbini împărătești, ohavnică, la anu 1800, martie 25, cu bună învoiale²² despre amîndoo părțile. Care să învecinește despre meazănopte cu dumnealui Alecu Drăjneanu, și despre miazăzi cu Bolănești²³ și capu din josu despre sfîntit dă în apa Drăjni și capu despre răsărit cu Căldărușani²³, și n-are voe nimenea, nici din neamurilé méle, nici din streini, a schimba hotarălé acestii moșii.

Și pentru a-ș avea temeiu această danie și a fi crezut oriunde să va arăta, o am iscălit-o eu cu mîna mea și cu soțîia mea și alte obrază. ce au fost față la această danie.

Eu paharnic Manolache Hrisoscoleiu din București, adeverez.

Eu Ilinca, soție nunitului, adeverez.

Eu Iordache Crețulescul, am fost față.

Eu Panaiot Dimitrescu, am fost față.

1800, martie 25.

<P.S.> Văzut de noi, adjutorele Judelui de pace al Pl. Telejen, dis. Prahova, astăzi 1869, ianuarie 25. Adj., I. Niculescu.

<Vo :> Zapisu moșii schitului Cheia, Ciocrac²⁴.

19. Monograma domnească, în chinovar.

20. Sigiliul domnesc, octogonal, în tuș roșu.

21. Arh. St. Buc., *Schitul Cheia*, III/6.

22. Așa în act.

23. Corectat ulterior, de altă mîină și cerneală.

24. Arh. St. Buc., *Schitul Cheia*, I/1. Copie, făcută de un călugăr de la mîinăstire: după scris, de pe la 1830—1840.

6.

1803, iunie 8.

Constantin Alexandru Ipsilant voevod întărește schitului Cheia (Saac) 50 taleri pe an din vama Vălenilor, precum și 10 liude scutite de dăjdii.

*Cartea schitului Cheia*Zemle Vlahscoie²⁵.

Fiindcă ne-am înștiințat domnia mea cum că, între munți, să află un schit ce să numește Cheia, unde lăcuiesc nooăsprezece călugărași sihaștri. Și acest schit aflându-să în loc pustiu și între pietri, unde nici roduri ale pământului, de hrana omenească, nu să pot face; carele neavând nici moșie, nici vie, nici altcevași nimic, cu vre un venit, au fost împărțășit și cu mili domnești și, din vremile răzmiriților răpuind sineturile ce au avut, au ajuns la proastă stare. Și pliroforisindu-ne domnia mea de a părinților călugărași lipsă întru care petrec, ne-am milostivit și îi miluim cu zece lude oameni streini, ca să le poslușască și să le dea bucate de hrană, pe carii, găsindu-i, să-i ducă la dumnealor ispravnici județului, ca să-i cerceteze și, fiind streini cu adevărat, să le dea adevărințe pă numele și chipu lor, după care să li să dea și pe-cetluiturile domnii mele, spre a-i avea în pace și nesupărați.

Așijderea să aibă a lua pă fieșcare an din vama Vălenilor, sud Saac, câte talere cincizeci, care bani să-i dea cumpărători vâmi peste bani Cămări, ca să fie sfântului schit de întărire și părinților călugări de hrană și chiverniseală, precum ne-am adevărit din cartea mării sale părintelui domnii mele, care o văzum cu leat 1797, martie 30.

Rugăm, dar, și pă alți frați domni din urma noastră să bine-voiască a întări această milă, ca și ale domniilor sale mili și faceri dă bine să fie în urmă de alți ținute în seamă.

I i<s> saam receh gospodstva mi.

1803, iunie 8²⁶.

7.

1813, februarie 17.

Ioan Gheorghe Caragea voevod întărește schitului Cheia (Saac) 10 liude scutite de dăjdii și 50 taleri pe an din vama Vălenilor.

Milostiiu bojiu, Io Ioanu Gheorghie Caragea voevod i gospodar, davat gospodstvo mi.

25. Prescurtare, în l. slavă, a formulei de intitulare, prescurtare foarte obișnuită în condicile domnești.

26. Arh. St. Buc., ms. 47 (*condică domnească*), f. 89 v.

Fiindcă schitul ce să numește Cheia, din sud Saacū, la care să sihăstrescū nooăsprezece călugărași, au avut milă, prin cărțile altor frați domni de mai nainte, care s-au văzut și de domniia mea, ca să aibă a ținea liude zece scutelnici, oameni streini, pentru poslușanie și hrană de bucate, fiind în locū strămpt și neajuns de agoniseală, scutiți și apărați de rândul dăjdiilor Vistierii. Așjderea să ia și din vama vămilor²⁷ de la sud Saacū câte talere cincizeci pe tot anu, de la cumpărătorii vămii, peste bani Cămării.

Drept aceia, spre întărirea sfântului schit, ca să fie părinților călugărași de hrană și chiverniseală, printr-această domnească a noastră carte înnoim și domniia mea priveleghiul acesta, ca să-ș aibă milile ce să coprinde mai sus, și poruncim să i să păzească întocmai și nestrămutat.

I i<s> saam reech gospodstva mi.

'813, februarie 17.

Io Ioan
Gheorghiu
Caragea voevoda²⁸

L. S.²⁹

milostiiu bojiu
gospodar²⁸.
Procit, Vel vistier³⁰.

Trecut în condica Vistierii.
Spiridon medelnicer

Biv vel medelnicer

8.

1825, iulie 4.

Grigorie Dimitrie Ghica voevod întărește schitului Cheia 10 liude scutite de dăjdi și 50 taleri pe an din vama Vălenilor.

† Cu mila lui Dumnezeu, noi Grigorie Dimitriu Ghica voevodū, domn și oblăduitorū Țării Romînești.

Fiindcă schitul ce să numește Cheia, din sudū Saacū, la care să sihăstrescū nooăsprezece călugărași, au avut milă prin cărțile altorū frați domni de mai nainte, care s-au văzut și de domniia mea, ca să aibă a ținea liude zece scutelnici, oameni streini, pentru poslușanie și hrană de bucate, fiindū locū strimpt și neajunsu de agoniseală, scutiți și apărați de rândulū dăjdiilorū Vistierii.

Așjderea să ia și din vama vămilorū din sudū Saacū cîte talere cincizeci pă tot anul, de la cumpărătorii vămii, peste bani Cămării.

Drept aceia, spre întărirea sfântului schit, ca să fiie părinților călugărași de hrană și chiverniseală, printr-această domnească a noastră

27. Așa în text; în actele precedente este «vama Vălenilor».

28. Monograma domnească, în chinovar.

29. Sigiliul domnesc, octogonal, în tuș roșu.

30. Arh. St. Buc., *Schitul Cheia*, III/10.

carte, înnoim și domniia mea priveleghiul acesta, ca să-și aibă milile ce să coprinde mai sus, și poruncim să i să păzească întocmai și ne-strămutat.

Că așa este porunca domnii mele.

Io Grigorie
Dumitriu Ghica
voevod ³¹

L. S. ³²

1825, iulie 4.
milostiiu bojiu,
gospodar ³¹.

Procit, Mihail Ghica vel
vistier ³³

Trecută în condica Vistierii.
D. Râmnicéanu.

9.

1826, martie 3.

Drăgan Dan din Măneci dăruiește schitului Cheia o casă și alte lucruri.

Adică eu Drăgan Dan, de la satul Măneci, dat-am acest zapis al meu la mâna părintelui Ștefan starițu i la mâna a toți părinți și frați, precum să se știe și să se încredințeze că, despă<r>țându-mă de soție, am lăsat lumea și am venit la sfântul schit, să mă călugăresc. Și fiindu că părinți mă primiră cu brațile deschise și părintelui Ștefan forte bine îi păru de mine, mă așază la sfântul schit și-m dete și cinu călugării, și eu dărui sfântului schit tot copri<n>sul meu, adecă casa cu tot copri<n>sul ei, adică cu livedea de pruni i trei buți și dooaă tocitori și dooaă butoae și pimnița. Și acestea de mai sus s-au numit să aibă a le stăpâni svântul schit Cheia, spre veșnica pomenire. Iar cine să va scula asupr'a părinților, a nu-i lăsa să stăpânească aceste mai sus numite, însă dijma să ș-o dea din toate ce să va agonisi, și nici așa nu va lăsa, ci-i va supăra, să fie subț blestemul sfintei Troițe ³⁴. Însă tot avaețel acelui cupri<n>s să-și dea, că eu mii-a<m> dat pomelnicu la sfântul schitul Chieia, să se pomenească.

Spre veș<n>ica pomenire și pentru mai bună încredințare m-am iscălit, puindu-m și degetul în locu de pecete, ca să se crează. Aceasta.

1826, martie 3.

X Eu Drăgan Dan, am datu, spre ve<ș>nica pomenire, danie. Și am scris eu Pahomie ieromonah, cu zisa și învățatura fratelui Drăgan Dan.

<Vo :> Zapisulū fratelui Drăgan, pentru metocu de la Măneci ³⁵.

31. Monograma domnească, în chinovar.

32. Sigiliul domnesc, în tuș roșu.

33. Arh. St. Buc., *Schitul Cheia*, III/13.

34. Textul cursiv a fost șters ulterior.

35. Arh. St. Buc., *Schitul Cheia*, 1/2.

10.

1827, mai 15.

Paharnicul Manolache Hrisoscoleu vinde fostului mare vornic Mihalache Ghica doi munți pe apa Teleajenului (Saac).

Încredințez cu acest zăpis al meu la cinstită mîna dumnealui biv vel dvornic Mihalache Ghica, precum să știe că avînd eu de vînzare doi munți pã apa Teleajinului, în sud Saac, anume Gropșoarele și muntele C... Roșului, dinpreună cu Slonu i livezile de fin, alăturați fiind acești doi munți ; i-am vîndut dumnealui cu bună tocmeală, drept talere 37.000, adică treizeci și șapte de mii, care bani ai tocmeli i-am primit pe toți deplin, făcînd dumisale teslim³⁶, înpună cu acest zăpis, și toate sineturile ce să coprind pentru acești doi munți.

Deci să aibă dumnealui a stăpîni în bună pace, nebîntuit atît de către mine, cît și de către tot neamul meu, fiind făcută această vînzare prin știrea tutolor rudelor mele, ce să văd iscăliți, avînd ohavnică stăpînire a acestor munți atît dumnealui cît și urmași dumnealui, cîți Dumnezeu îi va dărui, ca unuia ce i să cade protimisis³⁷, avînd întru căsătorie pe nepoată-mea Catinca.

Însă are dumnealui a int<r>a în stăpînirea acestor munți la ghe-
narie viitor cu leat '828, căci pînă atunci le sînt arenda vîndută.

Drept aceia, pentru mai bună credință, am iscălit însumi, puîndu-mi și pecetea, față fiind și alte obraze. Și spre mai bună întemeere, după orînduială făcînd cunoscută această vînzare, s-au adevărit acest zăpis și de către cinstita Logofeția Mare.

1827, maiu 15.

Pecetea Manolache Hrisoscoleu paharnic, adeverez.
 Scarlat Grădișteanu martor.
 Manolache Florescul adeverez.
 Nicolae Filipescu martor.
 Constandin Faca
 Manolache Faca
 Dimitrache paharnic martor.

De la Logofeția Mare a Țării de Sus

Cu acest zăpis, prin care vinde dumnealui paharnic Manolache Hrisoscoleu doi munți, ce sînt pe apa Teleajinului, în sud Saac, anume Gropșoarele și muntele ce să zice C... Roșu, fiind alăturați acești munți, și să vînde înpună cu Slonul i livezile de fin, la dumnealui biv vel dvornic Mihalache Ghica, ce ține în căsătorie pã dumneaei dvorniceasa Ecaterina Ghica, nepoată de fiică a vînzătorului³⁸, viind la logofeția dumnealui dvornic Mihalache Ghica, de au cerut adevărire ; iar dum-

36. Turcește : teslim etmek = a înmîna, a da, a prezenta.

37. Dreptul de protimisis = dreptul de preemțiune.

38. Ecaterina Ghica dăruște mai tîrziu mînăstirii o evanghelie.

nealui paharnic fiind neputincios de a veni, am trimis la dumnealui pă Ioan logofăt de divan, de i-au făcut întrebare atît pentru vînzare, cît și pentru bani prețului vînzării, de i-au priimit. Și au adus răspuns că zapisul este adevărat al dumisale, și bani, ce s-au tocmit, i-au priimit pă toți; cum și vînzarea ce s-au făcut la dumnealui dvornic, în puterea protimisisului ce are dumneai dvorniceasa Ecaterina, soția dumisale, fiind cea mai de aproape rudă a vînzătorului, adică din cei cu cădere mai multă a cumpăra, fiind rudă din cele de jos, nepoată din fiica dumnealui paharnicului, iscăbind și frați dumneai [dumneai] dvornicesi, și că alte rude mai cu cădere de protimisis mai mult nu are.

Deci, vînzarea fiind mărturisită de adevărată, cu bani numărați și cumpărătorul fiind din rudele cele cu protimisis mai mult decît alte rude, și ne mai rămîind vreo pricină nici despre vecini, căci vînzarea s-au făcut la rudă, s-au adevărit zapisul acesta de către noi, cu iscălitura, trecîndu-să și în condica divanului, spre a stăpîni cumpărătorul în pace.

1827, iunie 6.

Alexandru Ghica vel logofăt

Răducan stolnic

Trecută în condică.

Comisiia văpseli verde.

Această copie protocolindu-se din cuvînt în cuvînt și găsindu-se întocmai după cel adevărat în original zapis, să încredințeze și de comisiie, cu pecetia și iscălitura.

1846, septembrie 19.

L. S.

Comisar, D. Geanolu

Grefier N. Paleologu ³⁹

39. Arh. St. Buc., *Schitul Cheia*, III/15. Iață și un act privind mai vechea stăpînire a Muntelui Roșu: actul prin care Constantin Alcazi și soția sa Sanda îl vînd lui Scarlat fost mare medelnicer: † Dat-am zapisul nostru la mîna dumnealui Scarlat biv vel medelnicer, precum să să știe că i-am vîndut dumisale nește munți în sud Saac, anume C... Roș, ce să chiamă Stăna Oancii, i altu munte ce să chiamă Valea Berii, i moșia de la Teșani, tot hotarul partea noastră, pă cât au stăpînit și socru-mieu Barbul Bărsăscu, care munți și moșie ne iaste dată și noao de zestre de la dumneai soacră-mea Ilinca Bărsasca, fata răposatului Iordache Caramalău biv vel portar.

Și am tocmit cu dumnealui aceste moșii dreptu talere 450, adecă patru sute și cincizeci, și am luat acești bani toți deplin în mîinile noastre.

Drept aceasta, să aibă a stăpîni dumnealui drepte ocine moșii în veci, cu bună pace de către noi și de către tot neamul nostru. Și i s-au dat dumisale și niște zapise vechi de moșie. Și, pentru adevărată credință, ne-am iscălit mai jos, ca să să crează și ne-am pus și degetile.

Martie 17 dni, 1758.

† Κωνσταντίνος Ἀλκαζής ποστέλνικος, ὁμοῦ μετὰ τὴν συζῆτον μου Σάντα
<Grecește: Constantin Alcazi postelnic, împreună cu soția mea Sanda>.

Ilinca Bărsasca, martor.

Iordache postelnic martor și am scris cu zisă dumnealor.

(Cf. Arh. St. Buc., *Schitul Cheia*, III/1).

11.

<1829>, martie 1.

Fostul mare vornic Mihalache Ghica cere paharnicului Manolache Hrisoscolev să-i trimită sineturile pentru munții cumpărați.

Cu fiască plecaciune mă închin dumitale.

† Cercetez mai întâi fericierea sănătății dumitale ca, pă deplin aflându-să, să mă bucur. Iar către aceasta, fiindcă sineturile muntelui C... Roșu i Gropșoarele, împreună și cu Slonul, ce am cumpărat de la dumneata, nu mi s-au dat nici până acum, după rugăciunile ce am mai făcut dumitale, și trebuincioase fiindu-mi, mai virtos că ști<i>, dumneata că am și judecată cu moșneni Izvoreni, pentru Slon, mă rog și acum, îndemînează-te a se căuta, și mi le trimite, iertându-mă de supărare, ca unul ce sînt al dumitale ca un fiu și slugă,

Mihalache Ghica.

Martie 1⁴⁰.

12.

1829, martie 2.

Paharnicul Manolache Hrisoscolev răspunde lui Mihalache Ghica, că sineturile munților cumpărați se află la nepotul său, Manolache Florescu.

Cu părintească dragoste mă închin dumitale.

Priimind acest fiesc pitac al dumitale, am văzut cele coprinzătoare, și, cît pentru a sănătăți cercetare, foarte mulțumesc dragosti dumitale : slavă domnului, că sînt mai binișor !

Iar pentru sineturile cumpărători muntelui C... Roș i Gropșoarele⁴¹ și Slonul, ce le ceri dumneata, și acum răspunz dumitale, că, în credință, nu să află în casa mea ; ci în zilele domnului Mihail vodă, cînd am fugit în Brașov⁴², viind răposatul gineri-meu, cluceru Ioan Faca, mi-au adus aici la mine o pungă plină cu hîrtii, în care avea și niște lingurițe de argint ; și dîndu-o Elenchi, soții mele, au pus-o în ladă, lîngă alte asemenea două pungi ale mele, ce le aveam atît cu aceste sineturi, ce le ceri dumneata, cît și cu sineturile celorlanți munți ai miei.

Viind din Brașov aici, au venit și dumnealui într-una din zile la mine și, neîntîmplîndu-să Elenco acasă, mi-au cerut punga cu hîrțiile și, deșchizînd lada, au luat atît punga sa, cît și o pungă a mea,

40. Arh. St. Buc., *Schitul Cheia*, III/16 ; copie, pe aceeași hîrtie cu numărul următor, după care și punem data de an <1829>.

41. Așa în text.

42. Fuga aceasta are loc în anul 1802.

precum zic, cu toate sineturile, ale mele, unde ierea și cele care le ceri dumneata.

După ce s-au întors Elenco, de unde erea dusă, căutînd în ladă și văzînd că lipsește punga aceea a noastră, și eu spuind că au luat două pungi, zicînd că sînt ale sale, și dumneai țîind mai bine minte că numai o pungă au adus, și că au luat și punga mea cu sineturile, degrab am trimis de i-am cerut-o, și nu mi-au dat-o, purtîndu-mă cu vorba, pînă ce au murit.

După moarte-i, făcînd cerere și fii-mi Marghioali, neprecurmat, m-au tot purtat cu vorba, că azi miine le va căuta și mi le va da. Și fiind și vremea mai mult răzvrătită, au murit și fii-mea. După a căria moarte rămînînd casa supt epitropia dumnealui nepotului Manolache Florescu biv vel agă, într-a căruia păstrare să află și toate hîrțiile generi-mieu, tot am făcut cerere și domnii sale, să le caute, să mi le dea. Precum și în urmă, după ce am vîndut dumitale muntele, vrînd să ți le teslimatisesc, după cuviință, mi-au tot făgăduit și dumnealui asemenea, că negreșit le va căuta și mi le va da, și pînă acum n-am văzut nimic.

De aceea, fătul mieu, crede-mă că mă aflu în neputință și, în locul mieu, cere-le dumneata la nepotul Manolache, făcîndu-i silință să ți le dea, sineturile, că văz trebuință ce ai de dînsele și ai dreptate a le dobîndi.

Și sînt al dumitale ca un părinte și slugă,

Pecetea Manolache Hrisoscolevu paharnic. 1829, martie 2.

Comisiia Văpseli Verde

Această copie protocolindu-se din cuvînt în cuvînt, s-au găsit întocmai după cel adevărat în original pitac⁴³, să încredințeze și de comisiie, cu pecetea și iscălitura.

1846, septemvrie 19.

L. S.

Comisar, D. Geanolu

No.⁴⁴

Grefier, N. Paleologu⁴⁵

13.

1837, ianuarie 17.

Popa Costandin din Ghitioara vinde ieromonahului Damaschin de la schitul Cheia o vie cu obrația ei, pentru 35 de «înpărătești».

43. Act, scrisoare, poruncă.

44. Loc alb.

45. Arh. St. Buc., *Schitul Cheia*, III/16; pe aceeași hîrtie cu actul precedent: protocolirea are în vedere amîndouă aceste scrisori (nr. 11).

Eu cel mai jos iscălit încredințez prin acest înscris al meu, la mîna sfinții sale părintelui Damaschin, eromonah al sfîntului schit de la Cheia după Teleajen, spre a fi știut că i-am vîndut o vie cu obrăția ei, ce am avut în stăpînire, ce să rozoraște despre miiază-noapte tot cu viaa părinților și, despre răsărit, pã drumul slemni⁴⁶ la vale și, despre miiazăzi cu Voicul din Scăioși, și merge la vale și să înpreună tot cu viaa numiților părinți. Deci, viaa este pã moșia dumnealui coconului Iordache Filipescu, cu otașniță⁴⁷ din doăzeci de vedre, una. Și tocmeala ne-au fost treizeci și cinci de împărătești⁴⁸ tocmai, și din acești împărătești am să priimescu doăzeci și cinci, și ceilalți să rămîie pã seama schitului, de danie; însă și părinți sînt îndatorați a mă pomeni deapururea, în pomelnicu ce-l voi da. Și să aibă a stăpîni din neam în neam, nesupărați, atît de mine, încît și de copii miei, că eu am vîndut de a mea bună voire, nesilit de nimînea.

Și pentru mai sigor și vrednic de crezut cuvînt, am iscălit însumi cu mina mea.

1837, ianuarie 17.

Popa Costandin ot⁴⁹ Ghitoara⁵⁰, vînzători, înprăună cu prieteasa mea și cu copii miei.

Eu Naftan alesul, martor.

Cu zisa fêtelor celor din dosul aceștii coprinderi, am făcut aceasta și m-am iscălit.

Niță Niculescu

25, adică doăzeci și cinci împărătești, am priimit, cei numiți de priimire.

După rugăciunea ce me-au făcut numitul preot Popa Costandin, cel într-insul iscălit, s-au adevărit și de către însumi, cu iscălitura.

-----⁵¹ protopop.

'837, ianuarie 17.

<Vo :> Zapisu Popi Costantin din Ghitoara, pentru vie⁵².

14.

1839, iulie 22.

Dumitrache Cireșan dăruiește schitului Cheia jumătate din moara de la Podieni, în hotarul Costieni.

La sfințirea sfintii mănăstiri schitului Cheia am dat și eu danie moara jumătate cu vadul ei, ohamnicu, ce să numește Podieni în ho-

46. Culme.

47. Dare către proprietarul pământului.

48. Galbeni împărătești.

49. Din, de la.

50. Indescifrabil în original și completat după copia din 1864 (Arh. St. Buc.,

51. Indescifrabil.

Schitul Cheia, I/3).

52. Arh. St. Buc., *Schitul Cheia*, III/27.

tarul Costieni, iar jumătate cealaltă este a tovarășilor Badea i Neculai, după cum arată și contractu, și sfânta mănăstire are să stăpânească pre dăn doă. De va voi ca să-ș facă altă roată, sănt datori tovarăși ca să facă ei jumătate. Iar de nu, să stăpânească acea roată dupe cum zice mai sus și să nu să supere de nimeni, fiind cugetu inimi mele, spre a fi pomenit, cât și răposați părinți, frați.

Și spre a-ș avea temei, i-am dat acest înscris al mieu, rugându și pă prea sfinția sa episcop Buzăului, de o au întărit.

'839, iuli 22.

Dumitrache Cireșan

Filotheiu episcop sfintei ipiscopie Buzău.

<Vo :> Zapisu morii din Podéni⁵³.

15.

1841, octomvrie 25.

Preotul Stanu, fiul popei Toma Durdu din Homorăciu, dăruiește schitului Cheia o casă cu locul ei.

Adică eu suptiscălitu preotul Stanu sin popa Toma Durdu ot Homorăciu, dau bun și credinciosu zapisul meu la cinstită mâna părintelui starețul Damaschin i a părinților sfântului schitu Cheia, precum să să știe că, de a mea bună voie și cu voia tuturor rudelor mele, am dat daniie sfântului schitu casa cu tot coprinu înprejur, sădirele ce să află pe loc, adică pă acestu pogonu de supt casă, cu pământu cu totu ; ce acestu pogonu l-am și eu de la cumătrul Dimache, jumătate de daniie și jumătate cumpăratu cu zapisu, care și zapisile acestui pogonu le dau părinților. Care acestu pogonu este în trupul moșii ce să stăpânește de către nepoții mei, ai vărului răposatu Anghel Morcov, ce văru meu au răscu<m>păratu de la Zafirache, ce Zafirache [a] cu<m>părase de la răposatul cumătru Dimache. Care acestu pogonu este înpetritu în patru colțuri ; cum zicu mai sus, să-l stăpânească, adică casa, grajdurile și sădirile, locul acestui pogon, în bună pace, ohavnicu, mai vărtos, cu ajutorul milostivului dumnezeu, m-am săvârșit și monahu, cu numele Savastiianu, de sfinția sa părintele starețu Damaschinu, ermonahul sfântului schit Cheia, care luundu-mu și metaniia tot la sfântu schitu Cheia, ca să-m fiie petrecerea până la sfârșitul meu, acolo, pomeni<nd> și tot neamul meu. Și fiind eu dator lei doo sute cincizeci, așa m-am împăcat cu părinți, să mă plătească. Și m-au săvârșit monahu la leat 1841, octovrie 25.

Și spre a-și avea tăr<i>e și întemeerea, acestu zapisu, l-am iscălitu însum cu mâna mea, iscăli<n>du-să și rudile și alte obraze, de martori, rugându și cinstita suptotcărnuire să-l adevereze cu a dum-

53. Arh. St. Buc., *Schitul Cheia*, I/5.

nealui iscălitură și pecetie, și pă cinstita potropoiiie a-l adeveri cu a
<s>finții sale iscălitură și pecetie.

1841, octovrie 25.

Savastiian monah, am datu această daniie.

Preot Andreiu duhovnic Morcov, au fost față la aceasta și am
voitu.

Anghel sin Anghel Morcov, am fost fața, nipot lu părintelui.

Popa Miha<i>lu sin Popa Toma, amu voitu.

Și am scris eu suptiscălit, cu zisa unchiului părintelui Savastiianu.
monahul.

Gheorghe Morcov, am voitu ^{54.}

16.

1846, iulie 20.

Băneasa Caterina Ghica vinde schitului Cheia munții Roșu și Slonul,
cumpărați de la moșul său, răposatul paharnic Manolache Hrisoscoleu.

Printr-acest înscris să face cunoscut că muntele nostru C... Roșu,
din județul Praova, dinpreunul (*sic*) cu Slonul și livezile de fin de
acolo, ce îl are soțul meu, dumnealui marele ban Mihail Ghica, cum-
părat de la moșul meu, răposatul paharnecul Manolache Hrisoscoleu,
î-am vîndut părintelui starețului Damaschin, de la sfîntul schit Cheia,
și părinților de acolo, în galbeni împărătești patru mii no. 4000 tocmai,
cării i-am și priimit pă toți deplin în mîinile mele. Și spre încredințare
am dat acest zapis supt a mea iscălitură, pă temeiu înscrisei înputer-
niciri ce am și eu de la soțul meu, dumnealui banul Mihail Ghica, i
sinetul cel vechiu al răposatului moșului meu, paharnecul Manolache
Hrisoscoleu, rugînd totdeauna și pă cinstita judecătorie a numitului
județ Prahova (în coprinsul căriia să află numitul munte) de au
adeverit zapisul acesta, spre pacinica și liniștita stăpînire a numitului
sfînt schit Cheia i pomenitul stariț și părinților de acolo, în veci.

1846, iulie 20.

Băneasa Caterina Ghica.

după împuternicirea ce am de la soțul meu, banul Mihail Ghica.

În presud<st>viia cinstitii Judecătoriei Prahova încredințăm amăn-
dooă tocmitoarele părți că așazăământul dintr-acest zapis este săvârșit
cu deopotrivă bună voință și mulțumire.

1846, avgust 10.

Pentru dumneaei băneasa, vechil Pavel Baicoian.

Pentru părintele stareț Damaschin, vechil Matache Stoescu.

54. Arh. St. Buc., *Schitul Cheia*, I/6.

Judecătoria Județului Prahova.

Dumneai băneasa Ecaterina Ghica, după înscrisa înputernicire a soțului dumisale, dumnealui marele ban Mihail Ghica, prin reclamațiile către această judecătorie de la 12 iulie trecut, reghistrată la no. 3334, au cerut a să adeveri acest act de vânzarea ce au făcut ca din partea dumnealui banului, muntelui C... Roșu dintr-acest județ, dinpreună cu Slonu și livezile de fin de acolo, către părintele stariț Damaschin de la sfântul schit Cheia și părinților acelu schit, drept galbeni împărătești patru mii.

Judecătoria făcînd cuvenitele cercetări, au venit în presud<st>viie, din partea dumneai bănesi, vechil cu înscris vechilet și deplină putere, adevérit de Comisiia Văpseli Verde din București supt no. 960, dumnealui sardaru Pavel, și din partea cumpărătorului vechil, iarăși cu înscris vechilet adevérit de Suptcîrmuirea de Teleajăn supt no. 1316, dumnealui Matache Stoenescu. Și după ce mai întii au înfățișat dumnealui serdaru Pavel înscrisa înputernicire a dumneai bănesi din partea dumnealui banului, care s-au văzut cu dată de la 26 aprilie anul curgător 1846, în copii adeverită de Comisiia Văpseli Verde, coprinzătoare că are dumneai băneasa toată plina putere, în pricinile și interesurile casi dumnealor, a face schimb cu oricare din ecareturi, a vinde — trebuința cerînd, a emanetariși și celelalte, socotindu-să iscălitura dumneai bănesi asemenea ca și a dumnealui banului, apoi au încredințat amîndoa părțile că socoteala și așezămîntul din zapis este săvîrșit cu deopotrivă mulțumire.

După care, vrînd judecătoria a să îndestula și pentru stăpînirea acelu munte, s-au luat în vedere atît raportul Suptcîrmuiri de Teleajăn supt no. 1240, de cercetarea ce au făcut la fața locului, doveditor că s-au văzut în stăpînirea dumnealui banului, cît și zapisul cu leat 1827, maiu 15, ce are dumnealui banul, de cumpărătoarea acestui munte, împreună și cu alt munte anume Gropsoarele (*sic*) de la paharnicu Manolache Hrisosholeu, adevérit într-acei an, iulie 6, de către desființata Logofeție Mare a Țării de Sus, ce îndreptățește stăpînirea dumnealui banului pã muntele acesta numit C... Roșu, cu Slonu i livezile, vîndut schitului. S-au văzut și înscrisul ce au dat dumneai băneasa, adevérit de Comisiia Văpseli Verde supt no. 961, prin care arată că împotriva aceștii vânzări nu are nici o pretenție de lipsă de zestre.

De aceia, pã temeiturile de mai sus ne mai cunoscîndu-să pravilnică împiedicare, judecătoria au dat adeverire acestui act, trecîndu-să și la condică.

1846, avgust 11.

Prezedent, Paharnic Iancu Greceanu. L. S.

P. Bărsescu

Grefier, Serdar C. Sișman

No. 112

Trecut în condică, Iancu Poppescu ⁵⁵.

⁵⁵. Arh. St. Buc., Schitul Cheia, 11/1.

1853, august 29.

Alexandru Ghica confirmă că răposata bănească Ecaterina Ghica a vândut, schitului Cheia, muntele Groșoarele, drept 250 galbeni împărătești.

Printr-aceasta să face cunoscut că, după rugăciunea ce au fost făcut cuviosul starețu dinpreună cu obștea sfintei mănăstiri Cheia, către răposata băneasa Ecaterina Ghica, de a conceda aceștii sfintei mănăstiri, drept un prețu cuvii<n>cios și spre pomenirea neamului său, muntele Groșoarele din județul Prahovii, proprietatea răposatulu<i>, banului Mihail Ghica, ce să vecinește cu vatra mănăstirii și pe care obștea de acolo ar putea agonisi ținerea în bună stare a sfintului lăcaș și ezistența lor, răposata băneasă, în prilejul vânzărilor ce ca epitroapă face, spre plata datoriilor casei, au priimit rugăciunea aceasta și, prin actu pregătitor al său, din 4 ghenarie, anul 1853, au și încheiat tranșacție, concedind prin vânzare statornică muntele Groșoarele, drept galbeni împărătești două sute cizeci no. 250, din carii au și priimit galbeni două sute no. 200.

Aceștii tranșacției, epitropia casei dind acum săvîrșire, sloboade acest actu, rugînd și pe cinstitul tribunal competent a-l adeveri dupe formele legiuite, ca totdeodată să priimească casa și cei de plată rămași cizeci no. 50 galbeni.

1853, august 29.

Alexandru Ghica.

<P. S.> Pe coprinderea acestui zapis mulțumindu-ne amîndoă părțile, încredințăm în pretoriu cinstitei Judecătorii Prahova.

1853, noemvrie 2.

Damaschin ieromonah cheian, cumpărător și vechil al vînzătorului.

Judecătoria Județului Prahova

Măriea sa prințul Alexandru Ghica, în calitate de epitrop rînduit formal asupra casi răposaiților banu Mihail Ghica și soției sa băniasa Ecaterina, prin adres din 1-iu septemvrie anul corent, înregistrat la no. 5829, a cerut a se legaliza actul acesta, prin care vinde, către sfintul schit Cheea, muntele numit Groșoarele dintr-acest județ, în preț de galbeni împărătești două sute cincizeci, urmată fiind aciastă tranșacție de către răposata băniasa Ecaterina în calitate earăși de epitroapă încă de cînd se afla în vieată, ca pentru o avere a soțului dumneaei, prin actu pregătitor de vânzare cu data de 4 ghenarie trecut, anul corent, spre plata datoriilor casi, priimind atunci din prețul vînzări și galbeni două sute și rămîind ca restul să-l priimiască dupe săvîrșirea legiuitelor forme.

Tribunalul, în urma cuvenitelor formalități, avînd în vedere că astăzi viind în pretoriu cuvioșia sa părintele ieromonahul Damaschin,

starețul sfântului schit Cheia, înputernicit procurator plenipotent, atât din partea mării sale prințului Alexandru Ghica — ca vânzător, cât și din partea obștii aceluși sfânt schit — ca cumpărător, pe lângă înscrisul ce a dat în josul actului, a mărturisit și verbal mulțumire pe a lui coprire, cu adăogire din partea mării sale că s-au priimit și galbeni cincizeci, restul prețului vânzării, dupe cum încredințiază și marea sa, prin înscrisul dat din 16 septembrie trecut.

Văzînd că proprietatea ce se vinde este dreaptă avere a casei răposatului banu Ghica, cumpărată de la paharnic Manolache Hrisoscoleu (acum încetat din viață), prin act din anul 1827, maiu 15, legalizat de cinstita Mare Logofeție a Țării de Sus, în acel an, iunie 6, pe care l-a înfățișat numitul procurator în copie legalizată de Comisia Văpseli Verde din București, în anul 1846, septembrie 19⁵⁶ ;

Văzînd că Suptcîrmuirea Plaiului Teleajenu, prin raportul no. 3566, dă încredințare, dupe cercetaria făcută în fața locului, că muntele Groșoarele se află în pacinica posesie a casei răposatului banu Ghica ;

Văzînd că, dupe căutarea urmată prin condicile canțilerii, nu se găsește supusă vorbita proprietate la vreo înprejurare popritoare ;

Pe aceste temee și pentru că vânzarea aciasta se urmiază pentru plata datoriilor la care este supusă casa, dupe cum s-a văzut despre aciasta chiar din condicile canțilerii, în privința desfaceri căror datorii și este slobod epitropul, dupe legi, a săvîrși asemenea tractații ;

Tribunalul, conform art. 2, legiuirea no. 2 din anul 1840, legalizează actul acesta, trecîndu-se și în condică, dupe rîndueală.

L.S. Prezedent,
Paharnic Cantacuzino
G. Ioanid
M. Șoimescu

Grefier, C. I. Grigorescu

No. 120.
Anul 1853, luna noemvrie 12.
Della No. 324, anul 1853.

Trecut în condică.
Conțipist, Șt. Tomescu⁵⁷

18.

1857, ianuarie 14.

D. Sorescu vinde schitului Cheia moșia Armășești, ce-i zice și Neșori-de-Sus (Ialomița), pentru 2000 galbeni împărătești.

56. Actul amintit a fost reproduc mai înainte (nr. 10).

57. Arh. St. Buc., *Schitul Cheia*, II/2.

ZAPIS

Printr-acest zapis fac cunoscut că moșia mea Armășești, ce-i zice și Nenișori de Sus, împreună și cu locul ce trece peste Ialomița pînă la matca ei cea veche, astăzi m-am învoit cu părintele stariț Damaschin și i-am vîndut-o în ohâvnicie, pã seamă sfîntului schitu Cheia, cu tocmală ca să-mi dea galbeni înpărătești două mii no. 2000 ; și părintele starițu va stăpîni acest trup de moșie în toată vremea, fără vre un fel de supărare. Bani arătați, galbeni două mii, prețul arătat, i-am priimit pã toți deplin în mîinile mele, la darea acestui zapis, pentru care s-au rugat cinstita Judecătorie de Ialomița de s-au înbrăcat cu adevărire, după orînduială.

1857, ianuarie 14.

D. Sorescu

Amîndoo părțile ne-am mulțumit pã coprinderea acestui actu.

Damaschin ieromonah, starițul sfîntului schit Chéia și vichilu cu deplină putere din partea vînzătorului, dumnealui paharnicu Dimitrie Sorescu.

No. 11. Tribunalul Județului Ialomița.

Dumnealui paharnicu Dimitrie Sorescu, prin reclamația ce a dat acestui tribunal și care s-a reghistrat la no. 1670 din 17 ale corenteii, a cerut a să adevări acest act, cu care vinde ohavnic moșia dumisale Armășești, ce-i zice și Nenișori de Sus, dintr-acest district, împreună și cu locul ce trece peste Ialomița pînă în matca ei cea veche, către sfîntul schit Cheia din județul Prahova, în drept galbeni înpărătești două mii no. 2000.

Și înfățișîndu-să în pretoriu ambele tocmitoare părți, însă dumnealui paharnicu Dimitrie Sorescu prin vechil cu deplină putere, sfinția sa părintele Damaschin, starețul sus numitului sfînt schit, cu procură în bună formă legalizată de Comisia Văpseli Verde din București la no. 76.

După care procedînd judecata în îndeplinirea aceștii vînzări și dînd citire atît vorbitei petiții cît și actului vînzări, și avînd în vedere adresa onor. Suptcîrmuirii a plăși Cîmpului cu no. 4079 din 15 iunie corent, prin care face cunoscut că domnul paharnic Dimitrie Sorescu are în pacinică stăpînire moșia dumisale Armășești, ce-i zice și Nenișori de Sus, din circuitul acestei despărțiri ; precum asemenea avînd în vedere și încredințarea făcută în dosier de domnul sârdar N. Simonid, membru respectiv, supt no. 129, că, căutînd condicile aflate în judecătorie, n-au găsit supusă moșia Armășești, partea dumnealui vînzătorului, la nici o legală popritoare înprejurare.

După care apoi, cerînd judecata de la sfinția sa părintele Damaschin, procuratoru domnului Sorescu, documentele cu care posedă moșia vîndută, și dete de se văzu următoarele sineturi însă :

1800, iulie 4 ; zapis suptiscălit de Grigorie Nenișor și Maria, fii răposatului polcovnic Dimitrie Nenișor, adevărit de ispravnicul acestui

judet în leat '802, prin care vinde polcovnicul<ui> Nicolae Dumitru două sute stînjini, moșia ce le-au rămas de la părinți în lunca Armășăștilor, care moșie merge merge lungul ei din apa Sărați pînă în apa Ialomîți ;

1805, ghenarie 5 ; idem suptiscălit de Catinca Binderloaica postelniceasa, datu dumnealui biv treti logofăt Mateiu Nenișor, că moșia Armășăști, partea Nenișorilor, ce au cumpărat-o bărbată-so Dumitru Nenișor de la Grigorie sin Dumitrache polcovnicu Nenișoru, au întors prin judecată isprăvnicească acea moșie și ș-au priimit bani înapoi ;

1805, maiu 24 ; jalbă suptiscălită de Mateiu Nenișor biv treti logofăt, cu în dos rezoluția domnului Alexandru Ipsilant ;

1826, septemvrie 13 ; o copie după porunca și hotărîrea Departamentului de Opt, cu întărirea domnului Grigore Dimitrie Ghica ;

1830, maiu 12 ; anaforaoa Stărostii către desființatul Divan al prințipatului, prin care arată că prin vînzare cu mezat a trecut această moșie în stăpînirea sătrarului Dimitrie Sorescu și, în dosul căria, porunca acelu divan către hotarnicul de atunci, să facă urmarea întocmai și celelalte ;

Jalba dumnealui căminarului Gheorghe Arion, dată către Divanul Judecătorescu și cu în dos rezoluția Divanului și îndreptată către Logofeția Țării de Sus, cu leat '830, iulie 18 ;

1830, avgust 25 ; dovadă suptiscălită de slugeru Nicolae Nenișor, popa Damaschin și Dimitrie Radul, prin care arată că să mulțumește pă hotărnicia făcută de dumnealui cluceru Ioan Șărbănescu, moșii Nenișori de Sus ;

1830, septemvrie 17 ; întărirea Divanului Judecătorescu al Prințipatului Valahii, la anaforaoa Stărostii, ca să stăpînească sătraru Dimitrie Sorescu moșioara ce să numește Armășăști ;

'830, iunie 16 ; porunca onor. Logofeții a Țării de Sus cu no. 980, către cămi<na>ru Iordache Arion și pităreasa Păuna Bliahnoaia, ca să meargă, cu sineturile ce va fi avînd, la fața locului și să le arate dumnealui clucerului za arie Ioan Șărbănescu hotarnicu ;

1782, iunie 2 ; diata căpitanului Ioan Nenișor, încredințată și de alți șapte martori, prin care își regulează averea sa mișcătoare și nemîșcătoare, în alăturare și de o copie întocmai, cu leat 1819, aprilie 30, adeverită de logofātu de Țara de Sus ;

1830, septemvrie 30 ; cartea de hotărnicie suptiscălită de cluceru Ioan Șărbănescu, prin care alege moșia Nenișori de Jos a sătrarului Dimitrie Sorescu, în stînjini două sute douăzeci ;

•Maiu 13 ; o cfitanță suptiscălită de Gheorghe logofātu stărostii, prin care arată că dumnealui sătraru Dumitrache Sorescu au numărat la stărostie trei sute galbeni înpărătești, din prețul moșioari Armășăști, pentru două sute stînjini sau cîți vor eși la măsurătoare ;

1830, septemvrie 9 ; idem suptiscălită de Diamandi starostea, prin care arată că dumnealui sătraru Dumitrache Sorescu au namărat la stărostie lei 9030, din prețul moșioarii Armășăști din sud Ialomîță, a lui Scarlat Nenișor, ce s-au harașladisit asupra-i ;

1849, septembrie 10 ; act supțiscălit de paharnicu Dimitrie Sorescu și adevărit de prezedentul Tribunalului Comercial din București la no. 4967 din acelaș an, lună și zi, prin care dăruiește, nepotului dumisale Iorgu Paraschivescu, moșia numită Armășăști din acest județ, fără sat, cu toate ce să află pe dînsa, adică păduri și adăpoaste, în dosul căria adeverează, judecătoria acestui district, actul de danie la no. 16 din anul '849, septembrie 15 ;

1853, septembrie 9 ; o copie după actul hotarnicului inginer pitar Gheorghe Stravolca, adevărit de prezedentul tribunalului la no. 46 din 5 octombrie, anul '853, pentru aducerea la îndeplinire a desăvîrșitei hotăriri a aceștii judecătoria cu no. 14 din anul '850, prin care se adeverește cartea de hotărnicie luărată moșii Nenișori de Jos a dumnealui paharnicului Iordache Zosima, în anul '849, dechembrie 10 ;

'853, iunie 25 ; act supțiscălit de d. Iorgu Paraschivescu, adevărit de tribunalul acestui județ la no. 25 din 30 noembrie, anul '853, prin care face cunoscut că moșia Armășăști, coborită de la unchiul dumisale, cu act din parte-i, prin bună învoire a făcut-o schimb iarăși cu unchiul dumnealui, pe lîngă care s-a mai numărat și alți galbeni una mie și a priimit în dreptul acestora, de la dumnealui, altă moșie numită Moldoveni, tot din acest județ.

După care apoi întrebîndu-se părintele Damaschin, dacă clientul sfînții sale mai are alte documente stingătoare de această proprietate și dacă să mulțumește sfîntul schit pă contractația făcută cu dumnealui paharnicu Sorescu, răspunse că alte acte afară de cele sus însemnate nu mai are și că sfînția sa, fiind stareț al acelu sfînt schit, pă seama căruia a cumpărat zisa proprietate, să mulțumește pă actele și contractația ce a făcut cu dumnealui.

Din care acestea văzînd judecătoria că dumnealui paharnic Sorescu are dreaptă și pacinică stăpînire pă acea moșioară Armășești ce-i zic și Nenișori de Sus, legalizează acest act de vînzare, spre pacinica stăpînire a cumpărătorului sfînt schit, trecîndu-l și în condica respectivă, după orînduială.

1857, iunie 18.

L. S.

Prezident, Luchis Mavrodi
N. Simonide

Grefier, Șt. Furduescu 58

19.

1859, octombrie 21.

Marița serdăreasa Negreasca vinde schitului Cheia livedea de fir de pe moșia Armășești sau Nenișori (Ialomița).

No. 4.

58. Arh. St. Buc., *Schitul Cheia*, II/3.

Astăzi la 21 octomvrie, anul 1859, anul în care a trecut la viața dă veci răposatul meu soț sărdar Costache Negrescul, învoindu-mă pentru livedea dă fin după moșiia Armășăști sau Nenișori, ce o avem cu emabtichiu sau dijmă, din cinci căpiți una, cu sfinția sa părintele Damaschin eromonahul, starețu sfântului schit Cheia, în ființa persoanelor mai jos iscălite, cu galbeni șazeci no. 60, care bani prii-mindu-i pă deplin, i-am încredințat și toate actele ei coprinse în trei bucăți însă :

1. din anul 1818, avgust 22 și 2. din anul 1830, avgust 9, suptiscălite de epitropi și alte persoane dă cinste, ca martori. Și de astăzi, înainte, ne mai avînd nici ei, nici cele după mine surori amestic, rămîne sfîntul schit (*sic*) în liniștită stăpînire pă această livede, pentru care, iscălindu-mă cu condeiu meu, ca singure moștenitoare a venitului aceștii livezi, am rugat și pă onor. Suptadministrație dă l-au adevérit, spre a-ș avea temeiu în toată vecinicia.

1859, octomvrie 21,
opt sute cincizeci și noaă,
octomvrie dooăzeci și una.

Marița sărdărea<sa> Negriasca,
adeverezu.

Apostol Boliceancu, martor.

Printipatele Unite Moldo-Romîne

După cererea ce a făcut la Subadministrație dumneaei iscălita în față, prin osebită reclamație, să legalizează aceasta, după rînduială.

1859, 8-vrie 23,
No. 9140⁵⁹

L. S.

Subadministrator de cîmp,
A. Fosie

20.

1864.

Catagrafie de lucrurile aflate la schitul Cheia (Prahova).

CATAGRAFIE

de toată averea mișcătoare și nemișcătoare aflate astăzi în ființă la schitul Cheia din plaiu Teleajen, județul Prahova, formată după ordinul d. prefect al județului cu no. 21864, urmat după telegrama d. ministru cultelor no. 36604, anul 1864, ianuarie 11.

59. Arh. St. Buc., *Schitul Cheia*, III/39.

No.
obiectelor

- 1 o biserică a schitului, în stare bună, cu toate obiectele și cărțile trebuincioasă prevăzute anume în catagrafia ce s-au făcut în anul trecut 1863, de d. Gheorghé Aslanolu, revizorul a u<n>or ministru.
- 41 de chilii, cu care să află călugări 55 părinți, ce să află la acest schit, osebite de alte deperduite al schitului.

Obiectele mai prețioasă ale schitului

- 7 șapte candile de argint
- 1 una cățue de argint cu 6 clopoței
- 2 doază sfinte potire de argint
- 2 doază linguriță idem
- 7 șapte cruci idem
- 4 patru păharuțe idem, cu vasul lor pentru aghiazmă
- 3 trei cruci de sidefu

Proprietățile schitului

- 1 un munte C... Roșu
- 1 un idem Gropșoarele
- 1 o moșie Armășești sau Nenișori-de-Sus din județu Ialomița
- 1 un metoc al schitului la Măneciu, supus la clacă
- 1 un alt metoc, la Homorici, proprietatea schitului
- 1 un han cu livezi de fîn, în vatra schitului
- 1 o moară a schitului, cu o roată
- 1 o pioă cu o roată
- 1 un ferăstrău pă seama schitului
- 60 șaizăci stînjini moșie la Bughea
- 60 șaizăci stînjini idem la Ciocrac pă Drajna
- 2 doază vii, una la Berivoiu și alta la Pelini

Vitele schitului

- 56 vite cornute, boi și vaci
- 6 cai de transportu
- 500 oi cu berbeci
- 2 cară de boi
- 2 căruță

Documentele schitului

- 1 un zapis cu anul 1846, iulie 20, adevritu de Tribunal Praha în același an, avgust 11, sub no. 112, pre care băneasa Ecaterina Ghica vinde muntele C... Roșu, părintelui Damaschin iermonah, starețul schitului și părinților de aci.

- 1 un zapis cu anul 1853, avgust 29, adeverit de Tribunal Praha sub no. 120, pre care fostul prinț Alexandru Ghica vinde asemenea muntele Gropșoarele.
- 1 un alt zapis, cu anul 1857, ianuarie 14, adeverit de Tribunal Ialomița sub no. 172, pre care d. Dumitrie Sorescu vinde asemenea moșia Armășești sau Nenișorii de Sus, împreună cu un loc care trece peste Ialomița până în matca veche.
- 1 un act al monahului Sevastian, cu anu 1841, octomvrie 25, prin care face danie schitului casăle de la Homorîci, unde este metocu schitului.
- 1 un act cu anu 1839, iulie 20, prin care Dumitrachie Cereșanu face danie schitului o moară jumătate, în hotaru Costeani.
- 1 un act pentru via din dealu Berivoiu.
- 1 un act pentru via de la Pelina.
- 1 o diată a lui Gheorghé Apostol de la Vălêni, cu anul 1839, februarie 12, prin care face danie schitului 60 stînjini moșia de la Bughea.

34 în aceasta catagrafie să cuprinde treizăci și patru condee, care s-au scris după declarația părintelui stareț, și cu prevederea totdeodată că părintele stareț au arătat că acest schit, astăzi, se află datoriu, după socotelile ce au înfățășat pe anu trecut 1863, lei 14.000, patrusprezece mii.

Iscălit : Suptprefect Plaiu Teleajen, Toma Negulescu⁶⁰.

60. Arh. St. Buc., *Schitul Cheia*, III, 42.

DOBRUS BANUL ȘI CTITORIILE SALE

Lucrarea de față are scopul să aducă unele lămuriri privind un personaj pînă acum foarte puțin cunoscut în istoriografia romînească. Nu intenționăm ca în acest articol să facem un studiu genealogic — pentru care lipsesc total sau, cel puțin, ne sînt necunoscute orice izvoare — ci numai să enunțăm cîteva ipoteze în legătură cu împrejurările în care au fost înălțate două monumente feudale ale Țării Romînești și prin aceasta, să putem clarifica în parte, existența acestui personaj.

Biserica Sf. Gheorghe Nou din București era considerată în toate repertoriile monumentelor feudale, alcătuite acum cîteva decenii¹, și chiar mai recent², ca o ctitorie a unui boier străin, grecul Panaiotachi Nikusios Mamona³. Acesta ar fi întemeiat-o, chipurile, în anul 1671, în timpul domniei lui Antonie Vodă din Popești (1669—1672). Teza este infirmată nu numai de două hrisoave din a doua jumătate a sec. XIV-lea⁴ în care construcția⁵ apare pentru prima oară menționată documentar, ci și de o serie întreagă de documente din prima jumătate a sec. al XVII-lea⁶ (deci anterioară presupusei date a întemeierii), printre care și un act de o deosebită importanță pentru isto-

1. G. Ionescu-Gion, *Istoria Bucureștilor*, Buc., 1899, p. 190-193; preot M. Dumitrescu, *Istoricul a 40 de biserici din România*, Buc., 1899, vol. I, p. 110; col. Popescu-Lumină, *Bucureștii din trecut și de astăzi*, Buc., 1935, p. 294-300; G. D. Florescu, *Dir vechiul București*, Buc., 1935, p. 101-103.

2. Arh. Grigore Ionescu, *Bucureștii — Orașul și monumentele sale*, Buc., 1956, p. 89.

3. Fost un timp mare dragoman la Poarta otomană (v. *Cronica lui Radu Greceanu* în «*Cronicarii munteni*», Buc., 1961, vol. II, p. 98).

4. Există două documente — unul dat de Alexandru Mircea în 1575-1576 (v. *D.I.R., B, Țara Romînească, veac XVI*, vol. IV, p. 204) și celălalt dat de Ștefan Surdul în 26 ian. 1592 (v. *D.I.R., B, Țara Romînească, veac XVI*, vol. VI, p. 33) — în care este înfîlînit pentru prima oară numele mînăstirii Sf. Gheorghe Nou (după incendiul din 1847, din întreaga mînăstire nu a mai rămas decît biserica).

5. Cu toate că în documente este citată numai «Mînăstirea Sf. Gheorghe», este de la sine înțeles că la acea dată exista și biserica. Deci referindu-ne direct la biserică nu făptuim nici o eroare.

6. 8 Iunie 1626 (cf. I. Ionașcu, *Documente bucureștene privitoare la proprietățile Mînăstirii Colțea*, Buc., 1941, p. 124); 19 febr. 1647 (publicat în *Documente privind istoria orașului București*, Buc., 1960, p. 29, nr. 3); 2 mai 1642 (publicat în *Documente privind*

ricul minăstirii Sf. Gheorghe Nou. Este vorba de actul emis de Alexandru Coconul în 1624—1625, prin care lăcașul este închinat Sf. Mormînt de la Ierusalim⁷.

Că minăstirea nu datează din 1671, pe lângă documentele amintite, mai aflăm, pe cale indirectă însă, și din actul de danie pentru minăstire, emis de Brîncoveanu în 1 sept. 1707⁸, precum și din cronică, întîlnim afirmația potrivit căreia Constantin Brîncoveanu a dărimat biserica originară a minăstirii în 1705, deoarece la acea dată era foarte veche... «cît se vedea mai mult pre surprare...»¹⁰. O biserică de numai 34 ani nu poate fi nici foarte veche și nici în starea de plîns pe care o ilustrează cuvintele contemporanilor (numai vicisitudinile timpului sînt cauza deteriorării edificiului căci în sec. al XVII-lea nu ne este cunoscută vreo calamitate de pe urma căreia să fi avut de suferit).

Săpăturile arheologice efectuate în anii 1956—1957¹¹ în imediata apropiere a actualei biserici, contribuie la o datare mai precisă decît cea la care am ajuns pînă în prezent. Cercetările aveau ca scop principal stabilirea continuității așezărilor omenești pe teritoriul orașului București. Însă, pe lângă diverse descoperiri atingînd problema principală, s-au găsit și unele obiecte privind îndeaproape istoricul monumentului ce ne interesează. Astfel, aflarea în unele morminte vechi (în parte tăiate de temeliiile construcțiilor ce s-au ridicat ulterior pe acest loc), a unor vase și monede din *prima jumătate a sec. al XVI-lea au dus la concluzia că vechea biserică exista în această perioadă*.

Ajungînd la acest punct al expunerii, trebuie să ne întoarcem la problema ctitorului, cu mult mai neclară pînă în prezent, decît cea a datării edificiului originar. Tot cronică lui Radu Greceanu¹² ne furnizează numele întemeietorului lăcașului: un anume Dobruș Banul¹³.

istoria orașului București, Buc., 1960, p. 27, nr. 2); 30 martie 1660 (publicat de G. Potra în *Documente privitoare la istoria orașului București*, Buc., 1961, p. 122, nr. 44).

7. v. D.I.R., *Țara Romînească, veac XVII*, vol. IV, p. 457. Din păcate nu s-a păstrat decît rezumatul francez al documentului.

8. v. G. Potra, *Documente privitoare la istoria orașului București*, Buc., 1961, p. 239, nr. 154.

9. *Cronica lui Radu Greceanu* în «*Cronicarii munteni*», vol. II, Buc., 1961, p. 258. 10. pt. cit. v. și N. Stoicescu în *Repert: bibl. al mon. feud. din București*, Buc., 1961, p. 281. Autorul acestei lucrări face cel mai complet istoric al bisericii Sf. Gheorghe Nou. Este primul care situează biserica și o dată cu ea întreaga minăstire în sec. al XVI-lea (pe baza documentelor și a săpăturilor arheologice).

11. *Materiale și cercetări arheologice*, vol. V, Buc., 1959, p. 647. (Seb. Morintz, Gh. Cantacuzino și D. V. Rosetti, «*Santierul arh. Buc., sect. «Curtea Veche»*, (săpăt. din grădina Bis. Sf. Gheorghe Nou) și vol. VI, p. 783, Buc., 1960; *Bucureștii de odinioară*, Buc., 1959, p. 155.

12. *op. cit.*, p. 258.

13. Trebuie semnalată o greșeală în legătură cu istoricul bisericii Sf. Gheorghe Nou, prezentat în vasta și merituoaasă lucrare a lui N. Stoicescu (v. mai sus nota 10) asupra trecutului monumentelor bucureștene: Cercetătorul denaturează complet un pasaj al cronicii lui Radu Greceanu (*op. cit.*, p. 98). Iată pasajul:

«Într'această vară s-au isprăvit și chiliile hanului den mănăstirea lui Sfeți Gheorghie de aicea den București, care era făcute mai de de mult, den zilele lui Alixandru-vodă

Din păcate însă, această informație nu este însoțită de nici o lămurire cu privire la timpul în care a viețuit sau la data la care a fost fundată de el biserica. (Probabil că de aceea George D. Florescu¹⁴, primul care semnaleză informația dată de cronică, nu insistă asupra ei, considerând-o fără importanță). Putem face totuși unele deducții cu privire la epoca în care a trăit. După părerea noastră *această perioadă nu poate fi decât prima jumătate a sec. XVI-lea, fiindcă biserica a fost ridicată în acest timp*. Dacă se ține seama că a existat un Stanciu al lui Dobruș, mare postelnic în divanul lui Mircea Ciobanul, între 11 febr. 1558 și 18 oct. 1560¹⁵, și că este foarte posibil să fi fost fiul lui Dobruș banul, atunci ipoteza pare și mai verosimilă. Este însă foarte curios, de ce acest Dobruș nu apare în nici una din listele banilor. În rîndurile ce urmează, vom încerca să argumentăm absența sa din toate cronologiile banilor.

Se știe că la sfîrșitul veacului al XV-lea, existau în Oltenia o serie de mici bănii, care, ca urmare a politicii de centralizare a statului dusă de Radu cel Mare (1495—1508), au fost grupate într-o unitate administrativ-teritorială cuprinzînd întreaga Oltenie: marea bănie cu sediul la Craiova.

Foarte posibil că Dobruș a avansat în ierarhia boierească atunci cînd încă mai existau micile bănii ca: Tismana, Mehedinți, Strehaiia-Craiova¹⁶.

Căpătînd oarecare influență politică, probabil că unul dintre domnii care se perindau pe scaun la intervale de timp atît de scurte a căutat să și-l apropie, ridicîndu-l în dregătoria de ban (într-una din micile bănii). Pentru că a deținut funcția de ban puțin timp și documentele din acea epocă sînt rare, amintirea aproape i s-a șters, ră-

cel Bătrîn, care să făcuse cu cheltuiala unui Panaiotache, ce fusese dragoman mare împărătescu, însă numai așa cite un rînd de bolle erau făcute; iar după aceia cîndu au fost în zilele cu multă nevoie și cu mare cheltuială de au făcut pã deasupra celorlalte șaptelea an den domnia mării-sale, apucatu-s-au mării-sa cu multă nevoie și cu mare cheltuială de au făcut pã deasupra celorlalte altu rîndu de chilia foarte bune și bol-tite jur împrejur, și case patrierșești deosebi, și altu rînd de case egumenești foarte bune cumsăcade, precum să și väd, care în trei ani acestea toate s-au făcut și acest bun lucru de folos ce să începuse s-au isprăvit».

Mai jos reproducem și fraza în care este interpretat pasajul:

«Cronicarul oficial al lui Constantin Brîncoveanu, logofătul Radu Greceanu — care descrie pe larg felul cum domnul a refăcut mănăstirea — afirmă într-un loc că a fost zidită înții de Dobruș banul, iar in altã parte — in aceeași cronică — arată că a fost făcută în timpul domniei lui Alexandru cel Bătrîn (deci Alexandru Mircea), de Panaiotachi» (vezi nota 9 la fragmentul redat și de noi).

N. Stoicescu nu numai că atribuie cronicarului ceea ce acesta nu a spus, dar face o greșeală cu totul ieșită din comun: Alexandru vodă cel Bătrîn este identificat cu Alexandru Mircea (1568—1577) reieșind astfel că Panaiotachi Nikusios a trăit în sec. XVI-lea — confuzie evidentă.

14. *op. cit.*, p. 101-103.

15. v. *Lista dregătorilor din sfatul domnesc al Țării Românești in sec. XV—XVII*, în «Studii și materiale de istorie medie», IV, Buc., 1960, p. 581.

16. v. Ștefan Ștefănescu, *Inceputurile băniei de Craiova*, în «Studii și materiale de istorie medie», I, p. 325-332.

mînd numai în legătură cu biserica Sf. Gheorghe Nou și cu un alt monument pe care credem că l-a ctitorit și îi poartă chiar numele : schitul Dobrușa din Oltenia ¹⁷.

Acest schit păstrează de multă vreme un mare semn de întrebare cu privire la începuturile sale. Atît pisană tîrzie cît și toate inscripțiile din cuprinsul său nu contribuie cu nimic la clarificarea problemei. Bazîndu-se pe documente sau pe unele caracteristici arhitectonice, diverși cercetători au formulat tot felul de păreri în legătură cu datarea și ctitorii schitului. Vrednice de amintit sînt numai două teorii : prima, a lui Nicolae Iorga care, în a sa «Istorie a bisericii și a vieții religioase a romînilor» ¹⁸, susține că ar fi ctitor Stanciu al lui Dobruș și că de la acesta s-ar numi schitul Dobrușa, iar a doua, prezentată într-un articol de ziar ¹⁹, intitulat chiar «Schitul Dobrușa», aparține pr. Teodor Bălășel. Potrivit acestuia, întemeietori ai schitului ar fi boierii Bengești, iar data întemeierii ar trebui căutată înainte de 1498. În sprijinul afirmațiilor sale, autorul articolului citează un document căruia însă nu-i arată proveniența.

Ultimul și totodată cel mai bine documentat studiu asupra trecutului schitului Dobrușa a apărut acum cîțiva ani ²⁰. După o temeinică cercetare a izvoarelor și a literaturii privind istoricul monumentului, cercetătorul arată că exista la începutul sec. al XVI-lea, fără însă să poată specifica data întemeierii și numele ctitorului. Concluzia este făurită pe baza a două documente tîrzii ²¹ în care sînt întărite unele proprietăți ale schitului. Actele au fost eliberate după ce, în prealabil, fusese văzut un alt hrisov pentru schit, de data aceasta de la Neagoe Basarab.

Conducîndu-ne după nume și avînd în vedere complexul de corespondențe între : a) datarea schitului și a bisericii Sf. Gheorghe Nou, b) timpul în care a trăit Dobruș banul și c) perioada în care a fost ban, — *putem afirma că schitul Dobrușa are acelaș ctitor ca și biserica Sf. Gheorghe Nou și anume pe Dobruș banul.*

Rămîne un semn de întrebare asupra originii lui Dobruș.

S-ar putea ca el să fi făcut parte din familia boierilor Bengești, deoarece în 1674—1675 moștenitorii ctitorilor sînt : Caplea sin Preda Buzescu, Anca, fostă soție lui Hamza Clucerul (Bengescu) și Bogoslav, călugăr, fost Barbul comis ot Dilga ²².

17. *Schitul Dobrușa*, Com. Zlătărei, Raionul Drăgășani.

18. v. N. Iorga, *Istoria bisericii romînești și a vieții religioase a romînilor*, ed. II-ă, Buc., 1928-1930, vol. II, p. 147 și *Inscripții*, fasc. I, Buc., 1905, p. 166.

19. Teodor Bălășel, *Schitul Dobrușa*, în «Universul», 1937, dec. 1-2.

20. V. Drăguț, *O biserică cu gropniță în Oltenia sec. XVI* (Biserica schitului Dobrușa), în «Monumente și muzee», I, Buc., p. 175-183.

21. v. nota 18.

22. cf. *Monumente și muzee*, p. 177.

Dacă ar fi așa, atunci ipoteza lui Teodor Bălășel²³, care susține că schitul este întemeiat de unul dintre boierii Bengești înainte de 1498, ar fi confirmată.

Viitoarele cercetări vor întări sau vor desminti toate ipotezele de mai sus.

*

La sfârșitul sec. al XV-lea și începutul sec. al XVI-lea a existat un ban — Dobruș din familia boierilor Bengești — nementionat în listele dregătorilor domnești sau în documentele din acel timp. În ultimii ani ai sec. XV-lea a fundat în Oltenia schitul Dobrușa și în București, în primele decenii ale sec. al XVI-lea, biserica Sf. Gheorghe Nou²⁴.

ANDREESCU ȘTEFAN

23. 5 Iulie 1560 (67) (v. *D.I.R.*, veac XVI, vol. III, B, Țara Românească, p. 128, doc. nr. 153) și 19 ian. 1570 (v. *D.I.R.*, veac XVI, vol. III, B, Țara Românească, p. 343, doc. nr. 394).

24. Socotim necesară menționarea unei inscripții de la mănăstirea Polovragi în care se află o mărturie importantă privind prefacerile pe care le-a suferit mănăstirea Sf. Gheorghe Nou în timpul lui Brîncoveanu. Pînă în prezent se știa că incinta mănăstirii fusese terminată încă înainte de 1700 (pisania datează din 1698) și că vechea biserică fusese dărîmată abia în 1705.

De la 1698, pînă la 1705, nu erau cunoscute nici un fel de lucrări care să fi avut loc în mănăstire. Din inscripția de la Polovragi — publicată de apreciatul cercetător al trecutului așezămintelor religioase românești, prof. Victor Brătulescu, în articolul «Mănăstirea Polovragi» — (*B.C.M.I.*, fasc. 106/1940, p. 6) — aflăm că în 1703 au fost construite niște «odăi» ale mănăstirii Sf. Gheorghe Nou. S-ar putea să fie vorba de hanul mănăstirii Sf. Gheorghe Nou, despre care se credea că a fost terminată o dată cu chiliile (adică în 1698).

REPREZENTĂRI ȘI INSCRIȚII RELIGIOASE AFLATE PE STEAGURILE DIN TRECUTUL ȚĂRILOR ROMINEȘTI 1500 -1856

Reprezentările fastuoase, cu subiecte și inscripții biblice, aflate pe steagurile din trecutul Țărilor Românești între anii 1500—1856, dovedesc contribuția Bisericii în arta decorativă.

Executarea iconografiei de pe aceste steaguri, pe care o socotesc produs autohton, dovedește stadiul înaintat la care ajunseseră atelierile de artă ale acestor țări.

Pictura, cât și broderia sînt identice, atît din punct de vedere al coloritului, cât și al figurilor care sînt sobre și pline de distincție.

Moldova. Ștefan cel Mare (1457—1504). Minăstirea Zograful din Sf. Munte Athos a fost posesoarea a două steaguri donate de ctitorul ei de iznoavă, Ștefan cel Mare.

Primul steag reprezintă pe o față Botezul Domnului, cusut pe atlas cu fire de aur, argint și mătase de culoare roșie, verde, galbenă și albă. Pe marginea pînzei se află o inscripție slavonă, în traducere : «Botezîndu-Te Tu Doamne, închinarea Treimeii s-a arătat ; că glasul Părintelui a mărturisit Ție, Fiu iubit pre Tine numindu-Te, și Duhul în chip de porumbel a adevărit întărirea cuvîntului. Cel ce Te-ai arătat, Hristoase Dumnezeule, și lumea ai luminat, mărire Ție».

Pe cealaltă față este reprezentat Sf. Gheorghe, călare pe un cal alb, omorînd cu sulița un balaur. Întreaga reprezentare este încadrată cu o inscripție cu litere de aur, în limba slavonă, tradusă :

«Ca un izbăvitor al celor robiți și celor săraci folositor, neputincioșilor tămăduitor, împăraților ajutător, purtătorule de biruință, mare mucenice Gheorghe, roagă pe Hristos Dumnezeu să mîntuiască sufletele noastre» (vezi fig. 1).

Pe ambele fețe, în cele patru colțuri ale steagului se vede cîte un heruvim.

Al doilea steag avea pe o față reprezentată învierea Domnului¹.

1. Această față nu mai există.

Fața a doua a acestui steag reprezintă pe Sf. Gheorghe stînd pe un tron, cu o pelerină roșie, trăgînd spada și zdrobind un balaur cu trei capete, ce se află la picioare.

Doi îngeri care încadrează capul Sfîntului : cel din dreapta îi dă o sabie, iar cel din stînga îi întinde un scut încrustat cu pietre nestemate; amîndoi îngerii așează sfîntului o coroană pe cap.

În jurul capului Sfîntului se află inscripția : «Sfîntul Gheorghe din Capadocia.»²

Pînza steagului este de atlas roșu, brodat cu fire de aur, argint și mătase de culoare albă, verde și roșie. Sf. Gheorghe are pe deasupra o haină cenușie-verde, iar cea de desubt e verde. Aripile balaurului sînt verzi.

Întreaga reprezentare este încadrată de o inscripție cusută cu fir de aur, în limba slavonă, tradusă :

«O, îndelung răbdătorule și de biruinți purtătorule, mare mucenice Gheorghe, cela ce la nevoi și în năpastă ești grabnic apărător și fierbinte ajutător, și celor întristați bucurie nespusă, primește de la noi și această rugăminte a smeritului robului tău a domnului Io Ștefan Voevod, cu mila lui Dumnezeu domn Țării Moldovei; și-l păzește pe el neatinș în acest veac și în cel viitor, cu rugăciunile celor ce te cinstesc pe tine, ca să te proslăvim pe tine în veci, amin ! Și s-a făcut în anul 7008, iar al domniei lui anul al 43-lea»³ (vezi fig. 2).

Ieremia Vodă (1600—1606). Steagul pedestrimii moldovene din anul 1601 se prezintă astfel : pînza steagului e roșie, avînd o bordură galbenă ; stema Moldovei e cusută cu alb sau fir de argint. Prăjina steagului e galben-roșcată, avînd sub măciuca ei niște ciucuri de mătase⁴ (vezi fig. 3). Într-un dreptunghi aflat pe pînza în colțul de sus, din dreptul prăjinei, se află inscripția slavonă, tradusă : «Ion Eremia. Moghila voevod din mila lui Dumnezeu domn al țării Moldovei, anul 7109 (1601) luna mai 4».

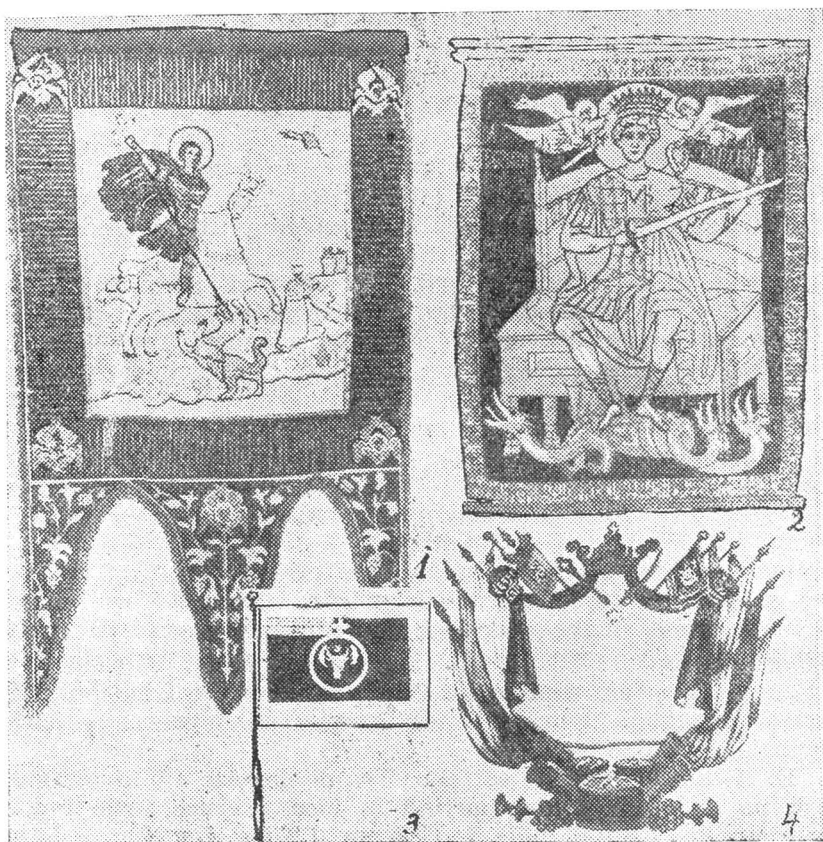
2. Această inscripție în limba greacă este adăugată ulterior de călugării mînăstirii (cf. St. Nicolaescu, *Din daniile lui Ștefan cel Mare, făcute mînăstirii Zografu de la Sfin-tul Munte Athos*, 1938, Buc., p. 16.

3. În traducerea lui St. Nicolaescu (*op. cit.*) cu unele modificări ; Acest steag a fost adus la Muzeul Militar Central din București în anul 1917 ; N. Iorga, *Acte și fragmente*, p. 260 ; V. Motogna, *Războaiele lui Radu Șerban 1601-1611* ; Maior Traian Popa-Lisseanu, *Steag ostășesc moldovenesc din vremea lui Ștefan cel Mare*, în «Buletinul Muzeului Militar Național», nr. 1 din 1937 ; Dr. Anton D. Velcu, *Steagul lui Ștefan cel Mare de la Muzeul Militar*, f. an., București ; Pentru aceste steaguri, vezi și : Al. Pencovici, *Impresiuni de călătorie la Muntele Athos*, publicate în ziarul «Timpul» din 27 august 1882 și ziarul «Națiunea» din 17 octombrie 1882 ; Radu C. Pătărlăgianu, *Călătorii în Macedonia, Thesalia și Muntele Athos*, 1884 ; Colonel P. V. Năsturel, *Steagul, stema romîna...*, 1903, Buc., din care am reprodus o parte din fotografia.

4. Rev. «Turul», 1893, p. 9. Fotografia e reprodusă după desenul în acuarelă făcut de către artileristul Georg Puchner, în 21 august 1601, deci la 10 zile după ce steagul a fost înfățișat împăratului Rudolf în Praga. Originalul acestui desen se află în Biblioteca publică din Dresda, vol. G. 81 (cf. A. Veress, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Romînești*, vol. VI, 1933, p. 399 și 528).

Un desen se află și la Muzeul Militar Central din București.

Mihai Șuțu (1818—1821). «În Biblioteca Academiei, în pachetul LXXVIII, doc. 24, datat 1819, pavilionul este înconjurat cu steaguri verzi, albastre, alb-galbene și roșii-galbene, avînd ca postament tobe și țevi de tunuri.

Steaguri moldovenești

Stindardele țării Moldovei sînt : cel din dextra, albastru cu bourul de aur, iar cel din senestra, roșu cu Sf. Gheorghe de aur»⁵ (vezi fig. 4).

Mihai Sturdza (1834—1849). Unul dintre steagurile ostășești din această epocă se prezintă astfel : pînza de formă pătrată, este de tafta ; pe un fond roșu se află o cruce albastră în care e înscris capul de bour de aur, avînd între coarne o stea de argint cu opt raze. O ghirlandă verde de măslin înconjoară capul de bour, iar deasupra o coroană princiară. În colțurile pînzei se află cîte o stea de argint cu opt raze.

5. Cf. col. P. V. Năsturel, *op. cit.*

Pe cealaltă față a steagului, Sf. Gheorghe îmbrăcat în cavalier de luptă, călare pe un cal alb, omoară un balaur care se află pe o terasă verde.

În colțurile pânzei, monograma «M» de aur, însoțită deasupra de câte o stea de argint cu opt raze (vezi fig. 5).

Al. Gr. Ghika (1849—1856). Unul dintre steaguri este aproape la fel cu cel precedent. Remarcăm, pe fața steagului unde este reprezentat Sf. Gheorghe, că monograma M e înlocuită cu A, iar în partea de jos a steagului se află inscripția cu litere de aur : «Batalionul al II al Prințipatului Moldovei 1849».

Muntenia. Vlad Vintilă Vodă (1532—1534). În minăstirea Cutlumuz din Sf. Munte Athos se păstrează două steaguri din vremea lui Vlad Vintilă⁶.

Un steag, avînd brodat chipul Mîntuitorului, se prezintă astfel : Vintilă, care poartă mantie de purpură, tunică albastră și are părul blond; pe cap, coroană domnească cu 5 raze. Stă în genunchi, rugîndu-se, avînd dinaintea sa, în aceeași poziție, pe fiul său, Drăghici, care de asemenea poartă coroană pe cap, avînd ca veșminte o tunică roșie iar pe deasupra o mantie verde de mătase.

În fața lor stă doamna Rada, în aceeași poziție. Are părul negru și este încoronată. Poartă cercei de aur cu rubine și safire, iar pe umeri mantie de mătase albastră peste o bluză de mătase verde (vezi fig. 6).

Amîndouă steagurile sînt brodate pe mătase roșie cu fir de aur. Fiecare se termină cu 11 ciucuri de culoare albastră, roșie și verde⁷.

Noi socotim că ambele broderii sînt steaguri bisericesti (prapuri).

Mihai Viteazul (1593—1601). Steagul lui Mihai Viteazul era «di bianco damasco, ov'era dipinto un Corvo sopra verde Ginebro, ch'havea nel rostro vermiglia duplicata Croce, insegna ad impressa antichissima e principale di Valacchi»⁸.

A. D. Xenopol îl descrie astfel : «Era de damasc alb, avînd zugrăvit un corb pe un cîmp verde, purtînd în cioc o cruce roșie îndoită»⁹. Reproducem steagul după I. Crăciun¹⁰ (vezi fig. 7).

Socotim că semnificația «crucei îndoite» era aceeași cu a «semi-lunii răsturnate» (cu virfurile în jos = versé), semn distinctiv al învingătorilor musulmanilor¹¹.

6. St. Nicolaescu, *Dimnia lui Vlad Vintilă vodă de la Slatina*, în «Arhivele Olteniei», an. XV, nr. 83-85, 1936, Craiova, p. 5; «...două prea frumoase zavese (țesături, poale) de mătase... dăruite acestei sfinte minăstiri, ce a fost Marea Lavră a Țării Românești, pentru a fi puse pe iconostas, sau la icoanele împărătești».

7. Idem, *Sf. Munte Athos și importanța lui pentru romîni*, în «Noua revistă bisericească», an. VI, nr. 7-8, 1925.

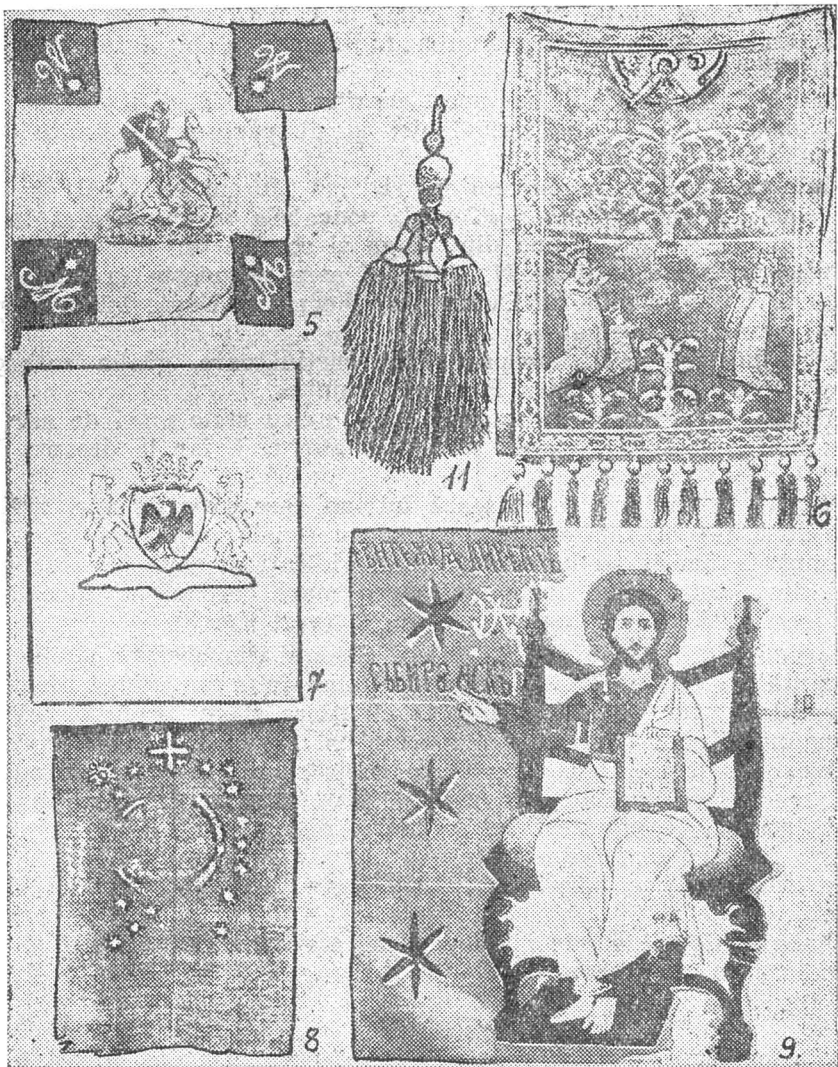
8. Ciro Spontoni, *Historia della Transilvania*, 1638, Veneția.

9. *Istoria romînilor*, ed. populară, vol. VI, p. 166.

10. *Baba Novac*, 1936, Cluj.

11. Stelian Metzulescu, *Semiluna, simbol heraldic*, în «Glasul Bisericii», an. XX, nr. 11—12, 1961.

Mihail Radu (1658—1659). «Pe o bucată de moar roșie-vișinie, cu ape, cu franjuri de aceeași culoare, se văd urme foarte șterse.

Steaguri moldovenești și muntenești

Între soarele și luna ca și pe monede și peceti stau litere. Mai jos, de o parte și de alta, se înșiră stele: 12 în stînga, 5 în dreapta, care se unesc jos prin alte 3 stele. Stema înfățișează întii o coroană mai mare, apoi o alta mai mică, peste capetele unui vultur bizantin,

sprijinit de lei cu gura căscată, iar jos, penele cozii se află între cele două chipuri împărătești, obișnuite încă din al XV-lea veac în pecetea cea mare munteană (cea mică avînd vulturul cu un singur cap). La dreapta, spre suliță, mai e o cruce în celălalt sens, cu tivitură de un albastru deschis și însemnarea îndătinată a biruinței creștine: IC.XC.NHKA.

Inscripția de căpetenie are acest cuprins : «Io Mihail Radul, cu mila lui Dumnezeu domn al Unglovlahiei și al părților megieșite arhidu-duce»¹²,

Mult mai tîrziu, un cercetător, vizitînd Muzeul Național din Belgrad, constată următoarele : «Textul, podoabele și stema sînt zugrăvite cu aur. Între craiul nou din stînga și soarele din dreapta se află inscripția publicată întii de N. Iorga și care glăsuiește în traducere : «Io Mihail Radu cu mila lui Dumnezeu ighemon al Unglovlahiei și arhidu-duce al părților învecinate».

Între brațele crucii dinspre sulița susținătoare, găsim cunoscuta invocație creștină : «În Isus Hristos biruință».

Medalionul central este cuprins între patru stele mari de aur ; la stînga mai numărăm 10 stele mici, jos alte trei, iar la dreapta încă alte trei stele.

Stema, de fantezie, înfățișează într-un cerc gros de aur, zgripto- rul cu două capete, timbrat de coroana voievodală, avînd ca suportți doi lei rampanți, armați și lampasați, adică ridicați în două labe, cu ghiarele ieșite... totul fiind încununat de o mare coroană arhiducală închisă, susținută de doi îngeri în zbor»¹³ (vezi fig. 8).

Șerban Cantacuzino (1678—1688). Steagul din această vreme «are reprezentat pe Iisus Hristos tronînd, ținînd în mîna stîngă Evanghelia deschisă, unde se află inscripția cu litere slave, tradusă : «Veniți bine-cuvîntați părintelui meu și moștenii!».

Iisus stă pe un tron de culoare închisă, avînd o pernă de culoare roșie, iar la picioare alta de culoare verde închis. Cu mîna dreaptă binecuvîntează. E îmbrăcat într-o haină roșie, avînd pe deasupra un veșmînt albastru ca cerul.

În stînga sus, o inscripție în romînește : «Vitejia direaptă să biruiască».

Pînza steagului e de mătase aurie, aceeași culoare avînd și nimbul, gulerul, brîul și dunga de la urmărul și de la brîul hainei lui Iisus¹⁴ (vezi fig. 9).

12. N. Iorga, *Steagul lui Mihai vodă Radul, în Muzeul istoric din Belgrad*, în «An. Ac. Rom.», seria II, tom XXXVI (1913-1914), p. 529-535.

13. Marcel Romanescu, *Despre steagul lui Mihail Radu*, (după 1941), Craiova, Fig. 21 reprezintă pecetea lui Mihail Radu, iar fig. 22., moneda sa.

14. Acest steag a fost în Muzeul din Dresda, fapt ce a determinat pe Ionescu-Gion (*Istoria Bucureștilor*), apoi pe col. P. V. Năsturel (*Steagul, stema romînă...*), să-l atribuie lui Șerban Cantacuzino. Totuși Const. C. Giurescu în *Istoria romînilor*, vol. III, partea I, p. 137, fig. 33, îl atribuie lui Dabiija vodă. Fotografia steagului a fost publicată prima dată în «Zeitschrift für Historischen Wappenkunde», Dresden, 1897, de Dr. Ehrenthal; Steagul lui Șerban Cantacuzino a fost adus la Muzeul Militar Central din

Tudor Vladimirescu. Steagul are pînza de mătase albastră cu căp-
tușeală tot de mătase albastră. Pe pînză este pictată la mijloc Sf. Treime,
străjuită de o parte de mucenicul Teodor Tiron, iar de cealaltă de Sf.

Steaguri din Țara Românească

Gheorghe. Sub Sf. Treime se află într-o coroană de lauri, vulturul con-
turnat și luîndu-și zborul, avînd crucea în cioc. La dreapta și la stînga
coroanei se află versurile scrise cu litere de aur :

«Tot norodul românesc, Pre tine te proslăvesc : Troiță de o ființă, Trimite-mi ajutorință.. Cu puterea ta cea mare Și, în brațul tău cel tare, Nădejde de dreptate Acum să am și eu parte. 1821, Ghenarie».

Vulturul e pictat în negru, iar literele și coroana în galben dorat (vezi fig. 10).

Merită o deosebită atenție coloritul ciucurelui acestui steag, care este fixat de portdrapel (vezi fig. 11).

Generalul Radu R. Rosetti, în articolul «Știri mărunte și note relative la istoria armamentului la noi ; Când s-a adoptat steagul tricolor la noi»¹⁵ susține că : «steagul tricolor cu culorile albastru, galben și roș, a fost adoptat ca steag al armatei muntenesti în 1834».

În sprijinul acestei afirmații, reproduce un hatîșerif din 14 oct. 1834, prin care «lui Alexandru Ghica vodă i se aprobă după a sa rugăciune, din partea Porții Otomane, stabilirea culorilor steagului ostășesc»¹⁶.

Totuși, dr. Aurel Metzulescu descrie astfel ciucurele steagului lui Tudor Vladimirescu : «Ciucurele se prezintă ca un tot întreg, însă compus din trei părți distincte, sau mai bine zis, din trei ciucuri de mătase, de dimensiuni egale și de culori variate. Interesante sînt culorile celor trei ciucuri componente : roșu, galben și albastru, exact culorile drapelului nostru. La partea superioară a fiecăruia din acești trei ciucuri se găsește cîte un disc de metal alb»¹⁷.

Susținerea documentată prin care se arată că au fost aprobate culorile steagului muntenesc, la 1834, are la bază hatîșeriful Porții Otomane, care însă stabilește definitiv o stare de fapt.

Coloritul ciucurelui steagului lui Tudor Vladimirescu este dovada evidentă că înainte de a fi aprobat tricolorul steagului, el totuși exista.

Pentru întărirea susținerii noastre, avem o situație similară în imperiul otoman, cînd abia sub Selim III, la începutul sec. XIX, s-a aprobat un steag roșu, cu o semilună albă și stea cu opt raze, care de fapt exista, iar în anul 1844, sub Abdul Megid, stelele au fost redate la cinci¹⁸.

București în anul 1937 ; D. A. Sturdza, *Steagul lui Șerban V. Cantacuzino*, în «An. Acad. Rom.», tom III, seria II ; N. Iorga, *Les arts mineurs en Roumanie*, vol. II, București, 1936 ; General Gr. Costandache, *Steagul lui Șerban Cantacuzino*, în ziarul «Universul», nr. 27.1.1937 ; Dr. A. Velcu, *Steag ostășesc din vremea lui Șerban Cantacuzino*, în «Buletinul Muzeului Militar», nr. 1 din 1937 ; Maior Traian Popa-Lisseanu, *Tot despre steagul ostășesc din timpul lui Șerban Cantacuzino*, București, f. an ; Constantin I. Karadja, *Steagul românesc al lui Istrate Dabija voevod*, în «Mem. secț. Istorie ale Acad. Rom.», seria III, tom XIX, mem. 5, 1937, București ; C. I. Karadja, *Tot despre steagul lui Istrate Dabija răscumpărat de guvernul român în 1937*, în «Revista istorică», an. XXIV, n.r 4-6.

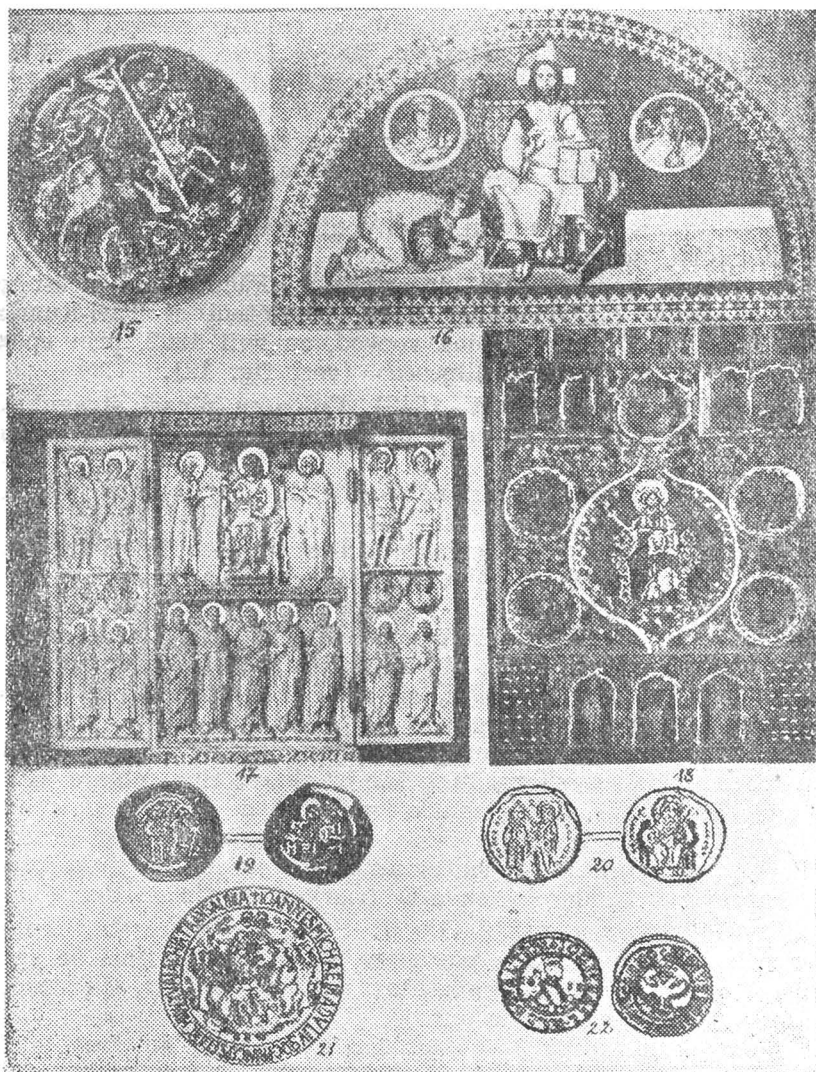
15. Extras din «Mem. Secț. ist. ale Acad. Rom.», seria III, tom XI, Buc., 1930.

16. Publicat în «Bul. Gazeta Oficială» (Țara Românească) nr. 34 din 14 oct. 1834, p. 144.

17. Dr. Aurel Metzulescu, *Ciucurele steagului Domnului Tudor Vladimirescu, origina steagului tricolor român*, în «Bul. Uniunea Ofițerilor de rezervă», an. XV, nr. 1-2, 1938, Buc., p. 33-44 ; idem, *Steagul lui Tudor Vladimirescu*, în «Oltenia», cartea II, Craiova, 1941, p. 134-138.

18. Fevzi Kurtoglu, *Türk Bayragi ve Ai Yldiz*, Ankara, 1938, p. 143.

Știm că semiluna însoțită de o stea, era înscrisă și pe monedele și medaliile bizantine, iar după cucerirea Constantinopolului, devine emblema imperiului otoman¹⁹.

Opere de artă, sigilii, monede

Până la aflarea unor documente mai convingătoare, susținem că prima dovadă a tricolorului românesc o aflăm la Tudor Vladimirescu

19. Stelian Metzulescu, *Semiluna, simbol heraldic*, în «Glasul Bisericii», nr. 11-12, 1961.

(1821), iar la 1834, se stabilesc definitiv, pe baza unui hatîşerif, culorile steagului muntenesc.

Grigore Ghica (1822—1828). Din această epocă, se păstrează steagul Agiei, care se prezintă : pe o faţă, în mijlocul unei ghirlande, pe albastru, este reprezentat vulturul de culoare neagră, conturnat, avînd crucea în cioc şi cu zborul în jos ; stă pe o ridicătură verde.

Pe cealaltă faţă, în interiorul unei ghirlande, e reprezentată Buna Vestire (îngerul ţinînd un crin, alături de Fecioara Maria). Ghirlanda e timbrată cu o coroană regală, iar la spatele ei se încrucişează : tuiuri, buzdugan, drapele, lănci, puşti, topoare, tobe, etc., iar în partea de jos o balanţă.²⁰

În colţul de sus al steagului, luna conturnată, iar în colţul dinspre prăjina steagului, soarele.

Sub întreaga reprezentare, inscripţia : «Făcutu-s-au acest steag al Agiei la prefacerea domnilor dintre pămînteni ai Ţării-Rumănesci maria sa Grigorie Dimitrie Ghica voevod, cu anii 1822, prin epistasia dumnealui vel Aga Mihăiţă Filipescu» (vezi fig. 12).

Alexandru D. Ghica (1834—1842). Culoarea pînzei steagului este crem deschis şi are de jur împrejur un chenar de flori de aur cu colţuri la extremităţi.

Pe o faţă, în mijloc o ghirlandă ovală de aur, formată din frunze de stejar şi lauri.

În cîmpul ghirlandei de culoare albastră, se află pictat Arhanghelul Mihail, cu o sabie în mîna stîngă, iar în cea dreaptă o trîmbiţă pe care o ţine la gură.

Deasupra ghirlandei se află o coroană princiară. La dreapta şi la stînga se văd încrucişate săbii, arme, topoare, lănci, etc. (vezi fig. 13).

Pe faţa cealaltă a steagului, se află de asemenea un chenar în care se vede pictat Sf. Gheorghe.

În vîrful prăjinei se află un globul surmontat de vulturul cu crucea în cioc, încoronat şi cu zborul luat, iar în ghiare ţine fulgere. Globulul şi vulturul sînt de aur. Sub globul o banderolă de atlas roşu, avînd imprimare flori de aur, împletite de-a lungul banderolei pînă la capătul ei, unde se vede imprimat un vultur asemenea cu cel din vîrfurile prăjinei. De jur-împrejurul banderolei se află franjuri de fir de aur.

George D. Bibescu (1842—1848). Steagul din acest timp e de mătase roşie. Pe una din feţe pînza are un chenar de flori de aur, iar în mijloc, într-un scut, e reprezentat vulturul de aur, cu crucea în cioc, stînd pe o terasă tot de aur.

În spatele scutului se văd încrucişate : o sabie în dreapta şi un buzdugan în stînga, alături de drapele, sulite, tunuri, tobe, ghiulele şi altele.

Pe cealaltă faţă, într-un chenar de flori de aur, e reprezentat Sf. Gheorghe pe un cal alb, omorînd un balaur roşu, care se află pe o terasă verde (vezi fig. 14).

20. Col. P. V. Năsturel, *op. cit.*

Concluzii. Din reprezentările și inscripțiile aflate pe o seamă de steaguri care au fost ale Țărilor Românești și executate în aceste țări, se pot desprinde următoarele considerațiuni :

Cercetînd și comparînd reprezentările și inscripțiile de pe steaguri cu descrierile și iconografia reprodușă în Erminiile de artă bizantină, constatăm că Țările Românești au fost sub influența directă a acestor cărți pînă în anul 1856.

Erminiile de artă bizantină cuprind redarea în imagini a conținutului Bibliei, explicînd cum trebuie să fie înfățișate chipurile sfinților, dîndu-se și citatele din Biblie care trebuie să le însoțească.

Erminiile au fost izvoarele de inspirație în compunerea iconografică a steagurilor din trecutul Țărilor Românești. În decursul timpului, Erminiile de artă bizantină au circulat în aceste țări în limba slavonă, în limba greacă și chiar în traduceri românești.

Reprezentarea Sfîntului Gheorghe în Erminii, înfățișat călare și omorînd cu sulița balaurul, se datorește faptului că «Măritul acesta și minunatul și vestitul marele mucenic Gheorghie, a fost în vremea împăratului Dioclețian trăgîndu-se din Capadocia de neam strălucit și luminat, din ceata ostașilor ce se cheamau tribuni»²¹.

Mai tîrziu, printre figurile de sfinți există o ierarhie și se pot deosebi acei care sînt obiectul unui cult universal, astfel Sf. Gheorghe e patronul cruciaților²².

Sfîntul Gheorghe și Sfîntul Mihail devin patronii ordinelor cavale-
rești²³.

Un medalion bizantin din mozaic, aflat în Muzeul Louvre și datînd din sec. XIII, înfățișează pe Sf. Gheorghe luptîndu-se cu un dragon (vezi fig. 15).

Aceeași reprezentare pe care am aflat-o pe steagul lui Șerban Cantacuzino se găsește pe un mozaic din nartexul bisericii Sf. Sofia din Constantinopol²⁴, (vezi fig. 16), pe «fildesul din Harbaville», care datează din sec. X—XI și se află la Muzeul Louvre (vezi fig. 17), de asemenea pe somptuosul antependium Pala D'Oro din biserica San Marco din Veneția (vezi fig. 18).

Monedele și sigiliile bizantine din timpul Comnenilor, abundă în reprezentări asemănătoare²⁵ (vezi fig. 19 și 20).

Sub influența Erminiilor sînt impuse citate din Biblie și în numismatică, punînd în derută o seamă de savanți. Astfel, pe unele mo-

21. *Mineiul lunii aprilie*, Buc., 1893, p. 197.

22. Louis Bréhier, *L'art chrétien, son développement iconographique des origines à nos jours*, Paris 1918, p. 253.

23. Idem, *op. cit.*, p. 360; Gustave Schlumberger, *Sigillographie de l'Empire Byzantin*, Paris, 1884, p. 502: «Sigiliile bizantine cu reprezentarea Sf. Gheorghe călare omorînd un dragon sînt foarte rare; ele apar în ultima epocă a Comnenilor».

24. Ch. Diehl, *Manuel d'art byzantin*, Paris 1910; N. Iorga și G. Balș, *Histoire de l'art ancien*, Paris 1922.

25. Jean de Foville în «Revue Numismatique», 1904, p. 106; G. Schlumberger, *Sigillographie de l'Empire Byzantin*, Paris, 1884.

nede bizantine, se află inscripții reproducînd pasaje din Psalmii lui David²⁶.

Din cele expuse mai sus, reiese clar că steagurile care au aparținut Țărilor Românești și au reprezentat chipurile sfinților: Gheorghe, Teodor Tiron sau Arhanghelul Mihail, care în trecut au fost sfinți militari, foști patroni ai oștirilor, nu pot fi socotite steaguri bisericesti (prapuri). Aceste steaguri au fost ostășești, chiar dacă pe cealaltă față se află brodate sau pictate icoana Domnului Iisus Hristos, Buna Vestire, Botezul Domnului sau Învierea.

Multe din aceste steaguri au reprezentată stema Munteniei sau a Moldovei.

Istoriografia romînească, pentru a-și întemeia susținerile că aceste steaguri sînt bisericesti, au recurs la tradițiile mînăstirești care dăinuiesc de peste 450 ani. Astfel, referitor la steagul lui Ștefan cel Mare (vezi fig. 2), ni se relatează: «Tradiția mînăstirii spune că steagul acesta a fost țesut de domnița Elena, fiica lui Ștefan cel Mare»²⁷.

Pentru completarea celor de mai sus, redăm o seamă de steaguri și scuturi de apărare, din diferite țări, cu reprezentări religioase. Astfel, steagul ostășesc francez din sec. XIV, avînd pe o pînză roșie crucea albă (vezi fig. 23); steagurile (bannières, étendard și pennon) Jeannei d'Arc, care au luat parte la cucerirea Orléans-ului (1429), avînd pe unul reprezentat Domnul Iisus crucificat iar pe celălalte pe Maica Domnului (vezi fig. 24, 25 și 26).

Pe steagurile ostășești spaniole care au luat parte la bătălia navală din golful Lepanto (Grecia) la 7 octombrie 1571, se află redat scene religioase de o frumusețe rară. Astfel: Domnul Iisus Hristos crucificat, Maica Domnului cu Pruncul în brațe, doi îngeri ținînd o troiță (vezi fig. 27).

De asemenea, într-un manuscris, avem redat un steag purtat pe roate și surmontat de o cruce (vezi fig. 28).

Dintre scuturile de apărare (bouclier), redăm unul englez din sec. XIII, avînd reprezentată pe el o cruce (vezi fig. 29) și un altul polonez din sec. XVII, avînd redată icoana Maicii Domnului cu Pruncul în brațe (vezi fig. 30)²⁸.

Reprezentările religioase aflate pe aceste steaguri și scuturi de apărare, în care scenele și stilul se repetă, sînt dovada evidentă că iconografia biblică reușise să pătrundă și în viața militară, în întreaga Europă, numai prin intermediul Erminiilor de artă bizantină.

Referitor la așezarea pînzei steagurilor de-a lungul prăjinei sau pe un băț orizontal și atîrnat de o prăjină, nu este un factor determinant pentru a le diferenția²⁹.

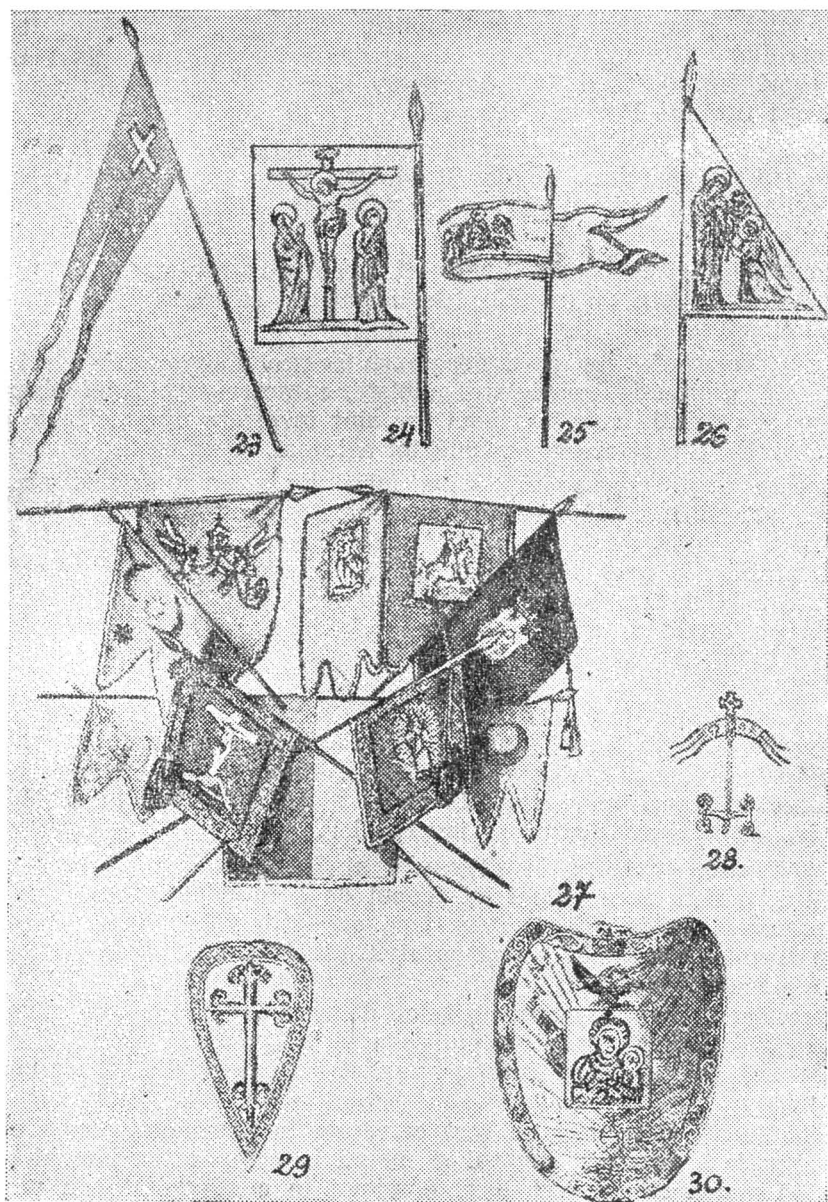
26. Idem, *op. cit.*, p. 422, nota 1.

27. Stoica Nicolaescu, *l. cit.*, p. 16.

28. A. Parmentier, *Album historique*, 3 vol., 1909, din care am reprodus aceste reprezentări.

29. Marcel Romanescu, *l. cit.*; H. Gourdon de Genouillac, *Les mystères du blason*,

Inscripțiile aflate pe toate steagurile din trecutul Țărilor Romî-

Steaguri și șcuturi cu reprezentări religioase

Paris, 1868, p. 23: «Calul indică totdeauna imaginea războiului, cu excepția reprezentării cailor liberi, care figurează repaosul».

nești cuprind invocații creștine impuse de asemenea de Erminiile de artă bizantină și sînt însoțite de semnul crucii care, dacă e reprezentată îndoită (vezi fig. 7), are semnificația simbolică a învingătorilor musulmanilor. Alte steaguri pe care se află înscrisă semiluna curbată (vezi fig. 6, 8 și 12) dovedește starea de dependență a Țării Românești față de Poarta Otomană.

Socotim că iconografia religioasă brodată sau pictată pe steagurile care au aparținut Țărilor Românești între 1500—1856, dovedește o artă importată și impusă acestor țări prin Erminii, dar executată în aceste țări.

Pentru întărirea acestor susțineri, avem atît subiectele cît și stilul reprezentărilor care se repetă; de asemenea și inscripțiile religioase care le însoțesc.

Înfățișarea sfinților care decorează aceste steaguri dovedește expresivitate, distincție, sobrietate, noblețe, caracteristice artei bizantine, înscrise în erminii, care la rîndul lor sînt inspirate din motivele ornamentale atît de prețuite ale mitologiei egiptene și grecești.

Aceste teme create în Bizanț încă din primele secole ale erei noastre vor influența începuturile artei noastre din sec. XIV, menținîndu-se în arta oficială pînă în zilele noastre.

Erminiile de artă bizantină cuprind o compilație de reprezentări adecvate Bibliei. Transmise și impuse nouă, își găsesc forma de artă proprie păstrîndu-și temele principale ale iconografiei.

*

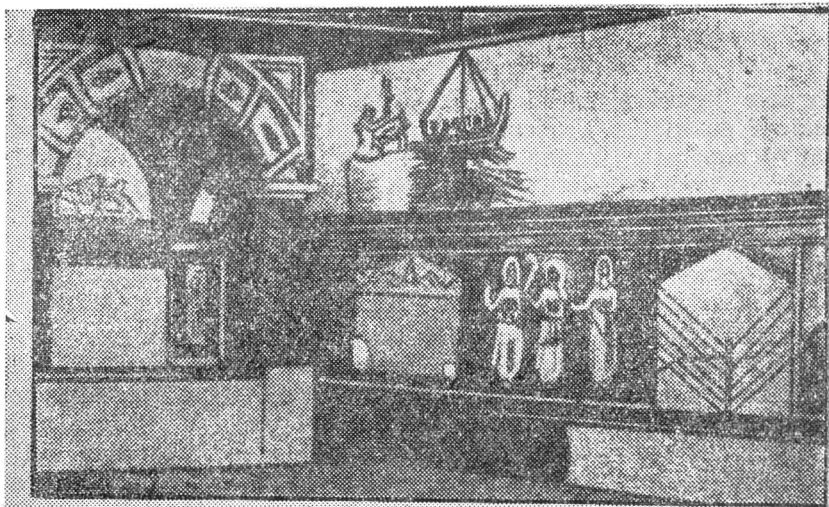
Despre alte simboluri creștine. Istoriografia romînească și străină, în lucrările lor, s-a mulțumit să descrie reprezentările și simbolurile religioase aflate pe monumentele de artă din Evul Mediu și Modern, fără să arate semnificația și izvorul lor.

Dacă vom enumera în prezentul studiu o seamă de monumente bizantine, o vom face numai cu scopul de a întări susținerile noastre. De asemenea, descrierile le vom face pur științific, nu pentru a evidenția frumusețea lor, ci numai pentru a arăta identitatea cu altele și spre a dovedi adevăruri.

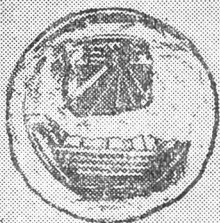
Descrierea tuturor monumentelor de artă trebuie făcută numai în comparație cu altele, avînd scopul de a se evidenția că există o unitate atît de stil, cît și de a înfățișa realist reprezentările și simbolurile religioase.

Monumentele de artă au fost cercetate în ansamblu, cînd trebuiau să fie studiate cu de-amănuntul și numai în comparație. Numai atunci se putea vedea că au fost lucrate numai în conformitate cu un ghid numit Erminii.

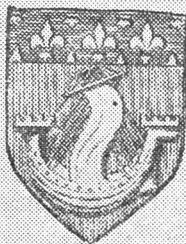
Fondul reprezentărilor artei bizantine este adaptarea culturii orientale, care în decursul timpului evoluează, cu alte cuvinte, temele înscrise în Erminiile de artă bizantină, ce au scopul de a reda plastic

31

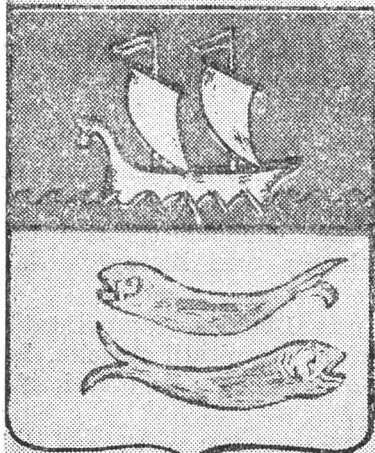
32

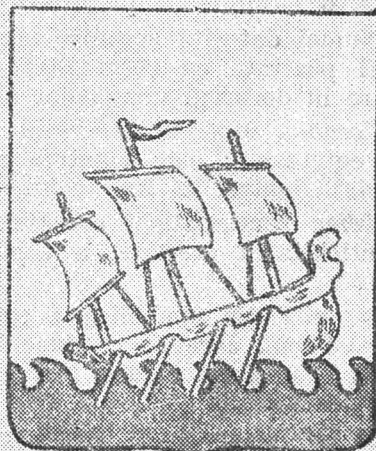
33

34

35

36

Fresce, steme, sigilii

conținutul Evangheliilor, reproduc motivele decorative din arta orientală antică, care sînt adaptate diferitelor pasaje biblice și impuse prin intermediul Bisericii. Toate însă au un conținut pur creștin.

Temele înscrise în Erminiile de artă bizantină, deseori au fost confundate cu motivele decorative ale artei orientale antice. Exemplul evident îl constatăm atunci cînd se face o descriere a portretelor lui Justinian și împărătesei Teodora, redate în mozaicul de la San Vitale din Ravena: «Ochii mari, cu privire dreaptă și concentrată, ovalul fețelor și prezentarea figurilor evocă, dincolo de solemnitatea curții imperiale, *portretele egiptene de pe sarcofagii*, icoanele bizantine cele mai frumoase și arta paleocreștină în ce a avut mai caracteristic».

În cercetările lor, istoricii artelor bizantine «au relevat în special impresia de spațiu rezultată din perspectiva savant echilibrată, distanța dintre personaje și ritmarea compoziției». Cît privește personajul, este descris cu lux de amănunte, numai din punct de vedere al coloritului, nu și în comparație, detaliat, cu altele asemănătoare din punct de vedere al reprezentării. Atunci, s-ar fi văzut o uniformitate a diferitelor «teme» înscrise în Erminii, care în decursul timpului, au evoluat.

Despre existența Erminiilor, ca îndrumătoare în artă, încă din primele începuturi ale recunoașterii religiei creștine, o dovedesc atît reprezentările și simbolurile aflate pe monumentele de artă religioasă, care de atunci se perpetuează, cît și unele dovezi scrise.

«Într-un manuscris nr. 296 Coislin, din sec. XII în Biblioteca Națională din Paris s-a păstrat un mic fragment din sec. IX sau începutul secolului X, al lui Elpios Romeul, descriindu-se înfățișarea lui Adam, a profeților, a Domnului nostru Iisus Hristos, a Apostolilor Petru și Pavel și a mai multor Ierarhi»³⁰.

De asemenea, un oarecare pictor Teofan să fi compus acum în sec. X o Erminie de pictură³¹.

Numai datorită acestor «manuale de tilcuire, de explicare» au putut fi păstrate cu rigurozitate reprezentările și simbolurile creștine și care în decursul vremurilor s-au reînnoit.

Corabia. Motivul decorativ al acestui simbol îl aflăm în vechea artă egipteană; este «luntrea multor mii de ani», denumire mitologică dată luntrei lui Ra, zeului soarelui.

Tema reprezentării corabiei, care este simbolul cel mai obișnuit în antichitatea creștină, a căpătat valoarea unei hieroglifice de prim ordin³².

Semnificația simbolică a corabiei este Biserica, reprezentată prin acest vehicul, care ne conduce la malurile eternității fericite. Iar noi sîntem în mijlocul acestei lumi ca într-o mare, care de obicei este agi-

30. Vezi Vasile Grecu, *Erminii de pictură bizantină*, 1942, p. 11.

31. L. Bréhier, *L'art byzantin*, Paris, 1924, p. 186.

32. Boldetti, *Osservazioni sopra i cimîteri de santi martiri ed antichi Cristiani di Roma*, Romae, 1720.

Miniaturi, sigilii, steme.

tată și turburată de violența vînturilor și pe care nu o putem traversa în siguranță decît în corabia Bisericii³³.

Tot atît de interesantă este și următoarea interpretare : «Corabia, sufletul uman, care se îndreaptă cu pînzele întinse, ca spre un obiectiv al tuturor dorințelor sale și ca o recompensă a eforturilor și virtuților sale»³⁴.

Un pelerin evlavios, din primele secole, a înscris următoarea rugăciune pe un perete al criptei papilor martiri din cimitirul Calliste : «Se roagă ca Verecundus împreună cu ai săi să-i urmeze fericit navigarea sa»³⁵.

Acest simbol creștin este redat în toate ramurile artei medievale universale. Astfel, fresca interioară a bisericii creștine din Dura-Europos, aflată pe malul drept al Eufratului, redă o corabie în care se află mai mulți luntrași, care sînt Apostolii (vezi fig. 31).

Rolul de luntrași, atribuit Apostolilor, simbolizează doctrina creștină, care reprezintă forță în periculoasa navigare a acestei vieți.

În științele auxiliare istoriei, acest simbol abundă, dînd naștere la multe dispute. Referitor la armoariile orașului Paris, care se aseamănă cu acelea ale familiei franceze d'Artois, istoricul Petit de Julleville ne relatează următoarele :

«Descendentul familiei d'Artois, constatînd că armoariile străbunilor săi sînt reproduse în stema orașului Paris, ca și a postăvarilor din acest oraș, revoltat și cu «demnitate», afirmă : «Casa mea poartă, începînd din anul 1249, aceste armoarii acordate de către Ludovic al Franței, unuia dintre înaintașii mei pentru conduita frumoasă pe care a avut-o în fața Damietei. Ele îmi aparțin pe baza dreptului de moștenire și nu înțeleg să fie expuse ciuntite și desfigurare, sub numele de armoarii ale Parisului».

Revolta acestuia consta în faptul că inscripția care însoțea stema conferită străbunului său nu era reprodusă în armoariile orașului Paris, ca și a postăvarilor, dar care, în secolul XVI a fost înscrisă.

Această inscripție este : «Fluctuat nec mergitur»³⁶.

Redăm sigiliul orașului Paris (vezi fig. 32) și armoariile cele mai vechi cunoscute ale acestui oraș (vezi fig. 33).

Țările Românești. În sigiliul Corporației bogasierilor (1849) (negustorilor de pînzeturi de bumbac), este redat și simbolul corabiei (vezi fig. 34)³⁷. Familia moldovenească Ralet (sec. XVIII) adoptă, sau i se conferă armoariile avînd ca simbol și o corabie (vezi fig. 35). De asemenea, familia Jora are stema care reprezintă o corabie cu trei pînze deschise (vezi fig. 36).

33. M. L'Abbé Martigny, *Dictionnaire des antiquités chrétiennes*, Paris 1889; Duranti, *Ecclesiae catholicae I*, Lugdini, 1594.

34. Louis Perret, *Les catacombes de Rome*, Paris.

35. M. L'Abbé Martigny, *op. cit.*

36. *Les armes de la ville de Paris*, în «Annales archéologiques», Paris 1844, tom. I.

37. Reprezentanțele armoariilor și sigiliului orașului Paris, după A. Parmentier, *Album historique*, 3 vol. 1909; sigiliul Corporației bogasierilor: Academia R.P.R. MCLXXIV/72, 92

Butoiul. Încă din primele secole ale erei noastre, se află sculptate sau pictate mici butoaie pe unele sarcofagii creștine.

Semnificația acestui simbol creștin este redarea plastică a cuvintelor Sfântului Evanghelist Ioan, referitoare la «Prefacerea apei în vin la nunta din Cana Galileii (II)». După textul Evangheliei, au fost șase vase, totuși, artiștii au reprezentat și un număr mai redus.

Minunea de la Cana Galileii, înfățișată pe reliefuri, este un simbol al învierii. Această explicație se bazează pe analogia care există între vin — care reprezintă spiritul și activitatea — și sufletul, care este principiul întregii noastre sîrguințe; și mai mult, între butoiul care exprimă tot prețul său după vinul pe care-l conține — și corpul omenesc, care — separat de sufletul său — nu este decît o masă inertă³⁸.

O altă semnificație simbolică ar fi următoarea: s-a găsit o strînsă legătură ce unește în mijlocul cercurilor diferitelor piese de lemn care compun butoiul, ca un simbol al carității, care leagă membrii societății creștine, — legătură care devine în fiecare zi mai intimă, prin sîngele martirilor. Această interpretare simbolică face aluzie la Epistola XVI către Romani a Sfântului Apostol Pavel³⁹.

Țările Românești. Simbolul creștin al butoiului îl aflăm reprezentat pe sigiliul din anul 1849 al Corporației bogasierilor (vezi fig. 34).

Cerbul. Reprezentarea cerbului pe diferite opere de artă religioasă din primele secole ale creștinismului are semnificația simbolică a Mîntuitorului, a Sfinților sau a creștinilor.

După unii istorici, acest simbol indică credincioșilor nu numai ceea ce trebuie să facă, dar și ceea ce trebuie să creadă⁴⁰.

Alteori, reprezentarea acestui simbol are scopul de a exprima diverse idei morale ale primilor creștini, care s-au inspirat din vechile cărți sfinte, printre care și din Cîntarea Cîntărilor (II/16).

Iar semnificația cea mai plauzibilă a acestui simbol este aceea că cerbii au obiceiul de a se îndruma unii pe alții cînd au de înfruntat un pericol și pentru aceasta au fost luați ca simbol al carității, care trebuie să îndemne pe credincioși de a se ajuta unii pe alții⁴¹.

Reprezentarea cerbului poate avea și semnificația omului care aspiră cu ardoare de a se bucura de botez.

Tema acestui simbol înscris în Erminii o aflăm redată pe o sculptură de pe un sarcofag din Arles (sudul Franței): doi cerbi care-și potolesc setea din patru fluvii tainice izvorîte dintr-un munte pe care este reprezentat un miel ce simbolizează pe Mîntuitor (vezi fig. 37)⁴².

De asemenea, o miniatură dintr-o culegere de Evanghelii din secolul IX reprezintă simbolic Biserica, care este izvorul și originea întregii vieți creștine; aici, între alte simboluri creștine de care ne ocupăm în acest studiu vedem și pe acela al cerbului (vezi fig. 38)⁴³.

38. M. L'Abbé Martigny, *op. cit.*

39. Mamachi, *Origines et antiquitates christianae*, Romae, 1750, vol. III.

40. Idem, *op. cit.*

41. Aringhi, *Roma subterranea*, vol. II, Romae.

42. Millin, *Voyage dans les départements du midi de la France*, 4 vol. (1807—1811)

43. După A. Parmentier, *op. cit.*

Țările Românești. Sigiliul târgului Baia, din sec. XV—XVII, are ca simbol un cerb (vezi fig. 39)⁴⁴. De asemenea, o seamă de familii românești din trecut aveau în armoarii reprezentat acest simbol; astfel, familia Paladi din Moldova (sec. XVII) (vezi fig. 40), apoi familia Palada și familia Cesianu-Jianu.

Porumbelul. Tema acestui simbol creștin, care este redat în toate monumentele de artă, este reprezentarea plastică a Evangheliei lui Matei X/6: «Fiți fără răutate ca porumbeii».

Din primele începuturi, Biserica a privit porumbelul ca un semn hieroglific al pudoarei, al inocenței, al umilinței, al blîndeței, al carității, al contemplării, al prudenței contra cursei dușmanilor⁴⁵.

Apologetul creștin Q. Septimius Florens Tertullianus, după anul 202, scrie lucrarea «Adversus Valentinianos», în care dă următoarea semnificație simbolică reprezentării porumbelului: «Divinae pacis præco» (Mesager al păcii divine). Această semnificație poate fi dată și reprezentării aflată pe discul unei lămpi descoperită în cimitirul creștin Sf. Ecaterina din Chiusi (Italia), unde se vede un porumbel al cărui cap este surmontat de o cruce, iar în cioc ține o ramură de măslin⁴⁶.

Redăm reprezentarea aflată pe o cornalină din sec. XII, pe care între cele șapte simboluri principale creștine, cuprinde și porumbelul cu ramura de măslin în cioc (vezi fig. 41)⁴⁷.

Țările Românești. Sigiliul satului Dragoslavele, folosit între anii 1835—1863, are ca simbol un porumbul stînd pe un copac și ținînd în cioc o ramură de măslin (vezi fig. 42)⁴⁸.

De asemenea, familia Zotta are ca armoarii în scutul său un simbol asemănător (vezi fig. 43).

Peștele. Motivul decorativ al acestui simbol îl aflăm în mitologia egipteană (peștele oxirinx și peștele lepidot). Aceștia erau venerați în Egiptul antic, fiind considerați sacri, născuți din sîngele unor zeități sau închinați altora⁴⁹.

Tema simbolului creștin «peștele» este reprezentarea plastică a Evangheliei lui Luca (V).

S-a observat că numele grec ΙΧΘΥC, care înseamnă pește, este format din inițialele celor cinci cuvinte: Iisus Hristos Fiul lui Dumnezeu.

Semnificația simbolică a peștelui are deci un dublu înțeles: sau reprezentarea unor fapte evanghelice, sau reprezentarea tainică a lui Iisus Hristos, în cele două naturi ale Sale, în calitate de Mîntuitor,

44. Arh. Stat. Buc., *Achiziții noi*, MMCDXXXIV/5, 11, 17, 18. Acad. R. P. R. XXXVII/172.

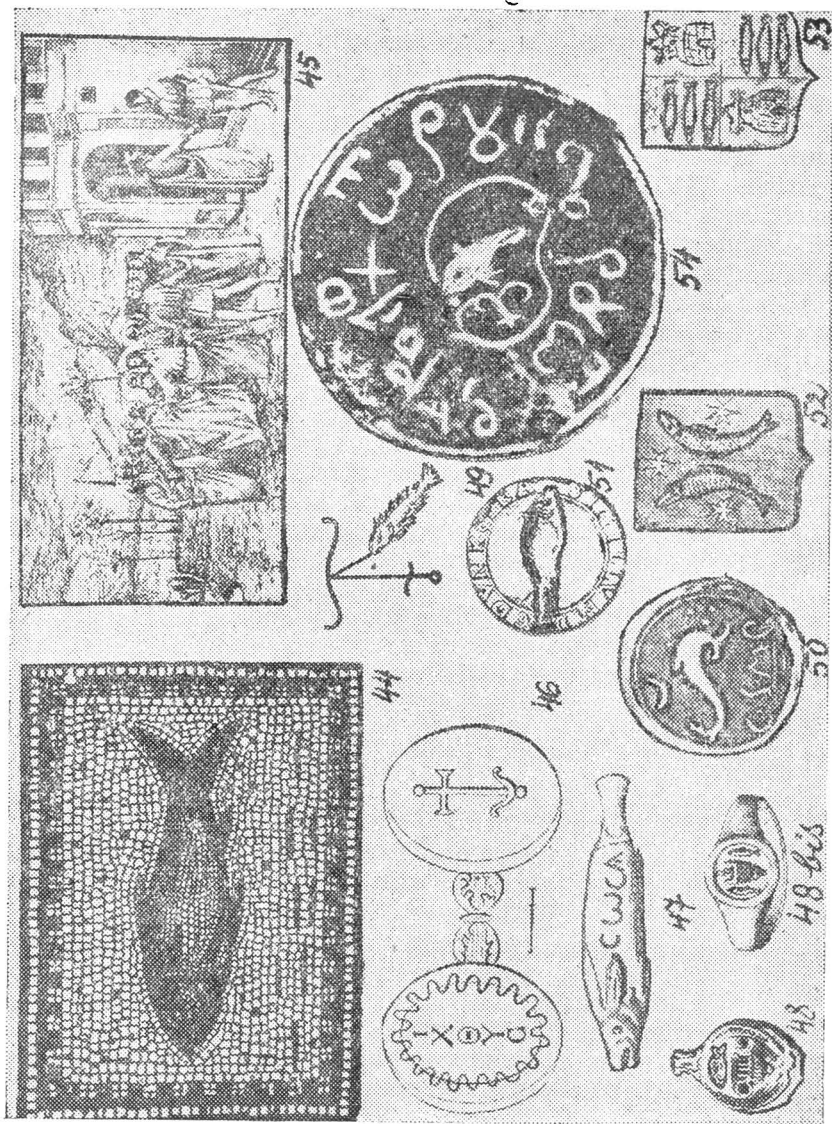
45. Aringhi, *op. cit.*

46. Cavedoni, *Regguaglio storico archeologico di due antichi cimiteri cristiani di Chiusi*, 1853, Modena, p. 99.

47. P. Garrucci, *Il crocifisso graffito in casa dei Cesari*, 1857, Roma.

48. Arh. Stat. Buc. Mănăstirea Cimpulung LX/70.

49. C. Gayard, *Recherches sur les poissons représentés dans quelques tombeaux égyptiens*, în «Mémoires de L'Institut français d'Archéologie orientale», vol. LI, Cairo 1923.

Reprezentarea simbolului creștin, peștele.

și în aceea care rezultă din însăși natura peștelui, ca o analogie a diferitelor atribute ale Mîntuitorului și a oamenilor⁵⁰.

Este dovedit din scrierile păstrate că sensul enigmei închis în simbolul «pește» era familiar credincioșilor, încă din secolul II. Figura 44 reprezintă un mozaic din sec. III.

Iisus Hristos este numit în chip simbolic «pește», pentru că El a fost și om, și în această situație, a fost obligat să plătească impozit. În Evanghelia Sf. Matei se spune : «Dar, ca să nu-i smintim, mergînd la mare, aruncă undița și peștele pe care-l vei prinde întîi, ia-l și deschizîndu-i gura, vei afla un stactir ; pe acela luîndu-l, dă-l lor pentru mine și pentru tine» (XVII, 27).

În acest sens Mîntuitorul plătește acest impozit, nu în calitate de Fiu al lui Dumnezeu, ci în calitate de om. În Capela Brancacci (biserica Santa Maria del Carmine din Florența) se află fresca lui Mosaccio (1401—1429) ; în centru, Iisus ordonă Sfîntului Petru să plătească impozitul cerut. La stînga, Sfîntul Petru scoate moneda din gura peștelui ; la dreapta, Sfîntul Petru dă dajdia în mîna collectorului (vezi fig. 45)⁵¹.

Iisus Hristos este numit în chip simbolic «pește» și pentru că El este Mîntuitorul, și în această situație este reprezentat astfel :

O piatră de mormînt din catacombe, aflată în Muzeul Kircher, reproduce acest simbol cu un adevărat lux : o ancoră este gravată între doi pești, iar toate aceste simboluri sînt surmontate de inscripția IXΘYC ZONTON, piscis viventium, ceea ce înseamnă Iisus Hristos speranță fermă în Mîntuitor reprezentat prin «pește»⁵².

De asemenea, în Muzeul Vettori, se află un opal, avînd pe față simbolicul IXΘYC, iar pe revers o ancoră cruciformă (vezi fig. 46).

Pe unele amulete, se vede scrisă aclamația cea mai semnificativă. Astfel, pe un pește de bronz, este înscris cuvîntul grecesc CQCAIC, ceea ce înseamnă Salva, iar hieroglifa și inscripția la un loc compun această invocație : Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, salvează-ne (vezi fig. 47)⁵³.

Simbolul «pește», ce figurează pe discurile unor lămpi de argilă din primele secole ale creștinismului, face aluzie la lumina adevărată pe care Iisus Hristos a adus-o lumii prin încarnarea Sa : «Cînd sînt în lume, lumină sînt lumii» (Ioan IX, 5) (vezi fig. 48).

Peștele este de asemenea simbolul creștinului. Iisus Hristos și Apostolii Săi sînt numiți adesea pescari și înfățișați ca atare. Este semnificația simbolică a Evangheliei lui Luca : «Și a zis Iisus către Simon : Nu te teme, de acum vei pescui oameni» (V, 10).

În alte figuri trebuie să privim ca emblemele creștinismului, peștii suspendați în undiță sau prinși în plasă. În acest sens trebuie in-

50. J. B. de Rossi, *De christianis monumentis IXΘYN exhibentibus*, 1855, Paris.

51. Reproducere după A. Parmentier, *Album historique*, 3 vol. Paris.

52. J. B. de Rossi, *op. cit.*

53. P. Anselm Costadoni, *Del pesce, simbolo di Gesu Cristo presso gli antichi Christiani*. Dans la collection de Calogerá, Tav. n. II et III, 19.

interpretată și reprezentarea de pe o marmură pe care este gravată o ancoră deasupra căreia este înfățișată o cruce, de pe care atârna o coardă sau o linie cu un pește la extremitate (vezi fig. 49). Semnificația simbolică a acestei reprezentări este de a înfățișa pe creștini în chipul peștelui⁵⁴.

Figura 48 bis reprezintă inelul episcopului de Metz, S. Arnoul, a cărui piatră a fost gravată înainte de sec. IV, iar montura inelului poartă data 614. El reprezintă un pește pe jumătate prins într-o plasă, acostat de alți doi pești îndreptați spre gura plasei. Semnificația simbolică a peștilor este aceea a credincioșilor prinși în plasă de «pescarii care pescuiesc oameni».

În științele auxiliare ale Istoriei Universale, simbolul «peștele» abundă, fiind mai preferat de Biserică. Astfel, în numismatică, aflăm, din secolul III, moneda cetății spaniole elenizate Sagunt (vezi fig. 50). În sigilografie, comuna Dunquerque are sigiliul în anul 1244, reprezentând un pește (vezi fig. 51). În heraldica franceză, aflăm stema familiei De Leusse (Dauphiné) (vezi fig. 52), precum și stema familiei Bonnevie de Pogniat (Avergne) (vezi fig. 53).

Țările Românești. Sigiliul pîrcălabilor satelor Rucăr și Dragoslavele, din 29 martie, leat 7200 (1692)⁵⁵, reprezintă aceeași temă din figura 49 (vezi fig. 54). De asemenea heraldica veche a acestor țări adoptă deseori simbolul «peștele» (vezi fig. 35 și 40).

Concluzii. «Moda vremii» a fost denumită reproducerea simbolurilor și reprezentărilor religioase aflate în arta medievală și modernă universală. Această «modă a vremii» a fost impusă atît de Biserica Occidentală-papală, cît și de Patriarhia din Constantinopol.

«Înfrîurirea modelelor antice» nu este decît împrumutarea motivelor decorative din cultura și arta orientală antică, simple modele adaptate textelor biblice.

Temele, care sînt izvoarele artei bizantine, se află descrise și reprezentate prin simboluri și înfățișări religioase înscrise în Erminii.

Într-un studiu recent apărut⁵⁶, se precizează «originile artei bizantine», subiect susținut și în urma «Expoziției internaționale de la Paris» (28.V—9.VII.1931), de Cornelia Bașturescu⁵⁷. Ambele studii ajung la concluzii cunoscute: la originea artei bizantine (creștine), se află două curente care se îmbină: arta elenistico-idealistică și arta populară (profană) orientălo-realistă. Totuși, s-a susținut greșit că în redarea picturală a portretelor imperiale bizantine erau copiate portretele

54. Marangoni, *Acta S. Vectorini*, Romae, 1740, p. 111; P. S. Costadoni, *op. cit.*

55. Arh. Stat. Buc., *Minăstirea Cimpulung LX'70* (lost I. Netreb.).

56. I. D. Ștefănescu, *Pictura murală bizantină*, în «Glasul Bisericii», An. XIX, nr. 9—10, 1960.

57. Cornelia Bașturescu, *Considerațiuni asupra artei bizantine*, în «Bul. Soc. Num. Rom.», An XXV—XXVI, nr. 73—80, 1930—1931.

regilor persani sau egipteni de pe sarcofagii, cînd în realitate redarea acestor personaje era făcută numai prin intermediul Erminiilor de artă bizantină.

Un cercetător al costumului românesc relatează : «Izvorul de căpetenie pentru studiul veșmintelor în trecutul nostru rămîne pictura murală a sfintelor locașuri. Alături de portretele ctitoricești, reprezentarea scenelor biblice ne dă uneori elemente pentru cunoașterea costumului. Sfinții sînt adesea înfățișați în hainele episcopale ale vremii, iar cutare sfință împrumută portul prințeselor bizantine. În cercetarea frescelor, se impune în primul rînd analiza materialelor, apoi compararea picturilor din aceeași epocă, în ce privește stilul, tehnica și redarea costumelor ; în sfîrșit, pe cît se poate, datarea exactă prin pisanii, documentele de întemeiere și danii»⁵⁸.

Tot atît de eronată este și mențiunea făcută cu ocazia descrierii decorului în mozaic de la San Apollinaris din Ravenna : «Doi arhangheli, înveșmîntați ca împărații bizantini și purtînd drapelul-Labarum, vin de la Bizanț».

Am arătat că numai cu ajutorul Erminiilor care descriu sau reprezintă plastic textele Evangheliilor se puteau reda în artă imaginile diferitelor personaje. Socotim că în manualele de artă — Erminii — au fost redați arhangheli, care devin motive de inspirație pentru pictarea împăraților bizantini-creștini. O verificare a susținerilor noastre confirmă acestea.

Referitor la mozaicurile din Sf. Sofia de la Constantinopol aflăm că : «*Aurul* pe care apar figurile și din care par a se desprinde, introduce o curioasă notă de abstracție și de evocare a lumii creștine, în care pictorii au vrut să înfățișeze personajele împărătești».

Iar atunci cînd se descrie pictura aflată la catedrala de la Cafalu, în Sicilia, se menționează că : «Fondurile de *aur* creează o lume independentă de a noastră, în care figuri și siluete în atitudini statuare păstrează cel mai curat accent de umanitate și realism».

Totuși, același autor ajunge la următoarea caracterizare : «Bo-găția stofelor și *mai ales aceea a aurului* și pietrelor prețioase folosite în broderii și în găтели (coroane, colane, cercei etc.) atrage privirile în mod supărător».

Într-una din lucrările menționate mai sus, ni se relatează scopul ei, și anume : «Voim să definim caracterul picturii bizantine și esența geniului. Aceasta, pentru a-i pune în lumină notele principale și a-l diferenția, pentru a ruina înainte de toate erorile de înțeles care stăpînesc pe cei mai mulți în această privință, pe cei greșit orientați de

58. Marcel Romanescu, *Introducere la istoria costumului românesc*, în «Rev. Ist. Rom.», An. MCMXLIV, vol. XIV, fasc. IV și cu trimitere la I. D. Ștefănescu, *L'évolution de la peinture religieuse en Bucovine et en Moldavie depuis les origines jusqu'au XIX-e siècle*, Paris 1928.

manuale și erminii, ca și o întreagă opinie tiranică, de ordine tradițională». Pentru ca atunci când se face descrierea mozaicurilor aflate la Sf. Sofia din Constantinopol, același autor să constate: «Un cod de reguli picturale și îndemînarea dusă pînă la virtuozitate, pretind — se vede bine — să evolueze aparte și să construiască universul lor».

Am susținut și dovedit că Erminiile, care iau ființă odată cu succesul deplin al religiei creștine — prin recunoașterea ei în mod oficial — redau plastic conținutul Evangheliilor, iar pentru figurarea acestor texte, sînt îmbinate motive decorative din arta și cultura orientală antică⁵⁹.

Numai comparînd reprezentările înscrise în Erminii cu diferitele portrete din pictura bizantină se poate constata o vădită identitate, dovedind astfel că arta bizantină a fost impusă de un for superior suprastatal — Biserica.

STELIAN METZULESCU

59. Stelian Metzulescu, *Erminiile în arta creștină medievală europeană*, în revistă: «Glasul Bisericii», nr. 3—4, 1962.

NICOLAE MILESCU, TRADUCĂTORUL BIBLIEI DE LA 1688

Tradiția din veacul XVII cu privire la autorul traducerii. — Curînd după apariția Bibliei de la 1688 s-au format două păreri despre traducătorul ei : una în favoarea fraților Greceanu sau numai a lui Radu, alta în favoarea lui N. Milescu. Una circula mai ales în Muntenia și la Brașov ; a doua, în Moldova și printre învățații greci din Orient.

La 30 de ani după apariția Bibliei, Del Chiaro atribuie traducerea fraților Greceanu :

«Între alte opere care se văd acum tipărite în Valahia sînt următoarele : Vechiul și Noul Testament, după versiunea celor 70, traduse în limba valahă prin munca a doi frați nobili valahi din familia Greciani» («Tra le altre opere che al giorno presente vedonsi stampate nella Valachia, vi sono le sequenti, cioè : Vechio e Nuovo Testamento, secondo la versione de LXX, tradotto nella valaca lingua per opera di due fratelli nobili valachi della famiglia Greciani») ¹.

Del Chiaro a fost bun prieten cu Constantin și Mihai Cantacuzino, adesea era poftit la ei la masă («Questi due ultimi fratelli, da me ben conosciuto e che molto volte degnavansi invitami alla loro mensa...») ².

La 50 de ani după apariția Bibliei constatăm exprimîndu-se la Brașov aceeași părere de Filstich Johannes, directorul gimnaziului de stat de acolo. Cunoaștem de la el un opuscul (24 p.) despre originea romînilor și istoria lor ³. În el se recunoaște (p. 6) originea latină a romînilor și se pledează cu căldură pentru ea. Se aduc ca argumente urmele rămase de la romani în Dacia, trimiterea în Italia la studii a copiilor de boieri și anume la Padova (p. 8), precum și pe istoricii și scriitorii romani care s-au ocupat de chestiune (citează printre ei și pe Ovidius cu 4 versuri (p. 10). Relevă și pe istoricii moderni care s-au ocupat de romîni : Toppeltinus, Reichersdorf, Carion, Antonius-Maria del Chiaro (p. 14-15). Amintește întemeierea Munteniei de către Radu

1. *Istoria... della Valachia*, Veneția 1718, p. 51.

2. *Ibidem*, ed. din Buc., 1914., p. 124.

3. *Shediasma*, 1743.

Negru (p. 18) și a Moldovei de Bogdan (p. 21), precum și câteva date despre epocile următoare pînă în timpul său.

Interesul pentru istoria romînilor l-a îndemnat să traducă în limba germană o compilație de cronici a lui Radu Greceanu și aflată la cineva din Muntenia, refugiat la Brașov ori ajuns acolo pentru treburi. Ștefan D. Grecianu, urmaș al vechilor Greceni, a făcut cercetări (1860), în privința aceasta, la Brașov și a copiat traducerea lui Filstich, negăsind originalul⁴. Traducerea germană nu se mai găsește în biblioteca liceului după cum a constatat Societatea de Științe Istorice și Filologice din București, prin filiala sa din Brașov.

Șt. Grecianu a găsit în manuscrisul german o notiță despre Radu Greceanu, în care i se atribuie lui și fratelui său traducerea Bibliei :

«Autorul acestei istorii, Radul logofătul Greceanu, cu fratele său Șerban, au mai tradus biblia din grecește în romînești, și aceasta se publică pentru întia oară la anul 1688 în București...» («Der Auctor dieser Historie, Radul Secretarius aus Graetschan mit seinem Bruder Scherban haben die Biebel aus dem Griechischen ins Walachische übersezt zum ersten, anno 1688 ist selbige gedruckt worden zu Bukarest...»⁵. Filstich înregistra de sigur o părere curentă la București.

La 100 de ani după apariția Bibliei, Raicevici exprima aceeași părere : «Cei doi frați Greceanu au tradus Biblia în limba romînească, devenită foarte rară». («I due fratelli Greciano hanno tradotto la Biblia in valaco, divenuta molto rara») ⁶. În prefață, Raicevici ne spune despre sine că a stat 11 ani în Muntenia și Moldova (p. 5), iar din cartea «De l'influence française»⁷, aflăm că a fost secretarul lui Al. Ipsilanti, profesor particular, secretar aulic al Austriei pentru afaceri comerciale în Muntenia, Moldova și Basarabia și apoi consul austriac.

Kogălniceanu a răspîndit și el această părere⁸, întemeindu-se pe Del Chiaro (citează și pe Sulzer, dar la pagina indicată de el — 636 — nu se găsește nimic referitor) :

«Abia această biblie fusese tipărită (e vorba de Noul Testament de la Bălgrad din 1648), că ea se și răspîndi printre Munteni și Moldoveni ; dar, cum cartea fusese tradusă cu îndemnul unui prinț luteran și conținea idei antiortodoxe, clerul Munteniei se adună și se oferi lui Șerban II (Cantacuzino) să facă o nouă traducere a Bibliei, după a celor 70 de învățați greci. În 1686, cei doi frați Greceni fură însărcinați cu această traducere, sub supravegherea mitropolitului și a episcopilor de Rimnic și de Buzău :

«...Del Chiaro ne asigură că în 1710—1717 se făcea încă slujba în slavonește, în mai multe biserici ale Munteniei și că mai mulți preoți refuzau s-o celebreze în romînește. Arătîndu-și mirarea, mai mulți

4. Scrierile lui Radu Logofătul cronicarul în «Revista Romîină», II, 1862, p. 245, 249 și în broșură, Buc. 1904, p. 6, nota 1, 21—22, 32—33, 47, nota 1.

5. «Revista Romîină», II, 1862, p. 253 și *op. cit.*, p. 26.

6. *Osservazioni storiche*, Napoli, 1788, p. 242.

7. Pompiliu Eliade, *Despre influența franceză*, Paris, 1898.

8. *Histoire de la Valachie*, Berlin 1837, p. 455—456.

boieri îi răspunseră că celebrarea serviciului divin și traducerea Bibliei în românește nu erau decît un abuz religios, introdus de curînd, pentru că mulți preoți nu cunoșteau limba slavonească și mulți romîni nu înțelegeau nici grecește, nici slavonește.

Ștefan D. Greceanu este, firește, de aceeași părere (*op. cit.*), apoi V. A. Urechîă, I. Nădejde și A. D. Xenopol. Urechîă pornește de la indicațiile celor două prefețe ale cărții⁹. Xenopol se bazează pe Del Chiaro, pe Filstich, după referințele lui Șt. Grecianu, și pe faptul că Milescu nu este menționat în text, pe cînd frații Greceanu da : «Nu înțelegem atunci însă pentru ce numele Milescului să nu se afle nicăieri în această carte, pe cînd după dedicația ei în versuri se vede subsemnat Radu logofăt ; apoi în postscriptul ei se vede adaos și fratele său, Șarban logofăt. Credem mai curînd atare mărturisiri contemporane decît arătările mitropolitului (Gheorghe) mai îndepărtat al Moldovei»¹⁰. Nici noi nu înțelegem cum Del Chiaro (1718) și Filstich (1741) au fost contemporani cu Biblia de la 1688, iar mitropolitul Gheorghe (1723—1729) nu !

*

Să pornim de la însăși cartea :

În prefața, scrisă în numele lui Șerban Cantacuzino, citim : «Și aceasta am făcut la talmăcirea aceștii sfinte scripturi, făcînd multă nevointă și destulă cheltuială. Despre o parte puînd dascăli știuți¹¹ foarte den limba elinească, pe prea înțeleptul cel dentru dascăli ales și arhiereu Ghermanonisis și, după petrecerea lui, pre alții care s-au întîmplat ; și despre altă parte ai noștri oameni ai locului nu numai pedepsiți întru a noastră limbă, ce (ci) și de limba elinească avînd știință ca să o tîlcuiască ; carii luînd lumină și dentr'alte izvoade vechi și alăturîndu-le cu cel elinesc al celor 70 de dascăli...».

Ideea că la traducere s-a făcut apel la învățați recunoscuți («puînd dascăli foarte știuți den limba elinească») o întîlnim și în alte cărți ale timpului ; devenise o formulă fără conținut. Apare în Pravila lui Vasile Lupu (1646), în Pobrigania Preoților (1650), în Psaltirea de la Bălgrad (1651) și în Cheia înțelesului (1678).

Astfel : 1. În Carte romînească de învățătură de la pravilele împărătești, a lui Vasile Lupu, citim că domnul s-a adresat la mulți dascăli și filozofi (învățați) :

«S'au nevoit Măriia sa de-au cercat pre multe țări pînă l-au îndreptat Dumnedzău de-au găsit oameni ca aceia, dascăli și filozofi, de-au scos den cărți elinești și lătinești toate tocmelele cele bune», pentru ca la urmă să ni se mărturisească adevărul în forma următoare :

1. «După tocma și nevoînta mării sale domnului datu-s'au învățături și mie unui mai mic... Evstratie biv logofăt de am scos aceste pravile

9. *Schițe de ist. lit. rom.*, 1885, pp. 133—134 și 163—164

10. De care va fi vorba mai departe. Părerea lui A. D. Xenopol în *Ist. Rom.*, IV, 1891, p. 632, nota 31.

11. Învățați.

și le-am tâlmăcit den scrisoare grecească pre limbă romînească ca să poată înțelege toți».

2. În Pogribania preoților (1650) : «cu oameni cărturari buni și înțelepți am tocmit» (prefață).

3. Același lucru în prefața către prințul Ardealului, a Psaltirii din Bălgrad (1651) :

«Milostive doamne crai... ai porîncit noao slugilor mării tale, împreună cu Simeon Ștefan, mitropolitul... «ѣмъжѣ и прѣчаѣм» să izvodim psaltirea lui David».

Cine vor fi fost slugile mării sale ? ba încă (în slavonește) «și alții» ! Vor fi existat, sau se recurgea la o formulă obișnuită ? Expresia «și alții» prevestește pe «pre alții» din Biblia de la 1688.

4. În Cheia înțelesului, prefața, scrisă în numele mitropolitului de atunci al țării, Varlaam, se spune : «cu multă cheltuială am tocmit dascăli învățați și le-am dat această carte de o au scos di pre limbă rusească pre limba noastră drept rumînește» (Bibl. rom. v., I, p. 220).

Expresia «luînd lumină și dentr'alte izvoade vechi...» din Biblia de la 1688 s-ar putea referi la alte cărți bisericești tipărite mai înainte (ale lui Coresi, Noul Testament da la 1648 etc.).

Rolul mitropolitului Ghermano Nisis. — Se citează în prefață doar Ghermano Nisis, poate fiindcă murise în timpul lucrului («după petrecerea lui») ; alții nu. În ce-i va fi constat rolul și cît de mare va fi fost, e greu de stabilit, fiindcă nu știm la cît timp după începerea lucrului s-a întîmplat moartea.

Ghermano Nisis se intitulează și «Ghermanos Etolul, mitropolit al Nișului»¹². Într-o scrisoare (5 august 1676), numele îi este Eugenie Ghermanos¹³. Din alta, trimisă de el unui monah Chirilă¹⁴, rezultă că avea o școală la Constantinopol, în metohul de acolo al Sfîntului Mormînt, că era nemulțumit și că ar fi vrut să plece, dar nu știa unde (scrisoare fără dată). Din alta (6 octombrie 1686), rezultă că i se dăduse conducerea unei minăstiri ruinate, că el a reparat-o și că pe urmă a fost scos prin intrigile patriarhului de Ierusalim¹⁵.

Rolul episcopului Mitrofan. — Pe ultima foaie a Bibliei se citează și episcopul Mitrofan : «A tot meștersugul tipografiei și îndreptării cuvintelor romînești ostenitoriu, de asemenea iubitoriu Mitrofan, episcopul de Huși». Mitrofan trecuse din Moldova în Muntenia și ajunsese mai tîrziu episcop de Buzău¹⁶. A fost corectorul tipografic al cărții.

Același rol l-a îndeplinit și la tipărirea Mărgăritarelor (1691) : «La a tot meștersugul lucrului al aceștii sfinte cărți și al diorthosirii (corecturii) limbii rumînești, priimitoriu de ostenințe Mitrofan, proin (fost) episcop Hușkii» (la sfîrșitul cărții).

12. *Doc. Hurmuzachi*, XIV, 323.

13. *Ibidem*.

14. *Ibidem*.

15. *Ibidem*, XIV, p. 323—324.

16. V. A. Urechiă, *Schițe de lit. rom.*, p. 45 și 174.

Roŭul fraților Greceanu. — Nici în titlu, nici în prefețe nu se face mențiune de frații Greceanu, ci numai la pag. 932: «Tipăritu-s'au această sfântă carte... cu nevoința și îndireptarea celor ce s'au întîmplat dascali și mai mult deslușindu-se pre limba rumînească de cei mici și plecați dentru slugile mării sale Șarban biv logofet И БРАТ ГРО (și frațele lui) Radul Log.».

I. Frații Greceni «au deslușit». Să însemneze acest cuvînt «au tradus»? Cînd e vorba de noțiunea aceasta, în titlul și în prefețele cărții se recurge la expresia: «tîlmăci», «tîlmăcire» (cu *ѣ*), sau «a tîlmăci» și «tălmăcire», «tălmăcitor», tălmăcit (cu *ѣ*).

Așa: în titlu se spune: «care s'au tîlmăcit dupre limba elinească».

În prefața scrisă în numele voievodului: «la tălmăcirea aceștii sfinte scripturi», «ai noștri oameni ai locului... de limba elinească avînd știință ca să o tălmăcească», «avînd pildă pre tălmăcitorii latinilor și slovenilor», «și după isprăvirea tălmăcitului», «citirea sfinteii scripturi ce ne tălmăcește să cunoaștem».

În prefața semnată de patriarhul Dosithei: «Scriptura cea noao... o ai tîlmăcit în limba rumînească», «vechia scriptură tălmăcindu-o pre limba rumînească», «Ulfila au tălmăcit unele părți ale sfinteii scripturi spre limba lor (a Goților)», «ești Măriia ta vrednic de cinste tălmăcind...», «Ptolomeu... au tălmăcit sfînta scriptură den limba ovreiască spre cea elinească», «Măriia ta... care o ai tălmăcit spre limba cea de moșie a locului».

II. Să se fi luat «a desluși» în epoca aceea și cu înțelesul de «a traduce»?

Să urmărim titlurile și prefețele cărților respective (după «Bibliografia romînească veche»).

1. «Socotit-am (mitropolitul Teofil)... să scoț ceastă carte, anume pravilă, pre limba rumînească» (*Pravila* din 1640).

2. «Evanghelie învățătoare... scoasă și prîmenită de pre limbă rusească pre limbă rumînească... cu osteneala și izvodirea lui Silivestru ermonah» (*Evanghelia învățătoare* din 1642).

3. «Cugetai (Udriște Năsturel) să scoț aciastă sfîntă carte ce se chiamă Evanghelie învățătoare tilcuită (explicată)... de o am prîmenit de în limba rusască pe limba rumînească» (idem, *prefața*).

4. «Învățături preste toate zilele... prepuse de pre limbă grecească pre limbă rumînească...» (*Învățăturile* de la 1642).

5. «Iară învățăturile acestea ele să află scris(e) pre limbă grecească... iară noi iermonah Melchisedec... pohtit-am și am nevoit de le-am scos pre limbă rumînească... am vrut să le tipăresc cu cheltuiala sfinteii mănăstiri și le-am scos afară la lumină, ca să le înțeleagă și mici și mari» (idem, *prefața*).

6. «Carte romînească de învățătură... di în multe scripturi tălmăcită» (*Carte de învățătură* din 1643).

«...toți au ostenit scriind și tălcuind sventele scripturi» (idem, *prefața*).

7. «...Am făcut (Meletii Machedonul), ceastă căzanie preste tot anul» (*Evanghelia învățătoare* de la 1644).
8. «...di în multe scripturi tilmăcită» (*Carte românească sau Pravile împărătești*, 1646).
«de am scos aceste Pravile și le-am talmăcit» (idem).
9. «Noul Testament... izvodit.. den izvod grecesc și slovenesc pre limbă rumînească» (titlul Noului Testament de la 1648).
«...să caut... carii să știe izvodi testamentul nou... din limbă grecească» (idem, *prefața* întâii).
«Acest testament l-am început a-l izvodi eu ermonah Selivestru» (idem, *prefața* a doua).
10. «...m'am nevoit de-am alăturat izvodul slovenesc lângă cel grecesc și cu oameni cărturari buni și înțelepți am tocmit și cu cheltuiala mea le-am tipărit» (*Cartea ce să chiamă pogribania preoților*, 1650, *prefața*).
11. «...ca să putem scoate la lumină și celelalte taine, ca și ceaste două» (*Mistirio sau Sacrament*, 1651).
12. «Psaltirea... izvodită cu mare socotință den izvod jidovesc pre limbă rumînească» (*Psaltirea* din 1651, titlul).
«...să izvodim psaltirea lui David den limbă jidovească pre limbă rumînească» (idem, *prefața* întâii).
«...pentr'aceia ne-am silit... și am izvodit și le-am isprăvit» (idem).
13. «Îndreptarea legii... acum deîntii prepusă toată depre elineaste pre limbă rum.» (*Îndreptarea legii*, 1652, titlu).
«...voiu... a prepune această îndreptare de lege dă pre limba elinească spre limbă proastă rumînească» (idem, *prefața* întâii).
«Drept aceea zmerenia noastră adunat-am și am strîns toate canoanele... carele se-au făcut și se au tălcuit...» (idem, *prefața* a doua).
«...să le adun și să le prefac dă pre elineaste pre cuvinte proaste rumînește» (idem, *prefața* a doua).
«că n'am vrut să scriu dă pre cele tiparnice (tipărite)» (idem, *prefața* a doua).
«...pîn'ce am aflat... scrisă cu mîna judecata toată arhierească... scoasă și tocmită... cu mare și multă socotință» (idem, *prefața* a doua).
«Și așa cu multă userdie și îndemînare o am scos de întunec la lumină» (idem, *prefața* a doua).
14. «Tîrnosanie prepusă dă pre elinește și slovenește pre limbă proastă rumînește» (*Tîrnosanie* 1652, titlul).
15. «Pentr'aciaia ni s-au părut smerenii noastre a hi lucru de treabă și de folos de spăsenie tălcovania-i aceștii sfinte cărți a sfîntului proroc David» (*Psaltirea în versuri a lui Dosoftei*, 1673, *prefața* întâii).
«...am talmăcit ș'am scris» (idem, *prefața* întâii).
«A lui David sfînt proroc și împărat Psaltire, tălcuită rumenește pre stihuri» (idem, *prefața* a doua).
16. Cheia înțelesului scoasă pre limbă rumînească» (*Cheia înțelesului*, 1678, titlul).

«...această carte... scoțîndu-se dentru acoperirea limbii striine» (idem, *prefața*).

«...am tocmit dascăli învățați și le-am dat această carte de o au scos di pre limbă rusească pre limba noastră» (idem, *prefața*).

«...această liturghie scoasă pre limbă rumânească de pre elinească» (*Dumnedzâiasca liturghie*, 1679, *prefața* întii).

17. «...această sfîntă carte deaca o am tîlmăcit și am scos rumânește» (*Psaltirea de înțales*, 1680, *prefața* întii).

«...această carte.. s'au tîlmăcit de pre izvodul lui Sf. Ieronim» idem, *prefața* doua).

Constatăm expresiile următoare pentru *a traduce* : a izvodi, a preface, a prepune, a primeni, a scoate, a scoate la lumină, a scrie, a tîlmăci, a tîlcui și a tocmi, dar niciodată : a desluși, cum zice Radu Greceanu.

Cuprinsul sau tabla de materii a Bibliei este intitulat «A cărților Dumnezăeștii Scripturi deslușire». E clar că trebuie să înțelegem «lămurire», «explicație», nu traducere.

Prin urmare frații Greceanu au deslușit cuvintele din manuscrisul original, deteriorate de vreme. Îi putem numi «deslușitori», nu «tîlmăcitori».

Versurile lui Radu Greceanu, de sub stema țării, din Biblie. — La confuzie au contribuit de sigur și versurile de sub stema lui Șerban Cantacuzino, semnate de Radu Greceanu («Stihuri 8 asupra stemei prea luminatului și înălțatului domn Ioan Șarban C. B. voevod») ¹⁷. Cine deschidea cartea, dedea de ele și de numele autorului lor. Asemenea versuri semnase Radu Greceanu și la începutul Mărgăritarelor (1691) și la începutul Pravoslavniciei mărturisiri (1691). Șerban semnează și el versuri la începutul Evangheliei greco-romîne «Sfintei și dumnezeieștii evanghelii elinească și rumânească» (1693), — una din prefețe e chiar scrisă în numele lui Șerban). Iată dar, în aceeași epocă, versuri dedicătorii scrise de traducătorii operii respective ; de ce — s-ar putea zice — n-ar fi fost tot astfel și cu Biblia de la 1688 ?

Să examinăm cum stă cazul din acest punct de vedere cu operele tipărite între 1640—1688 :

1. *Pravila de la 1640* (zisă de la Govora), tradusă de Mihail Moxa, are o dedicație la stema țării în slavonește, semnată de Udriște Năsturel.

2. *Cartea romînească de învățătură din 1643* (zisă Cazanăia lui Varlaam) cuprinde o dedicație la stema țării ; alta către Dumnezeu, la sfîrșitul părții a doua ; alta cu mulțumiri lui Dumnezeu că a sfîrșit lucrul, — toate nesemnate, fiindcă se închipuia că sînt ale traducătorului, mitropolitul Varlaam, anunțat în chiar titlul cărții.

3. *Evanghelia învățătoare de la 1644* (zisă Cazanăia de la Deal) are dedicație la stema țării nesemnată, fiindcă traducătorul (ieromonahul Meletie Macedoneanul) e anunțat în prefață și se înțelege că tot a lui e și dedicația.

17. Cantacuzino Basarab.

4. *Șapte taine* (Iași 7153=1645) are dedicație nesemnată de patru versuri la stema țării, dar prefața e semnată de Varlaam ; presupunem deci că tot a lui e și dedicația.

5. *Mistirio sau Sacrament* (Tîrgoviște 1651) are o dedicație ne-semnată la stema țării ; în schimb e semnată prefața (de mitropolitul Ștefan).

6. *Îndreptarea legii de la 1652* (Tîrgoviște) are o dedicație ne-semnată către stema mitropolitană și către mitropolitul Ștefan, dar una din prefețe e a traducătorului, Daniil Panonianul, — deci și dedicația (a doua prefață este a mitropolitului Ștefan).

7. *Engheniasmos sau Tirnosanie* (Tîrgoviște 1652) se prezintă ca un caz particular : dedicația e către mitropolit și prefața tot de el semnată ; nu e de admis ca dedicația să și-o fi făcut el însuși.

8. *Psaltirea de la 1673* (Psaltirea în versuri a mitropolitului Dosoftei) are dedicație nesemnată către stema țării, dar și în titlu și în prefață e dat numele traducătorului, — deci el e și autorul dedicației.

9. *Cheia înțelesului* (București 1678) are dedicație către stema mitropolitană (fiind amintit și numele mitropolitului Varlaam al Munteniei), are și prefață în numele mitropolitului. Autorul și al uneia și al alteia nu semnează. De asemenea nu semnează nici versurile finale de mulțumire, unde e amintit și numele mitropolitului.

10. *Svînta și dumnezeiasca liturghie* (București 1680) are dedicație nesemnată la stema lui Șerban Cantacuzino, dar și două prefețe, una din partea mitropolitului către Șerban Cantacuzino și alta către cititori din partea traducătorului, ieromonahul Inochentie, care se subînțelege că e și autorul dedicației.

11. *Viața sfinților* (Iași 1682—1686) a mitropolitului Dosoftei are dedicație nesemnată, dar prefețele amîndouă sînt ale lui, deci și dedicația.

12. *Evanghelia de la 1682* (București) are dedicație nesemnată la stema țării și o prefață din partea lui Șerban Cantacuzino către cititori. Nu putem deduce autorul.

13. *Apostolul de la 1683* (București) are dedicație la stema lui Șerban Cantacuzino și o prefață a acestuia către cititori, — iarăși nu putem deduce pe autor.

Conchidem că numai din faptul că a scris și semnat în Biblie dedicația către stema lui Șerban Cantacuzino nu putem trage concluzia, cum s-a făcut multă vreme în trecut, că Radu Greceanu e traducătorul.

Mitropolitul Gheorghe a păstorit între 1723—1729 (Melchisedec, *Cronica Romanului*, partea I, 1392—1714, Buc., 1874, p. 239). Inregistrăm aici și alți autori și publicații, unde sînt admiși frații Greceni ca traducători, dar fără a se fi insistat de către autorii respectivi : I. Tim. Cipariu, *Principia*, p. 111—112 : «*Biblia*». ...Versiunea e după limba grecească, făcută de frații Șerban și Radul Greceanu după una edițiune de Frankfurtu, versiune bună, însă ici-colo cu erori tipografice mari, precum...». — 2. I. G. Sbiera, în *Miscări culturale*, p. 54, citînd din prima prefață a Bibliei cuvintele : «oameni ai locului», care au contribuit la apariția cărții, adaugă, drept lămurire, «ca pre frații Șerban și Radul Greceanu, logofeți, și pre fostul episcop de Huși, Mitrofan, și i-a însărcinat cu traducerea și tipărirea bibliei. — 3. D. Russo, *Studii*, p. 527, «Printre acești oameni

pedepsiți (învățați) și avînd știință și de limba elinească au fost și frații Ș. și R. Greceanu». Ca izvor, D. R. dă prefața Bibliei care nu spune acest lucru (v. pasajul respectiv citat mai înainte). — Al. Philippide, în *Introducere în ist. l. și lit. rom.*, p. 143, consideră pe Radu Greceanu numai colaborator: «Radu Greceanu a colaborat... la publicarea Bibliei din București¹⁸, cea tradusă de Neculai Spatar Milescu». — 5. M. Gaster, în *Rumänische Sprache und Literatur* (în «Grundriss der romanischen Sprache») de sub conducerea lui Gustav Gröber) se dă de asemenea ca traducător Radu Greceanu, pe motivul, neprijinit prin exemple, că limba din Biblie se regăsește¹⁹ în celelalte opere ale fraților Greceanu», — dar nici nu mai e nevoie să pornim pe această cale, din momentul ce argumentul principal în favoarea fraților Greceanu (declarația lor din textul Bibliei) se dovedește neîntemeiat. Se scoate ca argument contra lui Milescu originea lui moldovenească: «Limba este în întregime aceea a dialectului muntenesc și se deosebește fundamental de dialectul moldovenesc. O operă a lui Milescu ar fi fost scrisă doar în acest din urmă dialect și ar fi trebuit să fie în întregime modificată» (paragr. 6) Nesigur el însuși pe afirmația ce făcuse, M. G. o atenuează în continuare, relevînd că se mai cunosc opere scrise într-un dialect și modificate la tipărire: tot așa ar putea fi cazul, zicem noi, cu textul Bibliei de la 1688: «De sigur acestea în sine nu constituie un motiv suficient pentru a înlătura posibilitatea existenței unei alte lucrări care să fie la baza Bibliei. Nu numai o carte scrisă într-un anumit dialect a fost schimbată în alt dialect atunci cînd s-a tipărit» (idem). Biblia în chestic nu e scrisă în dialect muntenesc, dar se apropie de el. E scrisă în limba literară a vremii, limbă în care au scris și contemporanii lui Milescu, Miron Costin, de pildă. Ei vorbeau ca cei dinprejurul lor, dar scriau în limba literară. Greșeala care se face pînă azi, cînd e vorba de neamul lui Milescu, este a-l considera moldovean, cînd, în fapt, a fost succesiv moldovean, muntean și rus: moldovean de la naștere pînă la 1660, cînd a părăsit Moldova, muntean între 1660—1671, cînd a trăit în Muntenia, și rus de la 1671, de cînd s-a stabilit în Rusia. Traducerea Bibliei s-a făcut în epoca munteană, cînd Milescu reprezenta Muntenia la Constantinopol. — 6. Șt. Ciobanu, într-un curs universitar, 1938, p. 345, al lui admite ipotetic: că și patriarhul Dosithei al Ierusalimului ar fi colaborat la traducere («poate și Dosithe»), desigur fiindcă patriarhul a fost semnat sub prefețe. Se va vedea mai departe adevărul. — 7. Al. Piru, în *Literatura romină veche*, București 1961 și ed. II-a 1962, împărtășește de asemenea părerea că autor e R. Greceanu.

RoIul lui C. Cantacuzino. — Alături de Radu Greceanu ar fi lucrat și C. C.: «...adevărata autor este și acum acela care a fost în rîndul întii directorul, ca să zicem așa, al marelui întreprinderi, Constantin stolnicul Cantacuzino. În adevăr, stilul lui e acolo, sigur, cu largi perioade, în care se înfățișează frumoasele pagini, în care se întîlnesc italianisme, cum e «necunoscîndu-și», «cărbune» care nu are a face cu obișnuitul cărbune, ci e piatra miraculoasă a evului mediu, «carbuncului». Odată scapă forma: «limba romînească». «Cereasca filosofie», de care se vorbește, arată a fi în legătură cu studiile filozofice de la Padova și se face apel la mărturia «filozofilor Elinilor»... Constantin stolnicul și tînărul Radu Greceanu... sînt cuprinși, și cu unii clerici, credem, în modesta formulă: «ai noștri oameni ai locului, nu numai pedepsiți întru a noastră limbă, ce și de limba elinească avînd știință»²⁰.

O declarație categorică deschide pasajul: C. C. a fost conducătorul lucrării, nu numai colaborator; și o rezervă închide: «credem». Prin cuvintele «ai noștri oameni ai locului» se propune să înțelegem pe C. C., R. Greceanu și «unii clerici».

18. 1688.

19. Vezi cap. Corespondențe lingvistice și moldovenisme de la finele acestui capitol.

20. N. Iorga, *Ist. Rom.* VI, 1938, p. 366—367.

Dovezi ? Se aduc pentru C. C. următoarele :

1. Stilul, «largi perioade». Prea vag. Dacă ni s-ar da pasaje comparative din C. C. și din Biblie ! Nu s-ar fi putut da, fiindcă stolnicul C. C. nu e sigur că a fost scriitor. I se atribuie cronica Istoria Țării Românești, dar lucrul nu e dovedit.

2. Italianisme se găsesc (și mai multe) la alți scriitori ai timpului.

3. Expresia «limba românească» (cu o), o găsim și în Cazania lui Varlaam.

4. Expresia «cereasca filozofie» ar fi a cuiva care a învățat la Padova, deci a lui C. C. Dar numai acolo se învăța filozofia ? Dar expresia însăși este a lui C. C. ?

Ea se găsește în prima prefață a cărții, nesemnată și dată în numele domnitorului : «Dzeu... așa și aicea pre pământ au așăzat pre oarecarii duhovnicești slujitori împărțitori de cereștile taine și ca să dea la frați cereasca filosofie cu a sa dragoste». Sintem siguri că acest pasaj este al lui C. C., ca să-l legăm de influența Padovei ? De altfel, deși e adevărat că stolnicul C. C. a stat doi ani în Italia, pentru interese familiare, dintre care o parte la Padova pentru studii, tot atât de adevărat e că n-a fost înscris la școala publică, ci a luat lecții în casă.

5. «Se face apel la mărturia filosofilor Elinilor». Într-adevăr, găsim în aceeași prefață : «...și după cum zic filosofii Elinilor, așa încă la beserică talandurile cele duhovnicești, când nu se dau unii la alții, nu se zic talanduri». Aceeași obiecție ca sub nr. 4.

Când alt frate al domnitorului, Iordache, a colaborat la traducerea Evangheliei (București 1682), s-a consemnat faptul în prefața scrisă în numele aceluia :

«Io Șerban Cantacuzino... poruncit-am fratelui nostru Iordache Cantacuzino, vel stolnic, de o au îndereptat și o au așăzat precum umblă cea elinească și întru toate asemenea după orînduiala besericii răsăritului, alcătindu-se și svintele cuvinte, spre mai aleasă înțelegere a limbii rumînești».

De ce nu s-a consemnat și colaborarea la Biblie a lui C. C., frate și el cu domnitorul ?

S-au exagerat meritele literare ale lui C. C., numindu-l «lumină a istoriografiei romînești» și «cel mai învățat din Cantacuzinii tuturor timpurilor» (N. Iorga, *Ist. lit.*, sec. XIX, vol. I, 276). S-a vorbit de multe ori despre Biblia de la 1688, dar nu s-a studiat; înțeleg doar afirmări și negări. Astfel, în *Ist. lit.* sec. XVIII, vol. I, p. 415—416, N. Iorga o atribuie fraților Greceanu : «opera Grecenilor». În altă parte : «Așa Șerban logofătul Greceanu și fratele său Radu care traduseră, todeauna în împreună Biblia de la 1688» (idem p. 34). Altă afirmare că Radu Greceanu ar fi scris una din cele două prefețe : «Culegînd (R. Gr.) din Chalkokondylas notițe despre Basarabi pentru a le întrebuiința în prefața Bibliei din 1688» (idem II, 625). Biblia are două prefețe : una din partea lui Șerban Cantacuzino, unde nu se vorbește despre Basarabi, și a doua, unde se vorbește, dar e semnată de Dosithei, patriarhul Ierusalimului, aflat pe atunci la noi. S-a mai afirmat (*Ist. lit. rel.*, Buc., 1904, de N. Iorga) : că textul Psaltirii din Biblia de la 1688 ar fi al Psaltirii în proză a lui Dosoftei (p. 187). Mai departe ni se arată rolul fraților Greceanu : «Ei (frații) zic că «au deslușit mai mult pre limba rumînească, așa încît s'ar putea socoti, cum s'a și făcut de toți, că lor le revine cinstea, marea cinste a înțelgării» (idem, p. 204). Peste cîteva rînduri : «dar uitîndu-se

cineva mai de aproape la înțelesul acelor cuvinte, se va încredința că Greceții n'au avut decât să facă ultima corectură la un ms. pe care-l pregătiseră alții, mai mulți». E vorba de înțelesul verbului «au deslușit». Inseamnă acesta «a face ultima corectură»? S-a văzut înapoi, la capitolul respectiv din acest articol discuția chestiunii. Apoi cine sînt acei «loși», care au admis, pînă la apariția cărții citate ca traducători pe frații Greceanu? Hasdeu zisese (1870) astfel, într-și el între cei loși? Ală afirmare că între traducători ar fi fost și patriarhul Dosithei al Ierusalimului «ca un călăuz și sfătuitor». Pe ce motiv? Că a scris o prefață lungă: «Neapărat că a fost ca un călăuz și sfătuitor, Dosoftei de Ierusalim, care și face la Biblie o prefață întinsă» (p. 204). Mai admite ca traducător pe stolnicul C. Cantacuzino, iar numai cu afirmări: «Acest om (traducătorul), într'adevăr rar, e Constantin stolnicul Cantacuzino, Iratele mai mic al lui Șerban Vodă. În tipărituri din vremea lui Brîncoveanu, el e pomenit ca îndreptător. Așa a trebuit să fie și aici» (p. 206). Mai numește de asemenea și pe Sevastos Kymenitul: «Poate că nu trebuie uitat în această împărțire a nuncii fiecăruia și Sevastos Kymenitos din Trapezunt, directorul academeii grecești din București» (p. 206). Și cînd era vorba de alții, iată cit de tăios se exprima autorul atîtor presupuneri și contraziceri: «Aceasta e o dovadă de extraordinara ușurință cu care bărbați serioși pun în circulațiune la noi păreri menite să înșele o lume întreagă» (An. Ac. s. II, t. XI, p. 10).

Intr-o Istorie a romînilor se admite de asemenea colaborarea lui C. C. la traducere, dar tot fără dovezi: «Au lucrat la traducere în sfîrșit stolnicul Constantin Cantacuzino, ale cărui lămuriri vor fi ajutat ca și în alte împrejurări, la lămurirea pasagiilor dificile sau a termenilor tehnici» (C. C. Giurescu, în *Ist. Rom.*, vol. III, partea II, p. 862).

N. Milescu, traducător. — Cealaltă tradiție păstrată, cum am spus, în Moldova și în orient (Bizanț și țările grecești) s-a relevat²¹ într-o serie de articole din ziarele «Satyrul» și «Traian», după ce ținuse o conferință²², cu un an înainte, la Ateneul Romîn din București: «Petrecerea eroului nostru (Milescu) la Constantinopole înzestră literatura romînească cu un op de cea mai mare importanță... Milescu, cel dintîi, șezînd fără mult lucru la Constantinopol, execută o traducție totală, completă, pe 1000 de pagine de tipar in-folio mare... Această traducție fu publicată mai în urmă la București, sub domnia lui Șerban Cantacuzino, fără să se menționeze măcar numele lui Milescu, pe titlu sau în prefață»²³. Afirmarea se baza pe relatarea mitropolitului Gheorghe și a cronicarului grec Procopios, iar, mai tîrziu, pe Istoria bisericească a lui Meletie: «Milescu... tradusese în Muntenia din grecește în romînește o Biblie întreagă, precum ne-o spune contemporanul său, așezat în Muntenia, grecul Demetriu Procopios într'o relațiune publicată de cătră Fabricius în Biblioteca Graeca, o carte foarte rară, dar aflătoare totuși în Arhivele Statului din București, tom. XI, p. 789, § 60, pe lîngă care se mai poate consulta Meletie, Istoria bisericească, tradusă de mitropolitul Veniamin, tom. IV, partea I, p. 76»²⁴.

Iată cele două relatări :

1. Pe o carte despre Viața cuviosului Paisie de la mînăstirea Neamțului s-au găsit două însemnări istorice : una privind tîrnosirea bise-

21. De B. P. Hasdeu.

22. Idem.

23. «Satyrul», I, 13 din 1 mai 1866, p. 1, col. II.

24. M. Kogălniceanu, *Cronicle Romîniei*, articol în «Columna lui Traian» III, 3, de la 15 sept. 1872, p. 274, col. III, de B. P. Hasdeu.

riicii din mănăstirea Neamțului de către mitropolitul Teoctist, în fața lui Ștefan cel Mare (după ce s-a întors de la lupta din Codrul Cosminului), alta privind : a) trecerea prin Moldova a lui Ion Paleologu, înainte de a deveni împărat la Constantinopol ; b) scoaterea mitropoliei Moldovei de sub suzeranitatea patriarhului din Ohrida ; c) darul unei icoane făcătoare de minuni.

Amîndouă însemnările au fost scrise de mitropolitul Gheorghe al Moldovei, pe vremea lui Gheorghe Ștefan, urmașul lui Vasile Lupu.

Într-a doua povestire se amintește de Milescu ca traducător al Bibliiei :

«În zilele lui Ștefan Gheorghe voevod s'au întîmplat de au mers la mănăstirea Neamțului și Nicolae Grămăticul, carele au tălmăcit și biblia din limba elinească pre limba romînească, cînd au fost la Constantinopoli capukehaia lui Grigorie voevod, domnul Țării Romînești. Și acel Nicolae grămăticul (în zilele lui Ștefan Gheorghe voevod, 1655, fevr. 17) au cetit acele hrisoave împărătești și patriarhicești, cum și pentru sfînta icoană dela mănăstirea Neamțului că este făcătoare de minuni. Această istorie o am scris eu Gheorghie, smerit mitropolit al Moldovei, cu mîna mea».

2. La Procopios citim ²⁵ (dăm textul latinesc și traducerea) :

«Nicolaus ex Moldavia, ducis Moldaviae protospatharius sive primus armiger, vir doctus variaeque eruditionis et in philosophia, mathematica disciplina et astronomia egregie versatus, callens linguas graeca latinam et illyricam, sacras scripturas ex graeca in vernaculum Dacorum et Hungaro-valachorum linguam transtulit, quam in ecclesiis ipsorum usque quaque legi obtinuit usus. Idem apud Moscos singulari in gratia et honore fuit, dignitate ornatus interpretis, atque in Sinense regnum ab ipsis missus legatus». (Niculae din Moldova, prim-spătar sau prim-purtător de arme al domnului Moldovei, bărbat învățat și de o erudiție variată și în chip deosebit versat în filozofie, în știința matematică și în astronomie, adînc cunoscător al limbilor greacă, latină și ilirică, a tradus Sfînta Scriptură din limba greacă în limba localnică a dacilor și ungrovlahilor, care limbă uzul a reușit să facă să fie citită în bisericile lor pretutindeni. Tot el a fost în deosebită favoare și cinste la ruși, împodobit cu demnitatea de interpret și trimis chiar de ei ca sol în împărăția chinezească).

3. După indicațiile lui Hasdeu ajungem la o istorie bisericească în limba elenă, la o traducere (cu adaosuri) a ei în limba greacă și la o traducere dintr-aceasta în limba romînească.

În limba elenă poartă titlul *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία Μελετίου* (*Istoria bisericească a lui Meletie*), tipărită la Viena în 1784 (Meletie era mitropolitul Atenei).

Cartea a fost tradusă în limba grecească de Gheorghie Vendoti din Zachinth (nu știm anul), iar din limba grecească în cea romînească de mitropolitul Moldovei Veniamin Costachi și tipărită la Iași în 1843.

25. *Bibliotheca graeca*, vol. I, Hamburg, 1740, p. 789, paragr. 60.

În cartea VIII se găsește un capitol (VIII) introdus de traducătorul Gheorghe Vendoti. Îl dăm în traducerea lui Veniamin Costachi : «Cap. VIII. Despre Ellinii cei ce au strălucit întru fapta bună și întru învățătura la sfârșitul veacului trecut (XVII, nota n.). La numărarea Ellinilor celor ce înflorisă întru fapta bună (virtute — parentez în text) și întru înțelepciune în veacul XVII, fericitul Meletie au tăcut pre mulți, fiind că era și de un timp cu dînsul și poate că nu avea delulă știință despre ei, pentru aceasta voi pomeni pre cîțiva ce îi numără Dimitrie Procopie Moshopolitul²⁶ la însiruirea cuvîntăreștilor (scriitorilor ?) greci, ce e tipărită în ellineasca vivliotică a lui Ioan Fabriciul, tom. 11, foaia 770, dată la Amburg [Hamburg] 1722 și la alți oarecari»²⁷.

În acest capitol găsim pe scurt date despre 40 de bărbați de seamă pe teren religios. Al 34-lea este Milescu. Vendoti reproduce, cu privire la el, pasajul citat mai sus din Procopios.

Se bănuiește²⁸ că traducerea lui Milescu rămăsese la Șerban Cantacuzino încă de pe cînd amîndoi se aflau la Constantinopol («Ea a fost publicată mai în urmă în București sub domnia lui Șerban Cantacuzino, în mîinile căruia rămăsese, pe semne, încă din Constantinopol»).

S-a atras atenția²⁹ (după Hronicul lui Cantemir, ed. 1836, tom. II, p. 360—361) că Șerban Cantacuzino poseda la Constantinopol o cronică a Țării Romînești, copiată dintr-un text grecesc și că D. Cantemir a citat-o : «(Scrisă) așaș cu singură mîna lui Șărban logofătul (viitorul domn) pe proastă limbă grecească»³⁰. Se pregătea Șerban Cantacuzino și pe această cale în vederea domniei. Pe atunci, se afla ca ostatec la Constantinopol D. Cantemir.

Un curs universitar și-a însușit punctul de vedere al lui Hasdeu (deși nu-l citează)³¹ : «Deci mărturia mitropolitului Gheorghe și a lui Procopios ne arată că spătarul Milescu a tradus biblia în întregime din grecește în romînește» (citează însă pe Picot, p. 442).

În «An. Ac. s. II, t. XXXVIII, mem. ist.», p. 1—2, se spune că : «s'a descoperit un ms., aflător în biblioteca Acad. R.P.R., (sub n-rul 4389, — parentez n.) al unei traduceri complete a Bibliei, în prefața căreia se spune că traducătorul e Milescu, dar cu oarecari lipsuri, fiindcă tocmai sfârșitul prefeței e rupt. («...manuscriptul unic al unei biblii anterioare celei dela 1688 și purtînd în prefață mențiunea că e tradusă în cea mai mare parte de N. M... Prefața e a unui Muntean — deși, sfârșitul lipsind, nu putem ști anume a cui... Lăsînd la o parte personalitatea enigmatică a adăogitorului, care a tradus el însuși... părțile lăsate la o parte, N. M. dăduse restul...»).

26. Era din orașul Moscopole, Macedonia.

27. Meletie, *Istoria bisericească*, în grecește, trad. rom., Iași, 1843, p. 70.

28. Ziarul «Traian», II, din 22 ianuarie 1870, p. 32, col. II.

29. I. G. Sbiera, *Mișcări culturale*.

30. *Ibidem*, p. 192.

31. Ov. Densușianu, *Curs din 1898*, p. 438.

Iată deci confirmate relatările mitropolitului Gheorghe și a cronicarului Procopios.

I s-a atribuit³² traducerea numai a Vechiului Testament, nu a întregii biblii : «traducerea vechiului testament (a lui Milescu) stă la baza bibliei tipărite în 1688». Deși nu s-a citat izvorul informației, el este însă o dare de seamă asupra unei ședințe a fostei Academii (1916), din care reproducem partea privitoare la chestiune :

«Un volum in folio, manuscript, care cuprinde biblia... vechiul testament întreg în traducere românească. Volumul a fost cândva atins de umezeală și din această cauză câteva foi dela început și dela sfârșit sînt în cîtva stricate. Fără această stricăciune s'ar găsi probabil numele scriitorului, precum și locul și data scrierii. Acestea ne rămîn deocamdată necunoscute. Din ceea ce ne-a rămas din Cuvînt înainte către cititori se stabilesc în mod neîndoios următoarele două fapte de mare însemnătate în istoria noastră literară :

1. Că ms. acesta este scris prin anii 1650—1660, adică înainte de imprimarea Bibliei «fraților Greceanu» tipărită de Șerban vodă Cantacuzino și terminată chiar după moartea lui, la 1688.

2. Că scriitorul volumului nu este autorul traducător, căci el spune despre lucrarea lui următoarele :

«Și noi... ne vom pune a prepuce această sfîntă și de D-zeu suflată carte ce se chiamă biblia, adecă toată cartea legii vechi și cu toți proorocii pe limba romînească, carea pînă acum într'această limbă a noastră romînească nu foarte se-au aflat prepusă fără numai un izvod scris cu mîna, care l-au fost prepus Nicolae Spatarul moldovean, dascal și învățat în limba elinească, care l-au izvodit de pre izvodul ellinesc ce se-au fost tipărit în Frangofort³³. Ce însă și izvodul acesta, pentru multa pripă a aceluî prepuitoriu, care se-au grăbit curînd a o talmăci și a scrie, aflatu-s-au multe greșale și prea mare învăluială, care era lucru foarte cu greu a înțelege».

Mai departe spune că, între altele, s-a servit și de ms. lui Milescu : «alăturînd... și acel izvod rumînesc, de care se spune mai sus».

Ce rezultă de aici ? Că cineva a tradus Vechiul Testament, că acel cineva a avut cunoștință de o traducere anterioară, și anume a lui Milescu. Nu rezultă însă că Milescu n-a tradus și Noul Testament.

Încheierea dării de seamă a contribuit și ea la confuzie :

«Scriitorul necunoscut al acestui volum face dovada că întîiul traducător romîn al bibliei — Vechiul Testament — a fost spătarul Milescu, lucru care se spusese de mult, dar din lipsă de dovezi, nu se putea confirma drept un adevăr probat»³⁴.

Cuvintele : «lucru care se spusese de mult» înseamnă aici că de mult se spunea că Milescu tradusese Vechiul Testament. Din ce s-a spus pînă acum aici reiese însă că niciodată, în legătură cu Milescu, n-a fost

32. Șt. Ciobanu, *Curs*, 1937, p. 381.

33. Frankfort.

34. «An. Acad.», s. II, t. XXXVIII, 1915—1916, partea adn. și dezbaterile, p. 5—6.

vorba de traducerea numai a Vechiului Testament, ci de a bibliei întregi. Fie că au recunoscut, fie că au contestat paternitatea lui Milescu, respectivii au vorbit mereu de biblia întreagă. (Cu acest prilej, remarcăm un lapsus al dării de seamă : «imprimarea bibliei fraților Greceanu»).

Trebuie să mai adăugăm un considerent care ne îndrumază tot spre Milescu : Traducerea cărților sfinte la noi s-a făcut din îndemn occidental, iar traducerea Bibliei în întregime nu e străină de influența umanistă. Umaniștii desăvârșiți trebuiau să cunoască și ebraica, tocmai ca să poată traduce cărțile sfinte. Del Chiaro constata că slujba religioasă se făcea la noi încă în slavonește (1710—1717) și se mira de asemenea lucru în fața boierilor (se mira tocmai ca occidental) ; aceștia îi răspund că traducerea Bibliei și serviciului divin în românește se fac numai de nevoie, fiindcă unii preoți nu știu slavonește ³⁵.

Cînd zicem influența occidentală, să nu ne gîndim numai la reformă, ci și la Biserica Catolică. Există și biblia catolică în limbi naționale. La mînăstirea Strahov de lîngă Praga se păstrează o biblie catolică în limba germană (tipărită la Nürenberg în 1483) și alta în limba cehă (tipărită la Praga în 1488, ed. I, iar ed. II la Kutna-Hora în 1489). Manuscriptul celei cehe se crede că datează din veacul XII ³⁶.

Milescu reprezenta tocmai influența occidentală la acea epocă, înainte de a trece în Rusia. Era în occident o pornire pentru traduceri religioase, mai ales din biblie și chiar biblii întregi. Milescu era în curent. De la el provine constatarea din prima prefață a Bibliei de la 1688, scrisă în numele domnului :

«N'au rămas nici un neam, nici o limbă (măcar varvară și carii la cele de apoi hotară ale lumii depărtați) ca să nu citească întru a lor limbă dumnezeiasca scriptură» ³⁷.

Semnatarul oficial al acestor rînduri, patriarhul Dosithei, nu se putea bucura de traducerea în românește a cărților sfinte ; el le-ar fi vrut pe toate grecești (ortodoxe).

Prefața a doua abundă în povestirea de fapte istorice, în referințe despre ele și în citarea de nume istorice, ca Evsevius cu opera sa despre viața lui Constantin cel Mare, ca Strabon, zicîndu-i «scriitorul de pămînt», traducere a termenului elen γέο - γράφορ (pămînt-scriitor). Vorbește despre traducerea bibliei de Ulfila, episcopul Goților : «Și de vreme ce Ulfila, episcopul Goților, este lăudat că pe vremea lui Valentinian au tîlmăcit unele părți ale sfintei Scripturi spre limba lor... cu atît mai vîrtos ești măriia ta (Șerban Cantacuzino) vrednic de cinste».

Nu provine asemenea informație de la un umanist și mai ales de la unul care vizitase Suedia și discutasese despre biblie și alte chestii religioase cu jansenistul Pomponne, ministrul Franței la Stockholm ?

35. M. Kogălniceanu, *Histoire de la Valachie*, 1837, p. 455—456.

36. Vol. *Prietenii Ist. Literare*, Buc., 1931, p. 462.

37. *Bibl. rom.* v. I, 286.

Tot așa ne explicăm de ce și în prefața II se vorbește despre Ptolomeu, împăratul Egiptului, ca și în prefața cărții rusești a lui Milescu Hrismologhion (1673)³⁸, scoțându-se în evidență stăruințele pe care le-a făcut monarhul pentru a traduce în limba elinească Biblia :

«Ptolomeu Filadelf, împăratul Egiptului... trimise la Ierusalim de primi biblia de la arhierul Eliazar, dînd apoi să i-o tilmăcească de minune din evreește în elinește cei șaptezeci de tilmaci», — se zice în Hrismologhion.

«Și de are Ptolomeu, împăratul Eghypetului, mai mare laudă, care au tilmăcit sfînta scriptură den limba ovreiască pre cea elinească...», — se zice în prefața II a Bibliei de la 1688.

După cum pomeneste despre Ptolomeu, tot așa despre Halcocondylas, cronicarul bizantin, în partea unde vorbește pe larg despre familia domnitorului :

«Iară și despre partea mamei măriei tale (a lui Șerban Cantacuzino) într-acestaș chip au fost și este, pentrucă Basarabă, după cum zice istoricul care să chiamă Halcocondil, în a șaptea carte a istoriei lui, fost-au pe vremea lui Sultan Murat, tatăl lui Mehmet, celui ce-au luat Țarigradul, al doilea neam de domnie, de vreme ce acesta au adus pre Dan, feciorul lui Băsărabă, domn Țării ruminești, că și Băsărabă, adecă domn, era după a acestuiaș istorie, care scrie la a noalea carte,... că și Vlad Vodă dentr'aceiași neam au domnit pre la leatul 1455 dela Hristos. Iară den vremea lui Băsărabă Vodă și a lui Dan Vodă, de nu avem elinească istorie cîți nepoți de ai lor au domnit, însă avem mii de alte istorii, căci cînd nepoții lor domniia și să numea Băsărabești, cînd era boiari, măcar că pentru zavistiia stăpînitorilor celor tirani să chema și ei feciori de domn cu alt nume, și aceasta s'au făcut de multe ori pînă la Șerban voevod, părintele maicii măriei tale, doamnii Elinii, care și cu lucrul și cu cuvîntul era prea luminată, și pînă la Matei voivod cel vestit și pînă la Costandin voivod cel dupe mamă unchiul măriei tale și pînă în zilele măriei tale preă luminate».

S-a constatat o contradicție gravă între mitropolitul Dosithei ca semnatar al prefețelor din Biblia de la 1688, și deciziile unor soboare : «După predoslovia lui Ș. C. urmează o predoslovie a patriarhului din Ierusalim, Dosithei. E o predoslovie foarte erudită, în care patriarhul vorbește despre dreptul popoarelor de a avea biblia în limba lor, lucru ce nu se sancționase în sinodul dela Ierusalim din 1672 și în sinodul de la Iași (1642, — parentez n.) (p. 445)³⁹.

Mai găsăm tot în prefața II ideea unității romînilor : «ca oarece lumină fiind pînă acum supt acoperemînt și o pui în sfeșnic, ca să lumineze celor den casă ai besericii noroade : rumînilor (muntenilor, n.n.), moldovenilor și ugrovlahilor (transilvănenilor, n.n.)»⁴⁰.

Putea proveni această idee de la patriarhul Dosithei ?

38. Publicată în «Russkî Vêastnik», seria I, 1841, II, p. 383—400, de Polevoi și trad. în rom. în ziarul «Traian», II, 12 din 5 febr. 1870, p. 47—48, de Hasdeu.

39. Ov. Densușianu, *Cursul citat*.

40. «Bibl. rom. v.», I, 290, r. 13.

De unde să fi știut Dosithei că Strabon a scris despre români? «Strabon, scriitorul de pământ⁴¹, vrednicia și mărirea rumînilor scriind...»⁴².

Cuvîntul «patrichii» (nobili), latinește «patricii», întrebuițat în prefață⁴³, ne duce cu gîndul la un cunoscător al limbii latine, cum era Milescu și cum nu era patriarhul Dosithei.

Nici într-o prefață la cărțile bisericești ale timpului nu întîlnim expresia «catholicesc», «catholicească»⁴⁴ în legătură cu Biserica Ortodoxă. Ar fi amintit cealaltă ramură a creștinismului, Biserica Catolică, în dușmănie cu Ortodoxismul. Patriarhul Dosithei în nici un caz n-ar fi întrebuițat-o. Lui Milescu i s-a părut natural s-o întrebuițeze, cu înțelesul de «universal», nu de «catolic». Era umanist, om de știință al vremii, fără prejudecăți religioase⁴⁵.

Muntele «Athonului» nu «Athos» ne arată pe un cunoscător al limbii latinești.

Cele două prefete ale Bibliei din 1688 dovedesc și pe un teolog și pe un istoric cum a fost Milescu.

Preocuparea autorului lor despre raportul dintre oameni și îngeri o găsim și în traducerea lui «Cartea cu întrebări».

«(omul) cu oarece mai puțin decît îngerii zidit», — se zice în prefața II a Bibliei din 1688⁴⁶.

«Oare cu cît să fie mai mult îngerii decît oamenii?» se întrebă Cartea cu întrebări⁴⁷.

Atît de bogat material istoric în prefața unei biblîi ne duce tot la Milescu. El a tradus ori a scris nu numai opere teologice, dar și geografice, enciclopedice și istorice. Chiar opusculul lui teologic, Enchiridion, se deschide cu un istoric al începuturilor ortodoxismului. Opere istorice propriu-zise are :

1. Hrismologhion (1673) ;
2. Istoria bisericii Sf. Sofia din Constantinopol (1674) ;
3. Genealogia țarilor ruși (1674) ;
4. Cartea despre Tătari (1675) ;
5. Vasiliologhion sau Cartea împăraților (1673) ;
6. Alegerea la tron a țarului Mihail Teodorovici (1673) ;
7. Introducere la cartea istorică scrisă din ordinul țarului Teodor Alexeevici (1682).

Istoricul rus Polihron Sîrcu spune că patriarhul Dosithei îl considera pe Milescu ca o istorie universală («chronograf»).

Umaniștii, între care se numără și Milescu, practicau obiceiul de a scrie unii pentru alții, ori pentru prieteni opere sau prefete, socotind aceasta ca o atenție, ca un dar. Le scriau și semnau pe camaradul

41. Geograful.

42. Pref. II, «Bibl. rom. v.», I, 290, r. 14.

43. *Ibidem*, p. 289, r.15.

44. *Ibidem*, p. 288, r. 10.

45. *Ibidem*, I, 290, r. 18 : «catholiceștii și apostoliceștii bisericii».

46. «Bibl. rom. v.», I, 289, r. 13, 283, r. 42—43.

47. «Glasul Bisericii», nr. 1—2, 1962.

ori prietenul, ori uneori pe protectorul lor. Se păstrează de la Milescu două autografe : o chitanță în rusește ⁴⁸, o dedicație în elinește ⁴⁹. Dedicția, către un prieten, oferă acestuia traducerea în elinește a unei prefețe latinești : «Această prefață a lui Gilius (Gilles) s-a tradus din latinește în grecește de mine Nicolae Spătarul în vestita Moscova, dăruind-o eminentului prieten domnului Gheorghe Castriota și să fie spre amintire, în anul 1698, iulie 27».

Tot în felul acesta, Milescu a semnat pe patriarhul Dosithei al Ierusalimului, protectorul său, sub prefața Bibliei de la 1688.

Autorizația patriarhiei din Constantinopol, despre care vorbește prefața întii ⁵⁰, ne îndrumază tot spre Milescu. Cărțile noastre bisericesti nu se tipăreau cu autorizația patriarhilor. Excepția din cazul de față s-ar putea explica prin strinsa legătură dintre Milescu și patriarhia din Constantinopol, la a cărui școală învățase și unde avusese pe un vestit profesor, Ioan Vlasios, adversarul patriarhului Lucaris pe chestii de dogme bisericesti.

Rezultă că și prefețele Bibliei din 1688 se datoresc lui Milescu, precum și titlul. Mai rezultă că lucrarea era definitiv încheiată când a fost predată lui Șerban Cantacuzino și că acesta, în epoca în care voia să ajungă domn prima oară, își luase măsurile convenite, iar traducerea Bibliei constituia un argument în plus în favoarea lui față de cei din țară; după cum laudele ce-i aduceau prefețele pentru originea lui împărătească, pentru priceperea politică și pentru sprijinul dat culturii, îl ajutau în scopul său și față de cei din țară și față de cei din afară.

Pentru conferința publică a lui Hasdeu despre Milescu, vezi ziarul «Traian», I, 33 din 13 iulie 1869, p. 131, col. III. S-a negat rolul lui Milescu : «că ar fi luat parte la această muncă literară... și pribeagul Moldovean Nicolae Milescu (vezi Uricariul II, p. 402) nu se poate admite» (N. Iorga, *Istoria literaturii religioase*, p. 203, nota 4). Din Uricariu rezultă că Milescu e traducătorul, pe Uricar s-a întemeiat Hasdeu. Iorga neagă concluzia care rezultă de acolo și pe care Hasdeu și-o însușește, dar nu opune contra-dovezi; o neagă pur și simplu. — Traducerea textului citat mai sus din Procopios a fost pusă la punct de M. Lișcu, prof. univ. onor. Ii aduc pentru aceasta călduroase mulțumiri. — Citatele lui Hasdeu privesc dreptul de traducător al lui Milescu : 1) In Fabricius, *Bibliotheca graeca*, t. II, p. 89, paragr. 60 — cf. Meletie, *Istoria bisericească*, trad. de mitrop. Veniamin, t. IV, part. I, p. 46; 2) Uricar, t. I, p. 240, ziarul «Traian», II, 8 din 22 ian. 1870, p. 32, col. II. Despre Milescu ca traducător al Bibliei vorbește și istoricul grec Papadopol. Nu dispunem însă de precizări : «Traducerea Bibliei de Milescu mai este pomenită și de istoricul grec Papadopol» (P. P. Panaitescu, *Inf. polonă*, p. 578). — Concluziile lui Hasdeu le-a împărtășit și L. Săințanu : «literatura română îi datorește un adevărat tezaur : întâia traducere întreagă a Bibliei, cunoscută sub numele lui Șerban Vodă, în mîinile căruia căzind manuscrisul, făcu o mare și frumoasă edițiune în București la 1688, fără însă a pomeni numele lui Milescu» (*Ist. îl.*, p. 57). — Despre ms. 4389 din bibl. Acad. R.P.R., vezi și C. C. Giurescu, *Ist. Rom.*, vol. III, partea II, p. 796. — Păreră lui Hasdeu a fost împărtășită și în prefața la «Ouvrees de N. M.» (1929) publicate de N. Iorga : «A pregătit, în 1667 o nouă traducere a Bibliei în romînește, lucrare

48. C. C. Giurescu *Nic. Milescu Spătarul*, Buc. 1927, p. 24.

49. C. C. Litzica, *Manuscrise grecești*.

50. «Luînd, după cum se cade, și voe de la sfînta și muma noastră besearea cea mare». S-ar putea înțelege prin «besearea cea mare» și patriarhia din Ierusalim, unde pe atunci păstora Dositheia, protectorul și prietenul familiei Milescu.

al cărui manuscris semnat de el a fost prezentat mai de mult Academiei Române de Grecul din Anatolia care îl oferea spre vânzare și care nu s-a mai arătat» (p. 2). — Al. Philippide în *Introducere la ist. l. și lit.*, Iași, 1888, p. 134: «A tradus din grecește pe cînd era la Constantinopol, Biblia de la București». — P. P. Panaitescu, în studiul *N. Spătarul Milescu*, Paris, 1935, p. 51 și nota 3: «Vestita Biblie, pregătită de voevodul Munteniei, Șerban Cantacuzino și tipărită la București în 1688, are ca bază traducerea lui N. Milescu (nota mitropolitului Gheorghe despre N. Milescu; Iatzimirski în *Journal du Ministère de l'instruction publique russe*, oct. 1903, p. 358, nota 3), precum și într-un curs universitar netipărit, dar dactilografiat, al aceleiași: «Pentru prima oară dînsul face o traducere a Bibliei în limba romină» (*Infl. polonă*, 1935—1936, p. 568). În același curs însă se enunță o indoială (dacă ideea a fost exact redată, întrucît e vorba de un curs): «Se pare că Milescu a făcut o traducere a Bibliei în romînește» (p. 578). — 4. C. C. Giurescu în *Ist. Rom.*, vol. III, p. 862: «Traducătorii Bibliei dela 1688 au avut la îndemînă filinăcirea mai veche a spătarului N. M., de care s'au folosit». — Cu oarecare rezerve, părerea e împărtășită de I. G. Sbiera în *Mișcări Literare*, 1897, p. 53. «A doua întorsură (traducere) a bibliei întregi, cunoscută tot numai din spusa altora, să fie cea făcută de Nicolai Milescu între 1660 și 1664. Această întorsură nu s'a conservat sau nu s'a descoperit pînă acum, dacă ea să li dat cauză la a treia întorsură a sîntei scripturi întregi, cunoscută sub numirea de Biblia bucureșteană din 1688» și: «Opiniunea aceasta (a lui Hasdeu) poate să fie întemeiată deplin sau numai în parte, astfel adecă că bărbații însărcinați cu întorsura bibliei au întors-o din nou, dar că s'au folosit la aceasta nu numai de părțile din biblie existente, tipărite și manuscrite, dar și de manuscrisul lui Niculai Milescu, a cărui existență poate că a și îndemnat pre Șerban Cantacuzinul la un lucru ca acesta» (idem, p. 54).

De ce nu-i amintit Milescu? — Unul din argumentele contra paterității lui Milescu a fost și faptul că el nu-i amintit nicăieri în carte, cum s-a întîmplat cu ceilalți. Nu se ținea seamă că unul (Radu Greceanu) doar semnase versuri, că altul (Șerban Greceanu) ajutase doar la definitivarea textului și că al treilea (episcopul Mitrofan) supraveghiase doar tiparul, lucruri nu atît de importante ca traducerea însăși.

Textul stătuse mai bine de patruzeci de ani în păstrarea lui Șerban Cantacuzino, se uzase de vreme și de cine știe ce împrejurări, trebuia făcut bun de tipar.

Primul care și-a pus întrebarea a fost ziarul «Satyrul»⁵¹: «Oare nu cumva editorii Bibliei se fereau a pune pe o carte sacră numele unui om atît de profan ca Milescu? Dar atunci nu trebuia să pună nici numele lui Șerban Cantacuzino. Într-adevăr, nu se obișnuia să fie amintiți mirenii în titlurile, nici în prefețele cărților sfinte, dar cînd ei luau inițiativa lucrării și o plăteau, ba erau și domni, cum să nu fi fost pomeniți?»

Aceeași întrebare și-a pus-o și cartea «Schite de ist. lit.»⁵²: «Noi nu negăm că Milescu va fi tradus Biblia, dar de ce să susținem că frații Greceni au dat sub numele lor o lucrare a lui Milescu, fără măcar a-l cita?».

Ca să înțelegem situația, să ne strămutăm în vremea de atunci și să cităm pe un mitropolit care interzicea să se dea o carte bisericască în mîna mirenilor, necum să-i mai pomenească în cuprinsul ei. în predoslovia Pravilei de la Govora (1640), mitropolitul Teofil face

51. Ziarul «Satyrul», I, 13 din 1 mai 1866, p. 1, col. II, articol de Hasdeu.

52. 1885, p. 201, a lui V. A. Urechii.

aceasta către arhiepiscopi, mitropoliți și iubitori de Dumnezeu episcopi și preoți și către toți duhovnicii pe care-i socotește, pe toți, că «cu putere preoțească dela D-zeu sînt sfințiți», le recomandă să nu dea cartea pe mîna mirenilor : «iară întru mîna de mirean să nu se dea, nice la măscărîci»⁵³.

Ori mirean, ori măscărîci, cam tot una !

Să urmărim chestiunea în titlurile și prefețele cîtorva tipărituri din epoca respectivă⁵⁴ :

1. În titlul Pravilei de la 1640 nu se amintește numele nimănui ca traducător. Numai în epilog se spune în slavonește : «această carte a prescis-o de pe slavona în limba romînească Michail Moxalie». Moxalie (sau Moxa) a fost călugăr.

2. Evanghelia învățătoare din 1642. Nu se spune nici în titlu, nici în predoslovie cine a tradus-o, dar o semnează Uriil (Udriște Năsturel).

3. Învățăturile din 1642 au fost traduse de egumenul Melchisedec.

4. Cartea de învățătură din 1643 a tradus-o mitropolitul Varlaam.

5. Evanghelia învățătoare din 1644 dă ca traducător pe Meletie Machedonul proegumen.

6. Cele șapte taine, Iași 7153, traducător Eustratie, fost logofăt.

7. Pravilele împărătești sau Carte romînească de învățătură, Iași 1646, traducător idem.

8. Noul Testament din 1648, traducător ieromonahul Silvestru.

9. Pogribania preoților din 1650, traducător ierodiaconul Mihail și alții.

10. Psaltirea din 1651, traducător mitropolitul Simeon Ștefan.

11. Îndreptarea legii, traducător Daniil M. Panonianu : («al preasfinției tale netrebnic rob», se adresează el mitropolitului Ștefan al Tîrgoviștii).

12. Psaltirea în versuri, 1673, traducător mitropolitul Dosoftei.

13. Dumnedzâiasca liturghie, 1679, traducător mitropolitul Dosoftei.

14. Psaltirea de înțales, 1680, traducător mitropolitul Dosoftei.

15. Evanghelia, 1682. Se amintește în prefață Iordachi Cantacuzino, fratele domnitorului, nu chiar ca traducător, ci ca supraveghetor, după cum am arătat mai înainte.

Din 11 traducători în epoca 1740—1780, 7 sînt clerici, 3 mireni și 1 nesigur.

De ce atunci, dacă se făceau excepții și se aminteau, fie în titlurile cărților, fie în prefețe, nume de mireni, de ce nu s-a făcut excepție și pentru Milescu ? Fiindcă în momentul tipăririi el era destărat (1671) de 17 ani. Cei trei mireni citați nu numai că asistaseră la tipărirea cărților respective, dar unul era Udriște Năsturel, cumnatul domnitorului, altul Evstratie, fostul logofăt, în strînsă legătură cu curtea domnească (mai punem că a doua carte tradusă de el nu era religioasă, ci juridică). Despre Udriște Năsturel, cum am văzut, nici nu știm bine că a fost tradu-

53. «*Bibl. rom. v.*», I, 109—110.

54. *Ibidem*.

cător; sigur e că a semnat prefața, iar despre Iordachi Cantacuzino iarăși nu știm că a fost traducător, dar, în schimb, era fratele domnitorului. Milescu nemulțumise pe Șerban Cantacuzino în stăruințele acestuia de a ajunge domn. Protectorul lui Milescu a fost Grigore Gheorghe Ghica, omoritorul postelnicului C. Cantacuzino, tatăl lui Șerban⁵⁵.

S-a relevat ca o nedreptate faptul că nu s-a amintit și numele lui Milescu: «În a doua prefață a bibliei ni se mai amintește că Gherman din Nisa a mai întrebuițat, pe lângă textul slavon, latin și grecesc, și «alte izvoade vechi». Alte izvoade vechi se poate aplica sau la publicațiile anterioare sau poate chiar la textul bibliei, tradus de Milescu. Deci traducătorii au avut la îndemână textul bibliei lui Milescu și au comis un act neloial când nu l-au amintit. Se poate ca această neamintire să vie din cauza intrigilor făcute de Milescu contra lui Șerban Cantacuzino. În orice caz, procedeul e neloial».

Corespondențe lingvistice între Carte cu întrebări, traducere de Milescu, și Biblia de la 1688. Prima operă cuprinde cam 20 pagini obișnuite; a doua aproape 1000 pagini mari, cu text pe două coloane și cu literă mică și deasă. E natural ca multe din cuvintele Bibliei să nu se găsească în Cartea cu întrebări, dar nu fiindcă i-ar fi fost necunoscute traducătorului, ci fiindcă n-a avut nevoie de ele. Totuși, dacă vom găsi asemănări, fie cât de puține, tot vom putea aduce o dovadă în plus, pe lângă cele de pînă acum, că traducătorul Bibliei de la 1688 este Milescu⁵⁶.

1. Vocala *u* alternează cu *o* în familia verbului «a cunoaște»⁵⁷:

I. — (cu *u*): necunoscut — cunoaștem — cunoștință; (cu *o*): necunoscut — conoștință⁵⁸.

II. — (cu *u*): cunoscutu-mi-am, «Bibl. rom. v.», I, pref. I, p. 2, v. 27 — cunosc, Macavei, cap. VI, versetul 13 — cunoscut, Eclislarhul, cap. X, verset 15 — să cunoști, Faptele Apostolilor, cap. XXIV, verset 8; (cu *o*): conoșcînd, Eclislarhul, cap. X, verset 15 și Matei, cap. XI, v. 5 — neconoșcînd, «Bibl. rom. v.», I, pref. I, p. 1, r. 21 — neconoșcîndu-și, pref. I, «Bibl. rom. v.», I, 83, r. 43—44.

2. Consonanta *j*, nu *ge*, *gi*:

I. — ajunge, jos.

II. — au ajuns, «Bibl. rom. v.», I, pref. II, p. 2, r. 6 — ajutoriu, II-a lege, c. XXXIII, v. 7 — să ajute, parag. C. XIX, v. 19 jos, împărați, C. IX, v. 18.

3. Substantive:

I. — Începătură (și cepătură).

55. Ov. Densușianu, *Curs*, 1898, p. 444.

56. S-a publicat în «Glasul Bisericii» din 1962, n-rele 1—2. Textul Cărții cu întrebări fiind mic, nu s-au indicat paginile, nici rîndurile unde apar anume cuvinte și forme, dar la Biblie s-au indicat.

57. I = Carte cu întrebări; II = Biblia de la 1688.

58. Repetăm că la exemplele din I (Carte cu întrebări) nu indicăm paginile, întrucît textul e mic.

II. — începătură : pref. II, «Bibl. rom. v.», I, 287, r. 89 ; «vor da ție două începături de pîine», Împ., C. X, v. 4.

I. — lemn (arbore).

II. — lemn (arbore) «și lemn roditoriu făcînd roadă», Facere, C. I., v. 12.

I. — bogoslovie.

II. — bogoslov, pref. II, «Bibl. rom. v.», p. 2, r. 6 și p. 3, r. 6.

4. Adjective.

Adverb întrebuințat ca adjectiv :

I. — «Cu suflet gata ascultăm».

II. — «la gata sălașul său», Ieșire, C. XIV, v. 15.

5. Demonstrativul «acest» întărit cu *a* și în cazul cînd stă înaintea substantivului :

I. — acesta lucru, acesta chip.

II. — această pildă, Luca, C. XIII, v. 6 ; acesta om, Ioan XI, v. 47.

6. Adverbe.

I. — tocma.

II. — tocma, «Bibl. rom. v.», pref. I, r. 16 ; p. 283, r. 36 ; pref. II, «Bibl. rom. v.», I, 287, r. 14 ; și atocma : «atocma apostol Constantin împărat» («Bibl. rom. v.», I, 289, r. 39 ; pref. II, p. 3, r. 10 ;

I. — așijdirea (cu *j* și *di*).

II. — așijderea (cu *de*).

7. Conjecții.

I. de vreme ci

II. — de vreme ce, pref. I, «Bibl. rom. v.», p. 1, r. 21.

Moldovenisme. O carte scrisă și tipărită în Muntenia să cuprindă moldovenisme ! Ciudat lucru ! De aceea nici nu s-a dat atenție, ca și cum ar fi fost vorba de o scăpare din vedere. Într-adevăr, cine a răsfoit cartea a avut impresia că sînt puține și nu merită să urmărești un text de 1000 de pagini mari, ca să dai peste ele. O va face-o însă o dată cineva. Pînă atunci, iată cite s-au putut găsi într-o răsfoire pe sărite :

ciobote, Iez. XXIV, 17.

hiară, Apoc. XIII, 3 (dar și fiară, Apoc. XIV, 9).

hier, Parim., XX, 3.

hierestreu, idem.

hulă, pref. II, «Bibl. rom. v.», I, 288, r. 20.

Terminații moldoveneste :

cară, Ieșirea, XV, 19.

carăle, idem, XV, 4.

hiarăle, Facerea, I, 26.

hotarăle, Macavei, V, 60.

izvoară, Ieșirea, XV, 27.

izvoarăle, Apoc., XIV, 7.

paharăle, împărați, XXIV, 35.

zili, Ezdra, IX, 4 (dar și zile, Ezdra, IX, 5).

Verbele a dodei, Matei, V, 44.

a hierestrui, Parim., XX, 10.

a huli, pref. II, «Bibl. rom. v.», I, 288, 16.

a sudui, pref. II, «Bibl. rom. v.», I, 288, 3.

Raportați numărul exemplelor la cele 1000 de pagini ale Bibliei și veți vedea că nu e de puțin interes chestia moldovenismelor. Cum se explică ele? Autorul traducerii trebuie să fi întrebuințat în vorbirea zilnică și graiul moldovenesc în timpul traducerii sau mai înainte și, fără a-și fi dat seama, a strecurat pe ici, pe colo, moldovenisme. Este cazul lui Milescu, născut în Moldova și trăit în Moldova pînă pe la 1660! Grecenii, stolnicul Cantacuzino, Ghermanonisis n-ar fi procedat astfel.

*

S-a spus că Homer a scris Iliada, iar gramaticii i-au pus virgulele. Păstrînd proporțiile, putem repeta că Milescu a tradus Biblia, iar ceilalți, propuși ca traducători, i-au pus numai virgulele.

PETRE V. HANEȘ

MAHATMA GANDHI — SPIRITUALITATEA CREȘTINĂ ȘI PROBLEMELE VREII

I. Oamenii mari sînt întrupări de idealuri mari. Idealuri ce clocoțesc în inima popoarelor și-și așteaptă zorile. Și după ce răsar, strălucesc și luminează cărări neumblate și orizonturi noi, apoi apun, nu spre a muri, ci spre a răsări din nou și în inimile generațiilor următoare și-n amintirea lor.

În fiecare an la 2 oct. poporul indian își aduce cu venerație aminte de părintele său spiritual Mahatma Gandhi. Și noi românii cinstim pe acest mare fiu al poporului prieten indian.

Dar pentru conștiința noastră de slujitori ai altarului și ai păcii, numele lui Gandhi are o semnificație deosebită. În toată gama lui de afirmări a dovedit o neclintită credință în forța iubirii și a adevărului, în forța ideilor creatoare de valori și nu în forța armelor distrugătoare de valori. El a crezut în măreția vieții și a luptat ca puțin alții pentru viață împotriva morții. El a devenit un simbol în acest sens și poporul indian sensibil și emotiv la fapte mari, îi contemplă mereu amintirea într-o asemenea viziune simbolică. După cum relatează presa¹, Comitetul pe întreaga Indie a Congresului Național Indian a hotărît să înceapă în întreaga țară la 2 oct., cînd se sărbătorește ziua de naștere a lui M. Gandhi, o campanie de strîngere de semnături împotriva experimentării armei nucleare. Da, amintirea lui e prilej de manifestare pentru pace, pentru viață, căci Gandhi, a fost un mare apărător al vieții și al afirmării ei în libertate, bucurie și creație; el a fost un mare prieten al oamenilor și nu în zadar spunea, că: «cea mai mare dorință a lui e să usuce lacrimile tuturor oamenilor»².

1. «România Liberă», 19 iulie 1962. Organul de conducere al Partidului de guvernămînt, Congresul Național Indian, Comitetul pe întreaga Indie al Congresului, a adoptat hotărîrea de a începe în întreaga țară la 2 oct. cînd se sărbătorește ziua de naștere a lui Mahatma Gandhi, o campanie de strîngere de semnături împotriva experimentării armei nucleare (TASS).

2. J. Nehru, *Descoperirea Indiei*, Buc. 1956 pag. 406.

Dar noi, urmărind și analizând gândirea și opera lui, încercăm un și mai specific sentiment de satisfacție. În structura, în formația și în faptele vieții sale, noi aflăm atât de prezent și viu pe Mîntuitorul nostru Iisus Hristos și Evanghelia Sa — «Ați avea bunătatea să-mi spuneți ce cărți sau ce persoane au exercitat asupra dv. mai multă înrîurire, îl întreba pe Gandhi un gazetar în febr. 1920? Și după ce mărturisisește cu sinceritate că nu e un cititor omnivor, că alege cu grijă tot ce e mai bun, numi aceste cărți în ordinea următoare: Biblia, Ruskin, Tolstoi. Apoi vorbind despre Biblie, îmi zise: — Au fost momente, și de multe ori, cînd nu știam încotro s-o apuc! Atunci mă îndreptam spre Biblie, în special spre Noul Testament și din mesajul lui scoteam puteri noi»³.

Afirmația e sinceră și revelatoare. Sufletul flămînd caută pretutindeni adevărul și adevărul îi răspunde. Gandhi a fost un mare căutător al adevărului. Premierul Nehru afirmă chiar că nu a cunoscut un om care să fi iubit mai mult adevărul decît Gandhi⁴.

Mînat de această sfințită pasiune el a cunoscut și adevărul evanghelic. L-a cunoscut, l-a iubit și l-a trăit, pentru că Gandhi nu-i un teoretician. Cînd și-a făurit o icoană clară despre adevăr, el nu-l contemplă ca pe o miraculoasă lume a ideilor, ci-l întrupează energic în viață. Așa a dat el ideii evanghelice a iubirii formă și expresie de o rară frumusețe. Mulți creștini ar trebui să ne înclinăm cu evlavie și resemnare în fața pildei acestui hinduist, despre care teologi sau oameni de litere, prieteni, cunoscuți sau admiratori ca: R. Roland, Oskar Ewald, I. Holmes, prof. Fr. Heiler, sau arhiep. Natan Söderblom, vād în el «omul cel mai asemănător lui Hristos din vremea noastră», «creștinul creștin»⁵.

Astfel, privită într-o imagine mai complexă și oarecum inedită pentru noi personalitatea lui M. Gandhi, e firesc să trezească deosebit interes și din latura creștină a vieții. Acesta a și fost unul din imboldurile prezentului studiu într-o revistă teologică.

II. *Schiță biografică.* M. Gandhi, după numele propriu — Gandhi Mohandas Karamceand — s-a născut în 2 oct. 1869 la Porbandar statul Saurashtra. «Face parte dintr-o înaltă familie hindusă. Tatăl său, bunicul și unchiul său au fost prim-miniștri la curțile respective. Copilăria și adolescența le-a petrecut în India, familiarizîndu-se cu toată splendoarea palatelor din Orient»⁶. Prima formație spirituală i-o asigură un brahman, din cărțile sacre hinduiste. Urmă apoi școli publice engleze. La 19 ani pleacă la Londra, pentru a studia dreptul și a cunoaște viața europeană. Il ascultă de mai multe ori pe renumitul predicator protestant Spurgeon († 1895). Are relații cu gînditori

3. Mahatma Gandhi, *La jeune Inde*, Paris 1925, pag. 165.

4. J. Nehru, *op. cit.*, pag. 401.

5. Walter Gabriel, *Gandhi, Christus und wir Christen*, Halle 1931, p. 4.

6. *Mahatma Gandhi la lucru. Din istoria vieții sale.* (autobiografie) trad. din engleză după ediția C. F. Andrews. Aninoasa Gorj. Fără dată.

religioși orientaliști și sub influența lor cunoaște în traducere engleză Bhagavad Gita, carte de căpătii a hinduismului. Tot acum citește și Biblia. «Noul Testament în special, mărturisește el, îmi făcu o impresie cu totul deosebită, mai ales predica de pe munte, care mi-a mers de-a dreptul la inimă. O asemuia cu Gita. Pasajul : Eu însă vă spun vouă să nu răspundeți cu rău celui rău... m-a entuziasmat peste măsură... Minteaa mea tinăără se ostenea să unească laolaltă învățăturile din Gita, Lumină Asiei și din Predica de pe munte. Ideia lepădării de sine ca forma cea mai înaltă a religiei, era tocmai după inima mea»⁷. Și într-adevăr, de aici înainte acestui ideal îi va sluji toată viața. După 3 ani se întoarce în țară și își înmormîntează mama cu multă stăpînire de sine. «Am avut pînă și puterea să-mi stăpînesc lacrimile — ne spune el — și mă întorsei spre viață ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat»⁸. Încearcă, dar fără rezultat să profeseze avocatura în țară și în cele din urmă acceptă să reprezinte o casă de comerț indiană într-un proces în Republica Burilor, Africa de Sud, în Douavaal. Acolo va rămîne el cu mici întreruperi toată tinerețea lui, douăzeci de ani.

În Africa de Sud, în mijlocul compatrioților săi indieni, emigrați aci în căutare de lucru, supuși unui tratament degradant, inuman, de sclavie economică și socială⁹, un rasism mai umilitor ca cel practicat încă și azi acolo și în unele țări apusene, Gandhi inițiază și dezvoltă primele experiențe ale metodei sale de lucru, Satia-Graha, ceea ce înseamnă «forța adevărului», a iubirii, a spiritului și care urmărea «introducerea adevărului și a blîndeții în viața de toate zilele»¹⁰. Era ceea ce numește Sf. Scriptură «biruința răului prin bine». Și astfel, înarmat cu această conștiință curată și cu o tărie sufletească neclintită, «cu credința în Dumnezeu și în forța adevărului»¹¹, trezi el un puternic elan revoluționar în zecile de mii de bărbați, femei și tineri indieni, coloniști ai Africii de Sud și aceasta mai ales printr-o disciplină energică a dăruirii personale¹², «prin sabia jertfirii de sine» și în cele din urmă birui, drepturile fură cîștigate pentru aceia vreme prin forța neclintită a adevărului și dreptății. Paralel cu această slujire jertfelnică a fraților săi, Gandhi nu fuge de nici o răspundere cetățe-

7. Cf. W. Gabriel, *op. cit.*, pag. 11.

8. Idem, *Ibidem*, pag. 12.

9. W. W. Hunter, mare istoric al Indiei, care a studiat îndeaproape condițiile muncitorești descrie starea lucrătorilor indieni din Natal ca «o stare de semirobie», sau «paralelă cu robia». Gandhi plin de amărăciune spune în autobiografie: «Nu dispun de locul necesar pentru a povesti în amănunt istoria respingătoare a mîinii de lucru indiene, cum lucrătorii erau ademeniți în mod fraudulos și atrași de agenții recrutori indieni dependenți de Natal; cum fără știință de carte, înșelați astfel își părăseau țara; cum li se deschiseră ochii la sosirea în Natal; cum au fost părăsite pînă la urmă toate normele religiei și moralei pînă într-atît că chiar deosebirea între o femeie măritată și o concubină înceta a mai exista printre acești oameni nefericiți» (pag. 27).

10. M. Gandhi, *La Jeune Inde...* pag. 41.

11. M. Gandhi, *Autobiografie*, pag. 207, 227.

12. Idem, *La Jeune Inde*, Introduction par Romain Rolland, pag. XII.

nească. Ia parte la cele două campanii cu Burii (1899) și Zulușii (1907) anume formînd o secție sanitară și de două ori punîndu-și viața în primejdie. Indigenii răniiți, buri, zuluși și indieni etc., de care europenii nu se atingeau, erau îngrijiți cu mare devotament aproape numai de el și echipele lui.

Activitatea în Africa de Sud s-a încheiat la 18 iulie 1914. Gandhi se reîntoarce în patrie. Pleca cu un gol în suflet : «Petrecusem douăzeci de ani din viața mea spune el, împărtășind dulceața și amărăciunea experienței omenеști și unde realizasem vocația mea în viață»¹³.

Între timp se dezlănțuie primul război mondial. Ca și mai înainte în asemenea împrejurări Gandhi formează o ambulanță de infirmieri voluntari, servind pe front. Din nou trece pe lângă moarte, dar e păzit de Dumnezeu pentru alte misiuni mai mari. În sfîrșit, anii 1918—1919 pun capăt primului război mondial. O nouă epocă de istorie se deschide acum. Marea Revoluție din Octombrie care zgudui din temelii omenirea deschise porțile pentru eliberarea popoarelor coloniale. India cunoaște pe grumazul ei o stăpînire străină, de sub jugul căreia dorește cu ardoare să se scuture. Ce va face în asemenea împrejurări istorice M. Gandhi ?

El e un om pătruns de iubire și de umanism pînă în miezul ființei lui ; el are o «credință nezdruincinată în puterea binelui»¹⁴ și «ar dori să supună Binelui Suprem» activitatea sa de pe tărîmul obșteșc. De aceea acceptă el să vină în fruntea mișcării de eliberare a patriei, fără să renunțe la ținuta lui de om al iubirii. «Legea morală e pentru el criteriul suprem în filozofia vieții»¹⁵. El a consimțit să facă politică, pentru împlinirea comandamentelor lui morale, pentru a sluji pe aproapele, patria sa și pentru că această arenă era calea traducerii în viață a adevărului său lăuntric care-l frămînta și-și căuta nestăvilit calea spre împlinire. «Ardoarea mea pentru adevăr, m-a împins și pe mine în arena vieții publice»¹⁶. Și astfel, cu spiritul lui lucid, cald și smerit, cu credința în Dumnezeu și în masele de oameni, cu încredere în adevăr și în forța iubirii, Gandhi ia asupra-și «zdrobitoarea răspundere a unui popor de sute de milioane de oameni, de rase, religii și limbi diferite, cea mai mare parte incuți»¹⁷, unii ca cei din Bengal, «trăind dintr-o rație cu care nici un șobolan n-ar fi putut rezista mai mult de 5 săptămîni»¹⁸, «aproape toți ultra emotivi, răspunzînd violent la cele mai mici excitații — pe toți — trebuind să-i unifice, să-i formeze și să-i conducă»¹⁹. «Acest pitic, slab ca un țîr» — cum îl descrie judecătorul suprem al Indiei Lloyd George²⁰, un trup de numai 45 kg., dar cu o putere spirituală asupra oamenilor fără egal în țara lui, cu

13. M. Gandhi, *Autobiografie*, pag. 285.

14. W. Gabriel, *op. cit.*, pag. 56.

15. J. Nehru, *op. cit.*, pag. 405.

16. W. Gabriel, *op. cit.*, pag. 42.

17. M. Gandhi, *La Jeune Inde*, Introduction R. Rolland pag. 5.

18. J. Nehru, *op. cit.*, pag. 398.

19. M. Gandhi, *La Jeune Inde*, Introduction R. Rolland pag. 5.

20. W. Gabriel, *op. cit.*, pag. 36.

farmecul său înnoitor și aproape irezistibil, «cu o nevinovăție de copil și o voință de oțel, deșteaptă și insuflă poporului curaj și bărbăție, îl face disciplinat și dîrz, îi dă puteri să se jertfească cu bucurie pentru o cauză mare»²¹. «A fost ca un suflu de aer proaspăt — remarcă cu entuziasm sporit J. Nehru, venind în fruntea noastră. Ne-a făcut să ne îndreptăm umerii și să respirăm adînc ; ca o rază de lumină el a brăzdat întunericul și ne-a aruncat vîlul de pe ochi ; ca o vijelie el a răscolit totul și în primul rînd gîndirea omenească. Gandhi a venit parcă din masele de milioane de indieni, vorbea limba lor și le acorda lor și situației lor îngrozitoare, toată atenția»²².

Din 1919 pînă la sfîrșitul vieții sale (1948) Gandhi a condus spiritual, cele patru sute milioane de oameni, de pe o bază strict morală, refuzînd totdeauna compromisuri, aceea ce nu se putea susține pe baza morală a adevărului și iubirii. «Mijloacele să fie morale și scopul de la sine va fi», zicea el. Așa a îndrumat el poporul la adevărata independență-interioară și exterioară-guvernare de sine, Swaraj, prin înfrîngerea răului și iubirea adevărului. Ne oprim aici cu aceste trăsături biografice generale și venim la ceea ce ne interesează mai direct : dezvoltarea spirituală a lui M. Gandhi, atitudinea lui față de diversele probleme ale vieții și tangente cu spiritul creștin.

III. *Structura și dezvoltarea spirituală a lui M. Gandhi.* Există după concepția creștină, o valoare, ceva bun, curat, divin, în fiecare om, în fiecare făptură. Cine nu află, nu dovedește că acea valoare nu ar exista, ci numai că el e incapabil să o afle. Ortodoxia îndeosebi crede că prin cădere omul nu a rămas nici o «natură pură» (cum socotesc catolicii) nevătămată, lipsită doar de acel har supraadăugat la creație, dar nici n-a fost distrus complet chipul său dumnezeiesc (cum gîndesc protestanții) devenind cu totul incapabil a mai lucra binele. Există «mai adînc decît păcatul» (Sf. Isaac Sirul), substraturile lui superficiale, la izvoarele vieții, un fond sufletesc, nealterat, sănătos și comun întregii umanități, fond care-i dă speranța înnoirii și unificării ei. În unii acest fond e mai înăbușit și adormit, în alții e mai puțin cotropit de patimi, mai treaz și mai liber, mai conștient și mai dinamic.

În Gandhi s-a afirmat cu o mare forță acest fond de o excepțională puritate. El e conștient de aceasta; o mărturisește, deși din modestie nu privindu-se pe sine. «Puritatea interioară este un atribut inerent al sufletului» zice el în *Autobiografie*²³. «Iubirea, spune el în altă parte, este o țintă spre care omenirea se îndreaptă potrivit firii sale, chiar dacă nu-și dă seama de aceasta»²⁴. «Pentru mine legea iubirii e legea ființei mele»²⁵. Descoperindu-și fondul său sufletesc atît de bun

21. J. Nehru, *Autobiografie*, Buc. 1957, pag. 498.

22. Idem, *Descoperirea Indiei...* pag. 400.

23. M. Gandhi, *Autobiografie*, pag. 69.

24. Cf. W. Gabriel, *op. cit.*, pag. 51.

25. M. Gandhi, *La Jeune Inde*, pag. 33. Ne aflăm în aceste exprimări ale lui Gandhi foarte aproape de învățătura Sf. Părinți răsăriteni care disting totdeauna în

din fire, iată ce ne spune în legătură cu atitudinea lui față de cea mai năpăstuită categorie socială a Indiei, față de așa numiții paria — clasă socială ruptă și aruncată din marea familie indiană și de care nu era permisă, sub sancțiune religioasă, nici chiar atingerea : «Eu consider — neatingerea — drept cea mai mare pată a hinduismului. Nu experiențele mele grele din Africa de Sud m-au făcut s-o înțeleg mai bine, nici faptul că eu aș fi fost cândva neștiutor. E fals deopotrivă a crede, după unii, că opiniile mele în această privință și-ar avea obârșia în studiile făcute din literatura religioasă creștină. Dar aceste opinii datează dintr-o perioadă când eu nu eram încă nici cunosător al Bibliei, nici îndrăgostit de ea și de uceniciei ei. N-aveam nici 12 ani când cugetam pentru prima oară la aceasta. Un orecare curățitor de latrine, numit Uka, venea la noi acasă și ne golea hasnaua. Îmi venea în minte adesea s-o întreb pe mama, de ce era rău să-l ating, de ce mi-era interzis ? Dacă din întâmplare aceasta se petrecea și mi se ordona să fac spălările rituale, ascultând, firește făceam acest lucru, dar nu mai puțin declaram surizind că neatingerea nu era recunoscută de religie și că ar fi fost chiar imposibil să fie recunoscută. Eu mărturiseam mamei mele că se înșela în chip absolut când socotea drept păcat să fiu în contact cu Uka»²⁶. Și de asemenea tot datorită acestor trăisături ale bunătății dumnezeiești întipărite în sufletul său, Gandhi era după mărturisire proprie, mereu absorbit de dorința de a sluji semenilor. — «Eram indispus când nu aveam prilej să fac vreo faptă bună și oftam după vreo operă umanitară... Iată un alt fapt concret : un lepros veni la ușa mea. Nu mă lasa inima să-l dau pe ușă afară după ce i-am dat doar să mănince. Îl adăpostii, îi îngrijii rana și începui să-i port de grijă... Dar nu puteam continua astfel la infinit... Îl dusei în cele din urmă la spitalul public»²⁷. Toate aceste mărturisiri și fapte probează cu prisosință, că Gandhi a avut din fire un profund și bogat fond de bunătate, ceva din legea lui Dumnezeu săpată pe tablele de carne ale inimii lui. Dar să vedem ce s-a adăugat peste acest fond atât de curat.

IV. *Gîndirea religioasă a lui M. Gandhi*. El aparține prin naștere sectei Jainiștilor, «învîngătorii» care număra pe atunci cam un milion și jumătate de membri²⁸. Întemeietorul Jainismului e cunoscut sub numele de Mahavira și a trăit în veacul al VI-lea a. Hr. Sistemul său e «riguros etic și netrascendent, punînd accentul în deosebi pe aspectul

om ceea ce e firesc cu adevărat (fîrea purtătoare a chipului) de ceea ce e nefiresc, adăugat pătîmas, (în fîrea strîcată de păcat). «Nu cele ce se fac după fîre sînt păcate, ci cele rele după alegerea cu voia» spusese Sf. Antonie (Cap. 60). În fîrea curățită se redescoperă pecetea divină originală și care se face din nou vas al lui Dumnezeu. De aceea are dreptate Gandhi cînd zice: «Hindușii — ca și ceilalți oameni de altfel, nu sînt păcătoși din fire ci s-au cufundat în neștiință» (Cf. W. Gabriel, p. 52). «Uitarea, neștiința și trîndăvia sînt uriașii careucid sufletul» spusese și Sf. Marcu.

26. M. Gandhi, *La Jeune Inde*, pag. 214.

27. Idem, *Autobiografie*, pag. 71.

28. Cf. W. Gabriel, *op. cit.*, pag. 9. Datele se referă la anul 1930.

ascetic al vieții și al gândirii»²⁹. Din jainism va păstra Gandhi în special două elemente fundamentale: izbăvirea de rău prin înfrângerea tuturor patimilor în asceză desăvârșită și iubire desăvârșită pentru tot ce are viață.³⁰ Aceste două trăsături, înfrinare, puritate față de tine însuși și iubire, slujire celorlalți (ahimsa = a nu omori, neviolență, iubire) iată ceea ce caracterizează în mod deosebit viața și persoana lui Gandhi. Dar acesta e numai aspectul etic al concepției sale despre viață. Înainte de a-l prezenta mai în amănunt, vom lărgi nițel sfera asupra dezvoltării lui spirituale ulterioare.

Construită din jainism și din celelalte ramuri ale hinduismului atît de pluriform, Gandhi își definește religia sa în următoarele puncte: Cred în Vede, în ocrotirea vieții și-n cultul simbolic al imaginilor, la care adaugă: «Sînt un căutător al adevărului, fără a recurge la violență... Hinduismul este goana neîncetată după adevăr»³¹. În 1946, el a declarat totuși că Congresul nu este obligat să folosească numai metode non-violente de luptă. (Cf. Dicționar politic Buc. 1958, pag. 250).

Gandhi e foarte puțin metafizic; e cu deosebire etic, un om al acțiunii în primul rînd. Totuși insistăm, el întemeiază acțiunea lui pe fondul adevărului, de aceea se socotește un căutător al adevărului: «Nu am altă pretenție decît să caut adevărul; știu bine ce-mi lipsește și nu ezit niciodată s-o recunosc... Asemenea omului de știință fac experiență asupra unor adevăruri veșnice ale vieții... și chiar nici nu pot pretinde a fi un om de știință, întru-cît nu pot oferi nici o probă evidentă de exactitate științifică a metodelor mele, nici rezultate palpabile ale experiențelor mele»³².

Precum reiese deci din propriile sale afirmații, e un hinduist ortodox tradiționalist și, ca atare împărtășește întru totul concepția religioasă a hinduismului în care a fost crescut. «N-am frecventat în copilărie nici o școală engleză ne spune el. Eu și fratele meu am fost încredințați unui brahman, care ne învăța Ramrața și Vișnu Punjar. Cuvintele: Domnul e prezent în apă, Domnul e prezent pe pămînt, nu mi-au ieșit niciodată din memorie»³³. Aceeași idee reiese și dintr-o altă afirmație a sa: «Căci toți sîntem supuși acelorași slăbiciuni și sîntem fiii unuia și aceluiași Tată, și ca atare puterile divine în noi sînt fără de sfîrșit. A face rău unei singure ființe omenesti, înseamnă

29. J. Nehru, *Descoperirea Indiei*, pag. 124.

30. Cf. W. Gabriel, *op. cit.*, pag. 9.

31. J. Nehru, *Descoperirea Indiei*, pag. 75. Specialiștii în studiul comparat al religiilor afirmă că ceea ce caracterizează în deosebi hinduismul e așa numitul-teopanism Teopanismul spre deosebire de panteism vorbește despre Dumnezeu ca despre creator; dar între creator și lume nu este propriu-zis o altă relație decît aceea a desprinderii ei din viața lui divină. Pentru teopanismul hinduist, spre deosebire de panteism punctul de plecare primordial e Dumnezeu, ca spirit... lumea e secundară, este *maya* (aparență, iluzie). Dumnezeu e substanțial în toate... Însă lotul, prin faptul că este creat înseamnă principal desprindere din Dumnezeu. Creația, nu păcatul, este căderea. Cf. W. Gabriel, *op. cit.*, p. 43—44.

32. M. Gandhi, *La jeune Inde*, pag. 61—62.

33. Idem, *Ibidem*, pag. 215.

a face rău acestor puteri divine ce se află în noi și astfel răul atinge numai această ființă omenească, ci lumea întreagă»³⁴.

Dar în spiritualitatea lui Gandhi, precum afirmam și mai sus, e foarte prezent și activ de asemenea duhul creștin. Gandhi l-a iubit pe Domnul nostru Iisus Hristos. Atașamentul său față de El e sincer și mărturisit. «Afecțiunea mea pentru Iisus Hristos este cu adevărat mare. Învățătura Lui, înțelegerea Lui și moartea Lui prin jertfă, mă îmbie la venerație»³⁵. Totuși, cu aceeași loialitate mărturisește, după participarea la o reuniune creștină de trei zile: «Depășea puterea mea de credință că Hristos ar fi singurul Fiu al lui Dumnezeu și că numai acel ce crede în El ar avea viață veșnică. Dacă Dumnezeu putea avea fii, atunci toți eram fiii Lui. Dacă Hristos era ca și Dumnezeu, sau chiar Dumnezeu, atunci toți oamenii erau ca și Dumnezeu și puteau fi chiar Dumnezeu»³⁶. «De asemenea nu cred, zice el în altă parte, în învățătura despre transmisibilitatea meritelor prisositoare»³⁷. «Moartea lui Hristos prin jertfă este model și exemplu pentru noi. Fiecare dintre noi trebuie să se lase însă răstignit pentru mîntuirea proprie...»³⁸. «Hristos este o revelație strălucitoare a lui Dumnezeu, dar nu e singura revelație. Nu-L pun singuratic pe tron»³⁹. «Eu cred că toți putem deveni mesagerii lui Dumnezeu. Eu am absolută credință că Dumnezeu se revelează în fiecare zi, oricărei ființe omenești, dar sîntem surzi la această mică voce tainică»⁴⁰. E interesant totuși faptul și merită subliniat că, la un moment dat, vorbind despre Biblie și Coran, Gandhi nu-l pune pe Hristos alături de «Profetul» Mahomed, ci alături de Alah vorbind despre El ca despre Dumnezeu⁴¹. De aceea credem că ceea ce l-a împiedicat mai mult să accepte integral credința creștină, n-a fost atît sistemul său de gîndire hinduist, cît lipsa de viață creștină la creștini, mai ales la acei creștini care asuprau poporul său și de la care a avut și personal multe de îndurat. Aceasta cu atît mai mult cu cît în cugetarea lui accentul principal cade nu pe metafizică, ci precum am subliniat, pe latura etică.

«Sînt convins că Dumnezeu va întreba cîndva, că Dumnezeu întrebă încă de pe acum, ce sîntem, adică ce facem, iar nu despre numele pe care ni-l atribuim (hinduist, musulman, creștin). La Dumnezeu fapta este totul, credința fără faptă, nimic»⁴². «A avea religie — declară el în fața unor muncitori țesători — nu înseamnă simplu a face rugăciunea sau a merge la biserică, ci a te cunoaște pe tine însuți

34. M. Gandhi, *Autobiografie*, pag. 92.

35. Cf. W. Gabriel, *op. cit.*, pag. 17.

36. Idem, *Ibidem*, pag. 16.

37. Desigur Gandhi are aici în vedere doctrinele confesiunilor apusene despre satisfacție, merite prisositoare, substituție penală etc. Nu știm cît a cunoscut Ortodoxia.

38. Cf. W. Gabriel, *op. cit.*, pag. 17.

39. Cf. Fr. Heiler, *Credința creștină și viața spirituală a Indiei*, (în l. germană). 1926, pag. 39.

40. M. Gandhi, *La Jeune Inde*, pag. 61.

41. M. Gandhi, *Le guide de la Santé...*, Paris 1931, pag. 195.

42. Cf. W. Gabriel, *op. cit.*, pag. 18.

și a-L cunoaște pe Dumnezeu. Și așa precum țesătorul n-ar ști să țasă, dacă n-a învățat, tot astfel omul nu se poate cunoaște pe sine, dacă nu se supune unor reguli. Trei sînt aceste reguli principale și care trebuie observate în chip universal: I. Practica adevărului. II. Să nu faci rău altuia. III. Stăpînirea patimilor»⁴³.

Aceste trei reguli de viață religioasă-morală ale lui Gandhi le putem socoti ca o introducere la expunerea principiilor lui etice la care trecem acum. Vom avea prilejul cu prezentarea eticii sale să constatăm, așa cum remarcă W. Gabriel, că Gandhi, cu sufletul și inima, cu viața și faptele sale vrednice de admirație, e mult mai mare decît sistemul lui filozofic religios. În același sens se exprimă și J. Nehru, atunci cînd zice că Gandhi e incomparabil mai mare decît scrisul său. Aceasta se explică și prin faptul că sistemul său teoretic rămîne ancorat în rădăcinile hinduiste din care s-a născut, pe cînd etica, viața în dezvoltarea, în devenirea ei tot mai vie, i se împletește cu aceea a nenumăratelor vieți omenesti de diferite credințe, structuri, opinii, experiențe, cu care a avut de lucru.

V. *Gîndirea etică a lui M. Gandhi*. Precum am văzut, prima trăsătură fundamentală a eticii lui M. Gandhi este iubirea: să nu faci rău altuia. «Oricine provoacă suferință altuia nu este făcut să trăiască în lume — ne spune el. Căci lumea se unește împotriva lui și el e constrîns să trăiască într-o teamă continuă. Noi toți sîntem uniți prin legătura iubirii; se găsește în toate lucrările o forță centripetă, fără de care nimic n-ar exista. Oamenii de știință ne spun că fără această forță de coeziune, care ține atomii ce compun globul, acesta s-ar reduce la firimituri și noi am înceta să mai trăim»⁴⁴.

Prin urmare, potrivit principiilor sale, metoda și strategia vieții va fi iubirea, iubirea și ca mijloc și ca scop. Dar subliniem, nu e vorba de o iubire pasivă, care simplu vorbind, se ferește doar a face rău, ci cu totul activă, neînfricată, plină de forță. E ceea ce va numi el *Satiagraha*, expresie alcătuită din două cuvinte: satia = adevăr, implicînd și noțiunea de iubire și, agra = fermitate, sinonim cu forță; de aci: forța care se naște din adevăr și din iubire, forța spirituală. «Neînfricarea și adevărul», afirmă Nehru, definesc personalitatea lui Gandhi.

Satiagraha este deci după Gandhi, introducerea adevărului și a blîndeții în viața societății întregi. «Cînd un om pretinde a fi neviolent satiagrah, el nu trebuie să se aprindă împotriva celui ce l-a batjocorit; nu-i va dori nici un rău, îi va dori numai binele; nu-l va blestema, nu-i va cauza nici-o suferință fizică... neviolența înțeală astfel, devine nevinovăție absolută»⁴⁵. Ea trebuie să cuprindă toată făptura, tot ce viețuiește, unitatea întregii vieți. Iubirea trebuie să fie egală pentru întreaga existență, după el. «O picătură de apă trebuie

43. M. Gandhi, *La Jeune Inde*, pag. 294.

44. Idem, *Ibidem*, pag. 295.

45. Idem, *Ibidem*, pag. 32.

să dea la analiză același rezultat ca și un lac întreg. Natura neviolentei mele față de fratele meu nu se va putea deosebi de aceea a neviolentei mele față de universul întreg»⁴⁶. «Forța brută a stăpînit mulțimea de mii de ani și umanitatea a recoltat roadele sale amare precum se știe. E puțină nădejde că ceva bun se va ivi în viitor. Numai atunci cînd lumina va putea să iasă din întuneric, iubirea va putea izvorî din ură»⁴⁷. «Eu cred că neviolența e infinit superioară violentei ; a ierta e mai bărbătesc decît a pedepsi... Iubirea e legea speciei umane»⁴⁸. Dar recunoaște el, «Va trece poate un timp considerabil pînă cînd legea iubirii va fi recunoscută în afacerile internaționale»... Și totuși în ce privește patria lui, Gandhi e plin de speranțe. «Nu mi-am pierdut încrederea, zice el, că spiritul bunătății, al iubirii, cîștigă încet dar statornic, teren în inimile mulțimilor poporului nostru»⁴⁹. Avem aci încheată din cîteva fragmente gîndirea lui despre iubire. Desigur nu e greu să observăm o puternică asemănare între cuvintele lui Gandhi și învățătura Domnului nostru Iisus Hristos, pe care el o recunoaște de altfel sincer. Vom vedea aceasta din cele ce urmează. Iată obîrșia satiagrahei în mintea și cugetarea lui Gandhi cum o povestește unul din prietenii săi I. I. Doke :

— «Îmi amintesc, spune Gandhi, de un vers dintr-un poem Gujarați, pe care cînd eram copil l-am învățat la școală și pe care nu-l uit. În esență era acesta :

Dacă cineva îți dă apă să bei și, la rîndul tău faci la fel, aceasta nu înseamnă nimic.

Adevărata frumusețe constă în a face bine împotriva răului.

Versul acesta a produs o puternică impresie asupra mea și am încercat să-l practic. După aceea veni Predica de pe munte.

— Dar, spusei eu, desigur că întîi a venit Bhagavad Gita.

— Nu, răspunse el ; firește, cunoșteam destul de bine Bhagavad

46. Idem, *ibidem*, pag. 35.

47. M. Gandhi, *Autobiografie*, pag. 193. Revelator ni se pare în acest sens următorul exemplu din experiența lui Gandhi care deși simplu dar e plin de semnificație. În Africa de Sud, la Ferina Tolstoi, Gandhi înființase o școală pentru copii. «În școala lui — povestește Stanley Jones — un misionar englez, prieten al lui Gandhi — un elev mințise. Față de aceasta, el chemă toată școala la o adunare și spuse în mod solemn : băieți, îmi pare foarte rău să constat că unul din voi este un minciunos. Drept pedeapsă plec acum de aici și astăzi voi posti. Aceasta s-ar fi putut primi cu un zîmbet, dacă nu cunoști ardoarea profundă a lui Gandhi și greutatea morală a acestui om. Nu putea fi o pedeapsă mai îngrozitoare, căci mult timp după ce o suferință fizică produsă de o pedeapsă fizică, ar fi trecut, avea să persiste suferința spirituală, produsă de muștrările de conștiință, trezită de suferințele unui om care îl inbea pe vinovat. În acest fel el urma lui Hristos. În lumina acestui fel de acțiune al lui Gandhi devine relativ ușor să se pășească de la gîndul că dacă un om poate să ia asupra sa suferința pentru a aduce înapoi un copil de la minciună la adevăr, atunci dacă ar exista cineva destul de divin și destul de sfînt, Acela ar putea lua asupra sufletului său păcatele unui neam întreg spre a-l aduce înapoi la bine și la Dumnezeu. Crucea capătă astfel un sens, atunci cînd este pusă în lumina acestui act de mai mici proporții. *In The Christ of the Indian Road*, ed. 24 London 1928, pag. 98.

48. M. Gandhi, *La Jeune Inde*, pag. 106—107.

49. Cf. W. Gabriel, *op. cit.*, pag. 53.

Gita în sanscrită, dar nu studiasem temeinic învățătura ei. Noul Testament fu cel care mă trezi la dreptatea și valoarea rezistenței pasive (morale). Când am citit în Predica de pe munte asemenea pasaje ca : Să nu vă împotriviți celui ce vă face rău, ci ori cui te lovește peste obrazul drept întoarce-i și pe celălalt, și, iubiți pe vrăjmașii voștri, rugați-vă pentru cei ce vă asupresc, ca să fiți fiii ai Tatălui vostru care este în ceruri, am fost bucuros peste măsură și-am găsit propria mea opinie confirmată tocmai unde mă așteptam mai puțin»⁵⁰.

Desigur vom adăuga, așa cum și Gandhi mărturisește, pe lângă Noul Testament, el a cunoscut și influența unor gânditori de profilul lui Ruskin și Tolstoi. Principiul lui Ruskin «binele fiecăruia e cuprins în binele tuturor», din cartea «Sub Povară» și «Împărăția lui Dumnezeu e întru tine» a lui Lev Tolstoi, îl pătrunseseră adânc și dădură o formă definitivă gândirii sale. Astfel, sămînța din textul «Gujarati», adevărata frumusețe constă în face bine împotriva răului», la care s-a altoit și l-a născut oarecum din nou, Predica de pe munte, împreună cu Ruskin, Tolstoi, și de bună seamă bogata literatură religioasă-filozofică pe care a citit-o, au constituit elementele de bază ale structurii și dezvoltării sale spirituale. Pentru a rezuma, ne folosim tot de propria sa mărturisire : «Mie, ideile pe care le precizează imnul Gujarati și Predica de pe munte îmi vor revoluționa viața»⁵¹. Iată dar cum duhul evanghelic, întâlnind un teren atît de sănătos ca al lui Gandhi, a oferit lumii contemporane realizarea unui exemplar de o excepțională frumusețe spiritual-morală.

De pe această poziție se va manifesta Gandhi în toate problemele arzătoare ale vieții indiene ca de pildă : atitudinea față de paria, față de femeie, modestia și puritatea morală ca valori sociale etc. Încercăm să le prezentăm pe rînd.

VI. *Aspecte practice ale eticii lui Gandhi.* Trecînd peste problema castelor cărora Gandhi le imprimă sensul unor funcții sociale, ne oprim la acea problemă, amintită și mai înainte, care a frămîntat poate cel mai profund inima lui și anume : paria. «Hinduismul a păcătuit grav, zice el, sancționînd neatingerea, care ne-a degradat, care a făcut din noi paria imperiului»⁵². «Faptul că noi am devenit paria (disprețuiții) imperiului mondial englez, este răsplata dreaptă pe care ne-a dat-o un Dumnezeu drept. Atîta timp cît nu sîntem capabili să înfăptuim idealurile țării noastre corespunzător ființei noastre, nu ne putem socoti egali cu străinii»⁵³. Privirea lui taie de-a dreptul la rădăcină. El n-a fost omul jumătăților de măsură. Voiești să te bucuri de propria ta valoare, recunoaște valoarea tuturor (Goethe). Nu e greu de înțeles că un regim, generat de hinduismul străvechi, care sancționa izolarea și suprimarea de drepturi religioase și sociale unor oameni născuți în sînul aceluiași popor ; care considera contactul

50. M. Gandhi, *Autobiografie*, pag. 287.

51. Idem, *Ibidem*, pag. 288.

52. Idem, *La Jeune Inde*, pag. 217.

53. Cf. W. Gabriel, *op. cit.*, pag. 240.

sau simplu — atingerea cu ei — drept o pată înaintea lui Dumnezeu și a oamenilor; care fără nici-o justificare a rațiunii divine sau umane îi izgonea din lăuntrul orașelor și nu le acorda decât funcțiile cele mai josnice, un asemenea regim care sancționa inegalitatea în sinul propriului său popor, deschidea calea unei și mai tirane asuprii, de astă dată străină. De aceea socotește Gandhi ca un fel de pedeapsă a lui Dumnezeu căderea sub dominație străină a poporului său, pentru că ei, indienii, au făcut din frații lor niște lepădați, de neatins, paria. Pentru a dovedi concret dragostea lui sinceră pentru acești năpăstuiți, el, Gandhi, fiu de nobil, înfiază un copil de paria, demonstrând astfel legătura lui intimă cu această clasă proscrisă de regimul neîndurat al castelor. De asemenea își strigă această durere în cuvinte pline de revoltă: «Tratamentul barbar față de paria e pata cea mai rușinoasă pe scutul Indiei»⁵⁴. «Noi trebuie să socotim pe cei de neatins, ca frații noștri buni, ceea ce și sînt în realitate. Faptul că noi considerăm pe Dumnezeu ca un purificator al celor pîngăriți dovedește că este un păcat a socoti pe cineva că s-a născut în sinul hinduismului drept pîngărit și de neatins; ba este chiar diabolic a face aceasta... Mai bine să fiu rupt în bucăți, decât să nu pot recunoaște pe frații mei din clasele alungate»... «Nu vreau să mă mai renasc (reîncarnez), dar dacă m-aș mai renaște, aceasta să se facă între cei de neatins»⁵⁵. E atîta durere, iubire și putere spirituală într-o asemenea izbucnire încît fără să vrem ne aducem aminte de Moise și Pavel, care nu voiau să se mîntuiască decât împreună cu frații lor, sau să fie pierduți cu ei. Și totodată așa cum observă prof. Heiler, înțelegem că «nu este idealul religios indian aici, care generase regimul castelor, ci iubirea lui Iisus față de săraci și neînsemnați, care însuflă lupta lui Gandhi pentru cei nedreptățiți și înjosiți ai poporului său. Ba chiar putem menționa că în articolul său *Păcatul neatingerii* publicat în *Tînăra Indie*, Gandhi citează expresii direct evanghelice, ca de pildă: «Faceți altora ceea ce ați dori să vi se facă vouă» sau «Litera omoară», ș.a.⁵⁶. Desigur pentru noi, pentru ziua de azi «paria» a devenit probabil o problemă istorică, de domeniul trecutului. Noi am subliniat-o pentru profunda ei semnificație socială și pentru devotamentul lui Gandhi față de ea.

Nu mai puțin puternică, duioasă și creștină se arată iubirea lui în respectul față de femeie. «Trebuie să tratăm, să iubim și să ocrotim toate femeile, ca mame și ca surori»⁵⁷. «Dintre toate relele de care omul s-a făcut răspunzător, nu este altul mai abject, mai rușinos și mai brutal, decât modul său de a abuza de ceea ce eu socotesc drept cea mai bună jumătate a omenirii — sexul feminin și nu sexul slab. E, după părerea mea, cel mai nobil dintre ele, căci chiar astăzi într-

54. Cf. Fr. Heiler, *op. cit.*, pag. 44.

55. Idem, *Ibidem*, pag. 44.

56. M. Gandhi, *La Jeune Inde*, pag. 162.

57. Cf. Fr. Heiler, *op. cit.*, pag. 42.

pează sacrificiul, durerea tăcută, umilința, credința și cunoașterea»⁵⁸ Independența (swarajul) înseamnă ca noi să fim capabili să socotim pe toți locuitorii Indiei drept frații și surorile noastre»⁵⁹. În compătimirea lui față de femei, Gandhi calcă și aci pe drumul lui Iisus. Întâmpinînd o sută de femei decăzute în orașul Barisal, el declară : «Aceste femei mi-au fost mai dragi după ce mi-am făcut o idee despre viața lor de rușine...» — și conștient de datoria lui de a le sluji și salva, el merge atît de departe cu credința în vrednicia femeii, încît vede în — «aceste Magdalene niște viitoare Sannyasinis, purificate model ale Indiei»⁶⁰.

Și ceea ce încununază frumusețea sufletului său pătruns de o așa înaltă spiritualitate, e adausul tot atît de biblic, al smereniei alături de iubire, iubirea smerită, adică adevărata iubire. Reproducem și citeva fragmente din testamentul lui Gandhi despre smerenie : «Un om adevărat este lăuntric un penitent. El are nevoie să fie smerit. Un om care ar dori să iubească întreaga lume, inclusiv pe acela care se declară dușmanul său, știe cît este de cu neputință să facă aceasta din proprie putere. Mai înainte de a putea înțelege cea mai elementară *Ahimsa* (neviolență-iubire) el trebuie mai întii să se facă praf și pulbere. El nu reușește nimic dacă nu sporește zilnic în smerenie, așa cum sporește în iubire. Un om care ar dori ca ochiul său să fie curat, care ar dori să privească pe orice femeie ca pe mama sau pe sora sa, trebuie să fie mai puțin decît praf și pulbere. El stă pe marginea unei prăpăștii. Cea mai ușoară întoarcere a capului îl prăvălește. El nu cutează să șoptească nici celor mai apropiați de el ceva despre virtutea sa ; căci nu știe ce poate aduce clipa următoare. El știe că mîndria vine înaintea scăpătării și trufia înaintea căderii»⁶¹.

Știm că smerenia este un element esențial oricărei religii. Un om credincios — de orice religie ar fi — se va smeri, se va prosterna în fața Dumnezeuului său. Dar o pătrundere așa profundă a intimității, a legăturii indisolubile între iubire și smerenie, cum întîlnim la Gandhi, nu o mai găsim altundeva afirmată atît de puternic decît în Biblie și în experiența creștină. Oare n-a spus înțeleptul la Cartea Pildelor : «Mîndria merge înaintea prăbușirii și trufia merge înaintea căderii» (Pilde XVI, 18), iar Mîntuitorul în Predica de pe munte ne atrage atenția : «Oricine se uită la femeie poftind, a și desfrînat cu ea în inima sa» (Matei V, 28). Nu-i iubire deplină pînă n-a fost nimicîată patima și nimeni nu poate stîrpi din rădăcină patima, fără smerenie, iar Gandhi e conștient de aceasta. Și ce temelie tare e smerenia ! «Cel smerit nu cade niciodată, zice unul din Sfinții Părinți. De ce, întreabă ucenicul ? — Pentru că el nu are de unde să mai cadă». Așa cugetă și acest frate al nostru «dintre neamuri». Cînd te simți dea-

58. M. Gandhi, *La Jeune Inde*, pag. 277.

59. Idem, *Ibidem*, pag. 277.

60. Idem, *Ibidem*, pag. 277—279.

61. Cf. W. Gabriel, *op. cit.*, pag. 40.

supra altora ești ispitit să-i domini. Când te socotești cu modestie alături de ei, ești ca unul care slujește.

Și atunci când sincer entuziasmați de părintele lor spiritual unii hinduși vedeau în Gandhi un sfânt și se prosternau înaintea feții sale ca înaintea unei reîncarnări a lui Krișna, el, cutremurat se ridică împotriva unui cult atât de primejdios pentru sine și pentru ai săi, zicînd : «Cuvîntul — sfînt — ar trebui să fie exclus din viața noastră de pe pămînt. E mult prea sacru ca să i să poată da cuiva și mai ales unuia ca mine»⁶². «Eu nu vreau să fiu mai mult decît lingă mulți alții, un muncitor smerit pentru o cauză mare»⁶³.

Adăugăm la acest admirabil portret moral și o altă trăsătură tot atât de impresionantă și anume, puritatea lui Gandhi în inimă și simțuri și ne vom face o imagine aproape completă a personalității lui.

Puritatea lui e firește deopotrivă sufletească și trupească. El pătrunde totdeauna în profunzimea sensurilor vieții. Așa de pildă, și noi știm teoretic că fără înfrînarea patimilor nu poți sluji deplin cauza iubirii aproapelui și nu-l poți cunoaște pe Dumnezeu. Gandhi care a experimentat pe viu aceste stări lăuntrice, ni le pune în lumină cu mai multă putere. «Numai acela poate fi socotit ca un om adevărat, care și-a biruit toate patimile și posedă o absolută stăpînire asupra sa»...⁶⁴ Doar în conștiință și libertate, în puterea de voință stă mai ales valoarea omului. Luptîndu-se cu sine pentru o viață de veghe și curățire a simțurilor a realizat cu soția sa un cămin de o rară armonie și frumusețe. Au avut trei copii și a păzit cu sfințenie legămîntul monogamic al căsătoriei. «A fi credincios soției mele, făcea parte din iubirea mea pentru adevăr»⁶⁵.

Spre acest scop al unei purități cît mai depline, l-a ajutat mult pe el și o concepție foarte sănătoasă, întru totul creștină chiar, despre trup. «Trupul nu capătă cu adevărat o semnificație, afirmă el, decît cînd noi înțelegem că el e un templu hărăzit lui Dumnezeu, și cînd noi ne slujim de el pentru a-l cinsti pe Domnul... Toate religiile sînt de acord în a recunoaște că trupul omului e locașul lui Dumnezeu... Trupul nostru ne-a fost dat pentru a ne ajuta să slujim. E de a noastră datorie să-l păstrăm curat și nepătat, înlăuntru și în afară, pentru ca să-l putem restitui Dăruitorului, cînd vremea va fi sosit, în starea de curățenie în care noi l-am primit. Dacă noi respectăm acest contract și prin aceasta îl mulțumim pe Dumnezeu, el ne va da dreptul la nemurire»⁶⁶. Sau : «Trupul poate fi un bun slujitor, dar dacă el ni se face stăpîn, atunci răul pe care ni-l poate provoca, e fără margini»⁶⁷.

62. M. Gandhi, *La Jeune Inde*, pag. 60—61.

63. Cf. Fr. Heiler, *op. cit.*, pag. 46.

64. M. Gandhi, *La Jeune Inde*, pag. 299.

65. M. Gandhi, *Autobiografie*, pag. 72.

66. M. Gandhi, *Le guide de la Santé*, pag. 191—192.

67. Idem, *ibidem*, pag. 193.

Cît de departe sînt aceste aprecieri despre trup, față de învățătura hinduistă despre *Maya*, și cît de creștinește sună ele ca înseși cuvintele Sf. Pavel : «voi sînteți biserica Dumnezeuului celui viu», sau ale Sf. Părinți : «Trupul e o bună slugă dar un rău stăpîn».

Dar, pe lîngă această puritate care privește simțurile mai ales, trebuie să subliniem și puritatea conștiinței lui, sursa adevăratei purități. De cînd era avocat în Transvaal și-a pus această problemă de conștiință : să exercite avocatura fără să compromită adevărul⁶⁸. «Inteligența mi se părea o mișcăvie, dacă ea putea fi prostituată, să acopere crimele»⁶⁹. Și credincios acestui ideal moral, n-a cedat niciodată; n-a apărut procese nedrepte. Dacă venea împrejurarea, sfătuia sincer pe delicvenți astfel : «Nu e rușinos faptul de a sta la închisoare, ci faptul de a fi comis delictul. Delictul a fost comis ; închisoarea trebuie s-o socotești ca o pocăință»⁷⁰. E tocmai sensul pe care-l dăduse creștinismul, căci termenul de «penitenciar», înseamnă loc de penitență.

Și cu aceeași inflexibilitate, apără Gandhi puritatea conștiinței în orice problemă a vieții sociale. «Mulțumesc lui Dumnezeu — zice el — că am ajuns și încă de mulți ani, la convingerea să socotesc ascunzișul ca un păcat... Dacă noi am avea conștiința că Dumnezeu e prezent pretutindeni și că el e martorul a tot ceea ce facem, nu am avea nimic de ascuns. Singură necurătenia caută întunerecul și ascunzișul»⁷¹. Parcă ar fi chiar cuvintele Domnului : «Au iubit mai mult întunericul decît lumina, pentru că faptele lor erau rele» (Ioan III, 19).

Ne oprim aci cu prezentarea portretului spiritual-moral al lui M. Gandhi. Cît e de aproape el de sufletul și inima noastră, de toate suflitele simple și umile. De aceea nu e de mirare dacă unii protestanți l-au numit «Un creștin nebotezat», sau și mai mult cum se exprimă cunoscut arhiepiscopul de Upsala Nathan Söderblom într-o scrisoare către prof. Fr. Heiler : «Un sfînt fără sancțiune romană», un comentariu viu al Predicii de pe munte. Ba, chiar, unii indieni văd o irezistibilă asemănare între Gandhi și Mîntuitorul Hristos. Încheiem capitolul cu un impresionant tablou datorit cunoscutei poete indiene, Sapojini Naidu, colaboratoare a lui M. Gandhi. Așa îl descrie ea în procesul din 1922 instituit de autoritățile coloniale în urma unor acțiuni revoluționare din Bengal : «În fața judecății, un criminal osîndit ! Cu toate acestea cînd M. Gandhi a intrat, cu făptura sa plăpîndă, senină, invincibilă, avînd drept îmbrăcăminte o simplă cingătoare obișnuită în jurul șalelor, întreaga curte s-a sculat în picioare, într-un gest de omagiu spontan. Ciudata dezbatere începu, și în timp ce ascultam cuvintele nemuritoare care răsuna cu ardoare profetică pe buzele iubitului meu maestru, gîndurile mele zoreau, cu multe veacuri în urmă, într-o altă țară și într-un alt timp, unde se întîmpla o scenă asemănătoare, și unde un alt învățător blind și dumnezeiesc, era răstignit.

68. M. Gandhi, *Autobiografie*, pag. 86.

69. Idem, *Ibidem*, pag. 91.

70. Idem, *ibidem*, pag. 89.

71. M. Gandhi, *La Jeune Inde*, pag. 105.

fiindcă vestise cu iubire o evanghelie a iubirii. Din nou am înțeles că micul Iisus din Nazaret, în ieslea Sa, închipuia singura imagine pereche a acestui blînd și invincibil apostol al libertății Indiei, care a iubit omenirea cu compătimire ce se revarsă și s-a făcut pe sine ca un sărac săracilor... Domnul răstignește pe cel ce iubește, de dragul celor pe care acesta îi iubește»⁷².

*

Așa arată fața luminoasă și minunată a lui Mahatma Gandhi. Deși sfera lui de activitate depășește în accepțiunea curentă a termenilor aria religiei, totuși Gandhi interesează conștiința noastră religioasă pentru că într-un chip cu totul nou abordează el problemele vieții, printr-o optică personală, spirituală și morală. Întreaga lui personalitate, gîndirea, viața și opera, iradiază iubire, dreptate și pace și pe toate le exprimă într-un stil de o fermecătoare și sfîntă simplitate.

Gandhi n-a fost un creștin în sensul strict al cuvîntului ; el n-a îmbrățișat direct creștinismul, nu s-a botezat. A rămas hinduist, dar nu un bigot, nu un fanatic al religiei strămoșilor. «Nu sînt un hinduist încarnat, ci un cercetător al religiei fără idei preconcepute, cu puternică înclinare spre creștinism»⁷³, se declară el. Putem spune că dacă în latura speculativă precumpănește hinduismul, în latura etică, a vieții, respirăm o mireasmă profund evanghelică și umanitară. Iar în ce-l privește pe Gandhi, eticul, viața contează ; el a fost nu un speculativ ci un admirabil om de acțiune.

Am subliniat la vreme că trăsătura fundamentală a metodei lui de a organiza societatea umană, e iubirea. Fără îndoială, principiile, idealul ca și exemplul său propriu, ating sublimul. Cu durere trebuie totuși să mărturisim că acest nobil țel al lui Gandhi de a introduce iubirea, blîndețea, modestia în ordinea vieții sociale, a fost exploatat adesea de clasele avute în propriul lor profit, îndemnînd masele de muncitori pe motivul iubirii și al smereniei să nu-și revendice cu atîta vigoare drepturile lor legitime. Și aici ca în atîtea cazuri asistăm la drama multimilenară a iubirii mereu răstignită de egoiștii rafinați și exploataatori. De aceea, poate avea dreptate P. Teilhard de Chardin cînd zicea : «A propos d'amour on nous a trop souvent parlé des ag-neaux, je voudrais voir sortir un peu les lyons»⁷⁴. Gandhi însă a fost de o absolută sinceritate în iubirea sa. Iată concret dacă vrem, sensul iubirii și luptei sale exprimat în următoarea viziune despre țara lui : «Voi lupta pentru o Indie în care oamenii cei mai săraci să simtă că este într-adevăr țara lor, în construirea căreia ei să aibă cuvîntul ho-

72. Cf. W. Gabriel, *op. cit.*, pag. 36—37.

73. Idem, *Ibidem*, pag. 21.

74. Citat după cunoscutul filozof marxist francez R. Garaudy care și adaugă : «E aici un aspect fundamental al problemei persoanei umane în lupta ei împotriva oricărei tentative de evaziune speculativă» — *Le Marxisme et la personne humaine*, Bruxelles, 1961, pag. 28.

tărîtor, pentru o Indie în care să nu existe o clasă de oameni de sus, și o clasă de oameni de jos, pentru o Indie în care toate comunitățile să trăiască o înțelegere deplină. Într-o asemenea Indie nu poate fi loc pentru un blestem cum este intangibilitatea sau pentru un astfel de flagel cum sînt alcoolul și stupefiantele... Femeile se vor bucura de aceleași drepturi ca și bărbații... Aceasta este India visurilor mele»⁷⁵.

Cum e și firesc, organic structurii sale, Gandhi e un adversar desăvîrșit al războiului. Viața se naște din iubire, se susține, se păstrează și crește prin iubire. El și-a consacrat întreaga energie în slujba vieții și progresului ei, în adevăr și iubire. «Dacă istoria universului zice el ar fi început cu războaiele, nici un om n-ar mai fi în viață astăzi... Iar faptul că sînt încă atîți oameni vii în lume, dovedește că lumea nu este bazată pe forța armelor ci pe forța adevărului sau a iubirii»⁷⁶.

El a crezut în această forță a iubirii, a puterii ei dătătoare de viață. Mai ales aici e puntea noastră de unire cu Gandhi, în această religie a iubirii și a păcii, capabile să unească pe toți oamenii. Și prin aceasta, comemorarea lui din fiecare an, devine un simbol al păcii pentru toți iubitorii de pace.

Pr. CONSTANTIN GALERIU

75. J. Nehru, *Descoperirea Indiei*, pag. 405—406.

76. M. Gandhi, *Autobiografie*, pag. 237.

C R O N I C Ă

CONTRIBUȚII LA ISTORICUL MIȘCĂRII ECUMENICE

Acum aproape 40 de ani, în 1926, s-au ținut la Geneva — de diferite personalități — prelegeri asupra Organizațiilor internaționale creștine. Inițiativa a fost luată de renumitul profesor și decan al Facultății de Teologie din acel oraș, numit «capitală internațională», pentru mulțimea organizațiilor internaționale de tot felul, care își au acolo fie sediul, fie întrunirile lor periodice; din numărul celor 41 de organizații internaționale, 10 erau creștine, — fapt care a determinat pe profesorul de istorie să organizeze acele prelegeri (Международных христианских организацион курсов Лекций во женева 1-4 септиабра 1926. Вормавна, синода льноя Типография, 1927, р. 32).

Prima prelegere a fost consacrată pentru «l'Alliance universelle des Unions chrétiennes des jeunes gens», cea mai veche organizație internațională creștină. Această Alianță s-a organizat sub acest nume la Paris în anul 1855, de față fiind 50 de reprezentanți din 8 țări.

Principiile de bază ale acestei organizații de tineret creștin sînt redactate astfel: «Uniunile creștine de tineri au drept scop unirea tinerilor care mărturisesc pe Iisus Hristos, potrivit Sfintei Scripturi, ca Dumnezeu și Mîntuitorul lor, și care doresc să fie în viață și în credință ucenicii Lui și următori și răspînditori ai Împărăției Învățătorului lor printre tineri».

Cea dintîi organizație de acest fel a luat ființă în Germania, în anul 1820, apoi alta în India, la Calcuta, în anul 1823, și — în proporții mai mari — cea de la Londra, în anul 1844. Și așa s-au înmulțit, încît în anul 1926, cele 9.746 uniuni creștine locale erau răspîndite în 50 de state, cu 1.588.547 membri, avînd un număr de 7.382 secretari permanenți.

Toate limbile sînt egale în activitatea Alianței, însă în birourile centrale se folosesc limbile franceză și engleză.

O altă prelegere a fost ținută de prof. Eugène Choisy, vorbind despre «l'Alliance universelle pour l'amitié internationale par les Eglises». Această alianță luase ființă în 1912, cu doi ani înaintea primului război mondial, început în 1914. Se simțea deja pericolul războiului și

se încerca împiedicarea lui. Scopul acestei alianțe era «de a crea în fiecare țară o atmosferă favorabilă cooperării internaționale, adică Societății Națiunilor, în spiritul lui Iisus Hristos; ea nu va putea aborda chestiuni care sînt de resortul marilor organisme internaționale și pentru care nu va putea avea o documentație suficientă» («Bulletin du Comité français de l'Alliance», Mars 1925).

Remarcăm ce progres mare reprezintă Mișcarea de Luptă pentru Pace, care se duce în zilele noastre.

În acel an, 1926, deja funcționa Conferința de Pace de la Haga, la care participau numai juriști și diplomați. Cererea Arhiepiscopului de Canterbury de a participa și clerul a fost respinsă.

Inițiative creștine pentru pace se luaseră în diverse state: clerul din Anglia și Germania căutau să se apropie prin excursii; în Statele Unite ale Americii, se formase Consiliul Federal al Bisericilor creștine; tot acolo luase ființă și «Liga bisericească pentru pace»; tot astfel în Elveția și în alte state.

Toate aceste începuturi au dus la convocarea primei Conferințe internaționale creștine pentru pace în orașul Constanța din Elveția, în anul 1914, care a coincis cu primele momente ale marelui război mondial. Se adunaseră acolo pentru o pace creștină în lume, delegați din toate colțurile pămîntului, — cum se exprima prof. Eugène Choisy. Participanții nu s-au lăsat deserați și au convocat în anul următor, 1915, Conferința de la Berna, cu participarea reprezentanților Bisericilor din țările neutre și a cîtorva din război: Franța și Germania.

După terminarea primului război mondial, s-a ținut în anul 1919 o Conferință în Olanda, lângă orașul Haga, ocupîndu-se de drepturile religioase ale minorităților în diverse țări.

Prof. Eugène Choisy găsea că alianța pentru amicitie între popoare prin Biserici a născut ideea pentru convocarea conferinței de la Stockholm din 1925, cu un program mai dezvoltat. Organizarea acelei mișcări s-a datorat în primul rînd prestigiului personal al arhiepiscopului luteran de la Upsala, Nathan Söderblom, cunoscut mare istoric al religiilor și mare orator.

Această figură ecleziastică a ținut una din prelegerile menționate în aula Universității, vorbind despre acea mișcare de la Stockholm ținută la aniversarea a 1600 ani de la Sinodul I Ecumenic de la Niceia (325). El a afirmat că dacă Biserica Romano-Catolică stă în afara Mișcării Ecumenice, aceasta se datorește influenței iezuiților care au condus acea Biserică. Vorbitorul și-a terminat expunerea folosind opinia marelui teolog rus N. N. Glubokovski, care a asemănat situația actuală a Bisericilor creștine cu un locaș de închinare despărțit prin paravane în cîteva părți și Biserica Romano-Catolică — spre deosebire de celelalte — încearcă necontenit să mute pereții despărțiturii sale proprii înghesuind pe celelalte sau silindu-le să treacă la ea.

O altă prelegere a avut drept temă : «Asociația internațională a Orientului apropiat, înființată în anul 1922 la Geneva, pentru ajutoarea creștinilor din statul turc, pe atunci persecutați cumplit ca fiind elementul cel mai periculos pentru Turcia. Ca să ne facem o idee de lucrarea acelei Asociații, este de reținut faptul că, în anul 1926, Asociația avea un buget de 20 milioane de franci elvețieni și îngrijea de 65.000 copii orfani și de 150.000 adulți.

Capăt acelor suferințe a pus tratatul de pace de la Lausanne, în care în mod special sînt inserate și drepturile Patriarhiei Ecumenice din Constantinopol.

În fine, ultima prelegere a fost despre Federația internațională a Uniunilor studentești creștine, care a luat ființă în anul 1895, cu ocazia Congresului Federației studenților creștini din țările scandinave, ținut în Suedia.

Observăm ce pași enormi a făcut ideea de colaborare interconfesională creștină, judecînd după manifestarea Mișcării Ecumenice de la New Delhi din anul 1961, mișcare în care au intrat și Bisericile Ortodoxe : Rusă, Romînă Bulgară și Polonă.

Consiliul Ecumenic al Bisericilor reprezintă de acum toată mișcarea internațională creștină, la a cărei conducere Ortodoxia are, în Comitetul Executiv, reprezentant pe Arhiepiscopul rus al Iaroslavului, Nicodim (Ж. М. II. nr. 5/962, p. 42).

Pr. AL. N. CONSTANTINESCU

BISERICILE MEMBRE ALE CONSILIULUI ECUMENIC

În luna august a. c. a avut loc la Paris ședința Comitetului Central al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, cu care prilej, s-au luat multe hotărâri ce privesc bunul mers al acestei mari organizații creștine mondiale.

Între altele, s-au aprobat cererile mai multor Biserici de a fi admise ca membre ale Consiliului Ecumenic.

Iată numele acestor Biserici :

- Biserica Georgiană Ortodoxă din Gruzia (U.R.S.S.)
- Uniunea Baptiștilor Evanghelici Creștini (U.R.S.S.)
- Biserica Luterană din Estonia (U.R.S.S.)
- Biserica Evanghelică-Luterană din Letonia (U.R.S.S.)
- Biserica Apostolică Armeană (Ecimiazin-U.R.S.S.)
- Biserica Apostolică Armeană (Cilicia)
- Biserica Evanghelică-Luterană din Africa de sud-est
- Biserica Luterană din America (S.U.A.)

Este îmbucurător faptul că majoritatea Bisericilor creștine din lume (cu excepția Bisericii Romano-Catolice) sînt membre ale Consiliului Ecumenic, — această asociație frățescă de Biserici creștine care mărturisesc pe Dumnezeu, slăvit în cele trei ipostase : Tatăl, Fiul și Duhul Sfînt — Biserici care vor să se cunoască și să participe la sarcini comune în vederea împlinirii marelui ideal al unității și înfrățirii.

În prezent, sînt membre ale Consiliului Ecumenic următoarele Biserici din lume :

- Sinodul Evanghelic German din Rio de la Plata — Argentina.
- Biserica Metodistă din Australia — Australia.
- Biserica Anglicană din Australia și Tasmania — Australia.
- Uniunea Congregațională din Australia.
- Conferința Federală a Bisericilor lui Hristos din Australia.
- Biserica Presbiteriană din Australia.
- Biserica Evanghelică A.u.H.B. din Austria.
- Biserica Creștină Misionară a Belgiei.
- Biserica Evanghelică Protestantă din Belgia.

- Biserica Metodistă din Brazilia.
 Federația Sinodală a Bisericii Evanghelice de Confesiune Luterană din Brazilia.
 Biserica Ortodoxă din Bulgaria.
 Congregația Baptistă din Burma — Birmania.
 Biserica Presbiteriană a Camerunului de Vest.
 Biserica Evanghelică a Camerunului.
 Uniunea Bisericilor Baptiste din Camerun.
 Biserica Anglicană din Canada.
 Bisericile Discipolilor lui Hristos — Canada.
 Biserica Presbiteriană din Canada.
 Biserica Unită din Canada.
 Adunarea anuală a Societății Prietenilor — Canada.
 Biserica din provincia Africii Centrale — Rodezia de Sud.
 Biserica Unită a Africii Centrale din Rodezia — Rodezia de Nord.
- Biserica Metodistă din Ceylon.
 Biserica Penticostală — Chile.
 Misiunea Bisericii Penticostale — Chile.
 Consiliul Baptist din China.
 Biserica lui Hristos — China.
 Biserica din China.
 Biserica Congregațională din China de Nord.
 Biserica Evanghelică Manianga Matadi din Congo.
 Biserica Ortodoxă a Ciprului.
 Biserica Evanghelică a Fraților Cehi — Cehoslovacia.
 Biserica Evanghelică C.A. din Slovacia — Cehoslovacia.
 Biserica Creștină Reformată din Slovacia — Cehoslovacia.
 Biserica Evanghelică C.A. din Silezia — Cehoslovacia.
 Uniunea Baptistă din Danemarca.
 Biserica Evanghelică din Danemarca
 Biserica din provinciile Africii de Est — Kenya
 Biserica Presbiteriană a Africii de Est — Kenya.
 Biserica Ortodoxă Coptă din Cairo — Egipt.
 Patriarhia Grec-Ortodoxă din Alexandria — Egipt.
 Biserica Ortodoxă din Etiopia.
 Biserica Evanghelică-Luterană din Finlanda.
 Biserica Presbiteriană din Formosa.
 Biserica Evanghelică C.A. din Alsacia și Lorena — Franța.
 Biserica Evanghelică-Luterană a Franței.
 Biserica Reformată din Alsacia și Lorena — Franța.
 Biserica Reformată din Franța.
 Biserica Evanghelică din Gabon — Africa —
 Biserica Vechi-Catolică din Germania.
 Biserica Fraților Moravi — Germania.
 Biserica Evanghelică din Germania.
 Biserica Evanghelică din Berlin — Brandenburg.

- Biserica Evanghelică Pomerană
 Biserica Evanghelică din Schlessien.
 Biserica Evanghelică a provinciei bisericicești saxone
 Biserica Evanghelică din Westfalia.
 Biserica Evanghelică din Țara Rinului.
 Biserica Evanghelică-Luterană a Țărilor Saxone *
 Biserica Evanghelică-Luterană a Hanovrei *
 Biserica Evanghelică din Bavaria *
 Biserica Evanghelică-Luterană din Turingia *
 Biserica Evanghelică-Luterană din Schleswig-Holsteins *
 Biserica Evanghelică-Luterană din statele hamburgheze *
 Biserica Evanghelică-Luterană din Mecklenburg *
 Biserica Evanghelică-Luterană din Braunschweig *
 Biserica Evanghelică-Luterană din Lübeck*
 Biserica Evanghelică-Luterană din Schaumburg-Lippe *
 Biserica Evanghelică din Württemberg.
 Biserica Evanghelică-Luterană din Oldenburg.
 Biserica Evanghelică-Luterană din Butin.
 Biserica Evanghelică din Hessen și Nassau.
 Biserica Evanghelică din Kurhessen-Waldeck.
 Biserica Evanghelică din Baden.
 Biserica Protestantă Unită a Palatinatului.
 Biserica Evanghelică din Anhalt.
 Biserica Evanghelică din Bremen.
 Biserica Evanghelică-Reformată din Nordul Germaniei.
 Biserica din Lippe.
 Biserica Menonită (Uniunea Comunităților Menonite Germane) —
 Germania.
- Biserica Presbiteriană din Ghana.
 Biserica Metodistă din Ghana
 Biserica Ortodoxă a Greciei.
 Biserica Evanghelică din Grecia.
 Biserica Luterană din Ungaria

* Această Biserică este membră direct a Consiliului Mondial al Bisericilor, în concordanță cu rezoluția Sinodului General al Bisericilor Unite Luterane Evanghelice din Germania, din 27 ianuarie 1949, care a recomandat că Bisericile membre ale Bisericilor Unite Evanghelice Luterane trebuie să facă următoarea declarație Consiliului Bisericii Evanghelice din Germania, referitor la raporturile cu Consiliul Mondial al Bisericilor:

«Biserica Evanghelică din Germania a arătat clar, prin Constituția ei, că este o federație a Bisericilor Confesionale determinate. Mai mult încă, condițiile de a fi membre în Consiliul Mondial al Bisericilor au fost determinate la Adunarea din Amsterdam. Prin urmare, această Biserică Evanghelică-Luterană declară privitor la faptul de a fi membră în Consiliul Mondial al Bisericilor:

1. Este reprezentată în Consiliul Mondial ca o Biserică a credinței Evanghelice Luterane;

2. Reprezentanții pe care îi trimite Consiliului Mondial trebuie să fie identificați ca luterani-evangelici;

3. În liniile competenței Bisericii Evanghelice Germane, ea este reprezentată în Consiliul Mondial prin intermediul Consiliului Bisericii Evanghelice a Germaniei.

- Biserica Reformată din Ungaria.
 Biserica Baptistă din Ungaria.
 Biserica Evanghelică-Luterană din Islanda.
 Biserica din India, Pakistan, Burma și Ceylon.
 Biserica din sudul Indiei.
 Federația Bisericilor Evanghelice-Luterane din India.
 Biserica Siriană Mar Thoma din Malabar — India.
 Biserica Ortodoxă Siriană de Răsărit — India.
 Biserica Unită din India de Nord și Pakistan.
 Bisericile Creștine din Jawa de Mijloc — Indonezia.
 Biserica Reformată din Indonezia.
 Biserica Evanghelică din Kalimantan — Indonezia.
 Biserica Creștină din Jawa de Est.
 Biserica Creștină din Jawa de Vest (Geredja Kristen Pasundan) — Indonezia.
 Biserica Creștină din Mid-Sulawesi — Indonezia.
 Biserica Creștină Evanghelică din Minahasa — Indonezia.
 Biserica Creștină Evanghelică din Timor.
 Biserica Protestantă din Indonezia.
 Biserica Protestantă din Molukas — Indonezia.
 Biserica Protestantă Creștină din Batak — Indonezia.
 Sinodul Bisericilor Evanghelice din Iranul de Nord.
 Biserica Metodistă Evanghelică din Italia.
 Biserica Evanghelică Valdensiană — Italia.
 Biserica Unită Creștină din Japonia.
 Biserica Anglicană din Japonia.
 Patriarhatul Grec-Ortodox din Ierusalim — Iordania.
 Biserica Metodistă din Coreea.
 Biserica Presbiteriană din Republica Coreea.
 Biserica Presbiteriană din Coreea.
 Adunarea Evanghelică din Siria și Liban.
 Uniunea Bisericilor Evanghelice Arminiene din Orientul Apro-
 piat.
 Biserica Evanghelică din Madagaskar.
 Biserica lui Hristos din Madagaskar.
 Biserica Metodistă din Mexic.
 Societatea Generală Menonită din Amsterdam — Țările de Jos.
 Uniunea Congregațiilor Evanghelice Libere — Țările de Jos.
 Biserica Evanghelică-Luterană din Amsterdam — Țările de Jos.
 Biserica Reformată din Haga — Țările de Jos.
 Biserica Vechi-Catolică — Țările de Jos.
 Biserica Arminiană din Roterdam — Țările de Jos.
 Uniunea Congregațiilor Baptiste — Țările de Jos.
 Biserica Evanghelică din Noua Caledonie și Insulele Loyauté.
 Biserica Presbiteriană din Noile Hebride.
 Asociația Bisericilor lui Hristos din Noua Zeelandă.
 Uniunea Baptistă din Noua Zeelandă.

- Biserica Anglicană din Noua Zeelandă.
 Uniunea Congregațională din Noua Zeelandă.
 Biserica Metodistă din Noua Zeelandă.
 Biserica Presbiteriană din Noua Zeelandă.
 Biserica Presbiteriană din Nigeria.
 Biserica din Norvegia.
 Biserica Presbiteriană Unită din Pakistan.
 Biserica Independentă din Filipine.
 Biserica Unită în Hristos din Filipine.
 Biserica Ortodoxă Autocefală din Polonia.
 Biserica Evanghelică C.A. din Polonia.
 Biserica Catolică (vechi-catolici) din Polonia.
 Biserica Unită a Africii Centrale din Rodezia.
 Biserica Luterană Ungară din România.
 Biserica Evanghelică C.A. din România.
 Biserica Ortodoxă Română.
 Biserica Reformată din Transilvania — România.
 Biserica din Samoa.
 Biserica Congregațională Bantu din Africa de Sud.
 Biserica Presbiteriană Bantu din Africa de Sud.
 Biserica din Provinciile Africii de Sud.
 Uniunea Congregațională din Africa de Sud.
 Biserica Metodistă din Africa de Sud.
 Biserica Moraviană din Provincia Capului de Vest — Africa de Sud.
- Biserica Presbiteriană din Africa de Sud.
 Biserica Evanghelică din Spania.
 Biserica din Suedia.
 Biserica Alianței Misionare din Suedia.
 Biserica Vechi-Catolică din Elveția.
 Federația Bisericilor Protestante din Elveția.
 Sinodul Evanghelic din Siria și Liban.
 Patriarhatul Grec-Ortodox din Antiohia.
 Patriarhatul Sirian Ortodox al Antiohiei și al întregului Răsărit.
 Biserica Evanghelică din Tanganica de Nord-Vest.
 Biserica Luterană din Usambara-Digo—Tanganica
 Biserica lui Hristos din Taylanda
 Biserica Evanghelică din Togo.
 Biserica Presbiteriană din Trinidad
 Patriarhatul Ecumenic din Constantinopol.
 Biserica din Provinciile Uganda și Ruanda Urundi.
 Uniunea Baptistă din Marea Britanie și Irlanda.
 Bisericile lui Hristos din Marea Britanie și Irlanda.
 Biserica din Anglia.
 Biserica din Irlanda.
 Biserica din Scoția.
 Biserica din Walles.

- Uniunea Congregațională din Anglia și Walles.
 Uniunea Congregațională din Scoția.
 Biserica Episcopală din Scoția.
 Biserica Metodistă — Anglia.
 Biserica Metodistă din Irlanda.
 Biserica Moraviană din Marea Britanie și Irlanda.
 Biserica Presbiteriană din Anglia.
 Biserica Presbiteriană din Irlanda.
 Biserica Presbiteriană din Walles.
 Armata Salvării — Anglia.
 Biserica Unită Liberă din Scoția.
 Biserica Metodistă Episcopală Africană (S.U.A.)
 Biserica Metodistă Episcopală din Zion — S.U.A. — Chicago.
 Adunarea Baptistă Americană — S.U.A.
 Biserica Evanghelică-Luterană Americană — S.U.A.
 Biserica Luterană Americană — S.U.A.
 Biserica Evanghelică-Luterană Augustană — S.U.A.
 Biserica Creștină Metodistă Episcopală — S.U.A.
 Biserica Fraților — S.U.A.
 Biserica de Răsărit (Asiriană) — S.U.A.
 Biserica Evanghelică a Fraților Uniți — S.U.A.
 Biserica Reformată Ungară din America — S.U.A.
 Convențiunea Internațională a Bisericilor Creștine (Discipolii lui Hristos) — S.U.A.
 Biserica Metodistă — S.U.A.
 Biserica Moraviană din America — S.U.A. (Provinciile de Nord).
 Biserica Moraviană din America — S.U.A. (Provinciile de Sud).
 Convențiunea Baptistă Națională din America — S.U.A. Little Rock.
 Convențiunea Baptistă Națională din America — S.U.A. — Chicago.
 Biserica Națională Catolică Poloneză din America — S.U.A.
 Biserica Presbiteriană din Statele Unite.
 Biserica Episcopală Protestantă — S.U.A.
 Biserica Reformată din America.
 Societatea Religioasă a Prietenilor (a. — Adunarea la 5 ani a prietenilor ; b. — Conferința generală a prietenilor) — S.U.A.
 Episcopatul Ortodox Român din America — S.U.A.
 Biserica Greco-Catolică Ortodoxă Rusă din America — S.U.A.
 Conferința Generală Baptistă de Ziua 7-a — S.U.A.
 Sinodul Bisericii Luterane Evanghelice Finlandeze din America.
 Biserica Ortodoxă Siriană Antiohiană — S.U.A. (Arhiepiscopia din New York și toată America de Nord).
 Biserica Unită a lui Hristos — S.U.A.
 Biserica Luterană Unită din America — S.U.A.
 Biserica Presbiteriană Unită din S.U.A.
 Biserica Ortodoxă din Rusia. Patriarhatul din Moscova.
 Biserica din Provinciile Africii de Vest.
 Biserica Anglicană din Indiile de Vest.

Biserica Presbiteriană din Jamaica.
 Biserica Creștină Reformată din Iugoslavia.
 Biserica Evanghelică Luterană Estoniană
 Biserica Reformată Lituaniană.

*

Privind la numărul mare al Bisericilor membre, gîndul te duce la Ziua Cincizecimii, cînd Duhul Sfînt s-a pogorît asupra Sfinților Apostoli și ei au început a grăi în diferite limbi, — «parți și mezi și elamiți și cei sălășluiți, în Mesopotamia, în Iudeia și în Capadocia, în Pont și în Asia, în Frigia și în Pamfilia, în Egipt și în părțile Libiei cea de lîngă Cirene și oaspeți veniți din Roma, iudei și prozeliți, cretani și arabi...» (Fapt. Ap. II, 9—11).

Desigur că numărul cel mare al bisericilor se datorește, în primul rînd, faptului că Sf. Evanghelie s-a răspîndit pretutindeni și creștinii credincioși aparțin diferitelor naționalități ale globului pămîntesc : slavi și greci, latini și germani, englezi și francezi, negri din diferitele părți ale Africei și ale Asiei, chinezi, japonezi, australieni, mongoli, americani din cele trei Americi, locuitori din nenumăratele insule ale pămîntului. Biserica cea Una sub aspect dogmatic canonic și liturgic, organizîndu-se din cele mai vechi timpuri, pe baze naționale. Nu putem tăgădui însă că acest mare număr al Bisericilor se datorește și multelor confesiuni creștine : ortodocși, romano-catolici, eterodocși, vechi-catolici, anglicani, luterani, reformați, baptiști etc.

Dacă, referindu-ne la diversitatea limbilor și naționalităților, ne bucurăm de numărul cel mare al Bisericilor creștine, ne întristăm totuși cînd ne referim la numărul confesiunilor creștine ; parcă mai multă înțelegere au arătat odinioară ostașii care L-au răstignit pe Hristos, atunci cînd au aruncat sorți pentru cămașa cea necusută a Lui (Ioan XIX, 23—24), decît mulți dintre cei care, în decursul veacurilor, s-au despărțit de Biserica cea Una, Singură a lui Hristos, dînd naștere astfel la atîtea confesiuni creștine.

Iată de ce ne bucurăm că în această mare, frățească și organizată asociație de Biserici creștine, căpeteniile și delegații tuturor Bisericilor membre ale Consiliului Ecumenic vor găsi mijloacele cele mai nimerite pentru apropierea și înțelegerea lor, în vederea împlinirii mărețului ideal comun, — unirea tuturor.

În vederea împlinirii acestui măreț ideal, este dătător de mari nădejdi faptul că în ce privește desfășurarea întregii activități a Consiliului Ecumenic, nimeni nu poate pretinde că se poate exercita vreo influență puternică asupra acesteia, din partea unei anumite Biserici, sau a unui grup de Biserici, legat prin interese confesionale sau naționale.

Lucrul acesta ne îndreptățește să nădăjduim că Consiliul Ecumenic al Bisericilor va izbîndi «să servească Bisericile creștine pentru împli-

nirea unor anumite sarcini, pe care ele le doresc să le împlinească împreună».

Desigur că una dintre primele sarcini ce stă astăzi și în fața Bisericilor creștine, și în fața întregii lumi, este statornicirea păcii între oameni și popoare.

Apropierea, cunoașterea și bunele legături între diferitele Biserici creștine ajută mult la apropierea și cunoașterea între slujitorii și credincioșii respectivelor Biserici, și, prin aceasta, la apropierea și cunoașterea naționalităților și popoarelor respective.

Niciodată în cursul vremii, nu s-a creat în întreaga lume un climat favorabil buneii înțelegeri, înfrățirii și păcii între oameni și popoare, așa cum s-a creat în secolul nostru, mai ales în cea de a doua jumătate a lui.

Bisericile membre ale Consiliului Ecumenic nu pot lipsi din această mare acțiune a secolului XX, — apărarea cauzei păcii.

Ar fi un mare păcat, dacă Bisericile creștine, prin căpeteniile și slujitorii lor, nu și-ar da toată osteneala ca și ele să aducă un prețios sprijin, atît în ceea ce privește «pacea a toată lumea», cît și în ceea ce privește unirea tuturor Bisericilor.

A sosit vremea și acum este, cînd slujitorii și credincioșii Bisericilor creștine, în frunte cu căpeteniile lor, să lucreze cu toată însuflețirea pentru împlinirea acestor mari idealuri.

În ceea ce privește pe slujitorii Sfintei noastre Biserici, ei sînt adînc recunoscători membrilor Sf. Sinod, în frunte cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, pentru hotărîrea pe care au luat-o acum cîtiva ani în urmă, ca și Biserica Ortodoxă Romîna să devină membră a Consiliului Ecumenic, și sînt încredințați că aceștia vor lucra cu toată însuflețirea pentru împlinirea mărețelor sarcini despre care s-a vorbit mai sus.

Pr. ALEXANDRU IONESCU

VIATA BISERICESCA ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI

EPISCOPIA DUNAREA DE JOS

ÎNSEMNĂRI PE MARGINEA UNOR VIZITE PASTORALE

Duminică 29 iulie 1962, Prea Sfinția Sa Episcop CHESARIE, al Dunării de Jos — Galați, (după ce în ajun participase la Adunarea Națională Bisericească și la ședința Sf. Sinod) și-a luat drumul spre reședința episcopală din Galați, însoțit fiind de P.C. Consilier Teofan Stănescu, membru în Adunarea Națională Bisericească și P.C. Pr. Inspector Bisericesc Petre Copceag.

În drum P.S. Sa a dorit să viziteze câteva parohii.

Ținând seama că sîntem în zi de Duminică, se socotește că vizitarea unor parohii este cît se poate de potrivită și necesară.

Îndată parohiile au și fost prinse în obiectiv : Urleasca, Silistraru, Lacu Sărat și Chiscani.

C. Preoți respectivi au fost găsiți la datorie, oficiind Sf. Liturghie în asistența credincioșilor. Peste tot am fost întîmpinați cu multă dragoste și bucurie, fiecare parcă radiind în jur o satisfacție deosebită, împreună cler și credincioși, primind de la P.S. Sa, sfaturi părintești și arhierescă binecuvîntare.

La Urleasca găsim pe Pr. Popescu Nicolae, care deși bolnav, este prezent și oficiază, așa cum se poate, Sf. Slujbă de Duminică. Biserica este destul de veche, dar bine îngrijită interior. După câteva îndrumări date de P.S. Episcop, continuăm drumul spre parohia Silistraru, raionul Brăila, unde păstorește preotul Isac Vasile. Sf. Liturghie este spre sfîrșit. C. Sa exprimă în numele credincioșilor, bucuria vizitei P.S. Episcop, precizînd că pe lîngă satisfacția că au participat la săvîrșirea slujbei, au astăzi bucuria ca aceasta să fie înecunată prin vizita P.S. Sale.

P.S. Episcop CHESARIE, împărtășește tuturor sfaturi și binecuvântare, îndemnând ca permanent să se roage pentru pacea lumii și fericirea oamenilor pe pământ.

Apreciem în chip deosebit ambianța plăcută de evlavie manifestată prin înfrumusețarea cultului cu cântarea comună și cu prezența sporită a credincioșilor la slujbă, în bisericuța de la Chiscani. Găsim aici, pe vrednicul preot Cheleş Ioan, care aduce la cunoștința P.S. Episcop, că enoriașii c. sale, sînt buni credincioși, după cum sînt și harnici colectiviști, care încheind campania de recoltare, sînt fericiți că-și vor primi răsplata ostenelelor, cu roadele muncii lor.

La o astfel de întîlnire deosebită, P.S. Episcop, plăcut impresionat, îndeamnă pe credincioși ca niciodată să nu uite cuvintele Mîntuitorului Hristos: «Dați Cesarului cele ce sînt ale Cesarului și lui Dumnezeu cele ce sînt ale lui Dumnezeu», adică lui Dumnezeu credință, rugăciune și rîvnă în cele duhovnicești, iar Autorității de Stat, ascultare, muncă și cinste, alături de tot ce se înfăptuiește în patria noastră pentru înflorirea socialismului și întărirea păcii în lume.

Prea Sfinția Sa îndeamnă credincioșii să primească totdeauna sfaturile și sprijinul preotului lor, care, după cum se știe, nu-i lipsește pe credincioși de îndrumările sale, nici aici în biserică și nici afară în mijlocul tuturor păstoritorilor săi.

La parohia Lacu Sărat, avem ocazia plăcută să vedem o biserică frumos întreținută și o curte bine gospodărită. Sîntem întîmpinați de Părintele paroh Albu Ștefan, și de credincioșii aflați în biserică. P.S. Episcop, făcînd unele aprecieri privitoare la buna îngrijire a Sf. Locaș, binecuvîntează credincioșii, sfătuiește personalul, despărțindu-ne cu plăcute impresii.

Ajungînd în orașul Brăila, ne oprim la Biserica Sf.ții Arhangheli, unde P.S. Sa, cercetează fisurile pereților de miază-zi ai bisericii, cauzate de unele lăsări de teren și pentru care Consiliul Eparhial a acordat o subvenție în vederea reparațiilor ce urmează să se facă. Sfătuiește preoții de aici a se îngriji pentru începerea lucrărilor necesare, în vederea consolidării bisericii, monument istoric, situată în parcul din centrul orașului.

Pornind din nou spre Galați, iarăși ne oprim la Biserica Sf. Ioan Botezătorul, înconjurată în prezent de un vast șantier cu felurite mașini, betoniere, macarale, și blocuri noi. La apariția P.S. Sale în biserică, fețele tuturor se luminează iar credincioșii care participau la cântarea omofonă, au intonat: «Pre Stăpînul și Arhiereul nostru...». Părintele paroh Noaptes C-tin adresează P.S. Episcop un cald și entuziast cuvînt de bun sosît.

P.S. Sa, pe lingă sfaturile părintești și îndemmurile indicate în asemenea împrejurări se oprește în chip deosebit asupra problemei actuale care frămîntă în prezent mintea tuturor oamenilor de bine, așezarea unei păci pe pământ, pentru care pe lingă că ne rugăm, trebuie să și

luptăm pentru realizarea ei, deoarece în condițiile de pace se pot înlăptui asemenea opere cum vedem că se înlăptuiesc și împejurul bisericii de aici, blocuri noi și cît mai multe îmbunătățiri, pentru ca viața fieoăruia să devină tot mai plăcută.

Credincioșii înlăptuiesc pe P.S. Episcop cu multă plăcere sărutîndu-i mîna și prezentîndu-i flori.

În drum mai vizităm biserica de la Baldovinești, încă deschisă, cu preotul și cîntărețul prezenți, așezînd în ordine obiectele de cult, după slujba care se terminase.

După o scurtă vizită a Sf. Locaș, și citeva îndrumări, continuăm drumul spre Galați, cu satisfacția că s-a putut realiza cu această ocazie un lucru bun și de folos tuturor ; dar în chip deosebit s-a putut vedea și auzi de o parte din credincioșii Eparhiei noastre, foloasele păcii și binefacerile construirii socialismului în patria noastră, toate căpătînd cu această împejurare pecetea Autorității Chiriarhale, care pe lîngă pastorelele și circularele date, vine și în mijlocul maselor de credincioși.

Cu asemenea satisfacție deosebită, și mulțumiri sufletești, am înlăptat drumul București-Galați.

Preot COPCEAG PETRE

R E C E N Z I I

Carte românească de învățătură 1646, București, 1961, Editura Academiei R.P.R., 432 pag. (publicația a 6-a din colecția «Adunarea Izvoarelor vechiului drept românesc»).

Dreptul care a existat înainte de anul 1865 și mult timp după aceea era pînă acum 8—10 ani în urnă foarte puțin cunoscut, și aceasta din cauză că principalele lui izvoare care au fost cîndva publicate, se găseau rar, iar o parte din ele dispărușeră complet.

Pentru reconstituirea acestor izvoare, în ediții exacte și critice, Secția de Științe istorice, filozofice și economico-juridice a Academiei R.P.R. a propus ca sarcină Colectivului pentru vechiul drept românesc al Academiei R.P.R., publicarea acestor izvoare de drept vechi românesc în ediții critico-științifice, și anume în Colecția ce poartă titlul de «Adunarea Izvoarelor vechiului drept românesc scris».

Dintre izvoare s-a hotărît să se editeze în primul rînd pravilele, — numite și legiuri, condici sau legi — ca fiind mai importante.

Ca urmare a acestei propuneri, încă din anul 1955 s-a purces la editarea acestora în ordinea următoare: 1. «Legiuirea Caragea», apărută în anul 1955; 2. «Pravilniceasca Condică 1780», apărută în anul 1957; 3. «Codul Calimachi»; 4. «Sobornicescul Hrisov 1785», ambele apărute în anul 1958 și 5. «Manualul Juridic al lui Andronache Donici», apărut în anul 1959.

În anul 1961, a apărut al 6-lea izvor din această colecție și anume: «Carte românească de învățătură 1646», «Pravila lui Vasile Lupu», «Pravila Moldovei, cum este cunoscută îndeobște această lucrare, sau după titlul ei complet: «Carte românească de învățătură de la pravilele împărătești și de la alte giudeațe».

Și această ediție a fost întocmită tot de către Colectivul pentru vechiul drept românesc al Academiei R.P.R., la care au colaborat 12 cercetători sub conducerea de curînd răposatului academician Andrei Rădulescu.

Intocmitorii ediției au pus la îndemîna tuturor cercetătorilor din domeniul dreptului, istoriei, științelor sociale și folclor, cercetătorilor din domeniul lingvisticii precum și tuturor cititorilor și cu deosebire preoților și teologilor, (pentru că este vorba de o pravilă sau un nomocanon = colecție de legi bisericești și civile, pe care Biserica o aplica în mod curent la judecarea clericilor și a credincioșilor în dicasteriile de pe lângă episcopii sau mitropolii), un document din veacul al XVII-lea de o deosebită valoare culturală, într-o ediție critică și științifică.

La început ediția în cauză cuprinde un studiu asupra Pravilei, pentru orientarea generală (pp. 5—31), iar la sfîrșit sînt atașate anexe extrase din textele grecești și latinești ale izvoarelor pravilei (pp. 199—367). În continuare sînt trecute indicațiile bibliografice (pp. 369—373), indicile alfabetic de materii (pp. 375—384), indicele de cuvînte (pp. 385—388), o serie de facsimile în număr de 18 (pp. 391—408),

în rezumat în limba rusă (pp. 409—416), un rezumat în limba franceză (pp. 417—423), și cuprinsul (pp. 425—431), toate acestea fiind de mult folos celor ce-ar dori să studieze diferitele probleme sau aspecte ale pravilei.

Studiul introductiv începe cu descrierea situației economice, sociale și politice a Moldovei în prima jumătate a veacului al XVII-lea. Aici autorii arată că Moldova veacului al XVII-lea primește un caracter agrar din ce în ce mai accentuat: «Boierimea moldoveană nu mai era o boierime militară și de aceea își căuta veniturile îndeosebi pe calea extinderii și exploatării moșiilor, urmărind prin acțiunile ei politice să-și consolideze poziția de clasă stăpînitoare». În această privință sînt grăitoare documentele din această perioadă. Sînt extrem de vizibile tendințele de acaparare de moșii ale marilor boieri, minăstirilor și în general ale clasei feudale care obligă pe țaran să lucreze aceste moșii, interzicîndu-le să se mute de la un loc la altul. Se dezvoltă larg meșteșugurile și se organizează pe bresle cu statute proprii fiind sprijinite chiar de către domnie care voia să se consolideze și pe această cale, opunînd marii boierimi noile forțe sociale ce susțineau monarhia. Se dezvoltă comerțul mai ales cel intern ca un fenomen natural ce urma din dezvoltarea meșteșugurilor; iar pe tărîm social, Moldova culminează prin frămîntări interne: «Meșteșugarii și negustorii luptau împotriva stăpînitorilor feudali, împotriva grecilor și turcilor», se agravează dominația otomană prin creșterea haraciului etc.

Dar în acest timp, Moldova cunoaște și o perioadă de înflorire culturală. Se poate spune că în acest timp s-a obținut un triumf deplin prin introducerea limbii romîne în scrieri, în Biserică, și în cancelaria domnească. Dovadă sînt actele și documentele scrise în limba romînă. Creațiile culturale și artistice, tipăriturile ca și cultura în general primește o vădită influență bizantină. Domnul Moldovei Vasile Lupu, deși nu era romîn de origine, încurajează prin toate mijloacele progresul cultural, artistic și economic. «Cartea romînească de învățătură», este a cincea carte tipărită la îndemnul lui Vasile Lupu. (Vezi G. Cronț, *Dreptul Bizantin în țările romîne. Pravila Moldovei din 1646*, în rev. «Studii», nr. 5, 1958, pp. 35).

Ca un Domn cu vederi largi politice, Vasile Lupu și-a dat seama că trebuie să aibă de partea sa pe lângă micii boieri și pe meseriași, clerici, negustori, țirgoveți etc. și este bine știut că împreună cu ajutorul și sprijinul acestor straturi a facilitat întocmirea pravilelor în limba romînă. Iar cît privește rolul important al acestor tipărituri ne-o spune Domnul G. Cronț în articolul citat: «În istoria poporului nostru, apariția pravilelor tipărite reprezintă un remarcabil progres nu numai din punctul de vedere al dezvoltării culturii, dar și din punctul de vedere al organizării statului bazat pe autoritatea monarhiei feudale. Așadar, în condițiile în care a apărut, Pravila Moldovei din 1646 oglindește nevoile societății feudale romînești din prima jumătate a veacului al XVII-lea.

Însuși faptul că Pravila Moldovei a fost intitulată Cartea romînească de învățătură a exprimat năzuința unor straturi sociale mai largi de a se împărtăși de bunurile culturii în propria lor limbă. Pravila este deopotrivă o mărturie evidentă a recepțării dreptului bizantin și un remarcabil monument al limbii romîne». Este o operă juridică reprezentativă pentru Țara Moldovei din acel timp, pentru statul ei centralizat, pentru monarhia feudală întărită și pentru straturile sociale care susțineau statul și domnia. Ea reflectă totodată contradicțiile sociale interne ce caracterizau societatea romînească din prima jumătate a veacului al XVII-lea.

Autorii se ocupă de întocmirea cărții romînești de învățătură arătînd că deși circula unele lucrări juridice avînd la bază vechea legislație romano-bizantină, totuși obiceiul pămîntului se dovedea a fi atît de puternic ca și pînă atunci în a reglementa raporturile juridice dintre oameni. Pentru îndeptarea lucrurilor, la 1632 logofătul Eustratie scrie «Pravila aleasă», o traducere a unui din exemplarele lui Manuil Malaxos, care circula la noi în țară și care cuprindea reguli canonice, practici religioase, reguli privitoare la logodnă, căsătorie, despărțenie, viol, zestre, moștenire, convenții, lucrări agrare, posturi, judecăți și altele. Această pravilă scrisă în limba romînă și rămasă în manuscris netipărită, răspundea nevoilor societății feudale romînești într-o oarecare măsură, dar disciplina penală a statului feudal al Moldovei trebuia reglementată printr-o lege sau printr-un cod de legi mai expresive și mai caracteristice vremii și

frământărilor de atunci. De aceea, apare la anul 1646, în tipografia bisericii Sfinții Trei Ierarhii de la Iași «Carte românească de învățătură», din inițiativa și cu aprobarea domnului, adică, așa cum stă scris în carte: «cu zisa și cu toată cheltuiala lui Vasile Voevodul și Domnul Țării Moldovei» sau «După tocmala și nevoița măriei sale domnului, datu-s-au învățătură și mie unui mai mic și nice de o treabă a măriei sale rob, Eustratie biv logofet, de-am scos aceste pravile și le-am tălmăcit den scrisoare grecească pre limbă românească ca să poată înțelege toți».

Din acest citat reiese totodată și autorul pravilei, adică logofătul Eustratie.

Sînt prezentate de colectivul amintit diferitele opinii asupra autorului și se ajunge la concluzia că autorul nu poate fi altul decît Eustratie cel arătat în prefață, cu ipoteza că ar mai fi putut fi ajutat în executarea lucrării și de către învățatul grec Meletie Sirigos, originar din Creta, care a fost de mai multe ori în Moldova.

Se face o analiză atentă a cuprinsului pravilei care conține paginile 39—196. Pravila începe cu o culegere de reguli pentru plugari cărora le spune: «Pravile tocmitе, și scoase pentru toți lucrătorii pămîntului, anume: pentru plugari, pentru lucrătorii viilor, pentru nămiți, și pentru păstori, arătînd împreună tuturor giudețul, și certarea ce li se va da fieșcăruia după deala sa, carii vor îmbia cu nedreptate». Această parte cuprinde 11 capitole numite pricină avînd fiecare pricină mai multe zaceale (pp. 54—81); urmează imediat «Pravile împărătești pentru cea ce vor sudui pe giudeț sau pre oamenii cei domnești», cuprinse în cinci capitole (pp. 82—86); iar în continuare o altă serie de «Pravile împărătești», cuprinse în 78 de glave (pp. 86—196), în care sînt reglementate diferite probleme ca: uciderea (glava 7), certarea ucigătorilor (gl. 8), cel ce-și ucide părinții sau altfel de ucideri (gl. 9—14), poligamie și poliandrie (gl. 15—17), desfrînare (gl. 18), despărțire (gl. 19—22), despre hotrii (gl. 27—31), răpirile (gl. 32—35), siluirile fetelor și femeilor (gl. 36—38).

Relevăm faptul că în cuprinsul ei pravila conține foarte multe probleme de drept canonic. Astfel vedem o serie de glave care reglementează relațiile de căsătorie, amestecare de sînge, grade de rudenie etc. (gl. 41—42), pedepsele și urmările celor ce calcă regulile monahale (gl. 67—69), și altele.

În general, spiritul religios, este precumpănit «pentru incriminările referitoare la viața de familie, la viața erotică și în genere la fapte de domeniu moral. Același spirit religios intervine în fixarea unor pedepse de drept canonic, precum și în discriminările prevăzute în raporturile juridice cu păgînii și cu evreii» (p. 14, gl. 64).

De asemenea, Biserica, clerul și monahismul așa cum am mai văzut fac obiectul multor dispozițiuni penale laice «după cum pe de altă parte, pedepse cu caracter canonic sînt prevăzute pentru infracțiuni interesînd domeniul privat laic» (p. 14, gl. 58).

Pravila mai cuprinde și multe alte chestiuni ca cele privitoare la bunele moravuri și anume: sodomie (gl. 39), sudalmă (gl. 43—50). În general ea cuprinde dispoziții privind atît dreptul canonic cît și civil și penal.

Pedepsele aplicate de către pravilă sînt bazate îndeosebi pe răzbuinare și au drept scop intimidarea și expiațiunea; ele sînt în genere «aflictive, arbitrar și variate. Caracterul neuman al represiviilor penale se ogîndește în însăși varietatea celor mai cumplite pedepse ca: arderea de viu, lepădarea la fiare sălbatice, legarea de cozile cailor, și turnarea de plumb topit în gură etc.» (p. 15).

Un merit demn de semnalat îl are pravila, prin aceea că prevede și o bogată listă ce cuprinde cauzele care apără sau micșorează pedeapsa «considerînd rolul ce joacă în determinarea pedepsei: dolul, vîrstă, slăbiciunea firii, beția, nebunia, mînia, somnambulismul, dragostea; mai ales obiceiul locului și boieria» (p. 15). Toate acestea sînt cuprinse în glavele 51—66.

De remarcat este și sistemul de judecată ce se făcea în Moldova după voia judecătorului, acest lucru constituînd și una din cauzele principale pentru care a apărut Cartea de învățătură, și anume pentru a frîna arbitrarul judecătoresc «văzînd — domnul — nedreptățile și asuprealele mișeilor care le fac cei neînvățați și neînțelegători, diregătorii și giudeațele de pre la toate scaunele Moldovei».

În studiu se analizează pe larg și izvoarele pravilei. Autorii folosesc sub acest raport studiile, cercetările și concluziile înaintașilor în domeniul dreptului vechi românesc și în special ale lui S. G. Longinescu din ediția sa: Legi vechi românești și

izvoarele lor. *Pravila Moldovei din vremea lui Vasile Lupu*, vol. I, București, 1912, în folio, 440 p., precum și studiul citat și de noi mai sus al domnului G. Cronț.

Autorii fac o exegeză atentă prefeței Cărții românești de învățătură și citează cele mai expresive texte din Descrierea Moldovei a lui Dimitrie Cantemir, lucrare în care se încearcă pentru prima oară a se lămuri problema izvoarelor, și prin care se susține ipoteza existenței unei pravile necunoscute încă a lui Alexandru cel Bun, (ipoteză susținută cu multă competență de către S. G. Longinescu), și ajung la concluzia că o Pravilă a lui Alexandru cel Bun, n-a existat. În această privință însă, cel mai recent studiu prin care se susține cu argumente convingătoare că această pravilă a existat totuși, este acela al Pr. Prof. Liviu Stan, intitulat «Pravila lui Alexandru cel Bun și vechea autocefalie a Mitropoliei Moldovei», publicată în revista «Mitropolia Moldovei și Sucevei», nr. 3—4, 1960, pp. 170—214.

Autorii arată apoi că cele 11 capitole care cuprind cele 94 paragrafe și care alcătuiesc prima parte a Cărții românești de învățătură sub titlul de «Pravile tocmite, alese și scoase pentru toți lucrătorii pământului», sînt traducerea în limba romină a vechiului *Nómos Gheorghicós*, cod rural bizantin.

Traducerea logolătului Eustratie pare a fi fost făcută după o versiune «apropiată de versiunea pusă de Armenopol la sfîrșitul Exabiblosului său din 1345» (p. 17).

Pentru cealaltă parte din Cartea de învățătură autorii se rialiază fructuoaselor cercetări și concluziilor la care a ajuns S. G. Longinescu în lucrarea citată, și conchid că obîrșia părții a 2-a a fost lucrarea cu titlul «Praxis et Theoricae criminalis», tipărită la Veneția (1607—1621).

Cartea romînească de învățătură oglindește și unele influențe juridice slave, mai cu seamă asupra Legii Agrare, din care se pot cita termeni de origine slavă cum sînt aceia de: dobindă, cin, gloabă, ispravnic, boierie, năpastă, obicei, ocină, piră, pravilă, slugă, slujbă, vină, precum și altele.

Un lucru meritoriu îl fac autorii ediției de față prin aceea că, contrariu opiniilor după care Cartea romînească de învățătură, nu s-ar fi aplicat, sau că ea n-ar fi avut o sferă de aplicare întinsă, ci dimpotrivă, foarte restrînsă, ei susțin aplicarea pravilei ca fiind prima legiuire din Moldova, tipărită în limba romină.

Pravila a fost tipărită la timpul cel mai potrivit și ea a servit drept cod de legi ce se aplicau atît de către instanțele civile de judecată, cît și de către cele bisericești. Prefața lui Eustratie arată că ea era menită pentru a da îndrumări de judecată cînd grăiește: «tocmeala ceale bune și giudeațele ... carile ca o lumină luminează și arată tot lucrul celor întunecați și proști și neînvățați, ca să cunoască strîmbătatea tuturor și să giudece pre direptate» (p. 38).

Sînt aduse două cazuri concrete de aplicare a pravilei și de asemenea sînt expuse argumente suficient de grăitoare pentru a convinge că teza susținută pentru aplicarea pravilei este plauzibilă. (Cf. și «St. Teol.», nr. 7—8, 1961, pp. 466—488).

În sfîrșit autorii fac caracterizările necesare cu privire la edițiile pravilei și anume: Ediția lui Sion din 1875, ediția I. M. Bujoreanu din «Colecțiune de legiurile Romîniei vechi și cele noi», în vol. III, publicat în anul 1885, și ediția Longinescu pe care o socotesc cea mai bună.

În încheiere mai putem spune că anexele de la sfîrșitul ediției recenzate, constituie o parte importantă din corpul lucrării căci ele aduc cercetătorilor probele cele mai concrete ale strînsei legături dintre Pravila de la 1646 și izvoarele ei. De asemenea, sînt binevenite și indicele care expun alfabetic și pe teme materia juridică din cuprinsul pravilei precum și cele 18 facsimile de pagini.

O dată cu relipărirea celui de al 6-lea izvor de vechi drept romînesc, colectivul amintit și-a arătat din nou înalta prețuire ce o acordă acestor comori ale poporului nostru, și le-au redat cercetătorilor din diferite domenii ale culturii, căci așa după cum afirmă înșși autorii, Cartea romînească de învățătură nu constituie numai un monument important în știința dreptului vechi romînesc și a istoriei dreptului, ci ea reprezintă totodată și un «remarcabil monument al limbii și culturii romînești din prima jumătate a secolului al XVII-lea» (p. 27).

Cu acest prilej, însă, această lucrare poate fi și la îndemîna Prea Cucernicilor Preoți și tuturor teologilor pentru a o folosi în preocupările diverse.

IOAN V. COVERCA

EVENIMENTE, FAPTE, COMEMORĂRI

1. CONGRESUL MONDIAL AL PACII DE LA MOSCOVA, ȘI CONȘTIINȚA OMENIRII

Congresul mondial pentru dezarmare generală și pace și-a deslășurat lucrările, întrunind sub cupola din Sala Congreselor, 2469 delegați, oaspeți și observatori din 121 țări, aparținând diferitelor națiuni de pe tot globul. Timp de 6 zile, 9—14 iulie — personalități eminente cu diverse convingeri politice și credințe religioase, reprezentând aproape toate zonele geografice din lume, au prezentat sub formă de referate, de pledoarie directă — dorința arzătoare a forțelor ce luptă pentru pace: *urgentă, urgentă dezarmare!* Lupta popoarelor pentru încetarea cursei înarmărilor și-a găsit cea mai înaltă expresie în acest for mondial, ce s-a întrunit în capitala Uniunii Sovietice, constituind prin nivelul superior al dezbaterilor — conștiința luminoasă a lumii contemporane. Dezarmarea, care în zeci și sute de ani era un vis al unor filozofi pacifiști, un proiect și rodul unor excese idealiste de gândire speculativă — astăzi, a devenit problema principală, vitală și inexorabilă a celor trei miliarde de locuitori ai planetei noastre. În timpul celor șase zile, participanții la congres au exprimat fiecare la nivelul de cultură și sensibilitate al fiecăruia, necesitatea urgentă de a se opri cursa înarmărilor și de a se proceda neîntârziat la semnarea unui tratat de dezarmare generală și totală.

Pregătirile de război nu au luat niciodată proporții atât de gigantice ca în zilele noastre. Tratatивele din cadrul *Comitetului celor 18 state* de la Geneva, nu au dus la rezultate concrete, iar «schița de plan cu privire la clauzele fundamentale ale unui tratat de dezarmare generală și totală» propusă de S.U.A., înseamnă control fără dezarmare.

Într-o însulețită și inspirată cuvîntare, *Premierul N. S. Hrușciov*, a arătat că flagelul unui război termonuclear are consecințe incalculabile: «*În numele vieții pe pămînt, al fericirii tuturor oamenilor, în numele viitorului omenirii este necesar să se ceară cu fermitate și hotărîre interzicerea armei atomice și dezarmarea generală.* Nu există jumătăți de măsură «*pentru a apăra cauza mareață și sîntă a păcii!*». «*Clopotul de alarmă al Congresului să răsună în întregul Univers și să însuștească noi zeci de milioane de oameni la luptă hotărîtă, plină de abnegație, pentru o pace trainică pe pămînt.*»

Lelio Basso (Italia) a subliniat că în prezent e important să fie oprită cursa înarmărilor, să fie înlocuită *logica militarilor*, care aruncă bombe chiar și în spațiul cosmic fără să știe la ce va duce aceasta, cu *logica popoarelor*, care vor să trăiască și pot să trăiască, «dacă vor distruge bomba înainte ca aceasta să-i distrugă pe ei».

Canonicul Collins, conducătorul Mișcării pentru dezarmare nucleară din Anglia, a afirmat că, cursa înarmărilor nu e o cale spre securitate, ci o cale spre ruină și distrugerea omenirii, așa-zisul «*echilibru al groazei*» trebuie să cedeze locul «*echilibrului încrederii*» și trebuie acționat în acest sens, de urgență și rapid.

În Comisia pentru dezarmare (Comisia nr. 1) au luat cuvîntul Acad. *Mihail Ralea* și Acad. *Horia Hulubei*. Acad. *Mihail Ralea*, conducătorul delegației romîne, subliniind importanța de prim ordin, ce se acordă problemei dezarmării în patria noastră, a amintit de propunerile Guvernului R.P. Romîne, făcute încă din 1957, pentru transformarea Balcanilor într-o zonă a relațiilor de înțelegere și colaborare, lipsită de arme atomice și baze pentru rachete. («Acțiuni pe plan regional în vederea îmbunătățirii relațiilor de bună vecinătate între statele europene, cu sisteme social-politice diferite»). În subcomisia «Experiențele atomice și colaborare în Cosmos», primul care a luat cuvîntul, a fost Acad. *Horia Hulubei*.

În cadrul Comisiei: «Aspecte morale, culturale, medicale și juridice ale problemei dezarmării», au participat peste 400 de persoane — oameni de artă și cultură, parlamentari, preoți, conducători ai organizațiilor de tineret etc. *Ion Pas*, președintele Organizației radio și televiziune, membru al delegației R.P.R., vorbind despre influența radioului și televiziunii în lumea modernă, a arătat că acestea constituie mijloace de largă răspîndire a țelurilor nobile ale mișcării mondiale pentru pace.

I. P. S. Iustin Moisescu, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, aducînd salutul Bisericii Ortodoxe Romîne, participanților la Congres, a condamnat cu asprime războiul atomic: «Oamenii trebuie să se opună din toate puterile declanșării războiului. Sînt desigur unele deosebiri între noi, participanții la Congres, însă pe toți ne unește hotărîrea neclintită de a apăra pacea». Delegatul sovietic *Alexandr Topciev* (Caracterul amoral al războiului), consideră că războiul e o crimă: în cursul celor două războaie mondiale ale secolului XX, au pierit 60 de milioane de oameni. *S. Innerst* (S.U.A.), doctor în filozofie, președintele Comisiei, a relevat necesitatea ca întreaga omenire să se unească. «Fiecare om trebuie să se simtă cetățean al lumii». *Episcopul Suwala* (Polonia) a propus condamnarea exploziilor atomice. Profesorul *Malkani* (India), care a lucrat 27 de ani alături de Gandhi, a declarat: «Să ne iubim unii pe alții. La Moscova am impresia că mă aflu printre frați și surori. Toți oamenii îmi sînt aproapele meu. Dacă nu adoptăm acest punct de vedere, coexistența e inutilă, fără scop, și nu putem păstra pacea».

Preotul *I. G. Perkins* (Toronto, Canada), s-a pronunțat de asemenea favorabil înaltelor idealuri ale Congresului.

De la tribuna Congresului, cosmonautul sovietic *Gherman Titov*, a vorbit cu indignare despre acțiunile periculoase și provocatoare ale guvernului S.U.A.: exploziile nucleare la mare înălțime. «Oamenii sovietici n-au deschis porțile Cosmosului pentru ca americanii să le închidă. Altfel timp cit nu este la un acord cu privire la transformarea spațiului într-o gigantică zonă a păcii și colaborării între popoare».

Patriarhul Alexei al Moscovei și al întregii Rusii, a declarat în ședința din după-amiaza zilei de 12 iulie: «Nu cursa înarmărilor, ci dezarmarea generală, iată calea împăcării tuturor popoarelor». S. Sa Patriarhul Alexei a condamnat experiențele nucleare «efectuate de Statele Unite împotriva părerii oamenilor de știință și voinței popoarelor».

Reprezentanta Indoneziei, d-na *Subandrio*, a declarat că «concepția păcii și prieteniei trebuie să triumfe pretutindeni». Dînd citire mesajului adresat Congresului de Președintele Indoneziei, Dr. *Sukarno*, precizează: «triumful păcii, dezarmarea generală, lupta împotriva imperialismului, colonialismului și neocolonialismului, sînt de asemenea țelurile poporului indonezian». *H. Werner* (R.F.G.) atrage atenția asupra militarizării accelerate din Germania occidentală, unde «poate să se aprindă chibritul care va provoca o catastrofă mondială». Reprezentantul Indiei, *Rana Jang Bahadur Singh* precizează poziția Indiei în problemele coexistenței pașnice, pronunțîndu-se de asemenea pentru crearea unor zone denuclearizate, în diferite părți ale globului pămîntesc». *Isitaro Hirano*, conducătorul delegației japoneze, împreună cu reprezentanții orașului japonez Hiroșima, arată delegaților la Congres, o placardă cu portretele victimelor bombardamentului atomic, aflate în tratament în spitale. «Ceram semnarea imediată a unui tratat cu privire la interzicerea experiențelor nucleare și punerea în afara legii a armii nucleare», a spus *Isitaro Hirano*. *Edward Ndlovu*, reprezentantul Africii Centrale, a zugrăvit tabloul dramatic al asuprașării coloniale în această regiune a lumii, declarînd:

«Toți africanii, de la Cairo pînă la Capul Bunei Speranțe — se unesc atunci cînd este vorba de pace».

În cea de a patra zi a Congresului se dă cuvîntul Acad. Mihail Ralea, care citește răspunsul Președintelui Consiliului de Miniștri al R. P. Romîne, adresat Președintelui Comitetului Internațional de pregătire a Congresului, prof. John Bernal. În el se arată grija permanentă a forurilor conducătoare romîne pentru apărarea păcii și eforturile neîntrerupte pentru «înlăturarea pericolului unui război — racheto-nuclear și stăvilirea cursei înarmărilor». «Exprimînd năzuințele întregului popor romîn și inspirîndu-se în politica sa externă din înaltele idealuri ale păcii, guvernul R.P.R., a făcut și va continua să facă și în viitor tot ce-i stă în putință pentru înfăptuirea dezarmării generale și totale, pentru triumful cauzei colaborării și prieteniei între popoare».

În cea de a cincea zi, delegații au continuat discuțiile libere în cadrul întîlnirilor pe profesii. A avut loc un rodnic schimb de păreri despre rolul sindicatelor, membrilor parlamentelor, medicilor, arhitecților, scriitorilor, oamenilor de știință, cît și între ierarhi și reprezentanți ai diferitelor culte. La Clubul scriitorilor din Moscova s-au întîlnit scriitorii, reprezentînd literaturile tuturor continentelor. Din partea delegației romine, participă *Geo Bogza* și *Ion Pas*. Scriitorul francez *Jean Paul Sartre*, consideră că astăzi cultura lumii contemporane nu e amenințată numai de un război pus-tiitor, dar și de scindarea existentă, în virtutea căreia valorile culturale își pierd însemnătatea universală, general-umană. «Trebuie să dezarmăm cultura, să facem din ea o armă a păcii», a spus scriitorul francez. Savantul canadian *Brook Cheasholm*, în cadrul întîlnirii între oamenii de știință, a atras atenția asupra pericolului pe care îl poate implica folosirea nu numai a armei nucleare, cît și a armei biologice. Trebuie dusă o muncă asiduă pentru informarea opiniei publice largi asupra pericolului înimaginabil ce-l reprezintă armele atomice, chimice, biologice. «E nevoie de înființarea unui institut internațional care să se ocupe cu problemele științei împotriva războiului».

Întîlnirea medicilor a recomandat ca în anul 1963 să se organizeze un congres mondial al medicilor, declarîndu-se 1963 — anul medicinei, anul păcii. Cuvîntările, referatele, au cuprins probleme importante ale asistenței medicale, pătuns de un cald umanism și grija pentru fericirea oamenilor. Întîlnirea între delegația sovietică și cea americană a entuziasmat inimile tuturor, știindu-se cu certitudine, că pacea și viitorul omenirii, depind de raporturile dintre cele două mari puteri ale secolului nostru. *H. Adjubei*, redactorul șef al ziarului «Izvestia» a lansat chemarea ca «lupta între popoarele sovietic și american, să ia formele unei întreceri pentru fericirea și prosperitatea globului pămîntesc».

În orașul *Zagorsk*, în împrejurimile Moscovei, între zidurile uneia dintre cele mai vechi mînăstiri rusești, a avut loc o întîlnire a reprezentanților diferitelor Biserici și uniuni religioase, participante la Congres. *Youri Gouriev*, *La boix de la conciencia humaine*, în revista «Les Nouvelles de Moscou», 15 juillet 1962, scrie că soarele răsărit, dis de dimineață, făcea să strălucească bolțile aurite ale uneia din cele mai vechi mînăstiri rusești, dominînd parcul umbros. Aici la *Zagorsk* se găsește reședința Sanctității Sale Alexei, Patriarhul Moscovei și al întregii Rusii, cît și Academia teologică. Mînăstirea din *Zagorsk* își primește în dangăte de clopot pe invitații săi, reprezentanți ai diferitelor religii și naționalități, prezenți la Congres.

Pimen, Mitropolit al Leningradului și Ladogăi, primește amabil pe oaspeți. Cuvînte de bun venit, urări... Cu toate că veșmintele stacojii ale reverendului *T. A. Osei*, secretar general al Consiliului creștin din Ghana, nu se aseamănă cu rasa austeră a Mitropolitului *Pimen*, același gînd îi unește: războiul înseamnă un flagel pentru omenire. Preoții ortodocși ruși și evangheliștii germani se salută în mod cordial. Reprezentantul Bisericii Protestante franceze, *Casalis*, discută însuflețit cu preotul armatei cubane, *Sardinas*, încins și în uniformă militară. Multe chipuri cunoscute și tot atîtea necunoscute! Acest mare european slab și cu o privire de înțelept, e reverendul *Ragnar Forbech*, un mare campion al luptei pentru pace în Norvegia. El are multe probleme comune cu Arhiepiscopul *Iosif*, căpetenia vechilor credincioși ruși. Pastorul finlandez *Sundell* și arhidiaconul bulgar *Vilanov*, discută aprins problemele luptei pentru pace.

Pretutindeni, în toate convorbirile se repetă acest cuvînt atît de familiar și atît de ușor de înțeles: P A C E A.

Discuția consacrată poziției Bisericii în problemele internaționale e deschisă de Sanctitatea sa Patriarhul Alexei. Capul Bisericii Ortodoxe Ruse spune că «fiecare credincios trebuie, în măsura puterilor lui, cu convingere și fermitate, să apere pacea. O gravă amenințare apasă asupra omenirii. Pretutinderii omeniei trebuie să se opună acestui lucru infam, care ar putea fi o nouă exterminare mondială. În calitatea noastră de credincioși nu trebuie să părăsim speranța că bunătatea și adevărul vor învinge. Cauza dreaptă va birui!».

Reprezentanții multor țări și multor religii, au luat parte la discuții. Unii reprezentanți occidentali au vorbit despre neamestecul Bisericii în problemele sociale și politice, însă cea mai mare parte au cerut o luptă activă pentru pace. «Războiul e înspăimântător pentru omenii», a spus Patriarhul Bulgariei, Chiril. Discursul lui Kallikar, scriitor indian și căpetenie religioasă, afirma credința în triumful rațiunii și al buneii voințe. «E imposibil să fii creștin și om — și să nu lupți pentru pace», spune Catoliculosul Armeniei, *Vazghen*. Victoria păcii în lumea întreagă trebuie să fie cea mai mare biruință a geniului omenesc. Creștini, musulmani, budiști, au discutat împreună pentru a afirma: pacea e fericirea oamenilor, e orizontul generațiilor ce vor veni după noi». Oaspeții au vizitat apoi vechea minăstire rusă, Academia teologică și monumentele de preț, rarissime, ale acestui loc sfânt. O capelă de la începutul secolului al XVII-lea a atras atenția unuia din oaspeți: «Acest monument a fost înălțat în cinstea apărătorilor Zagorsk-ului, omorâți de invadatorii polonezi», a explicat Pavel Sokolovski, secretarul direcției eparhiale din Moscova. — E un monument închinat războiului? — Un monument închinat victimelor războiului, — a precizat Sokolovski, — vizitând Moscova veți vedea alte monumente din zilele noastre închinat păcii». În comunicatul adoptat la această întâlnire, se spune: «Dezarmarea generală totală și controlată e o necesitate vitală a timpurilor noastre».

În Mesajul către popoarele lumii, adresat de Congresul Mondial pentru dezarmare și pace, se arată că urgența încheierii unui tratat cu privire la dezarmarea generală și totală sub un control internațional riguros, e impusă de caracterul catastrofal al gradului de înarmare la care s-a ajuns. «Depinde de noi toți, ziua când va veni eliberarea omenirii de primejdia morții atomice. Noi, cei care dorim pacea, sîntem mulți la număr. Dacă vom acționa cu toții, și dacă toți cei care acționează vor fi strîns uniți, vom putea să deschidem calea spre înfăptuirea țelului nostru comun: menținerea păcii».

Grandiosul forum de la Moscova a reliefat rolul crescînd al opiniei publice în elaborarea hotărîrilor care privesc sute de milioane de oameni în a căror conștiință primejdia unei catastrofe atomice trebuie să aprindă lumina celei mai depline lucidități și să dezlanțue un uriaș protest, eficient și grav, împotriva celor ce pregătesc cataclismul atomic. Congresul a reperutat o victorie a ideilor de pace și de înțelegere între popoare, arătîndu-ne că diferențele de opinii în aprecierea faptelor și a metodelor de instaurare a păcii, trebuie reduse la minimum, avînd în vedere existența și viitorul biologic al întregii omeniri. Nimic nu ne poate despărți atunci cînd acționăm cu sinceritate pentru cauza sfîntă a păcii, iar ideea instaurării unei păci universale pe pămînt, trebuie să devină ideea cardinală a oricărui om¹.

REDACȚIA

1. *Eidzi Deguti*, delegat și reprezentant al *clerului* din Japonia, la Congresul Mondial al Păcii, a declarat că „preîntîmpinarea pericolului războiului distrugător, care amenință milioane de cîmine ale oamenilor pașnici, nu este numai o problemă politică, ci și o problemă umană. A venit timpul ca toți cei cărora nu le sînt străine sentimentele de dragoste față de oameni, — să se unească și împreună să-și ridice glasul împotriva celui mai mare rău — împotriva războiului. Acad. sovietic *Nikolai Semionov*, laureat al premiului Nobel, într-o declarație făcută presei, a arătat că „Omenirea într-o perioadă relativ scurtă a reușit să cunoască foarte mult”: „La îndemna ei se află forțe care pot s-o distrugă pe ea însăși. Dacă descoperirea prafului, de pușcă purta în sine o primejdie potențială, pentru zecl, fie chiar sute de mii de oameni, *crearea bombei atomice a pus în primejdie întreaga noastră planetă*. Ne aflăm în fața unui paradox tragic: cea mai mareată descoperire a științei capabilă să răstoarne toate presupunerile noastre cu privire la energia materiei și la forțele productive ale societății, ține lumea într-o permanentă stare de încordare... În numele salvării vieții, ar fi de neiertat dacă n-am folosi această tribună universală, Congresul Mondial pentru dezarmarea generală și pace, — pentru a lansa un apel înflăcărat la acțiuni în numele păcii. Dacă putem să aducem o contribuție însemnată la lupta popoarelor pentru lichidarea armamentelor și armatelor, pentru distrugerea bombelor nucleare, și sîntem datori s-o facem, — omenirea ne va fi tot atît de recunoscătoare, cum este pentru descoperirea energiei atomice”.

2. FESTIVITATEA DE LA INSTITUTUL TEOLOGIC DIN BUCUREȘTI, CU OCAZIA SĂRBĂTORII LUNII PRIETENIEI ROMİNO-SOVIETICE

În ziua de 17 octombrie a.c., a avut loc, în sala de festivități a Institutului Teologic din București, o adunare sărbătorească, în cinstea Lunii Prieteniei Romîno-Sovietice, ținută de comitetul A.R.L.U.S din Patriarhia Romîna, Arhiepiscopia Bucureștilor și Institutul Teologic. Au luat parte, consilierii Patriarhiei și Arhiepiscopiei, profesorii Institutului Teologic și ai Seminarului, salariații tuturor Sectoarelor bisericesti, studenții și elevi.

Pr. Prof. Liviu Stan, deschizînd ședința, a salutat prezența la festivitate a delegației raionului A.R.L.U.S. N. Bălcescu.

În continuare, Pr. Prof. Liviu Stan a dat cuvîntul d-lui Al. A. Botez, președintele Comitetului A.R.L.U.S. din Patriarhia Romîna, care a prezentat comunicarea: «Forțele sociale care militează pentru pacea și securitatea internațională», urmînd apoi un concert dat de corul studenților teologi, sub conducerea d-lui prof. N. Lungu.

«Nimic nu e mai de preț — a spus d-l Al. A. Botez — și mai trainic decît prietenia adevărată, care leagă popoarele în țelul lor comun. O asemenea prietenie sinceră și frățească unește poporul romîn și poporul sovietic în lupta lor pentru pace și bună stare.

Prietenia între poporul nostru și marele popor de la răsărit are rădăcini ce se pierd în negura vremii. De la tipografia trimisă de kievleni în dar Iașului — una din primele tipografii la noi în țară, pînă la războiul din 1877, cînd ostașii ruși și romîni și-au vărsat laolaltă sîngele pentru independența țării noastre, — pînă la ajutorul acordat de Uniunea Sovietică în eliberarea patriei noastre de sub jugul fascist, la 23 august 1944, firul prieteniei trece prin viața ambelor popoare.

23 August 1944 a constituit o cotitură radicală în viața poporului nostru, marcînd începutul revoluției populare în România. Pentru prima oară în istoria sa, poporul a devenit liber și stăpîn pe soarta sa. În aceste condiții, prietenia romîno-sovietică a căpătat o bază nouă, trainică, de nezdruccinat.

Oamenii muncii din țara noastră urmăresc cu bucurie, interes profund și admirație opera de însemnătate mondială pe care o realizează poporul sovietic.

În anul acesta, al patrulea al septenalei, în Uniunea Sovietică vor fi puse în funcțiune sute de mari întreprinderi industriale noi, patru furnale și șapte cuptoare «Martin», cinci laminoare, opt baterii de cox, întreprinderi pentru extracția și prelucrarea minereului de fier cu o capacitate de peste 34 milioane tone minereu. Capacitățile centralelor electrice vor spori cu 8,9 milioane kw. Se vor construi aproape 4.000 km. conducte de petrol și gaze. Acest an al septenalei este un an hotărîtor pentru avîntul impetuos al agriculturii. Oamenii muncii din agricultura U.R.S.S. traduc în viață programul istoric adoptat de Congresul XXII al Partidului.

În toate domeniile activității sociale, economice, științifice, culturale, oamenii sovietici aduc valoroasă contribuție la progresul și înflorirea patriei lor, la consolidarea necontenită a sistemului mondial socialist, la dezvoltarea civilizației veacului nostru.

Rezultatul important în dezvoltarea Uniunii Sovietice în anul 1961 constă în aceea că întreaga economie națională, în primul rînd industria, s-au dezvoltat mai rapid decît au fost prevederile planului septenal. Industria, ramura conducătoare a economiei naționale, față de anul 1960, are o producție globală crescută în 1961 cu 9%, iar în cei trei ani ai septenalei, ea a crescut cu 33%, în timp ce prevederile au fost de 28%. Ce înseamnă aceste cifre? Semnificația lor apare clară dacă în sprijinul lor folosim alte cifre comparative. Producția industrială obținută în anul 1961 este egală cu întreaga producție industrială pe care Uniunea Sovietică a obținut-o în cei cinci ani ai primului plan cincinal de după război. Dacă comparăm această realizare cu țările capitaliste, apare categoric superioritatea incontestabilă a sistemului economic socialist. Astfel, în perioada 1953—1960, producția industrială a U.R.S.S. a crescut cu 109%, în timp ce în aceeași perioadă ea a crescut în S.U.A. doar cu 19%. Mai concret: ritmul în care se dezvoltă în ultimii ani industria în U.R.S.S. este de aproape patru ori mai mare decît cel realizat în Statele Unite ale Americii, — ceea ce are o importanță hotărîtoare pentru victoria sistemului mondial socialist, în întrecerea economică pașnică cu capitalismul.

Alături de producția industrială, a crescut în anul 1961 și producția agricolă, de altfel ca și în anii precedenți. În perioada 1954—1960, producția agricolă a U.R.S.S. a sporit în medie anuală cu 6,4%. În felul acesta, s-au mărit cantitățile de produse agricole pentru industria ușoară și alimentară, pentru mai deplina satisfacere a nevoilor populației. Deja la o serie de produse agricole, U.R.S.S. depășește cu mult volumul producției agricole din S.U.A., cum ar fi la grâu, secară, cartofi, sfeclă de zahăr, lână, unt. Încă în anul 1960, Uniunea Sovietică a produs 848.000 tone de unt, în timp ce S.U.A. au produs doar 671.000 tone.

Succese importante au fost obținute și în alte ramuri ale economiei naționale. Bineînțeles, aceste succese nu s-ar fi putut realiza fără investiții, fără introducerea pe scară largă a cuceririlor tehnicii și științei moderne, fără o creștere considerabilă a productivității muncii.

Investițiile constituie condiția reproducerii lărgite, a creșterii neconținute a capacității de producție și deci, în ultimă analiză, a nivelului de trai al populației. În anul 1961, volumul investițiilor a fost cu 9,7% mai mare ca în anul 1960. Cu un an înainte de termen a fost terminată construcția celei mai mari hidrocentrale de pe Volga, «Congresul al XXII-lea al P.C.U.S.». În decurs de opt luni și zece zile a fost înălțat uriașul furnal de la uzina metalurgică din Krivoi-Rog, care nu-și are egal în lume în ceea ce privește nivelul tehnic. Au intrat în funcțiune sute de uzine, termocentrale, mine, a căror producție va contribui la creșterea considerabilă a puterii economice a Uniunii Sovietice și la înălțuirea sarcinii economice fundamentale a Uniunii Sovietice, aceea de a ajunge din urmă și de a depăși principalele țări capitaliste în ceea ce privește producția pe cap de locuitor.

Sînt în de obște cunoscute marile succese ale științei și tehnicii sovietice. Stăruie și vor mai stăruie încă vreme îndelungată în amintirea noastră eroicile fapte ale cosmonauților Iurii Gagarin, Gherman Titov, Andrian Nikolaev și Pavel Popovici, care reprezintă o măreață victorie a poporului sovietic, a științei și tehnicii sovietice, a oamenilor de știință, a inginerilor și muncitorilor. În această victorie măreață s-au întruchipat forța uriașă a socialismului, superioritatea sa hotărîtoare asupra capitalismului, succesele deosebite ale poporului sovietic în construirea unei lumi noi. Realizări excepționale s-au obținut în domeniul folosirii energiei atomice, în scopuri pașnice și în alte domenii.

Tehnica nouă, a cărei introducere în întreaga economie constituie o grijă de căpetenie a guvernului sovietic, a cunoscut în anul 1961 noi și însemnate realizări. Se știe că una din cele mai importante realizări ale progresului tehnic este automatizarea producției. Numai în anul 1961, s-a terminat mecanizarea completă a unui număr de 120 întreprinderi industriale, au fost create 700 linii automate și 1700 linii în flux, cu o mecanizare completă.

Grija permanentă a Statului Sovietic pentru ridicarea nivelului de trai al populației se vedește și în marile realizări obținute în 1961, în creșterea venitului național, a veniturilor reale ale populației, a construcției de locuințe, a acțiunilor social-culturale. În ultimii ani, venitul național al U.R.S.S., izvorul creșterii nivelului de trai al populației s-a mărit în medie anuală cu 9,2%, în timp ce în S.U.A. și Angia, această creștere a fost doar de 2,3%.

A crescut într-un ritm rapid producția mărfurilor de consum popular. Producția de carne a ajuns în 1961 la 4,5 milioane tone, ceea ce înseamnă o creștere cu 78% față de 1955, iar producția de unt a fost cu 71% mai mare decît în 1955.

De o mare importanță este problema locuințelor pentru nivelul de trai al populației. Realizările Uniunii Sovietice în acest domeniu sînt într-adevăr impresionante. În perioada 1956—1960, au fost construite mai multe locuințe decît în cei 15 ani precedenți. Concret, au primit locuințe noi, confortabile, aproape 50 milioane locuitori, adică aproape un sfert din populația Uniunii Sovietice. Din punct de vedere al volumului și ritmului construcțiilor de locuințe, Uniunea Sovietică deține primul loc din lume. În ultimii ani, în U.R.S.S. se construiesc locuințe la mia de locuitori de două ori mai mult decît în S.U.A. și Franța.

Grija pentru om se vădește și în cheltuielile uriașe de la buget pentru acțiunile social culturale. În U.R.S.S. aceste cheltuieli reprezintă 17% din venitul național, în timp ce în S.U.A. ele ating abia 6%.

Dacă luăm comparativ realizările în domeniul sănătății și învățămîntului, între-cerea dintre U.R.S.S. și S.U.A. este cât se poate de semnificativă. De pildă, în anul 1960, în U.R.S.S., la 1000 locuitori revenea 19,5 medici, iar în S.U.A. numai 12; în același an, în economia națională a U.R.S.S. lucrau 1.116.000 ingineri, iar în S.U.A. 525.000, — mai puțin de jumătate. În anul 1960, în U.R.S.S. au primit diplome de ingineri 120.000 absolvenți, iar în S.U.A. numai 38.000.

Nu mai puțin importante sînt alte aspecte unde se vădește superioritatea necontestată a Uniunii Sovietice. Un flagel cu urmări deosebit de grele pentru clasa muncitoare în țările capitaliste este șomajul, care în S.U.A. este denumit «scandal național nr. 1». Astfel, numărul șomerilor totali în S.U.A. este de cca. 5 milioane oameni, în afară de cei 6 milioane care lucrează o săptămîină incompletă. Această lipsă de siguranță îl urmărește pe muncitor pînă la capătul zilelor sale. După cum se știe, în S.U.A. numai un mic număr de muncitori au pensii, iar pensia celor care o capătă reprezintă doar 20% din salariu, în timp ce în U.R.S.S. ea constituie 60% din salariu, în afară de faptul că tuturor oamenilor muncii li se asigură pensii.

În U.R.S.S., ocrotirea sănătății este gratuită; în S.U.A. asistența medicală este aproape inaccesibilă oamenilor muncii cu veniturii modeste. Este suficient să amin-tim că o operație de apendicită, în S.U.A. costă 500 dolari, ceea ce depășește de cîteva ori cîștigul mediu lunar al unui muncitor; tratarea unui infarct, cu șase săptămîni de spitalizare, costă 2.000 dolari, iar o naștere la maternitate reclamă cam 600—650 dolari.

Planul de stat de dezvoltare a economiei naționale pe anul 1962 pune în față poporului sovietic sarcini mai mari, care vor fi îndeplinite și depășite, așa cum arată rezultatele obținute pe primul semestru. Sarcinile principale pe anul 1962 sînt: con-tinua ridicare a puterii economice a statului sovietic, asigurarea ritmului înalt de dezvoltare a industriei grele, întărirea capacității de apărare a statului sovietic, dez-voltarea cu succes a agriculturii, sporirea eficienței economice a investițiilor, introdu-cerea progresului tehnic și ridicarea neconținută a nivelului de trai.

În acest scop, producția globală a industriei va trebui să crească cu 8,1%, ceea ce înseamnă un spor de 26 miliarde ruble față de 1961. Producția de fontă va fi de 56 milioane tone; cea de laminate de 59,2 milioane tone; producția de energie electrică va fi de 366 miliarde kW. Pentru continua dezvoltare a industriei și per-fecționarea utilizării ei, se prevede o creștere considerabilă a producției de mașini-unelte.

În anul 1962, se prevede să se producă 170.000 mașini-unelte de așchiat metale, ceea ce înseamnă că la finele anului 1962, vor exista 2.700.000 de asemenea mașini-unelte, reprezentînd aproximativ 90% din parcul actual din S.U.A.

Investiții de 30,6 miliarde ruble vor fi alocate economiei naționale în 1962, cu 8,1% mai mult ca în anul 1961.

Flota aeriană a U.R.S.S. a fost înzestrată cu noul tip de avioane TU-124, fabri-cate în prezent în serie. Cel ce aterizează pentru prima dată cu acest avion, are impresia că mașina «este parașutată pe pistă». Avionul se oprește aproape imediat după ce roțile sale au atins pămîntul, ceea ce este cu totul neobișnuit la un avion cu reacție.

Îată cum explică acest lucru Alexei Rahovski, pilotul unui avion de acest tip: «Aripile lui TU-124 sînt prevăzute cu dispozitive speciale, care îi permit să aterizeze la viteze egale cu cele ale avioanelor obișnuite, deși acest aparat este unul din avioanele comerciale cele mai rapide din lume. El posedă atît la aterizare cît și în zbor, o manevrabilitate și o stabilitate excepțională la toate vitezele, de la cele mai mici pînă la cele supersonice.

TU-124 are o formă aerodinamică ideală și produce impresia că este confec-ționat dintr-o singură piesă. Avionul are două motoare cu reacție, concepute după un principiu nou. Deși relativ mici, ele sînt totuși foarte puternice. Prin aspectul său exterior, avionul seamănă cu TU-104, este însă de două ori mai mic, poate transporta

numai 44 persoane și nu 100 ca avionul TU-104. Are însă un salon confortabil, în care fotoliile, covoarele, plafonul, difuzoarele și alte piese de interior sînt executate din materiale sintetice, în culori pastel. Aparatele de condiționare a aerului creează în interiorul avionului un adevărat microclimat.

TU-124 poate decola și ateriza pe furtună, zăpadă sau ploaie, poate zbura pe orice timp.

Cu acest aparat s-au efectuat pînă acum zboruri de probă, cu care prilej au fost verificate calitățile de exploatare a aparatului. Mașinile au parcurs traseele pe care urmează să le deservească, deocamdată fără călători la bord. Orarul de zbor al avioanelor a și fost stabilit. În primul rînd, ele vor face legătura între Moscova și Leningrad, Tallin și Vilnius și în sfîrșit Volgograd, Gorki, Kazan, Briansk, Ulianovsk, Rostov».

Trei din cele mai mari uzine metalurgice din U.R.S.S., situate în Ural, Siberia și Ucraina, se înzestrează în acest an cu bluminguri automate «1300», realizate pentru prima oară în lume. Capacitatea de producție a fiecăruia dintre aceste bluminguri este considerabil superioară chiar laminatoarelor de cele mai noi tipuri.

Aceste bluminguri complet automatizate la care toate procesele tehnologice sînt dirijate de mașini de calcul și de rezolvat ecuații, sînt livrate de Uzina constructoare de mașini grele din Ural. Această uzină a și expedit noi uzine metalurgice din Siberia de vest mai mult de jumătate din utilajele unuia din blumingurile de acest tip, a cărui greutate totală trece de 5.000 tone.

Toate cele trei agregate vor fi livrate integral în cursul acestui an. Odată cu punerea lor în funcțiune, în Uniunea Sovietică va crește simțitor producția de laminate.

La Uzina Metalurgică «Azovstal» din Donețk, a avut loc recent o conferință consacrată sarcinilor imediate ale progresului tehnic al întreprinderii. Cu acest prilej, s-a anunțat că în ultimii trei ani, la Azovstal au fost instalate utilaje din cele mai moderne, care au înlocuit 400 muncitori (toți aceștia au primit de lucru în alte secții create recent în uzină) și a ușurat munca oțelariilor, furnaliștilor și laminoriștilor.

Datorită introducerii tehnicii noi, s-a și realizat o economie care a amortizat toate cheltuielile. Îndeplinirea în 1970 a întregului program de automatizare și mecanizare va mări de cîteva ori productivitatea muncii în profesiunile de bază.

În secția de șine a Uzinei Azovstal, s-a terminat automatizarea completă a procesului de ajustaj al laminatoarelor. Aci lucrează acum numai cinci operatori și ajustori-electricieni, care prelucrează pe schimb cîteva km. de șine de cale ferată.

Oamenii de știință elaborează pentru secția Martin un sistem denumit «oțelar», care va asigura dirijarea concomitentă a tuturor cuptoarelor, cu ajutorul unei mașini de calcul și de rezolvat ecuații.

La transformarea uzinei Azovstal într-o întreprindere experimentală-model de automatizare și mecanizare multilaterală, conlucrează 30 de institute de cercetări și proiectări din Uniunea Sovietică.

La pupitrul dispecerului se aprind mereu beculețe de diferite culori. Aici nu se aude zgomotul mecanismelor care lucrează în subterane, dar omul stă la pupitru, știe în orice moment ce se întîmplă în abataje, cum se comportă agregatele. El este ajutat de mașini electronice și de dispozitive mecanice, care-i permit să dirijeze de la suprafață întregul proces de extracție a cărbunelui. În abataj nu se află nici un om; în locul lui, întreaga muncă este executată de mașini.

De pe acum, multe mine din bazinul Donețului s-au transformat în adevărate uzine subterane, înzestrate cu tehnică modernă sovietică. Specialiștii sovietici au realizat mașini și utilaje complexe, care permit într-o importantă măsură mecanizarea și automatizarea proceselor tehnologice de extracție. O importantă contribuție la realizarea unui complex de mașini, care să permită extracția cărbunelui fără ajutorul oamenilor, o aduce Institutul de Stat pentru proiectarea de mașini carbonifere din Donețk.

Astăzi, în minele Donbasului, nu mai există lucrători la halde sau la transportarea cărbunelui la suprafață. În schimb au apărut aici specialiști noi, mecanici de compresoare, dispeceri de aparatură telemecanică, operatori. S-au schimbat multe și la supra-

față. Dispar tericoanele fumegînde; în jurul minelor s-au plantat alei cu verdeață, au apărut fîntîni arteziene.

N-a trecut mult timp de cînd minerii cereau cu insistență de la oamenii de știință să realizeze mecanisme pentru fronturile de abataj cu înclinare mare a stratului, unde se foloseau în special ciocane pneumatice, care necesită un mare efort fizic.

Institutul de Stat pentru proiectarea de mașini carbonifere a lucrat timp de cîțiva ani și continuă să lucreze și acum la realizarea unei combine perfecționate. Un grup de colaboratori științifici ai Institutului a lucrat cîțva timp la mina Proletarskaia-Glubokaia și cu ajutorul minerilor, a fost realizată o astfel de mașină perfecționată, care în prezent este folosită cu succes în 16 mine ale bazinului. Uzina constructoare de mașini miniere din Gorlovka a și trecut la producția în serie.

Colectivul institutului lucrează și la realizarea unor agregate pentru extracția cărbunelui în abatajele cu înclinare mică a straturilor. Dar perfecționarea extracției cărbunelui se realizează nu numai prin îmbunătățirea mijloacelor existente de mecanizare, sau prin crearea de mijloace noi; proiectanții realizează scheme de extracție principal noi. De pildă, colectivul institutului lucrează la realizarea de mijloace pentru extracție hidraulică a cărbunelui.

Nu va mai trece mult timp și în minele Donbasului toate operațiile de extracție a cărbunelui se vor executa de la suprafață.

Călăuzindu-se după planurile de perspectivă ale dezvoltării economiei naționale a U.R.S.S., instituțiile de știință sovietice studiază în mod planificat resursele naturale, posibilitățile de folosire complexă a acestora, condițiile de dezvoltare și cerințele producției legate de activitatea tehnico-științifică. Azi, poporul sovietic a rezolvat numeroase probleme complexe și dificile, a construit societatea socialistă, a ridicat la un nivel înalt știința și tehnica, a obținut realizări de importanță istorică.

Pentru ridicarea continuă a nivelului de trai, se prevede o creștere a venitului național în 1962 cu 8,6%; în anii 1958—1962, creșterea venitului național este de 35%. Spre deosebire de țările capitaliste, unde numărul șomerilor este în continuă creștere, în U.R.S.S. dimpotrivă, crește numărul celor ocupați în economia națională. În 1962, numărul total al lucrătorilor în economia națională va ajunge la peste 68 milioane de persoane, cu 2.460.000 persoane mai mult ca în 1961. Pentru 1962, se prevede terminarea unei acțiuni deosebit de importante: trecerea la învățămîntul obligatoriu de 8 ani. În 1962, vor fi primite în institutele de învățămînt superior 695.500 persoane.

Îndeplinirea planului pe anul 1962 va constitui o verigă importantă în realizarea sarcinilor planului septenal, în îndeplinirea mărețelor sarcini prevăzute pentru perioada 1960—1980.

Este deosebit de îmbucurător să constatăm că la succesele Uniunii Sovietice se adaugă succesele celorlalte țări din frățearcă comunitate a țărilor socialiste. Crește într-un ritm rapid producția acestor țări, se mărește continuu contribuția lagărului socialist în producția mondială. Sistemul mondial socialist își demonstrează la fiecare pas și în toate domeniile superioritatea sa incontestabilă. La obținerea acestor succese, o contribuție importantă aduce și țara noastră.

Economia țării noastre se dezvoltă armonios, multilateral, pe o linie ascendentă. Cresc necontenit forțele de producție ale țării. Eforturile pline de abnegație ale clasei muncitoare, țărănimii, intelectualității, își arată roadele în creșterea producției industriale și agricole, a ridicării sistematice a nivelului de trai și cultural al celor ce muncesc.

Ritmul mediu de creștere a industriei noastre a fost, în primii doi ani, al planului șesenal, de peste 16%. Producția industrială globală realizată în primele cinci luni ale acestui an, este cu 14% mai mare decît producția din perioada corespunzătoare a anului trecut. O muncă plină de avînt se desfășoară pe ogoare, pentru asigurarea unei recolte bogate. Producția totală de cereale a depășit în 1961 cu 2,6 milioane tone media anilor 1934—1938; șeptelul a înregistrat o creștere continuă, fiind cu mult superior efectivului de animale din perioada antebelică. După încheierea colectivizării, s-au deschis noi și mari posibilități pentru creșterea producției și productivității muncii în toate sectoarele agriculturii.

O preocupare de seamă o constituie promovarea progresului tehnic, prin utilizarea economiei naționale cu cele mai moderne și mai perfecționate mijloace de producție, care să asigure o înaltă productivitate a muncii, creșterea nivelului de trai al poporului.

Succesele obținute de oamenii muncii din patria noastră în dezvoltarea economiei și culturii socialiste, în ridicarea nivelului de trai, sînt însă indisolubil legate de relațiile de colaborare și întrajutorare statornicite între țările socialiste și în mod deosebit, de marele sprijin pe care Uniunea Sovietică îl acordă țării noastre în toate domeniile de activitate.

La creșterea continuă a sistemului mondial socialist, aduce o contribuție și Republica Populară Romînă. În anii care au urmat eliberării de sub jugul fascist, țara noastră a pășit cu avînt deosebit pe calea construirii socialismului. Dintr-o țară cu o economie înapoiată, România a devenit un stat industrial-agrar, cu o economie în plină dezvoltare, armonioasă, înfloritoare. Azi, în țara noastră se asigură creșterea necentenită a forțelor de producție ale țării și pe această bază, avîntul întregii economii. Principalele eforturi ale poporului sînt îndreptate spre dezvoltarea bazei tehnico-materiale a socialismului, prin desfășurarea operei de industrializare socialistă. Țara noastră produce astăzi tractoare, autocamioane, mașini-unelte, utilaj petrolifer, care în trecut erau aproape inexistente.

În prezent, oamenii muncii din țara noastră desfășoară o activitate entuziasă pentru înfăptuirea mărețului program al înfloririi patriei, concretizat în planul de șase ani. Potrivit datelor preliminare, în perioada 1960—1962, producția globală industrială a țării va crește cu 55%, realizîndu-se un ritm anual de creștere de 15,8%, în loc de 13% cît a fost planificat.

De la începutul șesenalului, au intrat în producție peste 140 întreprinderi și secții noi în industria republicană, iar un mare număr de fabrici și uzine au fost dezvoltate și reutilate cu tehnica modernă. Succese însemnate s-au obținut în ceea ce privește introducerea tehnicii noi în ramurile economiei, lărgirea sortimentelor produselor, îmbunătățirea calității acestora, reducerea prețului de cost.

În primăvara acestui an, în urma încheierii colectivizării agriculturii în întreaga țară, poporul nostru a sărbătorit o victorie istorică: triumful definitiv al socialismului în patria noastră.

În preocuparea lor permanentă pentru creșterea continuă a nivelului de trai al oamenilor muncii, guvernul a luat în acest an măsuri noi, menite să asigure îmbunătățirea condițiilor de muncă și de viață ale celor ce muncesc, cum sînt majorarea salariilor tarifare ale unor categorii de salariați, sporirea fondurilor alocate pentru construcția de locuințe, pentru ocrotirea sănătății și în scopuri social-culturale.

Succesele importante dobîndite de poporul nostru în dezvoltarea economică a țării sînt neîmijocit legate de avantajele relațiilor de colaborare și întrajutorare, statornicite între țările lagărului socialist și în mod deosebit, de sprijinul frățesc pe care Uniunea Sovietică îl acordă țării noastre. «Rezultatele obținute în dezvoltarea țării noastre — spunea Președintele Consiliului de Stat, Gh. Gheorghiu-Dej, la mitingul prieteniei romîno-sovietice din București — sînt inseparabil legate de avantajele relațiilor de colaborare și întrajutorare tovarășească din cadrul lagărului socialist și în mod deosebit, de marele sprijin pe care Uniunea Sovietică îl acordă țării noastre, ca și celorlalte țări socialiste».

Pe măsură ce țara noastră și-a dezvoltat economia, relațiile de colaborare și schimburile reciproc avantajoase între Republica Populară Romînă și Uniunea Sovietică s-au dezvoltat continuu. Spre deosebire de relațiile care existau în trecut între România burghezo-moșierească și statele capitaliste din Occident, care de fapt ne exploatau țara, relațiile economice dintre țara noastră și Uniunea Sovietică au un caracter cu totul nou, bazîndu-se pe principiul avantajului și respectului reciproc.

Uniunea Sovietică ajută țara noastră în dezvoltarea industriei chimice, într-o perioadă cînd ea însăși întreprinde o vastă acțiune de dezvoltare a acestui sector. Nu trebuie să uităm că, pe baza colaborării cu Uniunea Sovietică, s-a construit în țara noastră complexul chimic și petro-chimic de la Onești-Borzești. În același timp, chimiștii din România au pus la dispoziția colegilor lor sovietici o serie de documentații tehnice, cum a fost de pildă cea cu privire la obținerea acetilenei din gaz metan. Tot

odată, specialiștii români colaborează la proiectarea și montarea unor importante unități ale industriei chimice sovietice, printre care uzina de fire și fibre sintetice de la Barnaul.

Prin munca harnică a poporului nostru și datorită colaborării frățești romîno-sovietice, la Hunedoara au fost construite o uzină coxo-chimică, o fabrică de aglomerare a minereului de fier, furnale de 450 și 700 m.c., un laminor de mare capacitate. Pe malul Dunării, la Galați, se făurește noua «Cetate de loc» a Romîniei. După cum se știe, la Roman a fost construită, cu utilaj importat din U.R.S.S., o uzină care produce în fiecare an 500.000 tone țevi. S-ar putea da multe asemenea exemple care ogîndesc colaborarea frățească romîno-sovietică.

Datorită politicii înțelepte de industrializare socialistă a țării, prin avîntul în muncă al poporului nostru pentru înlăptuirea ei și datorită colaborării cu Uniunea Sovietică și cu celelalte țări socialiste, s-a ajuns ca Romînia să realizeze acum, în cca opt săptămîni, o producție industrială egală cu cea realizată în întreg anul 1938.

Anul trecut, industria noastră a produs 20.000 tractoare, parte din ele fiind destinate exportului în numeroase țări din Europa, Asia, Africa și America Latină. Romînia este astăzi singura țară mică producătoare de petrol, care dispune de o industrie proprie de utilaj petrolifer, atât pentru extracție, cît și pentru rafinare. Aceste utilaje sînt apreciate de numeroși cumpărători de peste hotare. Amintim între altele, că țara noastră a livrat și montat o rafinărie de petrol cu o capacitate de 750.000 tone pe an în India, iar Indonezia ne-a comandat și ea o asemenea rafinărie.

Colaborarea tehnico-științifică între R.P.R. și U.R.S.S. constituie de asemenea o caracteristică a relațiilor de tip nou între popoare. Ea este cu totul opusă relațiilor dintre țările capitaliste, unde secretele de producție sînt păzite cu șaple lacăte, sau vîndute pe aur greu. Schimbul reciproc de experiență a permis ambelor noastre state să rezolve o serie de probleme importante în domeniul științei și tehnicii, cum ar fi asamblarea unor noi mașini, aparate, instrumente, după procedee tehnologice de înaltă productivitate.

Deosebit de rodnice sînt relațiile culturale romîno-sovietice. În țara noastră, traduceri din marea literatură rusă și sovietică se bucură de o largă răspîndire în mase; piese din dramaturgia clasică și contemporană sovietică fac parte din repertoriul permanent al teatrelor romînești, iar filmele sovietice sînt apreciate de spectatori noștri de la orașe și sate. În același timp, poporul sovietic manifestă un profund interes și apreciază la rîndul său cu multă căldură creațiile culturii romînești. În tiraje de masă au fost publicate în limbile popoarelor U.R.S.S. operele clasicilor noștri: Eminescu, Caragiale, Hogaș, Slavici, Topîrceanu, Mihail Sadoveanu și Tudor Arghezi. Pe scenele teatrelor din U.R.S.S. sînt prezentate cu succes piese de teatru ale scriitorilor romîni.

Ca salariați ai Bisericii, nu putem să ne amintim decît cu o deosebită plăcere și cu o emoție din cele mai calde de vizita făcută la începutul lunii iunie, în țara noastră, Bisericii noastre și Intîistătorului nostru, Prea Fericitul Patriarh Justinian, de către Sanctitatea Sa Alexei, Patriarhul Moscovei și a toată Rusia. Această vizită a fost o reînnoire a legăturilor strînse de prietenie și colaborare interortodoxă, tradițională și istorică, dintre credincioșii Bisericilor noastre, ierarhii și teologii noștri.

B. A. ALEXANDRU

COMUNICAT

asupra întîlnirii Intîistătorilor Bisericilor Ortodoxe Rusă și Romîna.

«Noi, Alexei, Patriarhul Moscovei și a toată Rusia, împreună cu membrii Delegației Bisericii Ortodoxe Ruse care ne-au însoțit, și Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Romîne, împreună cu membrii Sfîntului Sinod, întîlnindu-ne la București, în zilele de la 31 mai pînă la 4 iunie 1962, în rugăciuni comune și în slujire laolaltă la altarul Domnului, uniți în duhul dragostei lui Hristos și în rîvnă pentru Binele Sfîntei Sale Biserici și întărirea sfîntei noastre credințe ortodoxe, am întocmit de

comun acord comunicatul de față, ca rezultat al convorbirilor noastre frățești, al schimbului sincer de păreri și al comuniunii noastre duhovnicești.

Cu acest prilej ne-am împărtășit reciproc punctele de vedere ale Bisericilor noastre asupra unor importante probleme de interes general ortodox, în legătură cu convocarea viitorului Prosinod panortodox și cu pregătirea temelor incluse pe ordinea de zi de Conferința panortodoxă de la Rhodos, din toamna anului 1961.

Am supus unei amănunțite cercetări sfera largă a problemelor ce privesc relațiile noastre cu alte Biserici și confesiuni creștine.

Indemnați de conștiința răspunderii noastre de creștini pentru soarta lumii și a oamenilor am discutat îndatoririle și perspectivele Bisericilor noastre față de îngrijorătoare situație internațională actuală.

Conștiința noastră creștină ne poruncește să ridicăm glasul și să chemăm toate Bisericile și pe toți creștinii să facă tot ce le stă în putință pentru păstrarea păcii pe pământ și pentru întărirea prieteniei, a înfrățirii și colaborării pașnice între popoare.

Sîntem convinși că aceasta se poate realiza numai printr-o dezarmare generală și totală, sub un riguros control internațional. Aceasta este în timpul de față problema fundamentală ce stă în fața întregii omeniri și cere cea mai grabnică rezolvare.

Noi salutăm strădaniile pe care omenii de bună credință le depun la Conferința de la Geneva a celor 18 state și cerem să încheie cît mai urgent acordul pentru interzicerea și încetarea imediată a oricăror experiențe cu arme atomice și cu hidrogen.

În legătură cu aceasta, noi nu putem să nu exprimăm îngrijorarea Bisericilor noastre și a credincioșilor noștri și — fără nici o îndoială — a tuturor creștinilor și a tuturor oamenilor cinstiți din lumea întreagă, față de reluarea unor noi serii de experiențe atomice, al căror început a fost făcut de curînd în insula Christmas.

Reluarea acestor experiențe, chiar în zilele cînd au început tratativele de la Geneva, pune în primejdie întreaga cauză a păcii și a dezarmării și deschide calea extrem de primejdioasă a izbucnirii unui lanț de reacții și a unei curse nesfîrșite de înarmări și experiențe atomice.

Creștinii din toată lumea trebuie să ceară cu hotărîre și cu tărie încetarea imediată a oricăror experiențe de acest fel.

Noi chemăm pe toți să se ridice ferm împotriva acestui rău al lumii de astăzi, în numele biruinței vieții, adevărului și păcii la care ne cheamă Domnul.

Mărturisim convingerea noastră nestrămutată că forțele păcii vor triumfa asupra forțelor răului, fiindcă însuși Domnul Hristos ne-a zis: «În lume, necazuri veți avea, dar îndrăzniți, căci Eu am biruit lumea» (Ioan XVI, 33).

† ALEXEI

*Patriarhul Moscovei
și a toată Rusia*

† JUSTINIAN

*Patriarhul Bisericii
Ortodoxe Romîne*

REVISTA REVISTELOR

Centenarul Maeterlinck.

Consiliul Mondial al Păcii a cuprins în lista de recomandări de aniversări culturale din anul acesta și pe poetul, filozof și dramaturg Maurice Maeterlinck (29 august 1862—6 mai 1949), de la a cărui naștere au trecut 100 de ani. Revista progresistă franceză «Europa», iulie-august 1962, Paris, 254 p., e în întregime închinată «marelui poet și gânditor, care a cîntat și scris despre frumusețile naturii și care a meditat profund asupra sensului și valorii vieții umane, primind în 1911 Premiul Nobel. A scris: «Les Aveugles» (1890), «L'Oiseau bleu» (1909), «La vie des abeilles» (1901), «L'Intelligence des fleurs» (1907), «La Vie des Fourmis» (1927). Din operele filozofice, menționăm: «Le Trésor des humbles» (1896), «Le Temple enseveli» (1902), «La Sagesse et la Destinée» (1898), iar din piesele de teatru: «Pelléas et Mélisande» (1892), «Monna Vanna» (1902), «L'Oiseau bleu» (1909), «Marie-Magdeleine» (1913), «la Mort» (1913)¹. În întreaga sa operă el afirmă încrederea în bunătața nevăzută, în frumusețea interioară a omului și cheamă la înțelepciune. George Dupeyron, «Poésie et connaissance», p. 45-50, în revista susmenționată, scrie că Maeterlinck prin poezia sa presimte realitatea ascunsă, esența tuturor lucrurilor și reclamă un absolut moral. Oricît ar fi de depărtată viziunea sa asupra lumii, de aceea a lui Rimbaud, el gîndește ca și autorul iluminărilor, că noi încă nu ne trăim adevărata viață, care e cunoaștere totală, concretă. A redescoperi această adevărată viață, în care totul a fost pentru noi dragoste și nevinovăție, aceasta înseamnă a da sens prezenței noastre aici, a justifica speranțele omenești. După filozofia lui Maeterlinck, totul se întîmplă ca și cum la început, ar fi existat o mare unitate: organizarea cosmică era concepută în funcție de o conștiință universală, orînduită după niște legi ale unei solidarități organice, unde totul se acorda într-un chip armonios în vederea unui progres fără limită. Astfel, deși deosebindu-se prin credință de un Francisc din Assisi sau de marea inspirată din Avila, Maeterlinck, prin intuiția sa poetică, speră să ajungă asemeni lor, însă printr-o optică cu totul diferită la «expresia pozitivă a realității divine». El spune: «nucleul întregii mele filozofii e realitatea absolută a poeziei; cu cît un lucru e mai poetic, cu atît el este mai adevărat».

În «Le Trésor des humbles» (1896) spune: «omul este o ființă atît de esențial, atît de necesar moral». Cu ocazia izbucnirii unei greve sîngeroase, Maeterlinck trimite o sumă de 10.000 franci aur, pentru a susține muncitorii năpăstuiți.

LECTOR

1. Vezi opera sa în limba română: M. Maeterlinck, „Inteligența florilor“, trad. de H. C. Lecca, Buc., 101 p.; M. Maeterlinck, „Viața albinelor“. Trad. Buc., 1906, 266 p.; o altă traducere în Buc., 1912, 31 p. (Col. Steaua); M. Maeterlinck, *Orbii*, trad. de Al. T. St., Buc., 1913, 40 p.; M. Maeterlinck, „Ciclul morții“: „Interior“, „Oaspele nepoftit“, „Orbii“. Trad. de Al. St., Buc., 1914, 126 p.; o altă ediție în 1923, 135 p.; M. Maeterlinck, „Sora Beatrice. Miracol“, în 3 acte. Trad. de I. Minulescu, Buc., 1914, 75 p.; M. Maeterlinck, „Timpul, florile și nemurirea“. Trad. de H. C. Lecca, Buc., 1914, 89 p.; M. Maeterlinck, „Caii savanți din Elberfeld“. Trad. Buc., 1922, 60 p.; M. Maeterlinck, „Pasărea albastră“. Feerie în 6 acte și 12 tabl. În rom. de N. Massim, Buc., Ed. de stat p. Lit. și Artă, 1958, 139 p. (Col. Biblioteca pentru toți).

